

TYGE HAARLØV

ADMINISTRATIV
FRIHEDSBERØVELSE

*indenfor den offentlige Forsorg
og
beslægtede Omraader*

KØBENHAVN 1948

FORORD

Den foreliggende Redegørelse for administrativ Frihedsberøvelse indenfor den offentlige Forsorg og beslægtede Omraader og de Spørgsmaal om Lovændringer, der knytter sig hertil, er udarbejdet til Brug for det 18. nordiske Juristmøde 1948, under hvilket bl. a. dette Emne skal drøftes. For en Ordens Skyld bør jeg vist fremhæve, at Fremstillingen og de hævdede Synspunkter, uanset at de i vidt Omfang vedrører Socialministeriets Praksis, staar for min egen Regning.

Under Udarbejdelsen har der paa forskellig Maade været ydet mig Hjælp. Saaledes har Nordisk administrativt Forbund tildelt mig et Stipendium til Udnyttelse under et Studieophold i Sverige, og jeg har derfor i Oktober Maaned 1947 med Tjenestefrihed fra Arbejdsministeriet opholdt mig i Stockholm for at sætte mig ind i svensk Lovgivning og Debat vedrørende Problemet. Jeg har under mit Arbejde søgt Raad hos en Række sagkyndige i svenske og danske Ministerier og Styrelser, ligesom jeg fra De nordiske Juristmøders finske og norske Afdelinger har modtaget Materiale vedrørende Lovgivning af Interesse for Emnet. Ogsaa hos andre sagkyndige har jeg søgt Raad, saaledes i Sverige President, Dr. jur. *Karl Schlyter*, Redaktør, Dr. jur. *Hilding Eek* og herhjemme vedrørende enkelte Spørgsmaal Professor, Dr. jur. *Poul Andersen*, Overlæge *H. O. Wildenskov*, Brejninge, og Socialdirektør, cand. jur. *Orla Jensen*, Aarhus. Endvidere har Redaktionen af »Socialt Tidsskrift« i Samarbejde med De nordiske Juristmøders danske Styrelse vist mig den Velvilje at offentliggøre Arbejdet i det Omfang, hvori det foreligger fra min Haand.

For den Venlighed, der saaledes fra flere Sider er vist mig, vil jeg gerne hermed udtale min bedste Tak.

Hellerup, April 1948.

T. Haarløv.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Kap. I: Indledning	9
1. Frihed (9) 2. Frihedsindgreb (10) 3. Administration, Domstole (11)	
Kap. II: Svensk Ret	15
A. <i>Forsørgelsesformaal</i> (15) B. <i>Kurativt Formaal</i> (15) 1. <i>Aandsvage</i> (15) 2. <i>Sindssyge</i> (16) 3. <i>Epidemisk syge m. fl.</i> (18) C. <i>Korrektionsformaal</i> (18) 1. <i>Alkoholister</i> (18) 2. <i>Asociale</i> (19) 3. <i>Forsømmelige bidragspligtige eller Forsørgere</i> (20) D. <i>Børneforsorg</i> (21)	
Kap. III: Svensk Debat	23
A. <i>Almindelige Synspunkter</i> (23) 1. <i>Fra Rigsdagens Arbejdsfelt</i> (23) 2. <i>Fra Faglitteraturen</i> (27) B. <i>Synspunkter vedr. de enkelte Omraader</i> (31) 1. <i>Understøttede Personers Tilbageholdelse paa Forsørgelsesanstalter</i> (31) 2. <i>Anstaltsophold for aandsvage</i> (31) 3. <i>Hospitalophold for sindssyge</i> (31) 4. <i>Sygehusophold for venerisk eller epidemisk syge</i> (33) 5. <i>Anstaltsophold for Alkoholister</i> (33) 6. <i>Tvangsarbejde og Anstaltsophold for asociale</i> (34) 7. <i>Arbejdsanstalt for forsømmelige Forsørgere</i> (35) 8. <i>Børneforsorg</i> (36)	
Kap. IV: Anden nordisk Ret	37
A. <i>Finland</i> (37) 1. <i>Forsørgelse</i> (37) 2. <i>Kur</i> (37) 3. <i>Korrektion</i> (38) 4. <i>Børneforsorg</i> (39) B. <i>Norge</i> (40) 1. <i>Forsørgelse</i> (40) 2. <i>Kur</i> (40) 3. <i>Korrektion</i> (42) 4. <i>Børneforsorg</i> (43)	
Kap. V: Forfatningsmæssig Baggrund for administrativ Frihedsberøvelse efter dansk Ret	44
1. <i>Forenelighed med Grundloven</i> (44) 2. <i>Grundlovsforslaget 1938</i> (47)	
Kap. VI: Domstolsgaranti i Straffesager	51
A. <i>Udviklingen til og med Regeringens Straffelovsforlag 1924</i> (51) 1. <i>Straf for Psykopater</i> (51) 2. <i>Sikkerhedsforanstaltninger</i> (52) 3. <i>Drankeranstalt</i> (53) 4. <i>Prøveløsladelse</i> (54) 5. <i>Ungdomsfængsel</i> (55) 6. <i>Arbejdshus</i> (55) 7. <i>Sikkerhedsforvaring</i> (55) B. <i>Politisk og faglig Debat</i> (56) C. <i>Udviklingen frem til Straffeloven 1930</i> (60) D. <i>Lov 11. April 1925 om Sikkerhedsforanstaltninger</i> (63)	
Kap. VII: Administrativ Frihedsberøvelse med Forsørgelsesformaal	68
1. <i>Henvisning til Arbejdsanstalts Forsørgelsesafdeling</i> (68) 2. <i>Anbringelse paa Arbejdsanstalts Forsørgelsesafdeling</i> (69) 3. <i>Anbringelse paa Arbejdsanstalts Arbejdsafdeling</i> (70) 4. <i>Henvisning til Arbejdsanstalts Arbejdsafdeling</i> (74)	
Kap. VIII: Administrativ Frihedsberøvelse med kurativt Formaal	75
A. <i>Aandssvage og sindssyge</i> (75) 1. <i>Judicielle og administrative Frihedsindgreb</i> (75) 2. <i>Administrative Frihedsindgreb før Lovene</i>	

om aandsvage og sindssyge af 1934 og 1938 (76) 3. Aandsvage (79) a. Almindelige Bemærkninger, herunder om Forsorgens Organisation (79) b. Forsorgens Indhold (80) c. Materielle Betingelser for en Persons Inddragelse og Tilbageholdelse under Aandsvageforsorg (81) 1° Almindelige Bemærkninger, herunder om Sterilisation (81) 2° Aandssvaghed (83) 3° Forsorgstrang (93) a° Ulempe for Samfundet (94) b° Ude af Stand til at forsørge sig selv, Ægtefælle eller Børn (94) c° Fare for at der sættes Børn i Verden (95) 4° Aandssvageforsorg paa frivilligt Grundlag (97) d. Formel Fremgangsmaade (98) 4. *Sindssyge* (105) a. Almindelige Bemærkninger, herunder om Forsorgens Organisation (105) b. Forsorgens Indhold, herunder om Tilsynsværgainstituttet (106) c. Materielle Betingelser for en Persons Indlæggelse eller Tilbageholdelse paa Sindssygehospital (108) 1° Sindssygdom (108) 2° Andre Betingelser (109) d. Formel Fremgangsmaade (110) e. Epileptikere (114) B. *Smitsomt syge* (114) C. *Understøttede Personer, der er syge* (115)

Kap. IX: Administrativ Frihedsberøvelse med Korrektionsformaal 117

A. *Forsømmelige bidragspligtige eller Forsørgere* (117) B. *Alkoholister* (126) C. Omstrejferne, erhvervs- og subsistensløse m. fl. (130)

Kap. X: Børneforsorg 135

Kap. XI: Retlige Garantier mod uberettiget Frihedsberøvelse . . 139

A. *Administrative Garantier?* (139) 1. Indgrebets Art (139) 2. Indgrebets Varighed (140) 3. Betingelserne for Indgreb (140) 4. Formaliteter forud for Indgreb (142) 5. Besluttende Myndighed (144) 6 a. Proceslignende Regler (149) b. Efterfølgende Kontrol (150) B. *Domstolskontrol* (150) 1. Formel Ulovlighed (151) a. Inkompetence (151) b. Formmangler (151) c. Ydre Tilblivelsesmangler (152) d. Indre Tilblivelsesmangler (152) e. Habilitetsmangler (153) 2. Materiel Ulovlighed (154) a. Afsoningsdekreter (154) b. Afgørelser i Henhold til O. F. (154) 1° Frit Skøn (157) 2° Lovbundet Skøn (158) c. Afgørelser i Henhold til Love om aandsvage, sindssyge (159) d. Afgørelser i Henhold til Love om epidemisk syge, tuberkuløse (161) e. Erstatningskravs Gennemførelse ved Domstolene (161) 1° Indenfor O. F.s Omraade (162) 2° Indenfor Omraadet for Lovene om aandsvage eller sindssyge (163)

Kap. XII: Bidrag til Kritik og til Reformforslag 164

1. Domstolskontrollen i Praksis (164) 2. Børneforsorg (165) 3. Tvangsisolering af epidemisk syge og tuberkuløse (165) 4. Afsoning af Underholdsbidrag (166) 5. Aandsvage og sindssyge (166) a. Materielle Betingelser (166) b. Formel Fremgangsmaade, herunder Rekurs og Høring af den tvangsansbragte (166) c. Farlighedsdekreter (169) 6. Offentlig Forsorg (169) a. Anvendelse af Straffeloven i Stedet for O. F. mod forsømmelige Forsørgere (169) b. Efterforsorg for straffede (170) c. Hjemmelen for Tvangsansbringelse med Forsørgelsesformaal (170) d. Formel Fremgangsmaade efter O. F. (171) e. Rekursen (172) 7. Sammenfatning (178)

Nogle Forkortelser 180

I.

INDLEDNING

1. Den Samordning af Interesser, som enhver Form for menneskeligt Samfund fra den primitive Familie- og Gruppedannelse til den moderne Stat er Udtryk for, medfører nødvendigvis Indskrænkninger i *den personlige Frihed*, hvori hvert enkelt Menneske er interesseret, og hvorved i videre Forstand forstaas den Adgang, den enkelte inden for de ved Retsordenen fastsatte Grænser har til legerligt og aandeligt at gøre og lade, som han selv vil.

Denne Frihedssfære spænder over enhver Form for lovlig menneskelig Virksomhed, herunder ogsaa Udøvelse af politiske Rettigheder og dermed Indflydelse paa, hvor stort et Spillerum der overlades den enkelte, og er efter sit Indhold Udtryk for Individets materielle Frihed. I Kraft af denne Frihed er den enkelte imidlertid ogsaa i Stand til at paatage sig Forpligtelser, og selvom han derved giver Afkald paa en Del af sin Frihed i materiel Forstand, bevarer han dog — for at tale med *Ross* («Hvorfor Demokrati», S. 191) — sin Frihed i formel Forstand, idet han selv har godkendt den Forpligtelse, han har underkastet sig.

Begrebet »personlig Frihed« bruges ogsaa i en snævrere Betydning end foran angivet, altsaa som en Side af den personlige Frihed i videre Forstand. Der tænkes herved paa den et Individ normalt tilkommende Ret til at raade over sin Person, saaledes f. Eks. til at underkaste sig en Operation, udsætte sig for Fare ved Krigsdeltagelse, paatage sig personlig Forpligtelse til at udføre et Arbejde o. s. v. Som Regel tænkes der vist ved denne Afgrænsning paa Dispositioner med Hensyn til Legemet, men ogsaa Dispositioner, hvorved Individet binder sig til personligt at udøve en vis Aandsvirksomhed, maa falde ind under Begrebet, saaledes f. Eks. et Tilsagn om at ville gennemføre en Uddannelse eller Dispositioner af blandet legemlig og aandelig Karakter som f. Eks. en Videnskabsmands Tilsagn om at ville deltage i en Grønlandsekspedition.

Handlefriheden, der i Strafferetten traditionelt defineres som Menneskets Magt til efter egen Vilje og med Udelukkelse af andres

Vilje at raade over sine legemlige Organers Virksomhed eller Uvirksomhed, dækker derfor kun en Del af det foran afgrænsede Omraade for den personlige Frihed i snævrere Forstand.

Indenfor Handlefriheden finder man atter *Lokalfriheden* eller den frie Adgang til at bevæge sig eller tage Ophold efter egen Bestemmelse.

Det er forskellige af Samfundets Indgreb i denne — ved Straffelovens § 261 beskyttede — Hovedforgrening af den personlige Frihed, der i det følgende skal undersøges med Henblik paa Spørgsmaalet om, hvorvidt efter dansk Ret de Forholdsregler, der ved de enkelte Indgreb er truffet til Beskyttelse af denne Frihed, er tilfredsstillende ud fra et Retssikkerhedssynspunkt.

2. De Indgreb, der skal undersøges, er saadanne, der kan betegnes som »administrativ Frihedsberøvelse indenfor den offentlige Forsorg«, hvilket indbefatter Indgreb foretaget i Henhold til Lov Nr. 181, 20. Maj 1933 om offentlig Forsorg (Bkg. Nr. 475, 31. August 1946). Herudover er der i Fremstillingen medtaget visse andre Indgreb, som det — hvad enten man vælger at betragte dem som forebyggende eller afhjælpende Forsorg eller ikke — falder naturligt ud fra en praktisk Betragtning at medtage i denne Sammenhæng. De Forgørelser af den administrative Frihedsberøvelse, der herefter vil blive inddraget i Fremstillingen, er Frihedsberøvelse med Forsørgelsesformaal, kurativt Formaal, herunder Foranstaltninger overfor aandssvage, sindssyge, epidemisk syge m. fl., og med Korrektionsformaal, herunder Foranstaltninger overfor forsømmelige bidragspligtige eller Forsørgere, Alkoholister, løsladte Straffefanger, der er ude af Stand til at klare sig selv, samt erhvervs- og subsistensløse. Endvidere medtages — navnlig af Hensyn til den svenske Debat om Emnet — Børns Fjernelse fra Hjemmet og Inddragelse under Børneforsorg mod Forældrenes Vilje, uagtet denne Foranstaltning systematisk adskiller sig fra de andre som administrativ Frihedsberøvelse betegnede Foranstaltninger derved, at disse vedrører Indgreb i det paagældende Individets Frihed til at raade over sin egen Person, medens Børneforsorgsforanstaltningerne vedrører Indgreb i Forældrenes Ret — eller Frihed om man vil — til at bestemme over Barnets Person. Ved den foretagne Inddeling efter Formaalet er naturligvis kun et væsentligt Træk fremhævet. Saaledes maa de nævnte Foranstaltninger med kurativt og Korrektionsformaal i vidt Omfang siges ogsaa at have de paagældendes Forsørgelse for Øje, og Formaalet for de nævnte Foranstaltninger overfor Alkoholister er ikke blot korrektivt og forsorgsmæssigt, men

ogsaa i høj Grad kurativt. Ved Børneforsorgsforanstaltninger vil ligeledes alle 3 Formaal, foruden det pædagogiske, kunne spille ind. Derimod er Interneringer i Henhold til § 14 i Fremmedloven, 15. Maj 1875, der iøvrigt afgiver Hjemmelen for den administrative Frihedsberøvelse, de herværende tyske Flygtninge er underkastet (Flygtningeadm. Skr. 21. April 1947), ikke medtaget¹).

3. Et Fællestræk for de nævnte Tilfælde af Frihedsberøvelse er, at de dekretes *administrativt*, og den Omstændighed, at de overhovedet er i Stand til at tiltrække sig Opmærksomhed som et afgrænset Problem, beror da ogsaa først og fremmest paa Modsætningen mellem paa den ene Side Domstolsbehandlingen, navnlig den minutiøse Sikring af den sigtedes eller tiltaltes Interesser, herunder hans Interesse i at undgaa Frihedsstraf, vi finder indenfor Straffereftsplejen, og paa den anden Side den Lethed, hvormed der er gjort op med den enkeltes Interesse i at være paa fri Fod, naar det drejer sig om et af de Tilfælde, i hvilket administrativ Frihedsberøvelse

1) Til Belysning af Problemet i sin Helhed findes der ikke i Øjeblikket tilstrækkeligt statistisk Materiale. Det kan oplyses, at det gennemsnitlige Antal af Patienter paa *Aandssvageanstalt* eller i kontrolleret Familiepleje under Anstalterne for Aarene 1941-42—1945-46 udgjorde ialt 12.157, hvorved dog bemærkes, at dette Antal indbefatter Personer dømt til Aandssvageanstalt i Henhold til Strfl. § 70. Om de paagældende kan anses for tvangsanbragt eller ikke, afhænger principielt af, om de er omfattet af de i Lovgivningen opstillede Tvangskriterier. Dette kan ikke statistisk belyses, men det kan udenfor den principielle Sammenhæng nævnes, at Overlæge *Wildenskov* har anslaaet Antallet af Alumner paa »Brejninge«, der stiller Krav om Udskrivning, til højst 50 eller 3 pCt. af Anstaltens Alumnetal. Overføres denne Procent paa det samlede Antal Anstaltsalumner og Personer i kontrolleret Familiepleje, bliver Antallet af aandssvage, for hvem Frihedskravet er en Realitet, ca. 400.

Det samlede Antal af Personer, der i Aarene 1941-42—1945-46 blev indlagt paa Aandssvageanstalterne, udgjorde gennemsnitligt 1430 aarligt. Det kan ikke statistisk belyses, hvor mange af disse der er omfattet af de i Lovgivningen opstillede Tvangskriterier eller f. Eks. indlagt ved Politiets Bistand.

Det samlede Antal Personer, herunder Personer dømte i Henhold til Strfl. § 70, der i Aarene 1941-42—1945-46 blev indlagt paa *Sindssygehospitalet*, udgjorde gennemsnitlig 3421 aarlig; hvor mange af disse, der var omfattet af de i Lovgivningen opstillede Tvangskriterier, kan ikke oplyses, men skønsmæssigt 494 eller 14,5 pCt. var tvangsindlagt ved Politiets Bistand. Det samlede Antal Personer paa Hospitalerne eller i Pleje under disse udgjorde for Aarene 1941-42—1945-46 gennemsnitlig 10.078. Overføres den nævnte Procent paa dette Beløgningsstal, kan Antallet af Patienter anbragt mod deres Vilje rent skønsmæssigt anslaaes til 1.455.

Antallet af Indsættelser af Alimenter i Arresthus til *Afsoning af Underholdsbidrag* udgjorde i Aarene 1934 til 1938 gennemsnitlig ca. 750.

Antallet af Personer anbragt paa *Arbejdsanstalter og Tvangsarbejdsanstalter* i Henhold til Forsorgsloven udgjorde 1. August 1941 ialt 1.139 (jfr. Danmarks sociale Lovgivning 1944, S. 112). Heraf var godt 20 anbragt paa Tvangsarbejdsanstalt. Det hertil svarende Antal aarlige Indlæggelser kan skønsmæssigt anslaaes til ca. 3.100, hvoraf ca. 1.500 er tvangsindlagt ved Politiets Bistand.

I Henhold til O. F. §§ 130, Stk. 1, og 131, er der i Aarene 1941—45 gennemsnitlig fjernet 1.923 Børn, og pr. 31. December 1945 var Antallet af Børn inddraget under *Børneforsorg* i Henhold til disse Bestemmelser 9.291.

finder Sted. Det samfundsmæssige Hensyn til Effektivitet, der gør sig gældende baade i en Straffesag og i de nævnte Sager vedrørende andre Tvangsforholdsregler, er i Strafferetsplejen klart afbalanceret med Hensynet til ikke at træde den enkeltes Rettigheder for nær. Det er en af Statsmagten uafhængig Domstol (Grl. § 71), der har det afgørende Ord; Retshandlingen foregaar mundtligt (Rpl. § 148) og som Hovedregel under Offentlighedens Kontrol (Rpl. § 29) og ligeledes som Hovedregel med Bevisførelse umiddelbart for den eller de Dommere, der skal tage Stilling til Sagen (Rpl. §§ 172, 202, 763). Anklagemyndigheden skal bestræbe sig paa at undgaa Forfølgning af Personer, der ikke er strafskyldige (Rpl. § 711); den sigtede eller tiltalte har i Forhold til Anklagemyndigheden Rettigheder som Modpart (Rpl. § 729): han har Ret til at vælge (Rpl. § 730) eller faar eventuelt beskikket (Rpl. §§ 731, 732) en Forsvarer, med hvem han har Ret til frit Samkvem (Rpl. § 738), og baade han og hans Forsvarer har Adgang til at følge med i alt, hvad der kommer frem under Sagen (Rpl. §§ 737, 809, 819, 821—24, 836—39, 848, 849, 928, 926, 956), han maa ikke udsættes for Tvang (Rpl. § 766) eller kaptiøse Spørgsmaal (Rpl. § 767), og han kan uden at risikere Straf baade lyve og tie stille (Rpl. § 766).

En tilsvarende Afbalancering af Effektivitetshensynet med Hensynet til den enkeltes Integritet, eller hvad man vil kalde det, er — trods svage Tilløb — ikke sket i de Tilfælde, i hvilke administrativ Frihedsberøvelse finder Sted. Uanset den Interesse, den enkelte har i at undgaa Indgreb, træffes Afgørelsen af Ministerier, Amter, Kommunalbestyrelser, sociale Udvalg, private Foreningers Bestyrelser, Læger m. fl. og uden Garantier, der taaler Sammenligning med Strafferetsplejens.

Som Begrundelse for, at man baade ved Udformningen af de amerikanske Enkeltstaters Forfatninger i Aarene omkring Uafhængighedserklæringen af 1776, i Erklæringen om Menneskerettighederne af 1789 og i de derefter udarbejdede nyere europæiske Statsforfatninger og senere Lovgivning har interesseret sig saa stærkt for at sikre Individet Domstolens Værn under Strafforfølgning, medens man ikke har indført tilsvarende Garantier ved de heromhandlede andre Tilfælde af Frihedsindgreb, kan muligvis anføres, at det i den borgerlig-liberalistiske Epoke var sin egen, altsaa de ledende borgerlige Kredses, personlige Frihed i højere Grad end denne Frihed i Almindelighed, man vilde beskytte mod eventuelle Overgreb fra Statsmagtens Side. Faren for saadanne Overgreb laa for disse Kredse paa Justitsvæsenets Omraade, og det var følgelig

her, at Domstolsværnet blev opstillet. Derimod havde man ikke Tanke for eller følte sig — enten i Optimisme eller fordi man havde Evne og Vilje til at klare sig uden Samfundets Indblanding — ikke truet af Situationer som Sindssygdом, Fattigdom med ell. uden Drikfældighed, Undladelse af at opfylde Forsørgerpligter med deraf følgende Udgifter for det offentlige o. s. v., og noget Forsøg af mere principiel Karakter paa at regulere Forholdet mellem Individ og Samfund paa disse Omraader er derfor ikke foretaget. Et andet Moment, der i en Del af Tilfældene kan være en medvirkende Aarsag til, at Domstolsværnet eller lignende Garantier mod uberettigede Frihedsindgreb ikke er indført, er, at Indgrebene overfor asociale, abnorme m. fl. i Modsætning til det Onde, Straffen er Udtryk for, hyppigt betragtes som en Velgerning overfor den paagældende og følgelig ikke som noget, man behøver at beskytte ham imod. Selv i de Tilfælde, f. Eks. Indespærring af forsømmelige Forsørgere, hvor den trufne Foranstaltning klart er rettet *mod* den paagældende, vil man kunne slaa sig til Ro med, at der ikke er foretaget noget Skridt overfor denne, der paa samme Maade som en Straf stempler ham som Forbryder og derfor kræver særlige Sikkerhedsforanstaltninger, og endvidere kan det spille en Rolle, at den Bevistvivl, der vil kunne foreligge i disse Sager, er af en anden Karakter og tilsyneladende mindre vanskelig end i Straffesager.

Det vil desuden være nærliggende at mene, at disse Sagers Henlæggelse til Domstolene eller blot Anvendelse af en Fremgangsmaade, der i det væsentlige giver de samme Garantier, vil udelukke eller vanskeliggøre den diskretionære Afgørelse, der ofte er nødvendig i disse Tilfælde, og endelig vil det Spørgsmaal kunne rejses, om der paa dette Omraade faktisk begaas Overgreb, som kan motivere en Reform, eller om der i Befolkningen raader en saadan Mistillid til den Fremgangsmaade, der anvendes, at man alene af denne Grund bør søge Ændringer foretaget, der tilvejebringer større Tryghed. Den Stilhed, i hvert Fald i Danmark, der i det store og hele har været om den administrative Frihedsberøvelse, peger i Retning af en benægtende Besvarelse af disse Spørgsmaal og motiverer en vis Frygt for, at et Initiativ til Reformen vilde være mere skolastisk end praktisk begrundet.

Overfor disse Betragtninger, der — i det Omfang Spørgsmaalet overhovedet har været overvejet — kan have hæmmet og fortsat hæmmer en Udbygning af de judicielle eller tilsvarende Garantier udenfor Strafferetsplejens Omraade, staar imidlertid det enkelte Individts Interesse i den størst mulige Bevægelsesfrihed, en Interesse,

der naturligvis ikke er begrænset til at undgaa Frihedsstraf, men er rettet imod overhovedet al Frihedsberøvelse, saaledes at det Formaal, for hvilket denne sker, i Forhold til dette, at være uden Frihed, er af underordnet Betydning.

Uanset hvilken Stilling man vil tage til eventuelle Reformforslag, turde det derfor være paa sin Plads at undersøge, hvilke Værn Individet paa de heromhandlede Omraader udenfor Strafferetsplejen har mod uberettiget Frihedsberøvelse fra det offentliges Side, og hvilke tekniske Muligheder der maatte være for, i højere Grad end Tilfældet er, at naa frem til det Balancepunkt, der forener Hensynet til at opnaa de praktiske Formaal, der er forbundet med et Frihedsindgreb med det videst mulige Hensyn til at sikre den enkelte mod, at hans Frihed bliver traadt for nær.

Forinden der foretages en Gennemgang af de herhenhørende Spørgsmaal efter dansk Ret, vil der blive givet en Oversigt over de tilsvarende Regler i svensk Ret og over den omfattende Debat, der i Sverige har været ført om Emnet. Endvidere vil der — rent summarisk — blive fremdraget nogle Lovbestemmelser fra finsk og norsk Ret.

II. SVENSK RET

A.

Administrativ Frihedsberøvelse med Forsørgelsesformaal.

Efter den svenske Fattiglov 14. Juni 1918 skal Forsørgelsesdistrikterne have Anstalter til Modtagelse af understøttede, som har Forsorg behov, men som det ikke vil være hensigtsmæssigt at understøtte i Hjemmet eller anbringe i Pleje (§§ 31—33). Vedkommende Fattigvårdsstyrelse kan nægte Hjælp under anden Form end Anstaltsophold, men ikke tvangsindlægge en blot understøttet Person paa Anstalt. Lader han sig imidlertid optage paa denne, kan han tilbageholdes mod sin Vilje og i Tilfælde af ulovlig Bortgang tilbageføres, medmindre han giver Afkald paa Hjælp (jfr. *J. Linders* Fattigvårdslagen 1943, S. 196, og *Æek*, S. 56). Klager over en Fattigvårdsstyrelses Vægning ved at lade den paa-gældende slippe ud kan indbringes for vedkommende Lensstyrelse, hvis Afgørelse atter kan indankes for Kammerretten som sidste Instans (§§ 78, 81, 82).

B.

Administrativ Frihedsberøvelse med kurativt Formaal.

1. *Aandssvage*. Angaaende disse bestemmes det i § 7 i den svenske Lov om sindssyge 19. September 1929, at Lovens Bestemmelser om Sindssygdom og sindssyge, jfr. nedenfor under 2, i det Omfang, de kan finde Anvendelse, skal gælde vedrørende Aandssvaghed og aandssvage. Om den nærmere Forstaaelse af denne Bestemmelse siges det i Bemærkningerne til Lovforslagets § 7 i Proposition Nr. 87/1929, at der i det Omfang, der bliver Spørgsmaal om at indlægge paa eller udskrive aandssvage fra *Sindssygehospital*, bør gælde samme Regler som for sindssyge. Derimod giver Bestemmelsen ikke Hjemmel for at anvende Lovens Regler om Sindssygehospitaler paa Aandssvageanstalterne; angaaende disse maa man som hidtil iagttage de for dem specielt udfærdigede Bestemmelser foruden almindelige Retsregler. Politiets Hjælp til Tvangsindlæggelse og Tvangstilbageholdelse af en aandssvag kan kun fordres med Henblik paa den paagældendes Anbringelse paa et Sindssygehospital (Prop. Nr. 87/1929, S. 113).

Herudover findes der kun en Lov 30. Juni 1944 om Undervisning og Forsorg for aandssvage, der ikke er i Stand til at følge Folkeskolens almindelige Undervisning eller Hjelpeundervisning, men er modtagelige for den teoretiske eller praktiske Undervisning, som meddeles i de i Henh. til Loven oprettede centrale Undervisningsanstalter for aandssvage (§§ 1—4). Ansøgning om en saadan aandssvags Optagelse paa Anstalt skal indgives før hans fyldte 9. Aar (§ 5), og han maa ikke uden eget Samtykke tilbageholdes efter sit fyldte 21. Aar (§ 11).

I formel Henseende kræves det, at der enten af Forældremyndighedens Indehaver eller af det stedlige *Barnavårdsnævn* indgives Ansøgning til Anstaltens Bestyrelse eller Forstander ledsaget af forskellige Bevisligheder (§§ 5—6). Politiet skal om fornødent yde Bistand til en aandssvags Indlæggelse paa Anstalt (§§ 17, 18). Det tilkommer Anstaltens Forstander i Samraad med Anstaltslægen at træffe Afgørelse om en aandssvags Optagelse i og Udskrivning fra Anstalten (§§ 7, 11). En saadan Afgørelse kan indankes for Skoleoverstyrelsen (§ 15) og derfra videre til Regeringsretten (§ 16).

2. *Sindssyge*. De svenske Bestemmelser om tvangsmæssig Indlæggelse og Tilbageholdelse af Personer til Behandling paa Sindssygehospital indeholdes i Loven om sindssyge 19. September 1929.

De materielle Betingelser herfor er alene, at den paagældende er sindssyg og »i behov av vård« (§ 10). Er han først indlagt, kan han, hvad enten Indlæggelsen har været frivillig eller ikke, tilbageholdes mod sin Vilje, idet han er underkastet den Tvang, som er nødvendig for at opnaa Formaalet med Indlæggelsen eller for at beskytte ham selv eller Omgivelserne (§ 4). Den, der ikke behøver Hospitalsbehandling, skal ufortøvet udskrives (§ 17) — d. v. s. at Overlægen, hvor han er i Tvivl om Behovet for Behandling, skal udskrive — dog at Udskrivningen kan udsættes af Hensyn til Patienten — f. Eks. for at skaffe ham passende Arbejde eller Logis —, saafremt han ikke udtrykkelig begærer sig udskrevet (§ 17). Ifølge Forarbejderne til Loven har Patienten ikke Krav paa at faa at vide, at han i og for sig er berettiget til Udskrivning, men at han af de nævnte praktiske Grunde tilbageholdes; en saadan Oplysningspligt for Hospitalet menes at ville volde for megen Uro.

Formelt udkræves til Tvangsindlæggelse en Ansøgning herom til Sindssygehospitalets Overlæge fra en af Personens paarørende, militære Myndigheder, Forsørgelsesvæsen, Politi, Fængselsvæsen m. v. Endvidere en Erklæring udstedt af en autoriseret Læge, der ikke maa være ansat ved den Sygehusafdeling, hvor paagældende skal indlægges. Endelig skal der med Ansøgningen følge en Levnedsbetegnelse, hvori en eller flere troværdige Personer, der har Kendskab til Patienten, giver Oplysning om Forhold, der er af Betydning ved Bedømmelsen af hans Sindstilstand (§§ 6, 8, 9, 10). Er det nødvendigt, at den syge hurtigt kommer under Behandling, eller udsætter han en andens personlige Sikkerhed eller sit eget Liv for Fare, er Fremgangsmaaden mere summarisk (§ 11). Hvis den paagældende modsætter sig Indlæggelsen, skal Politiet eller Militæret yde Bistand ved dennes Iværksættelse (§ 51).

Overlægen skal ved Afleveringen af den Person, der paastaas at være sindssyg, forvisse sig om, at den formelt rigtige Fremgangsmaade er fulgt, og hvis dette er Tilfældet, modtage den paagældende (§ 8). Hans Beslutning herom kan ikke indbringes for højere Myndighed. Normalt inden 14 Dage efter Indlæggelsen skal han have truffet Afgørelse om, hvorvidt den paagældende skal tilbageholdes paa Hospitalet som sindssyg og trængende til Hospitalsbehandling (§ 12). Dette gælder ogsaa i de Tilfælde, hvor en Patient frivilligt har meldt sig til Indlæggelse paa Hospitalet. Heller ikke den af Overlægen saaledes truffene Afgørelse om Patientens Tilbageholdelse kan indbringes for højere Myndighed.

Overlægen skal ufortøvet tage Initiativ til Udskrivning af en Patient, der ikke behøver Hospitalsbehandling, og ligger Udskrivningskompetencen hos Sindssygenævnet, jfr. nedenfor, skal han rejse Spørgsmaalet overfor dette (§§

20—21). Endvidere kan Patienten selv eller hans paarørende fremsætte Anmodning om hans Udskrivning fra Hospitalet. Afgørelsen herom træffes af Overlægen. Saafremt denne afslaar at udskrive Patienten, er denne eller de paarørende berettiget til at indbringe Spørgsmaalet for Sindssygenævnet, der saaledes normalt er Ankeinstans i Forhold til Overlægen, men dog selv træffer den primære Afgørelse eller bemyndiger Overlægen hertil, naar det drejer sig om »kriminelle« Patienter (§§ 18, 20—23). Overlægen er forpligtet til at underrette Patienten om denne Adgang til Sagens Forelæggelse for Nævnet og til at sætte ham i Stand til at udfærdige de i saa Henseende fornødne Skrivelser (§ 26).

Sindssygenævnet, som ikke behøver at tage Stilling til et Udskrivningsspørgsmaal mere end een Gang hver 4. Maaned (§ 22), og hvis Afgørelser er endelige (§ 2), bestaar af 5 Medlemmer, af hvilke Chefen for Medicinalstyrelsen er født Medlem, medens 2 af de øvrige Medlemmer skal være Læger med særligt Kendskab til Behandling af Sindssygdomme. Ingen af de 2 resterende Medlemmer maa være Læge, og den ene skal være eller have været ordinær Indehaver af et Dommerembede (§ 2). Sidstnævnte Medlem er for Tiden Nævnets Formand. Sindssygenævnet vil kunne foranledige, at der ved Domstol optages Forhør med Henblik paa Tilvejebringelsen af nærmere Oplysninger i Sagen (§ 39).

Det er ikke blot gennem Reglerne om Indlæggelse og Udskrivning af Patienter paa Sindssygehospitalet, herunder Sindssygenævnets Virksomhed, at det enkelte Menneskes Interesse i at undgaa uberettiget Frihedsindgreb søges imødekommet. Ogsaa ved Indretning af et *Tilsyn med Sindssygevæsenet* har man søgt at fremme det samme Formaal, samtidig med at man naturligvis gennem Tilsynsorganernes konsultative Virksomhed og paa anden Maade søger at medvirke til det positive Formaal: at de sindssyge faar den mest effektive Behandling paa Hospitalet.

Overtilsynet med Sindssygevæsenet udøves af Medicinalstyrelsen (§ 1), hvis mest betydende Organ i saa Henseende er en af Kongen udnævnt Overinspektør for Sindssygevæsenet (§ 3). Denne skal ifølge sin Instruktion 19. September 1929 overvaage, at gældende Bestemmelser vedrørende Sindssygevæsenet nøje iagttages, og skal med Henblik herpaa besøge hvert af Sindssygehospitalet mindst 1 Gang aarligt. Han skal ved hver Inspektion skaffe sig nøje Underretning om Patienternes Behandling og især fæste Opmærksomheden ved Anvendelsen af Tvangsmidler eller Isolering af Patienten om Dagen i laaset Rum og sørge for, at saadanne Foranstaltninger ikke træffes uden tilstrækkeligt Grundlag. Han skal særlig være opmærksom paa dels de Patienter, der efter hans sidste Besøg er indlagt til Behandling — og bør gennem saavel personlig Undersøgelse som Granskning af Indlæggelsessager og Journaler tage Stilling til, om de har Hospitalsbehandling behov — dels de Patienter, om hvis Udskrivning der efter Loven kan blive Tale. Han kan i de Tilfælde, hvor Overlægen er kompetent til at træffe Bestemmelse om Udskrivning, tilsidesætte Overlægens Nægtelse heraf, og udskrive vedkommende Patient, og iøvrigt kan han gøre Indstilling herom til Sindssygenævnet (§§ 20—21).

Endelig har man ved forskellige Bestemmelser søgt at sikre *Patientens Forbindelse med Omverdenen*, saaledes at ikke blot hans paarørende, men ogsaa han selv er i Stand til at tage Initiativ til sin Udskrivning fra Hospitalet. Der maa saaledes ikke lægges ham Hindringer i Vejen for at indsende Skrivelser til Medicinalstyrelsen, Sindssygenævnet og Overinspektøren for Sindssygevæsenet.

Saadanne Skrivelser, hvori Patienten straks ved Indlæggelsen kan rejse Spørgsmaalet om sin Udskrivning, skal altsaa af vedkommende Overlæge viderebefordres uden Censur. Bortset fra saadanne Breve beror det paa Overlægens Bestemmelse, hvad Patienten maa modtage og afsende af Breve, dog at Breve ogsaa til andre offentlige Myndigheder end de foran nævnte skal viderebefordres, naar det drejer sig om Spørgsmaal, som Patienten er beføjet til at udtale sig om; vil Overlægen ikke viderebefordre et saadant Brev, maa han forelægge Sagen for Overinspektøren (§ 14).

En Patient har endvidere Ret til med Overlægens Tilladelse at modtage Besøg, og denne Tilladelse bør ikke nægtes ham, medmindre dette kan begrundes med hans Tilstand eller særlige Omstændigheder (Bestemmelser vedr. Sindsygeværnenet 19. September 1929 § 82).

3. *Epidemisk syge m. fl.* Efter Bestemmelserne i den svenske Lov 20. Juni 1918 om Forholdsregler mod Udbredelse af *Kønssygdomme* kan en Person med Henblik paa Undersøgelse eller Behandling for Kønssygdom underkastes Tvangsindlæggelse og Tilbageholdelse paa de almindelige Sygehuse. Forudsætningen herfor er, at den paagældende har undladt at efterkomme Sundhedsinspektørens Paabud, og Beslutningen træffes af Sundhedsmyndighederne, som i Stockholm, Göteborg og Norrköping, Malmö og Hälsingborg er Hälsovårdsnævnene og i de øvrige Dele af Landet vedkommende Lensstyrelse. Foreløbig Beslutning kan træffes af Sundhedsinspektøren, og Politiets Bistand kan begæres (§§ 21—22). Hälsovårdsnævnenes Afgørelse kan indankes for vedkommende Lensstyrelse og derfra paa samme Maade som Lensstyrelsens Afgørelser i 1ste Instans videre til Regeringsretten (§ 26).

Paa lignende Maade kan der ifølge Epidemiloven 19. Juni 1919 ske Tvangsindlæggelse og Tilbageholdelse paa Epidemisygehus af den, som er eller mistænkes for at være behæftet med saadan *smitsom Sygdom*, som er angivet i Loven (§ 3), eller med Hensyn til hvilken Kongen har bestemt, at Epidemiloven skal anvendes. Beslutning træffes af de lokale Hälsovårdsnævn med Rekurs til vedkommende Lensstyrelse og videre til Regeringsretten (§ 32).

Efter lignende Regler kan der ifølge Karantænekundgørelse 4. Maj 1934 og Kundgørelse 31. August 1938 om sanitær Kontrol over Luftfarten blive Spørgsmaal om for en kortere Tid at foretage Frihedsindgreb overfor *Personer, der ankommer fra Udlandet*.

Der findes ikke i den svenske Tuberkuloselov 31. Marts 1939 eller andetsteds Hjemmel til at underkaste *tuberkuløse* tvungent Hospitalsophold.

C.

Administrativ Frihedsberøvelse med Korrektionsformaal.

1. *Alkoholister.* Ifølge den svenske Lov 12. Juni 1931 om Behandling af Alkoholister kan disse tvangsindlægges og tilbageholdes paa en anerkendt Alkoholistanstalt (§ 24). Denne Forholdsregel kan træffes overfor den, som er forfalden til Misbrug af Alkohol, og som Følge deraf findes *enten* at være farlig for en andens personlige Sikkerhed eller for eget Liv, *eller* udsætter nogen, som han ifølge Loven har Forsørgelsespligt overfor, for Nød eller aabenbar Vanrøgt eller iøvrigt groft misligholder sine Forpligtelser overfor en saadan hans Forsørgelsespligt undergiven Person, *eller* ligger det offentlige, sin Familie eller

anden til Byrde, *eller* er ude af Stand til at tage Vare paa sig selv, *eller* hvis Levevis for nærboende eller andre er groft forstyrrende. Endvidere overfor den, som er forfalden til Misbrug af Alkohol og i de 2 seneste Aar 3 eller flere Gange er straffet for Fylderier eller et vagabonderende Liv (§ 1).

Endvidere kræves det, at de i Loven angivne mildere Hjælpeforanstaltninger ikke findes at burde anvendes (§ 24, jfr. § 15).

Udskrivning fra Anstalten skal ske, naar der findes begrundet Anledning til at antage, at den tvangsindlagte efter Udskrivningen vil føre et ædrueligt og ordentligt Liv (§ 36). Det er saaledes ikke tilstrækkeligt, at den paagældende maa antages efter Udskrivningen at ville optræde saaledes, at han ikke opfylder Betingelserne for Tvangsindlæggelse paa Anstalten. Han maa dog ikke tilbageholdes længere end højst 1 Aar (§ 36). Dette Maximum for Interneringens Varighed kan i Gentagelsestilfælde forlænges med 2 Aar (§ 36) og i visse grovere Tilfælde (farlig, begaaet strafbar Handling eller tidligere 3 Gange paa Alkoholistanstalt) med yderligere 2 Aar, forudsat at det maa antages, at han i Tilfælde af Udskrivning ikke vil komme til at føre et ædrueligt og ordentligt Liv (§ 37). Medens Tvivlsløsningen saaledes i de første 1 + 2 Aar er Tilbageholdelse, er den for Tiden derefter Udskrivning.

Beslutning om Tvangsindlæggelse paa Alkoholistanstalt træffes af Lensstyrelsen (§ 24). Dette sker sædvanligvis paa Grundlag af en Ansøgning, der — saafremt den indgives af en offentlig Myndighed, saasom vedkommende Ædruelighedsnævn eller Politiet — skal indeholde en fuldstændig Redegørelse for den af samme foretagne Undersøgelse af Sagen og for eventuelt truffne Foranstaltninger; endvidere skal der vedlægges Erklæring fra vedkommende Præst og Læge (§ 18). Det indkomne skal forelægges den, om hvis Internering der er Tale, eller, hvis han er umyndig, hans Værge, og der skal affordres ham eller Værgen en skriftlig Erklæring i Sagen (§ 19). Lensstyrelsen kan selv afholde Forhør over den, Ansøgningen vedrører — denne kan derimod ikke selv kræve Forhør afholdt — samt over andre, der har Forbindelse med Sagen. Forhøret er principielt offentligt, men kan bl. a. paa Begæring af den indklagede eller ellers efter Lensstyrelsens Skøn finde Sted for lukkede Døre. Over andre end den indklagede kan der endvidere anordnes Forhør ved Retten (§§ 21—22).

Lensstyrelsen kan ved Politiets Hjælp iværksætte Interneringen, om fornuddet inden endelig Afgørelse er truffet i Sagen (§§ 16, 17, 20, 25 og 29).

Udskrivning besluttes af vedkommende Anstaltsstyrelse eller af Socialstyrelsen som Tilsynsmyndighed (§ 45).

De af Lensstyrelsen og Socialstyrelsen truffne Afgørelser kan indankes for Regeringsretten (§§ 56 og 58).

2. *Asociale*. Overfor disse kan der blive Spørgsmaal om at anvende Tvangsarbejde paa bestemt Tid i Henhold til Løsdriverloven 12. Juni 1885, ligesom de i visse Tilfælde kan tvangsindlægges paa Forsørgelsesanstalt; endvidere vil der efter Fattiglov 14. Juni 1918 kunne blive Spørgsmaal om som Disciplinærmiddel at hensætte asociale Anstaltsalumni og Modtagere af Understøttelse til Tvangsarbejde. I selve Straffelovgivningen findes i Modsætning til, hvad Tilfældet er i Danmark, ingen udførlige Bestemmelser om Straf for Betleri og Løsgængerier og særlige Foranstaltninger, saasom Arbejdshus, herimod. Forholdet kan alene rammes med Bødestraf i Henhold til Straffelov 16. Februar 1864, Kap. 11, § 15, der handler om den, der med sin Optræden vækker Forargelse paa offentligt tilgængeligt Sted.

Iflg. Løsdriverloven behandles som *Løsdriver* enhver, der uden Beskæftigelse og uden Midler til sit Underhold stryger omkring fra det ene Sted til det andet, samt enhver, der undlader efter Evne og paa ærlig Vis at forsørge sig selv, og hvis Levevis derhos er saaledes, at den indebærer Fare for den almindelige Sikkerhed, Orden eller Sædelighed, alt forudsat at han ikke er under 21 Aar (§ 1). Foruden de egentlige Vagabonder omfatter Betegnelsen »Løsdriver« saaledes en mere broget Gruppe asociale, herunder prostituerede og Betlere, jfr. herved Fattiglovens § 92, men i begge sine Forgreninger forudsætter Loven, at den paagældende er arbejdsvillig og ikke i Besiddelse af lovligt erhvervede Midler til sit Underhold. Løsdriveren kan anses med Tvangsarbejde, saafremt han inden 2 Aar efter at have modtaget Advarsel for Løsdriveri eller være løsladt fra tidligere ikendt Tvangsarbejde, atter gribes i Løsdriveri; det samme gælder den, som efter at være løsladt fra Tvangsarbejde, viser sig genstridig overfor de i Anledning heraf givne Forskrifter (§§ 3—4).

Beslutning om Tvangsarbejde træffes af vedkommende Politikammer, hvor saadant findes (§ 16), ellers af Lensstyrelsen. Løsdriveren skal altid personlig afhøres af den besluttende Myndighed om sine Livsforhold m. m. Til Undersøgelsesmaterialet hører endvidere Politirapport samt Erklæring fra Præst og Læge (§ 3). Den om Tvangsarbejde trufne Afgørelse skal straks forkyndes for den paagældende med Oplysning om, hvilken Myndighed Afgørelsen kan indankes for (§ 5). Som Middel til foreløbig Sikring af Løsdriverens Tilstedeværelse skal Varetægtsfængsel anvendes (§ 2). Lensstyrelsen, respektive Politikammeret, skal sørge for, at den paagældende erholder fornøden Hjælp til Udarbejdelse af Ankeskrivelse (§ 6), Selvom Tvangsarbejde paalægges for bestemt Tid, kan den internerede, hvis der sker en Ændring i hans Forhold, efter Lensstyrelsens Bestemmelse løslades før Interneringsperiodens Udløb (§ 13). Lensstyrelsens eller Politikammerets Afgørelse om Tvangsarbejde kan indankes for højsta domstolen, fra 1. Januar 1948 med vedkommende hovrätt som Melleminstans.

Tvangsindtagelse paa Forsørgelsesanstalt kan ske vedrørende den, der er *forfalden til Betleri eller Løsdriveri og paa Grund af Arbejdsudygtighed ikke kan tjene til Livets Ophold*, og som derfor i Henhold til Løsdriverlovens § 7 afleveres til vedkommende Fattigvårdsstyrelse. Naar en saadan Person er inddraget under Forsorg paa en Forsørgelsesanstalt, er han iflg. Fattiglovens § 73 ikke berettiget til at forlade Anstalten, medmindre der findes Grund til at antage, at han paa ærlig Vis vil forsørge sig selv udenfor Anstalten.

Fattigvårdsstyrelsens Afgørelse kan indankes for Lensstyrelsen og derfra videre til Kammerretten som sidste Instans (Ftl. §§ 78, 81 og 82).

3. *Forsømmelige bidragspligtige eller Forsørgere*. I svensk Ret kendes som Retsmidler til Inddrivelse af Underholdsbidrag Udpantning, hvilket forudsætter, at fornødent Exekutionsgrundlag foreligger eller tilvejebringes, jfr. herom Lov Nr. 451, 18. Juni 1937, og Indførsel i Løn, hvorom der er fastsat Bestemmelser i Lov Nr. 380, 14. Juni 1917. Afsoning som specielt Tvangsmiddel overfor bidragspligtige findes derimod ikke i svensk Ret, der alene har Bestemmelser om Arbejdspligt for forsømmelige bidragspligtige eller Forsørgere. Et saadan Paalæg om at udføre Arbejde — sædvanligvis paa Arbejds- eller anden Forsørgelsesanstalt — kan iflg. Fattiglov 14. Juni 1918 § 71, eller Barnavårdslov 6. Juni 1924 § 72 meddeles *enten* den, som ved Dovenskab eller Ligegyldighed bringer sit mindreaarige Barn, Adoptivbarn eller Hustru i en saadan Nødssituation, at

der maa ydes en eller flere af dem Fattighjælp, herunder Hjælp af midlertidig Karakter, *eller* den, som af Lastefuldhed, Omsorgsløshed, Dovenskab eller Lige-gyldighed forsømmer sine Forpligtelser overfor sit Barn under 16 Aar i en saadan Grad, at dette maa inddrages under Forsorg, og som tillige unddrager sig den ham i Anledning heraf paahvilende Refusionsforpligtelse, *eller* den, hvem det iflg. Domstolsafgørelse eller en skriftlig af 2 Personer bevidnet Af-tale paahviler til Opfyldelse af sin lovmæssige Forsørgelsespligt at yde Under-holdsbidrag til sit Barn under 16 Aar, men som af Dovenskab eller Lige-gyldighed undlader at opfylde denne Forpligtelse og herved bevirker en saadan Forværring i det Underhold og den Opdragelse, som rettelig tilkommer Barnet, at særlige Foranstaltninger mod den forsømmelige Forsørger findes paakrævede for at fremtvinge Opfyldelsen af hans Forsørgelsespligt. Den, hvem Arbejde saaledes er paalagt, skal tilbageholdes i Anstalten eller ved Arbejdet, indtil der foreligger Grund til at antage, at han vil søge efter Evne at forsørge sig og sine eller opfylde sine Forpligtelser mod Barnet; dog maa han ikke uden Afbrydelse til-bageholdes længere Tid end 1 Aar.

Beslutning om Arbejdsmaal og Tilbageholdelse ved Arbejdet træffes af Fattigvårdsstyrelsen resp. Barnavårdsnævnet. Der er ikke fastsat Regler for Sagens Behandling af Styrelsen eller Nævnet. Det givne Paalæg om at udføre Arbejdet kan ikke indankes for højere Myndighed. Derimod kan en Beslutning om fortsat at fastholde den forsørgelsespligtige ved Arbejdet indankes for Lensstyrelsen og derfra videre til Kammerretten som sidste Instans (F'tl. §§ 78, 81, 82, Bl. §§ 81, 84).

D.

Børneforsorg.

I svensk Ret findes Reglerne om et Barns Fjernelse fra Hjemmet mod Forældrenes Vilje og Inddragelse under Børneforsorg i Barnavårdslov 6. Juni 1924.

Saadan Foranstaltning kan træffes overfor *dels* et Barn under 16 Aar, som i Hjemmet mishandles eller udsættes for alvorlig Vanrøgt eller anden Fare for sit fysiske eller psykiske Vel, eller som paa Grund af Forældrenes Lastefuldhed, Omsorgsløshed eller manglende Evne til at opdrage Barnet staar i Fare for at blive vanartet, *dels* en Person i Alderen mellem 18 og 21 Aar, som findes at føre et uordentligt, dovent eller usædeligt Liv, eller som ellers har skejet meget ud, og med Hensyn til hvem særlige Foranstaltninger fra Samfundets Side kræves til hans Korrektion (§ 22), alt under Forudsætning af, at lempeligere Forholdsregler har været eller skønnes at ville være uden Resultat (§ 24). Som Hovedregel ophører Forsorgen senest ved det fyldte 18. Aar, dog at Forsorgen bl. a. for de foran nævnte 18—21-aarige kan udstrækkes et kort Aaremaal herudover (§ 46).

Fjernelsesbeslutning træffes af vedkommende kommunale Barnavårdsnævn (§ 24). Medlemmer af dette er: et Fattigstyrelsesmedlem, en i Kommunen tjenst-gørende Præst, en kommunal Folkeskolelærer, vedkommende Embedslæge, hvor saadan findes i *Kommunen*, samt mindst 2 andre for Iver og Interesse i Børne- og Ungdomsforsorg kendte Mænd eller Kvinder (§ 3). En Embedslæge har Ret til uden at være Medlem at deltage i Møder afholdt af Barnavårdsnævn inden-

for hans *Distrikt* og til at faa sit Standpunkt angivet i Protokollen (§ 4). Bortset fra det Medlem, der er Embedslæge, vælges de paagældende af Kommunen, dog at man i Tilfælde, hvor der kun findes een Præst eller Skolelærer i Kommunen, lader den paagældende indtræde i Nævnet uden Valg (§ 3). Formanden udpeges af Kommunen blandt Nævnets Medlemmer (§ 8).

Barnavårdsnævnet kan normalt ikke træffe Beslutning, medmindre over Halvdelen af dets Medlemmer er tilstede, og til Fjernelsesbeslutning kræves der, at mere end Halvdelen af de tilstedeværende, dog mindst 3, er enige om Beslutningen (§ 9).

Inden Beslutningen træffes, skal der gives saavel Barnet selv, saafremt det er fyldt 15 Aar, som dettes Forældre, Lejlighed til mundtligt eller skriftligt at ytre sig i Sagen; Nævnet kan indkalde de paagældende til personligt at udtale sig (§ 24).

Nævnets Fjernelsesbeslutning skal ufortøvet skriftligt tilkendegives Forældrene, og saafremt det drejer sig om en Person mellem 18 og 21 Aar ogsaa denne; vedrører Beslutningen et Barn under 18 Aar, skal der tillige ufortøvet affordres Forældrene skriftlig Erklæring om, hvorvidt de samtykker i Beslutningens Iværksættelse (§ 25). Giver de ikke saadant Samtykke, eller er de ikke til at faa fat paa, eller drejer Inddragelsen under Forsorg sig om en 18—21-aarig Person, skal Nævnet med Redegørelse for, hvad der er passeret, hurtigst muligt og senest 2 Uger efter Datoen for Nævnets Beslutning forelægge Lensstyrelsen denne til Prøvelse (§ 25).

Fremgangsmaaden ved Sagens Behandling for Lensstyrelsen har til en vis Grad processuel Karakter, idet Barnavårdsnævnet paa den ene og Barnet og dettes Forældre paa den anden Side skal have Lejlighed til at ytre sig; Lensstyrelsen har de samme Midler til Sagens Opklaring som Nævnet og herudover Beføjelse til at anordne Domstolsforhør (§ 26).

Om Udskrivning træffes Beslutning af Opdragelseshjemmets Bestyrelse, hvis Barnet befinder sig paa et saadant, og ellers af Barnavårdsnævnet (§ 46).

Bestyrelsens eller Nævnets Beslutning kan indankes for Lensstyrelsen og dettes Beslutning for Regeringsretten (§§ 81, 85).

III. SVENSK DEBAT

A.

Almindelige Synspunkter.

1. *Fra Rigsdagens Arbejdsfelt.* Iflg. § 16 i den svenske Regeringsform 6. Juni 1809 maa Kongen »Ingen fördärva eller fördärva låta« paa hans personlige Frihed, medmindre »han lagligen förvunnen och dömd är«. Denne Grundsætning er kommet til Udfoldelse i den svenske Strafferet og Straffepoces, som indeholder en Række Garantier for den enkeltes Retssikkerhed: Nøje Beskrivelse af Gerningsindholdet (Straffelov 16. Februar 1864), detaljerede Bestemmelser om Anvendelse af straffeprocessuelle Tvangsmidler, saasom Anholdelse og Varetægtsfængsel (Fr. 16. Februar 1864 om Straffelovens Indførelse), Domstolsbehandling med offentlig (Rettergangsbalk Kap. 2 & 26) og delvis mundtlig (Kap. 26) Forhandling, fri Retshjælp og fri Rettergang (L. 19. Juni 1919), Instansordning (Rettergangsbalk Kap. 25), Kontrol fra Rigsdagens Side gennem Justitie- og Militieombudsmændene og fra Kongens Side gennem Justitiekansleren (Regeringsformen 1809) o. s. v.

Heroverfor staar i svensk Ret de foran omtalte Tilfælde af Frihedsberøvelse, i hvilke Afgørelsen træffes af Administrationen, og hvor der ikke er Sikkerhed for mundtlig og umiddelbar Behandling af Sagen, hvor Offentlighedens Muligheder for at følge denne er begrænsede, og hvor den, hvorom Sagen drejer sig, ikke har noget Krav paa Retshjælp uden Udgift for sig selv. Angaaende det teoretiske Spørgsmaal om, hvorvidt denne Retstilstand er forenelig med det, der oprindeligt var Hensigten med Regeringsformens § 16, henvises til *Holm* i SOU 1941: 20, S. 86 ff., og *Eek*, S. 22 ff. Paa denne Baggrund og ikke mindst paa Baggrund af den moderne mundtlige Domstolsproces, der fra 1. Januar 1948 at regne er tilvejebragt ved den nye Rettergangsbalk af 18. Juli 1942, har der, navnlig i de senere Aar, været udfoldet politiske Bestræbelser for at sikre Individets Stilling overfor Samfundsmagten ogsaa udenfor Strafferetsplejens Omraade.

Med videre Sigte end blot de heromhandlede Forvaltningsakter vedrørende Frihedsberøvelse har i 1942 Professor *Herlitz* m. fl. i Motion Nr. 141 ført Spørgsmaalet frem i Rigsdagens 1. Kammer. Udgangspunktet for denne Motion er Procesreformen, der paa det Tidspunkt stod overfor sin Fuldførelse, og det fremhæves, hvilken Indflydelse den hidtidige Rettergangsbalk har haft paa Formerne for Forvaltningens Udøvelse i Sverige, hvad enten denne er foregaaet gennem Forvaltningsdomstolene eller gennem andre Myndigheder, der træffer Afgørelse vedrørende den enkelte Borgers Rettigheder. Sammenlignet med andre Lande er det saaledes for Sverige karakteristisk, at Forvaltningen følger en domstolsmæssig Linje, der i Lovgivning og Praksis har fundet Udtryk i Regler om den enkeltes Ret til at blive hørt, hans Ret til at indbringe Afgørelsen for højere Myndighed o. s. v.

Til Trods herfor er dog Forvaltningsprocessen efter Forslagsstillernes Mening mere uensartet end den store Forskel i Forvaltningsopgaverne kan motiveres, ligesom mange Spørgsmaal er uløste, og ikke mindst fordi den Rettergangsbalk, hvis Regler i nogen Grad har været overført paa Forvaltningens Omraade, nu afløses af ny Lov, mener Forslagsstillerne, at Tiden er inde til at overveje, om Lovgivningen vedrørende den Fremgangsmaade, der følges af Forvaltningsdomstole og Forvaltningsmyndigheder, ikke i højere Grad maatte kunne opnaa Klarhed, Fasthed, Konsekvens og Fuldstændighed, saaledes at Hensynet til den enkeltes Retssikkerhed i videst muligt Omfang tilgodeses. Samtidig fremhæves det, at Formaålet med et Arbejde i denne Retning naturligvis ikke vil være at tilvejebringe blot tilnærmelsesvis samme Grad af Ensartethed som paa Domstolvæsenets Omraade: der maa tages Hensyn til Forvaltningsopgavernes varierende Beskaffenhed, og en blot og bar Overførelse af Retsplejereglerne kan ikke finde Sted.

Efter at Motionen havde været til Behandling paa Rigsdagen, hvor de fremførte Betragtninger vandt Tilslutning, anholdt Rigsdagen i en Skrivelse Nr. 236, 16. Maj 1942, Kungl. Maj:t om en Redegørelse for en mere ensartet fuldstændig og ud fra et Retssikkerhedssynspunkt tilfredsstillende Lovgivning om Fremgangsmaaden ved Forvaltningsdomstole og øvrige Forvaltningsmyndigheder, naar de afgør Spørgsmaal om den enkelte Borgers Ret. I Henhold til en kgl. Resolution af 15. Juli 1944 har den ene af Forslagsstillerne, Professor *Herlitz*, derefter udarbejdet en den 8. Oktober 1946 udsendt forberedende Redegørelse (SOU 1946: 69), hvori han giver en Oversigt over gældende Ret med Bemærkninger om det paa forskellige Omraader og forskellige Stadier af Forvaltningsprocessen forekommende Behov for de med Rigsdagens Skrivelse tilsigtede Lovreformer af sikkerhedsmæssig Karakter; egentlige Forslag til ny Lovgivning stilles derimod ikke.

I denne Undersøgelse, der berører Forvaltningsprocessens Myndigheder, Parter og almene Struktur, Rejsningen af en Sag, Kravene til den besluttende Myndigheds Undersøgelse, den private Borgers Medvirken, andre Myndigheders Medvirken, den trufne Beslutning og dennes Ekspedition og Tilkendegivelse for den private, Beslutningens Retsvirkninger og Klageretten, fremhæves Reguleringen af dette sidste Institut som en af de Ting, der i særlig Grad fortjener Opmærksomhed (S. 162). Iøvrigt vurderes Forvaltningsprocessen udfra det Krav til Sikkerhed, Hurtighed og Billighed, der sædvanligvis stilles til Domstolsprocessen, og det paapeges, at Kravet om en god Forvaltningsproces i Sverige skærpes derved, at Forvaltningens Afgørelser normalt er unddraget de almindelige Domstole, og at den Maade, Forvaltningsdomstolene behandler Sagerne paa, i det store og hele ikke er principielt forskellig fra den Behandlingsmaade, der kendes inden for Administrationen iøvrigt (S. 19—20). Da Professor *Halvar Sundberg* i videre Omfang end Betænkningens Forfatter gaar ind for Kontrol fra de almindelige Domstoles Side paa Forvaltningens Omraade, jfr. f. Eks. Betænkningen Side 159, er Hovedsynspunktet i Sundbergs Anmeldelse af Betænkningen (Statsv. tidskr. 1947, S. 198 ff.) blevet, at Retssikkerheden er bedre tilgodeset ved en Anerkendelse af denne udvidede Domstolskontrol end ved en Udbygning af Forvaltningsprocessen, der — hvis den skulde give samme retlige Garantier som Retsplejen — vilde være praktisk uigennemførlig (l. c. S. 203).

Samtidig med, at man bør undersøge og revidere den forvaltningsproces-

suelle Fremgangsmaade i Lovgivningens forskellige Forgreninger, bør man ifølge Betænkningen overveje Muligheden af at lovfæste visse almene Regler, saaledes at disse gælder, hvor ikke andet er foreskrevet, eller saaledes, at de ved en udtrykkelig Bestemmelse sættes i Kraft paa særligt angivne Omraader (S. 27—29). Under Omtalen af Sikkerhedskravet, der ikke blot skal tilgodese den enkelte, men ogsaa Samfundets Sikkerhed, siges det, at Forvaltningsorganerne skal træffe mange Afgørelser, som blot indeholder forholdsvis ubetydelige Indgreb i Individets Rettigheder, og hvor en Klarlæggelse af Forudsætningerne for et Indgreb ikke stiller Krav om synderlig Omhu. Med helt anden Styrke fremtræder Sikkerhedskravet, naar det gælder Afgørelser af stor økonomisk Betydning eller mærkbare Indgreb i den personlige Frihed (f. Eks. Frihedsberøvelse) (S. 21), og under Omtalen af Forvaltningsprocessens almene Struktur bemærkes det, at der ikke vil blive fremsat bestemte Udtalelser om de Forvaltningsomraader, paa hvilke der kan blive Spørgsmaal om mere rettergangslignende Former, men at Tanken nærmest gaar til de Sager, i hvilke Retsikkerhedskravet er særligt fremtrædende. Det kan bero paa, at særlig store Interesser af personlig eller økonomisk Art staar paa Spil eller derpaa, at en Klarlæggelse af de faktiske Omstændigheder, paa Grundlag af hvilke Afgørelsen træffes, er særligt magtpaaliggende. Det er ingen Tilfældighed — siger Professor Herlitz — at Spørgsmaalet om en mere rettergangslignende Fremgangsmaade bl. a. er rejst vedrørende ømtaalelige Indgreb i den personlige Frihed og vedrørende Skattesager, i hvilke Skatteborgerens Muligheder for personligt at plædere sin Sag anses for at være alt for begrænsede (S. 53).

Fra Regeringens Side blev der nogle Dage før Fremkomsten af denne Betænkning foretaget et Skridt af Betydning for det heromhandlede Spørgsmaal. Der tænkes herved paa den den 27. September 1946 paa Rigsdagens Foranledning (1944. Motion F K Nr. 107, A K Nr. 241, Utsk. 12. Sml., 2 Avd., Nr. 3. Skr. Nr. 246. Protok. F K 12: 169, A K 14: 25) foretagne Nedsættelse af en Kommission med Henblik paa Tilvejebringelse af en Betænkning vedrørende Alkoholistforsorgen og de Direktiver, Statsraad *Mossberg* i Forbindelse hermed gav til Kommissionen, hvis Formand blev Landshøvding *Bergquist*: »... Medens Idømmelsen af Frihedsstraf er omgærdet af stærke Retsgarantier, er Kravet om Retsbeskyttelse ved Indlæggelse paa Alkoholistanstalt mindre vel tilgodeset. Selvom Savnet af fastere Retsgarantier i de sidstnævnte Tilfælde ikke har medført mislige Forhold af væsentlig Betydning, forekommer den nuværende Tilstand mig ikke tilfredsstillende. Jeg deler altsaa den Opfattelse, at der forud for en Persons Optagelse paa en Alkoholistanstalt bør foregaa en mundtlig Behandling af Sagen ved kvalificeret Myndighed. En Alkoholist, om hvis Internering der er Spørgsmaal, maa have Mulighed for frit at fremføre sin Sag for denne Myndighed og herved anvende juridisk Bistand og at indkalde Personer, paa hvis Udtalelser han mener at kunne støtte sine Krav. Omkostningerne ved Retshjælp og Vidneindkaldelser bør, naar der er Behov herfor, afholdes af det offentlige Hvis de sagkyndige kan foreslaa en for Alkoholistforsorgen passende Ordning, der om fornødent kan udvides til at gælde tilsvarende Opgaver i andre Tilfælde, maa det hilses med Tilfredsstillelse.«

I Rigsdagens 2. Kammer blev der ved en d. 23. Januar 1947 fremført Motion (Nr. 309) taget et nyt Initiativ. Heri henvises der til den i Forhold til Strafferetsplejens Regler ringere Sikring mod uberettigede Frihedsindgreb, som

gælder efter Reglerne for Internering af sindssyge, aandssvage, Alkoholister, Løsdrivere, fattigunderstøttede, forsømmelige Forsørgere og vanartet Ungdom, og Tanken om at overflytte Sagerne herom til særlige Socialdomstole eller i et vist Omfang til de almindelige Domstole berøres, ligesom ogsaa Tanken om større Offentlighed i disse Sager, fri Retshjælp og sagkyndig Bistand for den indklagede og Indførelse af en Anstaltsombudsmand føres frem. Til Slut henstilles det, at Rigsdagen i Skrivelse til Kungl. Maj:t anholder om en Redegørelse med Henblik paa Tilvejebringelse af øget Retssikkerhed ved administrativ Frihedsberøvelse.

I en Udtalelse fra 2. Lagutskot, hvor Motionen blev behandlet (Rigsd. Protokol 1947, 9. Saml., 2. Afd. Nr. 16), opstillede man først en summarisk Oversigt over de herhenhørende Lovbestemmelser, hvorefter Udvalget — med Dissens — fremsatte sit Syn paa Sagen. Alle var enige om at udtale, at den fremsatte Kritik var velbegrunderet; de forvaltningsprocessuelle Forskrifter i disse Sager er for de flestes Vedkommende meget kortfattede og giver ikke altid Sikkerhed for, at der er foretaget en saa alsidig og nøje Prøvelse, som maa kræves i disse Tilfælde. Særlig mangelfuld er den Fremgangsmaade, der er foreskrevet med Hensyn til Meddelelsen af Arbejdsmaalæg — sædvanligvis i Form af Indtagelse i Forsørgelsesanstalt — overfor forsømmelige Forsørgere. Her kan den primære Afgørelse om den paagældendes Indtagelse i Anstalten ikke indankes for højere Myndighed. Der hersker ogsaa Uklarhed med Hensyn til Spørgsmaalet om Forudsætningerne for og Fremgangsmaaden ved Indlæggelse og Tilbageholdelse af fattigunderstøttede paa Forsørgelsesanstalt.

I de Tilfælde, i hvilke Frihedsberøvelse sker efter et socialt Kriterium med eller uden medicinsk Indslag, mener Udvalget, at det vil være af Betydning, at den, Afgørelsen vil gaa ud over, faar Lejlighed til mundtlig at udtale sig for vedkommende Myndighed, ligesom der altid bør være Mulighed for at indanke Afgørelsen; herved erindrer Udvalget om, at det i visse Tilfælde er af Betydning, at Anke ikke har opsættende Virkning. Endvidere peger Udvalget paa Ønskværdigheden af en Regulering af de personelle Sikringsmidler.

Saa langt er Udvalgets Medlemmer enige.

Derefter udtrykker Udvalgets Flertal sin Tvivl med Hensyn til det hensigtsmæssige i enten at overflytte disse Sager til de almindelige Domstole eller i Detailler at kopiere Straffeprocessens Regler ved Sagens Behandling for administrative Myndigheder; dette vil besværliggøre Forsorgsarbejdet og eventuelt give Støtte til den fejlagtige Opfattelse, at der skete en Kriminalisering af de Tilstande, der ligger til Grund for Indgrebene.

Flertallet udtaler endvidere, at de nuværende Bestemmelser saavidt Flertallet bekendt ikke har givet Anledning til mislige Forhold af væsentlig Betydning. Noget umiddelbart Behov for Ændringer i Lovgivningen eller for særlige Foranstaltninger mener Flertallet derfor ikke, der foreligger. Man maa afvente den Betænkning, som Kommissionen vedrørende Alkoholistforsorgen vil fremlægge, og hvori der ifølge Direktiverne til Kommissionen vil blive søgt tilvejebragt et Mønster for Fremgangsmaaden ved Frihedsberøvelse udenfor Strafferetsplejen, der skulde kunne benyttes ogsaa paa andre Omraader end Alkoholistforsorgen. Det maa ogsaa forudsættes, at man ved de Undersøgelser, som den af Professor *Herlitz* afgivne Betænkning vedrørende Forvaltningsformen maa foranledige, vil have Opmærksomheden henvendt paa Trangen til Retssikkerhedsgarantier i de Tilfælde, der er omtalt i Motionen. Flertallet og

dermed 2. Lagutskot henstillede derfor til Rigsdagen ikke at træffe nogen Foranstaltning i Anledning af Motionen.

Et Mindretal vilde derimod foretrække, at man i Stedet for Flertallets afsluttende Bemærkninger udtalte, at der — som alle i Udvalget var enige om — var aabenbare Brister i Forvaltningsformen, og at det derfor var ønskeligt, at der blev udarbejdet en alsidig og fordomsfri Betænkning vedrørende Spørgsmaalet. Mindretallet foreslog derfor Rigsdagen at anmode Kungl. Maj:t om en saadan Betænkning vedrørende Spørgsmaalet om, hvorvidt og i hvilket Omfang det vil være hensigtsmæssigt at vedtage Foranstaltninger med Henblik paa øget Retssikkerhed ved administrativ Frihedsberøvelse. Flertallets Indstilling blev uden Debat godkendt i Rigsdagens 2. Kammer (Protokol 1947, Nr. 14, S. 54), men i 1. Kammer (Protokol 1947, Nr. 14, S. 23—40) var der saa stærk Opposition mod den negative Side i Flertallets Motivering, at man strøg Bemærkningen om, at de nuværende Bestemmelser ikke havde givet Anledning til Misforhold, og at der ikke var noget umiddelbart Behov for Ændringer i Lovgivningen eller for særlige Foranstaltninger. Men iøvrigt var der altsaa paa Rigsdagen Enighed om at afvente Betænkningen vedrørende Alkoholistforsorgen.

Et senere, ligeledes principielt, politisk Initiativ blev taget den 16. Januar 1947 af Præsident *Schlyter* m. fl., der i Motionerne Nr. 17 og 28 i henholdsvis Rigsdagens 1. og 2. Kammer foreslog Rigsdagen at anholde Kungl. Maj:t om Betænkning og Forslag til Indretning af et Ombudsmandsembede til Overvaagelse af de Frihedsberøvelser, der sker paa Anstalter af forskellig Slags indenfor saavel Fængselsvæsenet som Hospitals- og Socialvæsenet. Til Støtte for Motionen anføres, at det vil være af stor Betydning for de indespærrede at faa Lejlighed til at fremføre deres Klager overfor en højtkvalificeret Embedsmand og at have denne til at overvaage, at Indespærring ikke sker længere end højst nødvendigt, og at Justitie- og Militieombudsmandens nuværende Arbejdsbyrde er saa tyngende, at disse Embedsmænd, under hvem Tilsynet formelt hører, ikke kan udrette tilstrækkeligt i denne Henseende. At Forslagsstillerne samtidig peger paa, at de kommunale Anstalter ikke er undergivet Tilsyn og foreslaar Tilsynet udvidet til ogsaa at omfatte disse, giver blot de anførte Betragtninger mere Vægt.

I Konstitutionsutskottets Udtalelse Nr. 23, 10. Juni 1947, henstilles det, at Rigsdagen ikke træffer nogen Foranstaltning i Anledning af de afgivne Motioner. I Motiveringen herfor peges der paa, at Overvaagelsen af de forskellige Tilfælde af Frihedsberøvelse paa de i Motionerne nævnte Anstalter udgør en væsentlig Del af Justitieombudsmandens Arbejde, og at de Resultater, der herved er opnaaet, uden Tvivl er værdifulde. For yderligere at effektivisere dette Tilsyn er det muligt, at en Forøgelse af Personalet ved Justitieombudsmandsembedet vil være hensigtsmæssigt.

Den paafølgende Forhandling i Kamrene (Rigsd. Protokol 1947 F. K. 28:10d A. K. 28:13d) løb ud ad dette Spor, idet man fra flere Sider hævdede Nødvendigheden af at forøge Embedets Arbejdskapacitet. Forslagsstilleren lod sig nøje hermed, og der blev saaledes opnaaet Enighed om at lade den udkastede Plan om Indretning af et nyt Ombudsmandsembede falde.

2. *Fra Faglitteraturen.* Jævnside med den foran omtalte politiske Udvikling mod ogsaa udenfor Strafferetsplejen at tilvejebringe større Sikkerhed for den enkelte i hans Forhold til Samfundsmagten er der i den svenske Faglitteratur i de senere Aar foretaget Undersøgelser og fremsat Udtalelser, der peger

i samme Retning, og som enten direkte har inspireret (se f. Eks. Motion AK Nr. 309/1947) eller støttet Politikerne i deres Arbejde.

Ledemotivet for det af *Hilding Eek* i 1943 udsendte Arbejde »Administrativa frihedsberövanden« med Undertitlen »Bidrag til studiet av rättssäkerhetsmomentet i socialrätten« har saaledes været Retssikkerheden eller Spørgsmaalet om, i hvilken Grad man paa det heromhandlede forvaltningsretlige Omraade har søgt at skabe Garantier for en Magtudøvelse fra Statsorganernes Side, der præges af Objektivitet og Konsekvens. Den Omstændighed, at der saaledes kræves Garantier af Hensyn til det enkelte Individets Tryghed i sit Forhold til Samfundsmagtens Udøvere, er ikke ensbetydende med en Paastand om, at den herskende faktiske Ordning ikke er tilfredsstillende, men det er af Betydning, at Lovbestemmelserne paa disse Omraader er udformet saaledes, at den Vilkaarlighed og Partiskhed, der vilde være Konsekvensen af en Sænkning i den administrative Standard, kun kan fremmes gennem klar Tilsidesættelse af Loven med den Reaktion i Opinionen, som dette maa antages at ville medføre (S. 1, 22—23). Udfra dette Synspunkt gennemgaar Eek de i Lovgivningen fastsatte Indikationer for Frihedsberøvelse, undersøger de Formaal, der ligger til Grund herfor, og i Forbindelse hermed Mulighederne for at give Indikationerne en fastere Bestemmelse. Derefter behandles de Former, hvori Beslutningen om administrativ Frihedsberøvelse træffes samt Kontrollen over Lovanvendelsen paa dette Omraade. Foruden en Udbygning af de Forskrifter om f. Eks. Mundtlighed og Umiddelbarhed, som Forvaltningsmyndighederne i det enkelte Individets Interesse skal overholde, anbefaler Eek en »ydre« Kontrol i Form af den interneredes Adgang til Bistand fra en Kurator, der skulde beskikkes for hver af dem (S. 166—167, jfr. Ral., S. 84). I sin Anmeldelse af Bogen i Förv. tidskr. 1944 S. 98 fremhæver *Gustaf Petrén* i Tilslutning hertil, at det af Hensyn til Retssikkerheden i Forvaltningen er nok saa betydningsfuldt at gøre øget Brug af Mundtlighed som at søge Offentlighedsprincippet gennemført.

I Afhandlingen »Rättssäkerheten i socialvården« i den af *Carl Björkmann* og *Hilding Eek* i 1945 udsendte Bog »Rätten att leva« behandler Eek det samme Tema i mere populær og polemisk Form. Han fremhæver her, at den demokratiske Velfærdsstat ikke vil berøve Individet den Beskyttelse mod uretmæssig Anholdelse og Varetægtsfængsel og uretmæssige Straffedomme, som er Frugten af Aarhundreders Retsudvikling. Men den truer i Stedet med saa at sige bagfra at snige sig ind paa det. De socialpolitiske Bestræbelser gaar ud paa at berede Individet »Forsorg« i mange forskellige Former. Den fattige skal have »Fattigforsorg«, den syge »Sygeforsorg«, uforsørgede eller vanartede Børn »Børneforsorg«, Løsdriveren og den prostituerede skal »omhändertas«, Alkoholisten skal kureres o. s. v. Forsorgsformerne har efter Eeks Mening udviklet sig i raskt Tempo. For at Socialpolitikken skal virke effektivt, kræves det, at Individet ikke unddrager sig den Forsorg, som tilbydes ham, og som indgaar som Led i et større Program, motiveret fremfor alt af Almennyttens og mindre af Velvilje mod den enkelte trængende. I visse Tilfælde kræves det, at Forsorgen sker i »lukket« Form, d. v. s., at den trængende berøves sin personlige Frihed. Paa denne Maade er man naaet frem til et helt System af Frihedsberøvelser med socialpolitisk Formaal, som naturligt hører hjemme i en velordnet Velfærdsstat. Selve Betegnelsen »Forsorg« har sløret Blikket for den Kendsgerning, at det socialpolitisk motiverede Frihedsindgreb i det enkelte Tilfælde kan føles lige saa smerteligt af Individet som Straffen, og man har ganske simpelt glemt at

anvende de ved Straffastsættelsen saa selvfølgelige Retssikkerhedsgarantier paa disse Indgreb (S. 67—68).

Præsident *Schlyter*, der i mange Aar har været den førende Kritiker af den administrative Frihedsberøvelse, specielt i Forhold til Løsdrivere, jfr. saaledes N. K. A. 1937, S. 91, og den af Løsdriverlagsstiftningskommittéen afgivne Betænkning med Forslag til Lag om arbejdsfostran m. m. S O U 1939: 25, S. 40 ff., siger i sin Anmeldelse i Sv. J. T. 1946, S. 698 ff., af Eeks Afhandling, at Turen nu efter alle Reformerne paa Strafferettens og Strafferetsplejens Omraade er kommet til Retssikkerheden indenfor den offentlige Forsorg og de hermed beslægtede Omraader. Af Interesse for samtlige Kategorier frihedsberøvede er iøvrigt hans i Anledning af Eeks Forslag om en Medicineombudsmand fremsatte Bemærkninger om, at Rigsdagen for alle Kategorier af indespærrede burde have en Anstaltsombudsmand, jfr. foran under 1 angaaende Motion herom, og at Tanken om, at hver frihedsberøvet Person skulde have en Kurator udenfor Internatet, havde Krav paa den største Opmærksomhed, i hvilken Forbindelse han henviser til, at Personer, der ved betinget Dom stilles under Tilsyn, bør beholde deres Tilsynsværge, selvom de bliver indlagt paa Alkoholistanstalt eller Sindssygehospital og det netop som personlig Støtte og Vogter af deres Frihedsinteresse.

Efter det i den svenske Socialvårdskommitté's Betænkning VI (SOU 1942: 56) angaaende Organisationen af den offentlige Forsorg udviklede (S. 173—178) vilde de forskellige Lensstyrelser vinde betydelige Fordele i Retning af udvidet Indsigt og øget Tillid i Befolkningen, saafremt Afgørelsen af vigtigere Spørgsmaal og Tilsynsvirksomheden vedrørende Social-, Børne- og Alkoholistforsorgen skete i Samarbejde med et Lægmandselement. Kommittéen foreslaar derfor, at Hovedparten af Sagerne vedrørende de nævnte 3 Forsorgsgrene overføres fra Lensstyrelserne til Lenssocialnævn, som skal arbejde i snæver Tilknytning til Lensstyrelserne, og for hvilke de respektive Landshøvdinge skal være fødte Formænd med Landssekretæren som Suppleant (S. 179). Herudover skal Nævnet bestaa af 2 Medlemmer med Suppleanter udnævnt af Kongen og 1 Medlem med Suppleant udnævnt af vedkommende Landsting, og alle med Erfaring, navnlig paa den offentlige Forsorgs og Børneforsorgens Omraade. For yderligere at sikre sagkyndig Behandling af Sagerne vil Kommittéen foreslaa, at Kongen udnævner et ekstra Medlem af Nævnet med Indsigt i Alkoholistforsorg til at deltage i Behandlingen af de herhen hørende Sager samt en Læge med Suppleant til Deltagelse i Sager vedrørende Alkoholister og Børn (S. 180—181). Medens Kommittéen for saa vidt angaar Appelspørgsmaalet ikke stiller Forslag om nogen Ændring i högsta domstolens eller Regeringsrettens Competence, kunde Kommittéen tænke sig, at de Spørgsmaal, som Kammerretten tager Stilling til, saaledes om Pligten til at yde offentlig Hjælp og Refusion af ydet Hjælp, skulde overføres til en Socialdomstol i snæver Tilknytning til Socialstyrelsen (S. 191).

Den Linje, der saaledes er angivet i Socialvårdskommittéens Betænkning, har *Eek* — uafhængigt af Betænkningen — trukket haardt op i en Artikel i Sv. J. T. 1946, S. 66—69.

Han tager her til Orde for en Socialdomstol i hvert Len bestaaende af en lovkyndig Formand — altsaa ikke nødvendigvis en Repræsentant for Lensstyrelsen — og som Bisiddere f. Eks. 2 Lægmand og 2 Læger. Denne Domstol skulde tage Stilling til Sager vedrørende Frihedsindgreb indenfor Alkoholist-

Børne-, Fattig-, Løsdriveri- og Sindssygeforsorg — i visse Tilfælde som 1. Instans, i andre Tilfælde som Overinstans for Anstaltsbestyrelser, Sygehuslæger, Fattigvårdsnævn, Barnavårdsnævn, Ædruelighedsnævn m. fl. Dens Afgørelser, der hovedsagelig skulde træde i Stedet for Lensstyrelsens, skulde kunne ind- ankes for Regeringsretten.

Linjen er videreført af Landshøvding *Bergquist* i en Artikel i »Dagens Nyheter« af 15. Marts 1946, hvori det efter en Redegørelse for Forskellighederne mellem paa den ene Side den judicielle og paa den anden Side den administrative Maade at behandle en Sag paa siges, at det er svært at afgøre, om der foreligger nogen Grund til Uro for, at Afgørelser som de her omhandlede er lagt i Administrationens Haand, men at det væsentlige næppe er, om Uroen er motiveret. Det væsentlige er derimod, at den findes. En Ordning, hvorefter der i hvert Len indrettes et Socialkollegium med en Jurist, helst en Dommer, som Formand og socialt interesserede og erfarne Personer som Bisiddere, vilde sikkert være paa sin Plads. Her skulde den, som truedes af et Indgreb, faa Lejlighed til mundtligt at fremføre sine Grunde og imødegaa de Paastande, der rettes imod ham. En virkelig Forhandling i Kollegiet mellem det initiativtagende Organ og den indklagede skulde bringe Klarhed og give bedre Grundlag for en retfærdig Bedømmelse end den nuværende Ordning. Gennem Afhøring af Vidner og Høring af sagkyndige skulde man kunne komplettere Undersøgelsen og bedre bedømme Værdien af de faldne Vidnesbyrd og Udtalelser. Hvis endelig Retshjælpsinstitutionen blev udbygget, eller Kollegiet fik Ret til at forordne retlig Bistand for den indklagede, skulde denne i alt væsentligt blive ligestillet med den, som tiltales for Domstol og faa samme Retsbeskyttelse som denne. I Tilslutning til disse Udtalelser foreslaar *Bergquist*, at Justitieombudsmandens Omraade udvides til ogsaa at omfatte Frihedsindgreb foretaget af kommunale Myndigheder, jfr. herved den foran under 1. omtalte Motion og Rigsdagsdebat vedrørende dette Spørgsmaal.

Dr. jur. *Ivar Strahl* giver i Sv. J. T. 1946, S. 371—373, sin Tilslutning til de af *Eek* og *Bergquist* fremførte Betragtninger vedrørende Fordelen af at have Socialdomstole og nævner for egen Regning Appelspørgsmaalet. Han peger her ved paa, at Regeringsretten i mange Sager om Frihedsberøvelse har det sidste Ord, i andre Kammerretten. Angaaende Tilbageholdelse paa Sindssygehospital træffer Sindssygenævnet den endelige Afgørelse. Andre judicielle Nævn, saaledes Interneringsnævn og Ungdomsfængselsnævn træffer uden Appel Bestemmelse om Tilbageholdelse i Sikkerhedsanstalt, resp. Ungdomsanstalt indenfor Fængselsvæsenet. Maaske vilde det være hensigtsmæssigt, om man for alle disse Sager eller en Del af dem indrettede en Anstaltsdomstol, som skulde være højeste Forvaltningsdomstol for Spørgsmaal vedrørende den personlige Frihed indenfor forskellige Forsorgsomraader.

Af faglige Indlæg vedrørende Emnet foreligger endelig et Foredrag, som Chefen for Socialstyrelsen, Generaldirektør *Bexelius*, holdt paa Svenska Fattigvårds- og Barnavårdsforbundets Kongres i Stockholm i Oktober Maaned 1946 (Tidskrift för Fattigvård och annan Hjälpverksamhet i 1946, S. 194 ff., og Tidskrift för Barnavård och Ungdomsskydd 1946, S. 206 ff.). *Bexelius* betvivler, at der sker uberettigede administrative Frihedsindgreb, men slutter sig iøvrigt til den af *Bergquist* anførte Betragtning, at den afgørende Begrundelse for at undersøge Mulighederne for Reformen paa dette Omraade ikke skal søges i eventuelle Overgreb, men i den Uro og Ængstelse for Overgreb, som efter baade

Bergquist's og Bexelius's Mening faktisk findes i Sverige. Under den paafølgende Diskussion, hvori deltog Repræsentanter for Børne- og Fattigforsorg i en Række svenske Kommuner, sporedes ingen Trang til radikale Reforme, men derimod nok til en Justering af den hidtidige Fremgangsmaade, saaledes at man i højere Grad kom ind paa mundtlig Høring af dem, eventuelle Indgreb gik ud over. De herhenhørende Spørgsmaal blev imidlertid ikke drøftet ud fra Synspunktet: Tilvejebringelse af legale Garantier, men alene ud fra Synspunktet: Ændringer i hidtidig Praksis.

Ligesom *Schlyter* i sin foran nævnte Anmeldelse gennemgik *Bexelius* i sit Foredrag de forskellige Former for Frihedsberøvelse, og der vil derfor være Anledning til at vende tilbage til begge disse Indlæg i det følgende.

B.

Synspunkter vedrørende de enkelte Omraader for administrativ Frihedsberøvelse.

1. Understøttede Personers Tilbageholdelse paa Forsørgelsesanstalter, jfr. foran II, A (S. 15).

Om denne Form for Frihedsberøvelse, der i hvert Fald formelt er betinget, idet en Person, der giver Afkald paa offentlig Hjælp, ikke kan tilbageholdes, udtaler *Eek* (S. 173, 189), at Ydelse af Stiftelsesforsorg udgør en integrerende Del af Forsorgssystemet, og at der ikke foreligger Grundlag for noget Reformkrav her.

2. Anstaltsophold for aandssvage, jfr. foran II, B, 1 (S. 15—16).

Angaaende disse, for hvem i begrænset Omfang Lov om sindssyge 19. Sept. 1929 og Lov 30. Juni 1944 om Undervisning af hertil kvalificerede aandssvage gælder, udtales det i en af Rigsdagen tiltraadt Reservation til 2. Lagutskots Udtalelse Nr. 35/1946, at Spørgsmaalet om Retningslinier for Forsorgen for uunderviselige og ældre underviselige aandssvage burde udredes, ligesom det burde undersøges, hvorvidt en samlet Lovgivning vedrørende Forsorgen for samtlige aandssvage bør gennemføres. Rigsdagen har derefter i Skrivelse Nr. 392, 20. Juni 1946 til Kungl. Maj:t foruden at henvise til Reservationen udbedt sig Betænkning ang. en klarere Grænsedragning mellem Skoleoverstyrelsens og Medicinalstyrelsens Opgaver og Beføjelser paa Aandssvageforsorgens Omraade samt saadanne Forslag, som Betænkningen maatte give Anledning til.

Nogle Bemærkninger specielt vedrørende den Tvang, de aandssvage er underkastet, er ikke fremkommet i den svenske Debat, men det foran nævnte Lovgivningsarbejde synes at maatte kunne danne et Udgangspunkt herfor.

3. Hospitalsophold for sindssyge, jfr. foran II, B, 2 (S. 16—18).

Eek udtaler herom: Indikationen »sindssyg« og »forsorgstrængende« er for vag og en nærmere Præcisering maa forsøges. En rimelig Fortolkning af Begrebet »Forsorgstrang« maa føre til, at saadan Trang kun anses for at foreligge, saafremt Hospitalsophold er nødvendigt eller gavnligt for Patienten,

eller saafremt denne er farlig for eget Liv eller andens Sikkerhed, eller han ikke kan tage Vare paa sig selv. Denne Fortolkning giver Hospitalsoverlægerne meget frie Hænder, men man har ikke en Gang Sikkerhed for, at de holder sig indenfor den ved Fortolkningen fastlagte Ramme. (S. 174, Ral. S. 82—83).

I formel Henseende kan for det første Sindssygenævnets Sammensætning kritiseres. Det juridiske Element er for svagt; hvis saaledes Medicinalstyrelsens Chef er Læge — hvilket faktisk er Tilfældet i Øjeblikket — findes der i Sindssygenævnet et Flertal paa 3 Læger mod de to øvrige Medlemmer, hvoraf den ene skal være Jurist. Tilbørlig Hensyntagen til Patientens Frihedsinteresse er et juridisk ikke et psykiatrisk Anliggende, og Behovet for Konsekvens og formel Stringens maa gøre sig gældende her som paa andre Omraader af Forvaltningen. Vedkommende Jurist(er) skulde ikke i ringere Grad end en Dommer være i Stand til at lægge de psykiatriske Erklæringer til Grund for sit Skøn (Eek, S. 175, Ral. S. 83). Eek har først været inde paa, at Regeringsretten burde være Overinstans for Sindssygenævnet (S. 175, Ral. S. 83—84), men er senere gaaet ind for, at en Socialdomstol, jfr. foran under A, 2 (S. 29—30) vedrørende hans Forslag herom, som Ankeinstans i Forhold til Overlægen burde tage Stilling til Spørgsmaal, som har Betydning for den enkelte Medborgers Frihed og heror paa Tolkning af Loven (Eek Sv. J. T. 1946, S. 68).

Schlyter er enig med Eek i, at Sindssygevæsenet bør reorganiseres, først og fremmest ved at befri det for 1. Instans-Afgørelser vedrørende Udskrivning af Patienter, der paa Grund af Utilregnelighed er erklæret for straffri, og andre sindssyge, som har begaaet Forbrydelser (Sv. J. T. 1946, S. 700). I sin Betænkning vedrørende Straffelovens Tilregnelighedsbestemmelser (S O U 1942: 59, S. 185—188, jfr. S. 16) foreslog Strafflagsberedningen en Decentralisation af Sindssygenævnets Arbejde, saaledes at de Udskrivningsspørgsmaal vedrørende de nævnte »kriminelle Patienter«, som Sindssygenævnet nu som første og sidste Instans skal træffe Afgørelse om, lægges ud til lokale Sindssygenævn bestaaende af vedkommende Overlæge samt 2 af Kongen udnævnte Medlemmer, af hvilke den ene skulde være eller have været ordinær Indehaver af et Dommerembede og den anden en i offentlige Anliggender erfaren Mand. For at Udskrivning skulde kunne finde Sted, maatte de 3 Medlemmer være enige herom. Et Afslag paa en Begæring om Udskrivning skulde kunne indankes for Sindssygenævnet. Fordelene ved denne Reform vilde være, at Sindssygenævnet fik den Nævnet oprindelig tiltænkte Stilling som Overinstans ogsaa i de heromhandlede Sager og saaledes blev lettere for en Arbejdsbyrde, der maatte gøre dets Prøvelse af Sagerne mere summarisk end ønskeligt, samt at man gennem det lokale Nævn fik en personlig Kontakt med Patienten og en Mulighed for at træffe hurtige og smidige Afgørelser, som man ikke tidligere havde haft. Spørgsmaalet har senest været behandlet af Rigsdagen i 1947 (Motioner: F K 41, A K 75. Utskott: Sml. 9, Avd. 1, Nr. 36. Skr. Nr. 219. Protokoll: F K 22: 18 d, A K 22: 75 d). Herunder fremhævedes Værdien af en mundtlig Behandling af Sagen i de lokale Nævn og de gennem Arbejdets Fordeling forbedrede Muligheder for, at Sindssygenævnet eller enkelte af dets Medlemmer fik personlig Kontakt med Patienten, og Sagen er foreløbig afsluttet med en Skrivelse 20. Maj 1947, hvori Rigsdagen anmodede Kongl. Maj:t om i næste Aars Rigsdag at ville fremlægge Forslag om Indretning af lokale Udskrivningsnævn ved Sindssygehospitalerne. Om Kontrol i Form af en Kurator for hver Patient og en Anstaltsombudsmand, se foran under A, 2 (S. 28, 29).

4. Sygehusophold for venerisk eller epidemisk syge, jfr. foran II, B. 3 (S. 18).

Angaaende disse Tilfælde har *Eek* fremhævet (S. 63), at Forudsætningen for en Frihedsberøvelse ikke som i de øvrige Tilfælde knytter sig til et Individets Livsførelse eller Handlemaade, men til noget mere haandgribeligt, nemlig Forekomsten af en legemlig Sygdom. Han mener — rimeligvis ogsaa paa Grund af den tidsmæssige Begrænsning, der ligger i Tilfældets Art og de som Følge af Indlæggelses- og Tilbageholdelseskriteriets Klarhed gode Muligheder for evt. at faa Erstatning fra vedkommende Myndighed og Læge — ikke, at der er Grund til at betragte de gældende Bestemmelser som utilfredsstillende ud fra et Retssikkerhedssynspunkt.

5. Anstaltsophold for Alkoholister, jfr. foran II, C, 1 (S. 18—19).

Indikationen for Indespærring er meget vag, idet et af de Alternativer, der opstilles, lyder paa »groft forstyrrende Levevis«, jfr. *Eek*, Ral, S. 79. Det er uheldigt, jfr. *Eek* l. c., at den Person, om hvis Indlæggelse eller Tilbageholdelse paa Alkoholistanstalt der er Tale, ikke kan kræve sig personlig fremstillet og mundtligt afhørt for Lensstyrelsen, hvis Behandling af disse Sager sædvanligvis foregaar skriftligt. Ogsaa i Regeringsretten behandles disse Sager skriftligt (Ral, S. 80). I det store og hele finder dog *Eek*, at den gældende Ordning vedrørende Anstaltsophold for Alkoholister er tilfredsstillende ud fra et Sikkerhedssynspunkt (Adm. F., S. 173, 189). Heroverfor staar *Schlyter*, der mener, at *Eek* af sine Præmisser burde have draget den Konsekvens, at Beslutning om Tvangsinternering af Alkoholister skal fattes af Domstol, jfr. Sv. J. T. 1946, S. 699. I 1944 er Sikkerhedsproblemet berørt paa Rigsdagen i en — af Rigsdagen under Hensyn til den Lovforberedelse, der allerede var igangsat, afslaaet — Motion Nr. 310 i andet Kammer (Utskott 9. Sml. 2 Avd. Nr. 44. Protokol F. K. 20:26, 20:66 d), hvori det antydes, at Proceduren ved Prøvelsen af Spørgsmaalet om Tvangsforanstaltninger mod Alkoholmisbrugere byder langt mindre Garantier for Retssikkerheden end den Procedure, som grove Forbrydere nyder godt af. Heroverfor paapeger Socialstyrelsen i Skrivelse 11. Marts 1944 til 2. Lagutskott, at det initiativtagende Organ i det overvejende Flertal af Tilfælde udgøres af vedkommende Ædruelighedsnævn, d. v. s. et kommunalt Organ, som paa Grund af sin Sammensætning skulde frembyde Garanti mod Overgreb.

Det afgørende Initiativ paa dette Omraade kan imidlertid ventes fra den under 27. September 1946 nedsatte Kommission, hvis Opgave er at afgive Betænkning angaaende Alkoholistforsorgen, jfr. herom og om Statsraad *Mossbergs* Direktiver vedrørende en bedre Varetagelse af de paagældendes Krav paa Retsikkerhed foran under A. 1 (S. 25). At dømme efter den Retning, Debatten har taget i Sverige, maa det formodes, at Kommissionen med Henblik paa Behandling af disse og andre Sager, hvori der bliver Spørgsmaal om Frihedsberøvelse, jfr. Statsraad *Mossbergs* Ønske om en Ordning, der kan tjene som Mønster i saadanne Sager, vil foreslaa ikke Socialdomstole, hvori Lensstyrelsen er repræsenteret, men en Udbygning af Lensstyrelsen saaledes, at Landshøvdingen, Landssekretæren eller Landsassessoren i Sager af denne Art som Bisiddere faar erfarne Lægmænd eller Personer med særlig Indsigt i Sagerne, og saaledes at den, overfor hvem et Indgreb skal foretages, ved Sagens Behandling bliver

stillet overfor en Repræsentant for det initiativtagende Organ, f. Eks. Ædruelighedsnævn eller Barnavårdsnævn, hvorved de paagældende som Parter skulde kunne imødegaa hinanden. Mundtlig Forhandling maa formodes at blive obligatorisk, hvis den »indklygede« begærer det, hvis han protesterer mod det anførte, eller hvis Lensstyrelsen anser det for ønskeligt. Lensstyrelsen skulde kunne anordne Domstolsforhør under Vidneansvar af andre, hvis Udtalelser er af Interesse for Sagen. Der maa formodes at blive Adgang til fri Retshjælp, og, saaledes som det allerede nu er Tilfældet, Adgang til at indanke Lensstyrelsens Afgørelser for Regeringsretten. Offentlig Behandling af disse Sager vil næppe blive tilstedt, men i den Henseende vilde man være stillet paa samme Maade, hvis Behandlingen foregik for en Domstol. Der vil formentlig blive foreslaaet Adgang til at træffe Sikringsforanstaltninger overfor farlige Personer forud for Sagens Behandling af Lensstyrelsen, se iøvrigt om de tidligere Planer vedrørende Socialdomstole foran under A, 2 (S. 29—30).

6. Asociale. Tvangsarbejde og Tvangsindlæggelse paa Forsørgelsesanstalt for Løsdrevne og Tvangsarbejde som Disciplinærmiddel overfor Anstaltsalumni og arbejdspligtige, jfr. foran II, C, 2 (S. 19—20).

At en Løsdriver har Krav paa, at de Tvangsforholdsregler, der søges bragt i Anvendelse overfor ham, træffes ved Dom, har gennem Aarene med Styrke været hævdet af *Schlyter*, jfr. Sv. J. T. 1931, S. 322, 1937, S. 784, og N. K. A. 1937, S. 64, og har endvidere fundet Udtryk i den af Løsdriverlagstiftningskommittéen med Schlyter som Formand afgivne Betænkning (SOU 1939: 25) med Forslag til Lag om arbejdsfostran, hvorefter en Løsdriver, naar en Række lempeligere Foranstaltninger som f. Eks. Anvisning af Arbejde har vist sig nytteløse, skal kunne dømmes til Indsættelse i Arbejdsanstalt. Samme Aar, som denne Betænkning blev afgivet, vedtog man i Sverige Lov 22. Juni 1939 om betinget Dom, der byggede paa samme Princip som Forslag til Lag om arbejdsfostran, nemlig Hjælpeforanstaltninger og som sidste Udvej Frihedsberøvelse. Paa Baggrund heraf har man fra forskellig Side fremført Ønsket om helt at ophæve den hidtidige Lovgivning om Løsdrevne og i Stedet for kriminalisere Løsdriveriet, saaledes at dette automatisk overgaar til Behandling i Straffereplejens Former og saaledes, at den sociale Indsats for Løsdriverne bl. a. gøres i Kraft af Reglerne om betinget dømte. I denne Retning gaar Udtalelser af *Eek*, jfr. Adm. F., S. 183, 189, Ral. S. 88—89, medens *Gustaf Petré*n i Förv. Tidsskrift 1944, S. 99, er noget betænkelig ved at belægge en særlig Form for Livsførelse med Straf. Ogsaa *Schlyter* synes tiltrukket af Tanken, selvom han — formentlig med sin Lag om arbejdsfostran i Tankerne — fremhæver, at Løsdriveriets Kriminalisering ikke er en nødvendig Konsekvens af Kravet om Domstolsafgørelsen, jfr. Sv. J. T. 1946, S. 701.

Spørgsmaalet beror paa den svenske Regerings Initiativ, idet Rigsdagen i Skrivelse Nr. 527, 29. Juni 1945 (Motion: A K 72. Utskott 9. Sml. 2. Avd. Nr. 76. Protokoll: F K 31: 47 d, 32: 193), har anmodet om en Betænkning vedrørende Spørgsmaalet om, hvorvidt der foreligger Behov for en særlig Løsdriverlovgivning. Under den forudgaaende Behandling af Sagen paa Rigsdagen udtalte 2. Lagutskott, at væsentlige Grunde efter dettes Mening talte for, at der, saafremt visse mindre Tilføjelser til Straffeloven blev gjort, ikke vilde være Behov for en særlig Lovgivning om Løsdrevne. Lagutskottet var herved i Hovedsagen i

Overensstemmelse med Straflagsberedningen, der i en Erklæring til 2. Lagutskott fremhævede 1) det ringe Antal Personer, der som Løsdrivere ikke blot har faaet Advarsel, men er hensat til Tvangsarbejde, i 1945 saaledes 11 Mænd og 2 Kvinder, 2) den Mulighed der er for at behandle Løsdriverne indenfor andre Forsorgsgrene, saaledes Sindssyge- og Alkoholistforsorg, og 3) det Middel man ved Hjælp af den betingede Dom har faaet til at bygge Bro mellem Foranstaltninger af straffemæssig og forsorgsmæssig Karakter. Ogsaa det offentlige øgede Indsats for at skaffe erhvervshæmmede, herunder straffede eller asociale Personer, Arbejde nævnes af Straflagsberedningen.

Af de samme Grunde tog *Schlyter* under Rigsdagsforhandlingerne (Protokoll: F.K. 31: 50) Afstand fra Løsdriverlagstiftningskommittéens Forslag om særlige Arbejdsforanstaltninger for Løsdriveri, idet han mente, at den saaledes foreslaaede Organisation vilde blive for indviklet, og at yderligere den individuelle Retssikkerhed vilde vinde ved, at de grovere Former for Løsdriveri reguleredes i Straffeloven, hvorved Domstolene automatisk vilde blive det besluttende Organ i Spørgsmaal om Frihedsberøvelse i Stedet for som nu Politi og Lensstyrelser.

Efter de Retningslinier, der saaledes peger frem imod den forestaaende Løsning af Løsdriverproblemet i Sverige, vil ogsaa den tidligere nævnte Hjemmel for arbejdsudygtige Løsdriveres Tvangsindtagelse paa Forsørgelsesanstalt bortfalde, idet ogsaa Fremtvængelsen af saadant Anstaltsophold kan opnaas ved Hjælp af en betinget Dom.

En Kriminalisering af de til Løsdriverklientelet hørende prostituerede Kvinder maa formodes — ligeledes med Udnyttelse af de Muligheder for Hjælpeforanstaltninger, som Reglerne om betinget Dom frembyder — at ville følge den i S O U 1939: 25 Bil. D, S. 3, 40, angivne Retningslinje, hvorefter det alene er Forledelse af unge til Utugt og Forhold, der vækker offentlig Forargelse, Anstød eller Gêne m. v., der belægges med Straf. Endvidere kan der blive Spørgsmaal om at gribe ind overfor de paagældende i Henhold til Barnavårdsloven, evt. med forhøjet Aldersgrænse, og Alkoholistloven.

7. Forsømmelige Forsørgeres Anbringelse paa Arbejdsanstalt, jfr. foran II, C, 3 (S. 20—21).

Baade *Eek*, jfr. Adm. F., S. 172—173, 189, *Ral*, S. 94, og *Agge*, jfr. Förv. Tidskr. 1938, S. 194, har taget til Orde for en Kriminalisering og dermed Domstolsbehandling af en Persons Forsømmelighed med Hensyn til Opfyldelse af Bidrags- eller Forsørgerpligt. I de preliminære Betragtninger, som den svenske Socialvårdskommitté i sin Betænkning angaaende Alderdomshjem m. m. (S O U 1946: 52, S. 64 ff.) har anstillet vedrørende Reaktionsmaaden overfor forsømmelige Forsørgere, gaar Kommittéen ind for samme Tanke. Den henviser herved til, at allerede Professor *Thyrén* i sit Straffelovsudkast havde foreslaaet en Bestemmelse, hvorefter Forsømmelse af Forsørgerpligt blev belagt med Straf, at en saadan Kriminalisering er sket i en Række fremmede Lande, saaledes Schweiz, Spanien, Danmark og Norge, ligesom forskellige Straffelovsudkast i Finland, Polen og Tjekoslovakiet indeholder Forslag herom, at Retssikkerhedssynspunktet vil være bedre tilgodeset ved en saadan Reform, og at Lov 22. Juni 1939 om betinget Dom giver Mulighed for en hidtil ukendt Differentiering i Behandlingen af de forsømmelige Forsørgere, saaledes at det f. Eks. kan paalægges dem at

tage Arbejde hos en bestemt Arbejdsgiver og afstaa fra Dispositionsretten over deres fulde Fortjeneste. Ved en Ordning efter denne Linje bevares det overfor den forsømmelige Forsørger nødvendige Afskrækkelsesmoment samtidig med, at Mulighederne for den Arbejdstilvænnning, der var Formaalet med de paagældendes Indtagelse paa Arbejdsanstalt, forbedres.

8. Børneforsorg, jfr. foran II, D (S. 21—22).

Af Retssikkerhedshensyn og for at tilvejebringe en ensartet Praksis indtager *Æek* (S. 179, 189) det Standpunkt, at en Beslutning om Børns tvangsmæssige Fjernelse fra deres Hjem skal tages af en indenfor den almindelige Domstolsorganisation indrettet Ungdomsdomstol. *Bexelius*, jfr. *Tidskrift för Fattigvård och annan Hjälpverksamhet* 1946, S. 197, mener derimod, at de foran omtalte i Forbindelse med Lensstyrelserne indrettede Socialdomstole bør træffe disse Afgørelser. Selvom der saaledes er en vis Forskel i Opfattelsen, synes de to Forfattere at være enige om, at den nuværende Retstilstand ikke er tilfredsstillende, og Hovedanstødsstenen er formentlig den meget ulige Behandling, som disse Sager faar i de forskellige Egne af Landet.

IV. ANDEN NORDISK RET

A. Finland.

1. *Forsørgelse*: Personer, der er trængende til offentlig Hjælp, men som ikke kan understøttes i Hjemmet og heller ikke anbringes i Pleje, kan iflg. Fattiglov 1. Juni 1922 af det kommunale Forsorgsudvalg henvises til at modtage Hjælpen ved Optagelse paa et *Kommunalhjem* (§ 27). Ved Optagelsen paa dette Hjem lider den trængende forsaavidt en Indskrænkning i sin Frihed, som han er underkastet Hjemmets Reglement (§ 61), og kan straffes disciplinært, hvis han viser Opsætsighed eller paa anden Maade forbryder sig mod de for Hjemmet gældende Ordensforskrifter (§ 64). Forsorgsudvalget kan saaledes efter forudgaaende Advarsel indsatte ham i Arbejdsanstalt (§ 64, jfr. § 63) eller eventuelt ved Landshøvdingens Bestemmelse i Tvangsarbejdsanstalt efter Reglerne for Løsdrevne (§ 64, jfr. §§ 63, 65).

Hvis det ikke er muligt eller hensigtsmæssigt at modtage den paagældende i Kommunalhjem, kan han, hvis han er trængende til Stiftelsesforsorg, i Stedet indlægges paa Arbejdsanstalt, uanset at han ikke er fuldtud arbejdsdygtig (§ 31).

Forsorgsudvalgets Afgørelser kan normalt indankes for Landshøvdingen, hvorfra de videre kan indankes for højsta förvaltningsdomstolen (§§ 69, 70).

2. *Kur*: Af Bestemmelserne i Lov 18. Juni 1937 om sindssyge skal følgende fremhæves:

Til en Persons Indlæggelse paa *Sindssygehospital* udkræves en Henvendelse fra den paagældende selv, paarørende eller Myndigheder (§ 5) til Hospitalets Overlæge ledsaget af bl. a. en af en uvildig uden for Hospitalet ansat Læges Erklæring angaaende den paagældendes Sindssygdom og Behov for Kur og Pleje; hvis Patienten er farlig enten for den almindelige Sikkerhed eller for sig selv eller er i et aabenbart trængende Behov for Indlæggelse, kan denne ske blot paa Grundlag af en af en uvildig Person udfærdiget Erklæring om, at Patientens Tilstand er som nævnt. Hvis det er den syge selv, der søger om Optagelse paa Hospitalet, skal hans Underskrift attesteres af 2 uvildige Vidner, og den nævnte Lægeerklæring kan undlades (§ 6). Politiet har Pligt til at yde Bistand i de Tilfælde, hvor den sindssyge modsætter sig Indlæggelse (§ 27). Overlægen kan censurere Breve til og fra den indlagte sindssyge, men skal altid viderebefordre Breve fra Patienten til hans Værge eller Tilsynsmyndighederne eller fra disse til Patienten (§ 4).

Hvis det ved en Undersøgelse paa Hospitalet viser sig, at den sindssyge ikke har Behov for Kur og Pleje, skal Overlægen udskrive ham, og det samme gælder, hvis en af de paarørende m. fl., eller i Tilfælde af Indlæggelse paa egen Begæring den syge selv, anmoder om Udskrivning, dog at Overlægen, hvis han

finder, at en Udskrivning vilde medføre Fare for den almindelige Sikkerhed eller for den syge selv, skal henskyde Udskrivningsspørgsmaalet til Medicinalstyrelsens Afgørelse (§§ 8—9).

Medicinalstyrelsen skal iflg. Sindssygeforordning 22. December 1937 inspicere Sindssygehospitalerne og Forsørgelsesvæsenets Afdelinger for sindssyge paa Kommunalhjemmene, med Hensyn til hvilke de foran nævnte Regler vedrørende Indlæggelse og Tilbageholdelse paa Hospitalerne i det væsentlige finder Anvendelse. Medicinalstyrelsen skal herunder paase, at disse Regler overholdes, og en lignende Tilsynspligt paahviler iflg. Forordningen Landshøvdingerne og Embedslægerne.

En med *Kønssygdom* behæftet Person, der enten er særlig smittefarlig for sine Omgivelser, eller som har afbrudt Lægebehandling eller undladt at rette sig efter de ham med Henblik paa Sygdommens Behandling eller Undgaaelse af Smittespredning meddelte Forskrifter, kan i Medfør af Lov 9. Juni 1939 indlægges paa Sygehus, selv om dette ikke iøvrigt er nødvendigt af Hensyn til Sygdommens Behandling (§ 4).

De stedlige Sundhedsmyndigheder træffer Bestemmelse herom (§ 4) og kan, hvis Patienten ikke retter sig efter det givne Paalæg, benytte sig af Politiets Bistand (§ 11).

Som Disciplinærforanstaltning over for de sygehusindlagte kan Tvangsarbejde i Henhold til Loven om Løsdrivere anvendes (§ 11).

3. *Korrektion*: De Foranstaltninger, der i Medfør af Lov 17. Januar 1936 træffes over for *Alkoholister* (§ 1), bevæger sig i en stigende Skala fra Advarsel samt visse Paalæg vedrørende den paagældendes Levevis (§ 3) over Ædruelighedstilsyn (§§ 4—6) til Indlæggelse i Alkoholistanstalt, hvilken sidste Foranstaltning dog ikke nødvendigvis forudsætter, at de nævnte andre Foranstaltninger er gaaet forud (§ 7). Anbringelsen paa saadan Anstalt strækker sig over et Tidsrum af indtil 1 Aar; i Gentagelsestilfælde er Anstaltsopholdet fastsat til 2 Aar og kan efter Omstændighederne stige til 4 Aar (§ 9).

Afgørelsen af, om Anbringelse paa Alkoholistanstalt skal finde Sted, træffes af Landshøvdingen (§ 14) efter motiveret Indstilling fra vedkommende kommunale Forsorgsudvalg (§ 17, Nr. 6), Politiet eller Alkoholistens paarørende (§ 18).

Det paahviler Landshøvdingen at forelægge denne Indstilling for Alkoholisten eller dennes Værge, før Afgørelsen træffes (§ 21). Den af Landshøvdingen truffne Afgørelse kan indankes for høgsta förvaltningsdomstolen (§ 25). Anstaltsstyrelsen og i sidste Instans Socialministeriet træffer Afgørelse om hans Udskrivning før Udløbet af de foran nævnte Frister (§ 15).

Indgrebene over for *Løsdrivere* — et Begreb, der nærmere afgrænses i Loven herom af 17. Januar 1936 § 1, — bevæger sig ligeledes i en stigende Skala fra Advarsel og forskellige Støtteforanstaltninger (§ 2) over et Tilsyn (§§ 2—4), hvorunder Løsdriveren er forpligtet til at rette sig efter de Anvisninger, der gives med Hensyn til hans Levevis, til Anbringelse i Arbejdsanstalt eller Tvangsarbejdsanstalt, forudsat at den paagældende er arbejdsdygtig, idet han i modsat Fald overgaar til Fattigforsørgelse (§§ 5—6).

Opholdet i Arbejdsanstalt kan højst udstrækkes til 1 Aar, i Gentagelsestilfælde til 3 Aar (§ 10), medens Ophold i Tvangsarbejdsanstalt er fastsat til 2 Aar med Mulighed for 1 Aars Forlængelse og i Tilfælde af tidligere Tvangsarbejdsanstaltsophold eller Frihedsstraf, Forlængelse for ubestemt Tid (§ 15).

Efter Indstilling fra vedkommende kommunale Forsorgsudvalg eller Politiet træffer Landshøvdingen Beslutning om en Løsdrivers Indlæggelse paa Arbejdsanstalt eller Tvangsarbejdsanstalt (§§ 24—26), medens det paahviler Socialministeriet at træffe Bestemmelse om Løsdriverens Udskrivning af Arbejdsanstalt før Udløbet af de foran nævnte Maximaltidsrum og om hans Udskrivning paa Prøve og eventuelt Genindsættelse, og Justitsministeriet at træffe Bestemmelse om Løsdriverens Udskrivning paa Prøve fra Tvangsarbejdsanstalt og eventuelt Genindsættelse samt om Forlængelse af Opholdet paa Tvangsarbejdsanstalt ud over de foran nævnte 2 Aar; i de Tilfælde, hvor dette Ophold er forlænget paa ubestemt Tid, skal Spørgsmaalet om den paagældendes Udskrivning tages op til Prøvelse mindst 1 Gang aarlig (§ 27).

Før Landshøvdingen træffer Beslutning om en Løsdrivers Indlæggelse paa Anstalt, skal han enten have holdt Forhør over den paagældende (§ 30) eller forelægge ham vedkommende Forsorgsudvalgs eller Politiets motiverede Indstilling om hans Indlæggelse (§ 32). Landshøvdingens heromhandlede Afgørelser kan indankes for højsta förvaltningsdomstolen (§ 34).

Ifølge Lov 5. April 1946 kan *arbejdssky Personer* over 18 Aar, der ikke falder ind under Bestemmelserne om Løsdrivere, Alkoholister m. fl., tvangshenvises til statsligt Arbejde paa tarifmæssig Løn, herunder Arbejde i særlig Anstalt. I sidstnævnte Fald træffes Afgørelse af en Kommission med Repræsentanter for forskellige Ministerier og for Arbejdsgivere og Arbejdere og med Adgang for den arbejdspligtige til at indanke Afgørelsen for højsta förvaltningsdomstolen (§ 17). Loven, hvis Forgænger var en lignende Lov om Arbejdsleje af 19. November 1943, udløb den 31. December 1947.

Den, til hvem eller til hvis *Hustru eller mindreaarige Børn der er ydet Fattighjælp*, har ifølge Fattiglov 1. Juni 1922 Pligt til, saafremt Kommunen ikke paa anden Maade faar Hjælpen tilbagebetalt, at udføre Arbejde for Kommunen efter Forsorgsudvalgets Bestemmelse enten i eller uden for en Arbejdsanstalt. Om fornødent skal Politiet yde Bistand til Gennemførelse af denne Forpligtelse (§ 56). Forsorgsudvalget fastsætter den Løn, af hvilken Omkostningerne ved den arbejdspligtiges Underhold og den ydede Hjælp skal udredes. Forpligtelsen til at udføre dette Arbejde ophører, saa snart Erstatning er erlagt, eller Udvalget skønner, at den arbejdspligtige er i Stand til at forsørge sig selv, eller Arbejdstiden har varet 3 Aar (§ 57). I Tilfælde af udvist Arbejdsuvilje m. v. kan Landshøvdingen bestemme, at den paagældende skal hensættes i Tvangsarbejdsanstalt i Henhold til Lov om Løsdrivere (§ 65). Forsorgsudvalgets Afgørelser kan normalt indankes for Landshøvdingen, hvorfra de videre kan indankes for højsta förvaltningsdomstolen (§§ 69, 70).

I den senere Tid er denne Form for Ydelse af Erstatning for Fattighjælp gennem Udførelse af Arbejde sædvanligvis kun anvendt i Tilfælde af forsættlig grov Forsømmelse af Forsørgerpligt (Sociallagstiftningen och den sociala verksamheten i Finland, S. 99).

4. *Børneforsorg*: De Foranstaltninger, som Forsorgsudvalget i Medfør af Børneforsorgslov 17. Januar 1936 kan træffe i Anledning af de uheldige Forhold, hvorunder et Barn lever (§ 8), er i første Række af forebyggende Karakter, herunder Paalæg til Forældrene med Henblik paa Barnets Opdragelse (§ 9). Hvis saadanne Foranstaltninger ikke er tilstrækkelige, skal Forsorgsudvalget søge afsluttet en skriftlig Aftale med Forældrene om Barnets Fjernelse fra Hjemmet (§ 11), og kun, hvis en saadan Aftale ikke bliver truffet,

skal Udvalget ved sin egen Beslutning fjerne Barnet og inddrage det under Børneforsorg (§ 12).

Til denne Beslutnings Gyldighed udkræves, at mindst $\frac{2}{3}$ af de tilstedeværende Udvalgsmedlemmer stemmer for den (§ 15). Forældrene skal indkaldes til at afgive mundtlig Forklaring for Udvalget, før Beslutningen træffes (§ 14), og denne skal forkyndes for dem (§ 15).

Udvalgets Beslutning kan indankes for Socialministeriet og derfra videre til högsta förvaltningsdomstolen (§ 17).

Forsorgen ophører efter de nærmere Regler i § 23 med Barnets 16., 18. eller 21. Aar, medmindre Forsorgsudvalget eller, for saa vidt angaar Elever Statens Opfostringsanstalt, Socialministeriet, har truffet Beslutning om dens Ophør forinden.

B.

Norge.

1. *Forsørgelse*: Hovedbestemmelsen herom findes i Fattiglov 19. Maj 1900 § 43, hvorefter de trængende forsørges enten i Pleje- eller Arbejdshjem, hos private, ved Understøttelse i Hjemmet eller ved Indlæggelse i Sygehus. Bestemmelsen er fortolket saaledes, at der ikke i Almindelighed antages at være Hjemmel for det kommunale Fattigstyre til ved Politiets Bistand *mod den trængendes Vilje* at paatvinge denne Fattigunderstøttelse i en vis Form, hvorimod Styret maa kunne undlade at yde Hjælp, hvis den trængende ikke vil modtage den i den Form, som Styret finder hensigtsmæssig (*Færden*: Den norske Fattiglovgivning (1936), S. 67—68). Hvis den trængende derimod frivilligt søger Optagelse i et kommunalt Hjem, er han for saa vidt underkastet de Regler, som gælder for Hjemmet; Overtrædelse af disse Regler kan — efter Advarsel — straffes disciplinært, idet Fattigstyret kan anmelde Forholdet til Paatalemyndigheden, som af Retten vil kunne bemyndiges til at anbringe den paagældende i Tvangsarbejdshus (§ 44).

2. *Kur*: Indlæggelse af en sindssyg paa Asyl i Henhold til Lov 17. August 1848 §§ 9, 10, jfr. kgl. Resolution 22. Januar 1910, kan ske, saafremt den er hensigtsmæssig for den syge selv eller nødvendig for den offentlige Ordens og Sikkerheds Overholdelse, og der endvidere foreligger dels en Erklæring om den den paagældendes Sindssygdom fra en Læge udenfor Asylet, dels et utvetydigt, skriftligt Forlangende om hans Indlæggelse fra den, hvem det nærmest paa-hviler at varetage den syges Tarv. Politiet kan med Forbehold af den nærmere Afgørelse foretage en Indlæggelse, naar den paagældende enten forstyrrer den offentlige Sikkerhed, eller der ikke er nogen, som tager sig af ham.

Afgørelsen træffes af Asylets Læge og kan indankes (Lov 1848 § 9) for den af vedkommende Departement for hvert Asyl nedsatte Kontrolkommission paa 3 Medlemmer, af hvilke een skal være Læge, een Kvinde og saa vidt muligt een en juridisk uddannet Mand i offentlig Tjeneste; ethvert Asyl kan inspiceres af Overlægen for Sindssygevæsenet (Lov Nr. 3, 5. Juni 1925 § 2). Kontrolkommissionen skal iøvrigt have Indberetning om enhver Indlæggelse og skal, saafremt det ikke allerede er sket under en Ankesag, tage Stilling til, om Patienten bør forblive i Asylet eller ej (Lov 1848 § 11).

Angaaende Udskrivning af de indlagte bestemmes det i Lov 1848 § 13, at enhver sindssyg, selv om han ikke er helbredet, til enhver Tid skal kunne ud-

skrives saavel af offentlige som private Asyler, naar saadant af dem, der har at iagttage hans Tarv, eller har foranlediget Optagelsen, maatte forlanges, medmindre han er optaget efter Øvrighedens Forlangende, eller hans Udskrivning af Asylets Læge antages at ville medføre Fare enten for ham selv eller for den offentlige Sikkerhed, i hvilke Tilfælde vedkommende kan æske Kontrolkommissionens Afgørelse.

Om sindssyge, som forplejes udenfor Asyl, bestemmes det i Lov 1848 § 15, at ingen som sindssyg maa holdes indelukket eller under Bevogtning i sit Hjem eller hos Slægtninge eller andre, uden at Anmeldelse derom snarest muligt sker enten gennem Sognepræsten eller direkte til en examineret Læge, som har at undersøge, om de trufne Foranstaltninger kan anses for beføjede og hensigtsmæssige. Paa samme Maade forholdes med de sindssyge, som for offentlig Regning maa forsørges og holdes indespærret eller under Bevogtning. Enhver Læge skal derhos ifølge Lovens § 18 ved hvert Aars Udgang til Medicinalstyrelsen indsende en nøjagtig Fortegnelse over de sindssyge, angaaende hvilke han saaledes har modtaget Anmeldelse, og som staar under hans Tilsyn.

Ifølge Lov 30. April 1898 kan Justitsdepartementet træffe Bestemmelse om Indlæggelse i eller Udskrivning af det særlige Kriminalasyl af bl. a. mandlige sindssyge, som har forøvet forbryderiske Handlinger, og som er saa moralsk udartede eller saa samfundsfarlige, at de ikke anses egnede til Behandling i et almindeligt Sindssygeasyl, se ogsaa Kgl. Resolution 11. September 1925.

Ifølge Lov 16. Maj 1860 er Personer, der lider af *ondartede Sygdomme*, hvis videre Udbredelse ved Smitte kan befrygtes, forpligtede til, naar den kommunale Sundhedskommission eller Øvrigheden kræver det, at lade sig behandle paa et Sygehus, saafremt de ikke uden Ophold kan skaffe sig en efter Lægens Formening betryggende Pleje i Hjemmet eller en anden privat Bolig (§ 21). Politiet skal paase, at Sundhedskommissionens Bestemmelser efterkommes (§ 5).

Den, som ikke retter sig efter de i Lov 1. Juni 1934 fastsatte *Karantænebestemmelser*, kan af de samme Myndigheder (§ 1) holdes tilbage, underkastes Indskrænkning i Valg af Opholdssted eller afsondres i saa lang Tid, som anses nødvendig af Hensyn til Smittefaren (§ 14).

Dersom en Person, der lider af *Tuberkulose*, undlader at følge de ham af Sundhedskommissionen givne Forskrifter, og det som Følge heraf viser sig umuligt at skaffe den syge en til Modarbejdelse af Sygdommens Udbredelse nødvendig Pleje, kan Sundhedskommissionen i Medfør af Lov 8. Maj 1900 beslutte hans Indlæggelse paa Sygehus (§ 6), hvortil Politiets Bistand i Medfør af fornævnte Lov 16. Maj 1860 § 5 maa kunne kræves.

Ogsaa *spedalske*, der ikke overholder de dem af Sundhedskommissionen givne Paalæg om Isolation, er i Medfør af Lov 6. Juni 1885 forpligtede til — om fornødent ved Politiets Bistand (§ 5) — at lade sig indlægge i offentlig Plejehelbredelsesanstalt (§ 4).

Saafernt en Person, der lider eller maa formodes at lide af *Kønssygdom*, ikke følger de ham af Sundhedskommission eller Læge givne Anvisninger med Hensyn til Behandling og Kontrol af Sygdommen, eller der er skellig Grund til at frygte, at han vil smitte andre, kan Sundhedskommissionens Formand i Medfør af Lov 12. December 1947 lade ham tvangsindlægge paa Sygehus; saa længe han er smittefarlig, maa han ikke udskrives fra Sygehuset.

uden Samtykke fra Sundhedskommissionens Formand (§ 8). Politiet skal paa Begæring af Sundhedsmyndighederne yde Bistand til Foranstaltninger i Henhold til den nævnte Lov (§ 11). Den af Sundhedskommissionens Formand truffne Afgørelse kan af den tvangsindlagte »indankes« for Kommissionen og derfra videre til vedkommende Departement (§ 15).

3. *Korrektion:* Grundlaget for de herhen hørende Sanktioner er efter norsk Ret judicielt og staar herved i Modsætning til de omfattende administrative Indgreb, der paa dette Omraade kendes i de andre nordiske Lande. Med Henblik paa de nedenfor nævnte Tilfælde af Tvangsanbringelse paa Arbejdshus el. lign. er dette Modsætningsforhold fremdraget af Ekspeditionschef *Kyhn Gløersen* (N. K. A. 1937, S. 45), der oplyser, at det fra enkelte Sider har været hævdet, at Formaliteterne for at faa en Person i Tvangsarbejde er for vanskelige, og at Afgørelsen helt skulde overlades til Administrationen. Heroverfor fremhæver Gløersen dels Nødvendigheden af at være nøjeregnende med Garantierne, naar det drejer sig om Indgreb i den personlige Frihed, dels at det ikke er Domstolene, der træffer den endelige Afgørelse, idet Domstolenes Opgave i denne Forbindelse blot er at give Administrationen en Bemyndigelse til at foretage Tvangsanbringelse paa Arbejdshus eller lign., saaledes at Administrationen er frit stillet med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorvidt den vil benytte denne Bemyndigelse eller ikke. Det vilde efter Gløersens Mening være upraktisk, hvis Domstolene skulde have den endelige Afgørelse i Tilfælde af denne Art.

Arbejdssky Personer, der helt eller delvis lever af Betleri eller Understøttelse eller forsømmer Forsørgelses- eller Bidragspligt, eller som hengiver sig til forskellige Former for Løsgængereri, straffes efter de nærmere Regler i Lov 31. Maj 1900 med Fængsel, ligesom Retten efter Paastand fra Paatalemyndigheden kan bemyndige denne til at hensætte domfældte i Arbejde for det offentlige eller hos private eller i Tvangsarbejdshus (§ 5). I denne Forbindelse kan nævnes Fattiglov 19. Maj 1900, § 44, hvorefter enhver, som efter det fyldte 18. Aar søger Hjælp fra Fattigvæsenet, har Forpligtelse til, naar han er rask og arbejdsfør, at udføre det lønnede Arbejde, som Fattigstyret anviser ham. Forsømmer han dette Arbejde, faar han først en Advarsel, og hvis det ikke hjælper, kan Fattigstyret melde Forholdet til Paatalemyndigheden med Begæring om Paatale. Retten kan derefter paa Paatalemyndighedens Begæring bemyndige denne til at anbringe vedkommende i Tvangsarbejdshus. En administrativ Frihedsberøvelse vil foreligge, hvis det Arbejde, Fattigstyret eller et offentligt Arbejdsanvisningskontor henviser den paagældende til, bestaar i hans Indlæggelse — evt. med Politiets Bistand (§ 46) — paa et kommunalt Arbejdshjem (jfr. *Færden*: Den norske Fattiglovgivning (1936), S. 71), idet han i saa Fald maa rette sig efter Hjemmets Reglement, jfr. foran under 1.

Sanktioner i Lighed med dem, der ifølge Lov 31. Maj 1900 kan anvendes overfor arbejdssky Personer, kan ifølge Lovens Kap. II anvendes overfor Personer, der paa forskellig Maade gør sig skyldig i Misbrug af *Alkohol*. Overfor Alkoholister kan der yderligere gribes ind i Medfør af Lov 26. Februar 1932 om Ædruelighedsnævn og Behandling af drikfældige. Vil Alkoholisten ikke rette sig efter Nævnets Paalæg, eller anser Nævnet det iøvrigt for paakrævet, kan det — uafhængigt af hans eget Samtykke — beslutte at søge ham anbragt i Kursted, Plejehjem, Tvangsarbejdsanstalt eller anden i dette Øjemed godkendt Anstalt. Beslutning om saadan Anbringelse træffes af Værgemaals-

retten efter Nævnets Begæring og er betinget af, at den paagældende paa Grund af Misbrug af berusende Drikke enten mishandler sin Ægtefælle eller sine Børn eller udsætter Børnene for sædeligt Fordærv eller Vanrøgt, forsømmer sin Forsørgelsespligt, volder Fare for sig selv eller andre eller gentagne Gange forulemper sine Omgivelser, falder Fattigvæsenet eller sin Familie til Byrde, foreder eller forspilder sit Gods, saaledes at det maa befrygtes, at der kan opstaa Trang for ham selv eller hans Familie (§ 7).

Bidragspligtige, der ikke betaler de dem paahvilende Bidrag til Børn født udenfor Ægteskab eller for Faderens Vedkommende tillige Barselsfærdsbidrag, kan i Medfør af Lov Nr. 3, 10. April 1915, ved Dom straffes med Bøde eller Fængsel (§ 30), hvorhos Retten — evt. mod Bortfald af saadan Straf (§ 30) — kan bemyndige Paataalemyndigheden til som sidste Udvej at sætte domfældte i Tvangsarbejdshus eller anden godkendt Anstalt (§ 31). Samme Bestemmelse gælder med Hensyn til Inddrivelse af Bidrag fra Forældre til deres i Ægteskab fødte Børn og fra den ene Ægtefælle til den anden (Lov Nr. 6, 10. April 1915 (§ 6), Lov Nr. 2, 31. Maj 1918 (§ 58)).

4. *Børneforsorg*: Ved en af vedkommende Værgeraad i Henhold til Lov 6. Juni 1896 truffen Beslutning kan et Barn paa Grund af Vanart, Vanrøgt m. v. fjernes fra Hjemmet og indtil sit 21. Aar (§ 39) anbringes i Pleje eller i Opdragelseshjem; samtidig kan Forældremyndigheden frakendes Forældrene (§§ 1—2). Værgeraadet bestaar af Stedets Underdommer og Præst samt af 5 af Kommunestyret valgte Medlemmer, hvoraf den ene skal være Læge (§ 6). Raadet er beslutningsdygtigt, naar 4 Medlemmer, hvoriblandt Formanden eller Næstformanden og Dommeren, er til Stede. Medens Formandens Stemme i Tilfælde af Stemmелighed gør Udslaget, kræves der til gyldig Beslutning om Barnets Fjernelse, at Flertallet af de deltagende har stemt derfor (§ 12). Forinden Beslutning træffes, maa der, for saa vidt der er Anledning dertil, gives Forældrene eller dem, som er i deres Sted, Adgang til at udtale sig mundtligt eller skriftligt (§ 13). Under Værgeraadets Forhandlinger (undtagen Raadslagning og Afstemning) har Forældrene eller den, som er i deres Sted, Ret til at være personlig til Stede i Værgeraadet, ligesom det, hvor særlige Omstændigheder taler derfor, kan tillades dem at have en Tredjemand med til Varetagelse af Barnets Tarv (§ 14). Fjernelsesbeslutningen, der skal forkynnes for Forældrene, hvis den ikke er truffet i deres Nærværelse, kan indankes for vedkommende Departement (§ 15). Det samme gælder om Afslag paa Udskrivningsbegæring (§ 40).

V.

FORFATNINGSMÆSSIG BAGGRUND FOR ADMINISTRATIV FRIHEDSBERØVELSE EFTER DANSK RET

1. Det er umiddelbart indlysende, at de Tilfælde af administrativ Frihedsberøvelse, der efter det i Indledningen bemærkede skal gøres til Genstand for særlig Omtale, i det store og hele (jfr. nedenfor S. 171), opfylder det i dansk Ret fastslaaede Krav om en direkte og utvetydig Lovhjemmel som Grundlag for enhver Frihedsberøvelse, jfr. Højesterets Dom i U. f. R. 1926, S. 277 (Berning-Sagen). At de heromhandlede Lovbestemmelser ikke materielt eller indholdsmæssigt strider mod Grundloven er ligeledes klart. Imidlertid er det, i de Tilfælde Bestemmelserne vedrører, Individets Adgang til selv at bestemme sit Opholdssted, der staar paa Spil, og man kan derfor rejse det formelle Spørgsmaal, om det er foreneligt med Forfatningen, at Lovgivningsmagten har henlagt Afgørelser vedrørende denne elementære og betydningsfulde Forgrening af Handlefriheden, og dermed af den personlige Frihed, til Forvaltningsorganer og ikke til Domstolene med det Værn for den individuelle Retssikkerhed, som disses Uafhængighed og Retsplejens Offentlighed, Mundtlighed og Umiddelbarhed er Udtryk for.

Grundlovens § 2 om Fordelingen af den lovgivende, udøvende og dømmende Magt paa de øverste Statsorganer indeholder intet om, hvilke materielle Funktioner der skal varetages af hvert enkelt Organ, og selv om det vilde være grundlovsstridigt at henlægge f. Eks. alle nuværende Underretssager til Forvaltningsmyndigheder (*Poul Andersen, Forvaltningsret S. 1*), maa Lovgivningsmagten dog anses berettiget til *i det enkelte* at drage Grænsen mellem Forvaltningen og Domstolenes Omraade (jfr. *Berlin II, S. 311, Poul Andersen, S. 2 f.*).

Naar Lovligheden af de omhandlede Bestemmelser om administrativ Frihedsberøvelse saaledes ikke kan anfægtes ud fra Grundlovens § 2, bliver Spørgsmaalet om Bestemmelserne er forenelige med Grundlovens § 78 om den anholdtes Ret til inden 24 Timer at blive stillet for en Dommer.

Denne Bestemmelse, der med samme Ordlyd genfindes i Grl. 1866 § 80 og Grl. 1849 § 85, var ikke nogen fuldstændig Nydannelse i 1849, men udbyggede Bestemmelserne i Retsplejeforordningen 3. Juni 1796, hvorefter vedkommende Retsbetjent, naar nogen paa Grund af begaaet Misgerning eller Forbrydelse var blevet paagrebet og fængslet, inden 24 Timers Forløb skulde holde Forhør over den Anklagede. I Tilfælde af Forsømmelse hermed kunde Retsbetjenten straffes med Bøde eller i Gentagelsestilfælde Embedsfortabelse, jfr. nærmere Forordningens §§ 25 og 26. At det var en Dommer, der skulde bestemme og paalægge Straffen, var allerede fastslaaet ved Fr. 5. April 1793 om Fængslernes bedre Indretning, hvori det udtales: »... det strider imod Retfærdigheds Grundsætninger, at nogen skulde anses skyldig til Straf, førend han dertil paa lovlig Maade er blevet dømt«.

Formaalet med Grundlovsbestemmelsen var, »at tilvejebringe en Betyngelse for den personlige Frihed«, jfr. Den grundlovgivende Rigsdags Forhandling 1848—1849 (citeret som »Fhdl. 1849«), Sp. 2168, men den var for saa vidt ufuldkommen, som den ikke indeholdt nogen udtrykkelig Angivelse af, at Indskrænkninger i den personlige Frihed ikke maa ske uden i Henhold til Lov; dette beror imidlertid paa, at denne Grundsætning allerede i 1849 var tilstrækkelig fastslaaet i dansk Ret, jfr. Stænderanordning 28. Maj 1831 og *Berlin II*, S. 376.

Dens nærmeste Forbillede, jfr. nedenfor, var Art. 7 i Belgiens Forfatning 25. Februar 1831, der er saalydende: »Den personlige Frihed tilsikres enhver. Ingen kan sættes under Tiltale uden i de Tilfælde, Loven nævner, og under den Form, den foreskriver. Ingen kan fængles uden efter en af Dommeren udstedt, med Grunde forsynet Kendelse; denne maa forkynedes ved Arrestationen eller i det seneste 24 Timer efter, dog undtages det Tilfælde, naar nogen gribes i Gerningen«. Herfra gaar Rødderne tilbage til Art. 7 i Menneskerettighedernes Erklæring 26. August 1789 og herfra videre tilbage til de amerikanske Enkeltstaters Forfatninger fra Aarene omkring Uafhængighedserklæringen 4. Juli 1776, hvori den heromhandlede og andre Frihedsrettigheder fremtræder som Rettigheder, der efter Kolonisternes religiøse og politiske Opfattelse stammer fra Gud og Naturen, jfr. *Jellinek*: »Die Erklärung der Menschen- und Bürgerrechte«, S. 65, og derfor er evige og uforanderlige Rettigheder, som ikke paa nogen Maade kan antastes af Lovgivningsmagten; herved staar de i Modsætning til Rettigheder i Henhold til den engelske Bill of Rights 1689 og Rettighedserklæringer før denne, idet disse Erklæringer kun gik ud paa at fastslaa, hvad der var gældende Ret og ikke var bindende for Parlamentet, jfr. *Jellinek* S. 35—36.

Om Udarbejdelsen af § 85 i Grl. 1849 kan iøvrigt følgende oplyses:

I *Monrads* Grundlovsudkast: »Materiale til en Forfatning«, der ligger i Kriegers Privatarkiv i Rigsarkivet, findes en saalydende § 61:

»Ingen kan fængsles uden efter en Dommers Kjendelse. Dersom han gribes paa *fersk* Gjerning, kan han strax anholdes, og har Dommeren inden 24 Timer at godkjende, om han skal fængsles eller frigives. Den Fængslede gjøres bekendt med Fængslings-Kjendelsen senest 24 Timer efter hans Fængsling.«

Denne Bestemmelse bygger aabenbart paa ovennævnte Art. 7 i den belgiske Forfatning, som *Monrad* utvivlsomt kender fra E. Vedel og D. Brandis: »Udvalg af forskjellige constitutionelle Forfatninger udgivet til Benyttelse ved Discussioner i Forfatningsspørgsmaalet«, der udkom i Foraaret 1848, jfr. *P.*

Munch: Monrads Udkast til Grundloven, Historisk Tidsskrift, 8. Rk., IV, Tilægshæfte 1913, S. 172—173, *Jens Møller*: Om Orla Lehmanns Del i Udkastet til Junigrundloven, Historisk Tidsskrift, 9. Rk., V, 1927, S. 455. Bestemmelsen i Monrads Formulering er Ord til andet optaget som § 60 i »Grundlov for Kongeriget Danmark og Slesvig, Oversigt over de Hovedpunkter, hvorom Statsraadet er blevet enigt med Hensyn til en Forfatningslov«, der findes i Rigsarkivet i *Orla Lehmanns* Arkiv (C. Optegnelser og Koncepter af Lehmann og andre, 10. Grundlovsudkast og Optegnelser om samme). I Statsraadsudkastet i Marginen har Lehmann imidlertid her som saa mange andre Steder tilføjet sit eget Forslag til Formulering af Bestemmelsen, hvilken Formulering næsten uændret gentages i de af Lehmann udarbejdede 3 fuldstændige Grundlovsudkast (henholdsvis § 66, § 63 og § 68), der findes samme Sted. Forslaget, saaledes som det findes i Lehmanns sidste Udkast i § 68, indgaar som § 67 i det Udkast til Grundloven, som Justitsminister *Bardenfleth* paa Regeringens Vegne forelagde for den grundlovgivende Rigsdag den 24. Oktober 1848 og er saalydende, jfr. Fhdl. 1849, Sp. 37:

»Enhver der anholdes, skal inden 24 Timer stilles for en Dommer. Hvis den anholdte ikke straks kan sættes paa fri Fod, skal Dommeren ved en af Grunde ledsaget Kjendelse afgjøre, at han skal fængsles, og, hvis han kan løslades mod Sikkerhed, bestemme dennes Art eller Størrelse.

Den Kjendelse, hvorved Nogen erklæres for fængslet, kan af denne strax fordres beskreven og særskilt indankes for højere Ret. Ingen kan underkastes Varetægtsfængsel for en Forseelse, som kun kan medføre Straf af Pengebod eller simpelt Fængsel.«

Under den paafølgende Udvalgsbehandling foreslaas Ordene »der afgives snarest muligt og senest inden 3 Dage« indføjet efter »Kjendelse«, ligesom Stk. 2 foreslaas redigeret saaledes: »Den Kjendelse, som Dommeren afgiver, kan af den vedkommende straks særskilt indankes for højere Ret«, jfr. Fhdl. 1849, Sp. 2168. Under Rigsdagsforhandlingerne blev det fra flere Sider, saaledes *Ørsted*, Sp. 2580, 2581, og *Andræ*, Sp. 3178, anført, at Bestemmelsen ikke hørte hjemme i Grundloven, men i den almindelige processuelle Lovgivning. Heroverfor henviser Ordføreren (*Hall*) til Bestemmelsens Betydning som Værn for den personlige Frihed og til den Forbedring i Retsstillingen, som den var Udtryk for, Sp. 2586, 3181, og den 25. Maj 1849 blev Grundloven i sin Helhed vedtaget med den heromhandlede Bestemmelse som § 85.

Spørgsmaalet om, hvorvidt Bestemmelserne om administrativ Frihedsberøvelse er forenelige med Grundlovens § 78, maa besvares bekræftende, idet der »efter gældende dansk Ret« er »Enighed om, at den ved særlige Forvaltningslove hjemlede Frihedsberøvelse, der klart finder Sted for andre Formaals Skyld end til Fremme af Strafforfølgning, falder udenfor Grundlovens og Retsplejelovens Garantisystem« (*Hurwitz*, Strafferetspleje S. 658, jfr. *Berlin* II, S. 378). Til Begrundelse af dette Standpunkt kan for det første nævnes Ordlyden af § 78, der klart sigter mod Strafforfølgning. Dernæst Bestemmelsens historiske Oprindelse, i hvilken Forbindelse det bemærkes, at §§ 25 og 26 i Fr. 3. Juni 1796, der er sidste Stadium i Ud-

viklingen før Grundlovens § 78, angaar Domstolsbehandling i Sager vedr. »Misgerning eller Forbrydelse«, at Bestemmelser om administrativ Frihedsberøvelse i Tilfælde som de her omhandlede allerede fandtes, da Grundlovsbestemmelsen i 1849 blev indført, jfr. f. Eks. D. L. 1—19—7, smh. m. Reskr. 15. Februar 1793, om Indespærring af sindssyge, Fattigplan 1799 § 53, smh. m. § 37, 4h om tvungen Stiftelsesforsorg for visse fattige, Fattigplan 1. Juli 1799 § 157, Pl. 14. December 1810 §§ 21—22 om Straffeforanstaltninger overfor understøttede Personer og forsømmelige Forsørgere samt Resolution 14. Maj 1828 om Afsoning af Underholdsbidrag, og at der ikke i Forarbejder eller Rigsdagsforhandlinger vedr. Junigrundloven ses nogen Afstandtagen fra den administrative Competence i disse Tilfælde.

2. Under det Forsøg paa Revision af Grundloven, der blev foretaget i Aarene 1938 og 1939 (jfr. *Poul Andersen*, Statsforfatningsret I, S. 74 f., Samme U. f. R. 1938 B, S. 245—273, *Berlin* »Juristen«, 1938, S. 437—505, *Rasting* T. f. R. 1938, S. 531—549) blev ogsaa Spørgsmaalet om Lovgivningsmagtens Competence til at fastsætte Bestemmelser om administrativ Frihedsberøvelse berørt.

Regeringen foreslog saaledes den 5. Oktober 1938 i nøje Overensstemmelse med Forfatningskommissionens Udkast følgende Affattelse af Grundlovens § 78, Regeringsforslagets § 75 (R. T. 1938—39, Till. A, Sp. 2334, 2339):

»Udenfor de i Strafferetsplejen omhandlede Tilfælde kan ingen dansk Borger, der behørigt opfylder sin Pligt til at bidrage til eget eller andres Underhold, ved Øvrighedsforanstaltning underkastes Frihedsberøvelse, medmindre Loven paa Grund af hans unge Alder eller Mangler ved hans legemlige eller sjælelige Tilstand hjemler saadant«.

Derefter følger Bestemmelsen i dens nuværende Affattelse bortset fra, at Ordene »Enhver, der anholdes« er ændret til »Enhver, der tages i Forvaring som sigtet for en Lovovertrædelse« og »Pengebod eller simpelt Fængsel« til »Bøde eller Hæfte«.

Ved Forslagets Fremsættelse udtalte Statsministeren (*Stauning*) ganske overensstemmende med Forfatningskommissionens Motivering (Kommissionsbetænkning S. 65), at det nytillføjede Stk. 1 tilsignede at værne Borgerne imod Frihedsberøvelse ad administrativ Vej uden dog at lægge Hindringer i Vejen for paakrævede Foranstaltninger som Inddrivelse og Sikring af Underholdsbidrag, Børneværn, Sindssyge- og Aandssvageforsorg, Karantæneforholdsregler o. lign. til Værn mod Udbredelse af smitsomme Sygdomme eller til

Sikring af Udlændinges Tilstedeværelse, indtil Udvisning kan finde Sted, jfr. Fremmedlovens § 14 (Folketingstid. 1938—39, Sp. 35).

Ifølge dette Forslag vilde Grundloven komme til at indeholde en udtrykkelig Legalisering af de her omhandlede Former for Frihedsberøvelse ved Øvrighedsforanstaltning.

Dette blev under Forhandlingerne i Folketinget stærkt angrebet fra kommunistisk Side (*Aksel Larsen*): Gennem Socialreformen var der givet Administrationen Ret til efter Skøn at indespærre Folk i kortere eller længere, evt. ubegrænset Tid, uden at de paagældende fik at vide, hvorfor de blev indespærret, eller dog fik Sagens Dokumenter at se, og uden at de fik Lov til at forsvare sig. Dette var i øjensynlig Strid med Grundloven, og netop derfor var efter Aksel Larsens Mening de nævnte udtrykkelige Undtagelser fra Domstolskompetencen gjort. (Folketingstid. 1938—39, Sp. 430, 510).

Som tidligere fremhævet kan de af Aksel Larsen omtalte Bestemmelser — hvor diskutabile de end er — hverken materielt eller formelt anses for stridende mod Grundloven.

I den Betænkning over Grundlovsforslaget, der under Forhandlingerne blev afgivet af et Folketingsudvalg, stillede dettes Flertal (Socialdemokrater, Radikale, Konservative) Forslag om følgende helt ændrede Affattelse af det nye Stk. 1 i Grundlovens § 78, Regeringsforslagets § 75 (R. T. 1938—39, Tillæg B, Sp. 283—284): »Den personlige Frihed er ukrænkelig. Paa Grund af sin politiske eller religiøse Overbevisning kan ingen dansk Borger underkastes nogen Form for Frihedsberøvelse«.

Resten af Bestemmelsen foreslaas affattet som den nuværende § 78.

Af Bemærkningerne til Forslaget fremgaar det, at dette er enslydende med en af Venstre i et Mindretalsforslag redigeret Affattelse af Bestemmelsen. Denne røber iøvrigt en tydelig Paavirkning fra følgende Bemærkning af *Poul Andersen* til den første Redaktion af Bestemmelsen, jfr. U. f. R. 1938 B, S. 262: »Vilde man materielt betrygge den personlige Frihed mod Indgreb fra Lovgivningsmagtens Side, maatte det ske ved en Grundlovsbestemmelse om, at ingen kan berøves sin personlige Frihed af de og de Grunde, f. Eks. af politiske Grunde«. Venstremindretallet og Udvalgets Flertal synes samtidig at have følt sig tiltrukket af de samme Sted gengivne fremmede Grundlovsbestemmelser, der giver Udtryk for en almindelig holdt Anerkendelse af den personlige Frihed, saaledes Weimarforfatningens Art. 114: »Den personlige Frihed er ukrænkelig«, den belgiske Forfatnings Art. 7: »Den personlige Frihed er garanteret«.

Albaniens Forfatning Art. 193: »Den personlige Frihed er garanteret«. Den tilsvarende Sætning i den foreslaaede Bestemmelse harmonerer iøvrigt med de gamle Bestemmelser i Grundlovens §§ 79 og 80 om henholdsvis Boligens og Ejendomsrettens Ukrænkelighed, men, som *Poul Andersen* siger anførte Sted, lægger saadanne Udtalelser i Reglen intet Baand paa Lovgivningen. Samme Tanke gav *Ørsted* Udtryk for under Forhandlingerne paa den grundlovgivende Rigsdag, hvor han karakteriserede Bestemmelser af denne Art som »Almeensætninger, som mangle den Begrænsning, som de behøvede for at indeholde Sandhed, og som ere saa ubestemte, at de derfor ikke sige Noget, love Meget, men holde Intet« (Fhdl. 1849, Sp. 2580). Som vejledende for senere Lovgivningsvirksomhed og som Udgangspunkt ved Fortolkningen af Retsregler, der berører den personlige Frihed, kunde Sætningen om denne Friheds Ukrænkelighed dog tænkes at have en vis Betydning; for saa vidt angaar Lovfortolkning imidlertid mere pædagogisk end juridisk, da der allerede i gældende dansk Ret er tilstrækkelig Støtte for at stille strenge Krav til Tilladeligheden af Frihedsindgreb.

Den afgørende Nydannelse findes derfor i den materielle Bestemmelse om, at ingen dansk Borger paa Grund af sin politiske eller religiøse Overbevisning kan underkastes nogen Form for Frihedsberøvelse. Herved er der — Domstolenes Prøvelsesret forudsat, jfr. *Pürschel*, Folketingstid. 1938—39, Sp. 442, — foreslaaet en virkelig betydningsfuld Udvidelse af den absolutte og selv mod Lovgivningsmagten sikrede Frihedssfære, der hidtil alene omfatter Udelukkelse af Varetægtsfængsel for Forseelser, som kun kan medføre Straf af Pengebod eller simpelt Fængsel. Iøvrigt opretholdes som nævnt Bestemmelsen om Domstolenes Kompetence i sin gamle Form.

Ved den ændrede Formulering af det nye Stk. 1 til § 78 faldt den udtrykkelige Legalisering af de heromhandlede Tilfælde af administrativ Frihedsberøvelse bort. Dette blev hilst med Tilfredshed af Bestemmelsens tidligere Angriber *Aksel Larsen* (Folketingstid. 1938—39, Sp. 3084), der ligeledes erklærede det kommunistiske Parti for Tilhænger af den foreslaaede materielle Beskyttelse mod politisk Forfølgelse. Iøvrigt anbefalede han i Konsekvens af sine tidligere Betragtninger om Domstolsbeskyttelsens Nødvendighed et af Kommunerne stillet Ændringsforslag, hvorefter der til § 78 skulde tilføjes et nyt Stykke, saalydende: »Administrative Afgørelser i Henhold til anden Lov, der gaar ud paa Frihedsberøvelse, Fjernelse af Børn fra Hjemmet o. lign., maa kun ske efter Begrundelse overfor

de paagældende og skal altid kunne indankes for Domstolene« (Folketingstid. 1938—39, Sp. 2965). Først naar de paagældende — herunder Forældre til Børn, der fjernes fra Hjemmet — faar en »regulær og udførlig« Begrundelse for Administrationens Afgørelse, bliver de i Stand til at forsvare sig imod denne, og først naar der aabnes dem Adgang til at lade Domstolene prøve Grundlaget for den trufne Afgørelse, faar de Mulighed for at trænge igennem med deres Synspunkter. Det er meningsløst at have en Bestemmelse om den personlige Friheds Ukrænkelighed, hvis der ikke er Domstolsbeskyttelse i saadanne Tilfælde. Efter Aksel Larsens Mening betyder det ikke, at der vil komme en uendelig Masse Sager for Domstolene; kun de Sager vil blive indbragt, i hvilke Folk mener, at de vil have Mulighed for at opnaa en Forandring af Administrationens Afgørelse. (Folketingstid. 1938—39, Sp. 3085). Kommunisterne fik klar Støtte til deres Ændringsforslag af Retsforbundet (*Svend E. Johansen*), der udtalte, at der udspillede Hundreder af Tragedier paa dette Omraade (Folketingstid. 1938—39, Sp. 3171).

Kommunisternes Ændringsforslag blev imidlertid forkastet (Folketingstid. 1938—39, Sp. 3267), og det blev Bestemmelsen i den af Rigsdagsudvalget foreslaede nye Skikkelse, der som § 76 i Grundlovsforslaget (R. T. 1938—39, Till. C., Sp. 107—108), og uden væsentlige yderligere Kommentarer gik til videre Behandling i Folketing, Landsting og Folketing, hvor Grundlovsforslaget som Helhed blev vedtaget den 11. Marts 1939. Derefter blev Grundlovsforslaget behandlet af den nye Rigsdag og endelig vedtaget den 10. Maj 1939, men ved Folkeafstemningen den 23. Maj 1939 faldt det, fordi der ikke var afgivet det efter Grundloven fornødne Antal Stemmer for Forslaget.

Grundlovens § 78 staar derfor uantastet i den Skikkelse, den — bortset fra ganske ubetydelige sproglige Ændringer — har haft, siden den fremtraadte som § 85 i Junigrundloven, og, som det fremgaar af foranstaaende, lægger den ingen Hindring i Vejen for de Former for administrativ Frihedsberøvelse, som der i denne Redegørelse er Tale om.

VI.

DOMSTOLSGARANTI I STRAFFESAGER

At det i Straffesager tilkommer Domstolene at fastsætte Straffen og Øvrigheden at fuldbyrde denne, hersker der ikke nogen som helst principiel Tvivl om. Alligevel har man i Løbet af de 25 Aar, som Tilblivelsen af Straffelov 15. April 1930 har strakt sig over, været inde paa en Drøftelse af dette Kompetencespørgsmaal, hvilket navnlig hænger sammen med den for Loven saa karakteristiske Anvendelse af særlige Former for Fængselsstraf (Psykopatfængsel, Ungdomsfængsel), Strafsurrogater (Arbejdshus, Sikkerhedsforvaring) og andre Retsfølger af den strafbare Handling (Anbringelse paa Sindssygehospital, Aandssvageanstalt, Helbredelsesanstalt for Drankere m. v.). Denne Drøftelse, hvorunder den judicielle og den administrative Form for Behandling af en Sag staar overfor hinanden, afspejler den samme Brydning mellem et Integritets- og et Effektivitetshensyn, som ligger til Grund for nærværende Fremstilling, og den skal derfor blive nærmere omtalt i det følgende. Da Drøftelsen navnlig samler sig om Regeringens Straffelovsforslag 1924, vil der blive redegjort for Udviklingen til og med dette Forslag (A), den politiske og faglige Debat om Spørgsmaalet (B) og Udviklingen frem til den nuværende Straffelov (C). I Tilslutning hertil vil der blive gjort nogle Bemærkninger om Lov Nr. 133, 11. April 1925, om Sikkerhedsforanstaltninger mod visse Personer, der udsætter Retssikkerheden for Fare (D).

A.

Udviklingen til og med Regeringens Straffelovsforslag 1924.

1. Ifølge § 17 i *Torps* Udkast 1917 kunde Retten i de Tilfælde, hvor den fandt Straf anvendelig over for Psykopater, bestemme, at Frihedsstraf skulde udstaas i en særlig for saadanne Personer indrettet Anstalt eller Anstaltsafdeling. Skønnedes det under Straffens Udtaaelse, at en Fortsættelse af denne vilde være unyttig eller vilde medføre Fare for alvorlig Forværrelse af den dømtes Tilstand, skulde Sagen efter Begæring af Overbestyrelsen for Fængselsvæsenet paany indbringes for *Retten*, som efter indhentet Lægeerklæring afgjorde, om Straff fuldbyrdelsen skulde fortsættes eller afbrydes. De samme For-

maliteter med Hensyn til Fortsættelse eller Afbrydelse af Straffuldbyrdelsen skulde iagttages efter § 17 i Kommissionsudkastet 1923.

Denne Beføjelse til ogsaa, efter at Dom er afsagt i Sagen, at træffe Bestemmelse vedrørende Straffuldbyrdelsen er efter § 18 i det af den socialdemokratiske Regering ved Justitsminister *Steincke* den 2. December 1924 fremsatte Straffelovsforslag overført fra Domstolene til *Justitsministeren*, idet det bestemmes, at denne paa Foranledning af Direktøren for Fængselsvæsenet kan forandre den trufne Afgørelse om, hvor Frihedsstraffen skal udstaas, saafremt det efter Omstændighederne skønnes formaalstjenligt. Naar man er nøjedes med udtrykkelig at lovfæste Justitsministerens Beføjelse til at forandre Rettens Afgørelse af, hvor Straffen skal udstaas, er det ifølge Bemærkningerne til Forslaget (R. T. 1924—25, Till. A, Sp. 3283), fordi der ikke synes at tiltrænges særlig Lovhjemmel (herimod *Ahnfelt-Rønne* og *Torp*, Dansk Kriminalistforenings 18. Aarsmøde, S. 52, 60—61) for Justitsministeren til at søge Straffen eftergivet eller til at foranledige truffet Sikkerhedsforanstaltninger; disse Beføjelser kan ud fra sit særlige Kendskab til Fangerne Justitsministeren udøve overfor de heromhandlede Fanger paa samme Maade som overfor andre Fanger, der udstaar Straf.

2. Efter Straffelov 1866 § 38 var Handlinger, begaaet af helt utilregnelige Personer, straffri, men det kunde ved Dom bestemmes, at der mod den paa-gældende skulde træffes Sikkerhedsforanstaltninger, hvilke dog igen ad Øvrighedsvejen kunde ophæves, naar de efter indhentet Lægeerklæring ikke længere fandtes nødvendige.

Ifølge Kommissionsudkastet 1912, § 84, *udvides Rettens Adgang til at træffe Sikkerhedsforanstaltninger* til at gælde Personer, farlige for Retssikkerheden, der ved Handlingens Foretagelse eller senere, jfr. nærmere § 84, Stk. 2, befandt sig i en mangelfuld Sjælstilstand, hvad enten Tilstanden har udelukket Strafskyld eller ikke; de saakaldte formindsket tilregnelige (Udkastets § 35) er altsaa medtaget. Kommissionen understreger det ønskelige i, at der altid forud for Sikkerhedsforanstaltningers Anvendelse gaar en Prøvelse for Domstolene, saaledes at Foranstaltninger kun kan træffes, naar Domstolene mener at kunne bemyndige Øvrigheden dertil. *Øvrigheden bestemmer som hidtil Sikkerhedsforanstaltningens Art og tager Stilling til, om den skal ophæves.* Det er imidlertid efter Motiverne S. 130—131 en Selvfølge, at det under Sagens Undersøgelse ved Tilvejebringelse af Lægeskøn og mulig andet sagkyndigt Skøn bringes paa det rene, hvilken Art af Sikkerhedsforanstaltninger der bør anvendes. Uden dette vil Domstolene ikke kunne danne sig en begrundet Mening om, hvorvidt Straf kan lades uanvendt. Paa den anden Side maa man gaa ud fra, at Øvrigheden træffer netop de Foranstaltninger, som efter Sagens Akter er Forudsætning for Dommen. Den Myndighed, der har Afgørelsen, bør efter Kommissionens For- mening være udrustet med større Bevægelighed, end Domstolene kan være. Tilstanden kan jævnlig forandre sig og fordre nye Hensyn taget i Betragtning, snart til Skærpelse, snart til Lempelse i Foranstaltningernes Art. En saadan Opgave falder naturligt for Administrationen, medens den ligger udenfor Domstolenes sædvanlige Omraade. En konsekvent Gennemførelse af dette Synspunkt maa ogsaa lægge Ophævelsesbeføjelsen i Øvrighedens Hænder.

I Torps Udkast 1917, hvor Bestemmelsen genfindes i § 57, er der i Forhold til Kommissionsudkastet foretaget den væsentlige Ændring, at *alle Afgørelser om Sikkerhedsforanstaltningernes Art, Varighed og Omgørelse foreslaas hen-*

lagt til Retten. Denne Ændring — udtaler Torp S. 82—83 —, der nu overalt i Tyskland, Østrig, Schweiz, Norge og Sverige — om end mere eller mindre konsekvent — fastholdes som et næsten selvfølgeligt Krav, bør gennemføres baade af Hensyn til den enkeltes berettigede Krav paa Retssikkerhed og navnlig af Hensyn til Samfundets Krav om betryggende Sikkerhed. Jo mere Sikkerhedsforanstaltninger anvendes i Stedet for Straf, des mere vinder disse Hensyn i Vægt. Det vil dernæst ogsaa fremme et forstaaende Samarbejde mellem Dommerne og den psykiatriske Sagkundskab, at Retten ikke, saaledes som nu, ved at fritage den skyldige for Straf, mister enhver videre Indflydelse paa hans Behandling. Ogsaa hvis den mentale Defekt indtræder efter den strafbare Handling's Foretagelse eller efter Straffens Idømmelse, er det *Retten*, der træffer Afgørelse med Hensyn til Sikkerhedsforanstaltninger og senere om eventuel Fuldbyrdelse af idømt Straf, jfr. § 58.

Kommissionsudkastet 1923, §§ 72 og 73, er i Overensstemmelse hermed, idet man i Motiverne S. 162 i Tilslutning til Torps Udkast har lagt Vægt paa at ændre saavel Straffelovens § 38 som Kommissionsudkastet 1912, § 84, derhen, at det er *Domstolene, der bestemmer ikke blot, at Sikkerhedsforanstaltninger skal anvendes, men ogsaa af hvilken Art de skal være, og at det ligeledes tilkommer Domstolene at træffe Bestemmelse om disse Foranstaltningers Ændring eller Ophævelse.*

Regeringsforslaget 1924 vender sig herimod. Efter Forslagets § 75 er det vel — som efter Straffeloven af 1866 og Udkastene af 1912, 1917 og 1923 — *Retten, der bestemmer, at Sikkerhedsforanstaltninger skal anvendes*, og det er ligeledes Retten, der — i Lighed med Udkastene 1917 og 1923, men i Modsætning til Straffelov 1866 og Udkastet 1912 — *bestemmer Sikkerhedsforanstaltningernes Art*; derimod er det i Modsætning til Udkastene 1917 og 1923 og i Lighed med Straffelov 1866 og Udkastet af 1912 *overladt til Justitsministeren at træffe Bestemmelse om Ændring af Foranstaltningernes Art eller om deres Ophævelse.* Som Grund hertil angives, at Domstolene, i Kraft af deres Kendskab til Sagen ved dens Paadømmelse, har de bedste Betingelser for fra først af at fastslaa Foranstaltningens Art, medens Administrationen synes at have den bedste Adgang til at følge Sagen paa dens senere Stadier og derfor ogsaa bør have Beføjelse til at træffe de senere formaalstjenlige eller fornødne Bestemmelser. Er den mentale Defektilstand indtraadt efter den strafbare Handling's Foretagelse, men før Dommens Afsigelse, træffer Retten Bestemmelse om eventuelle Sikkerhedsforanstaltninger indtil Straffens Fuldbyrdelse, hvorimod det er Øvrigheden, der skal tage Stilling til disse Foranstaltningers Ophævelse og eventuel Fuldbyrdelse af idømt Straf; efter Motiverne (R. T. 1924—25, Tillæg A, Sp. 3311—12) er det ligeledes Øvrigheden, der, hvis Sindsforandringer indtræder efter Dommens Afsigelse, træffer Bestemmelse om, hvorvidt og hvornaar Straffen vil kunne fuldbyrdes, og om hvorledes den dømte indtil da bør anbringes, altsaa efter Omstændighederne om Etablering og Ophævelse af Sikkerhedsforanstaltninger.

3. Efter de nærmere Regler i § 85 i Kommissionsudkastet 1912 kunde Retten, naar en under en Straffesag dømt Person viste sig at være forfalden til Drukkenskab, *ved Dommen give Politiet Bemyndigelse* til ved Løsladelsen at anbringe den skyldige i en Helbredelsesanstalt for Drankere eller anden særlig Anstalt i saa lang Tid, som Politiet efter indhentet Erklæring af Anstaltens Styrelse og vedkommende Læge skønnede fornødent, dog første Gang ikke ud-

over 18 Maaneder og ved senere Domfældelser ikke udover 3 Aar. Efter Reglerne i Udkastets § 50 vil Retten ligeledes kunne bestemme, at den nævnte Anbringelse træder i Stedet for Straf.

Ifølge § 59 i Torps Udkast 1917 var *Afgørelsen af, om Anbringelse i Drankeranstalt skulde finde Sted og Bestemmelsen om dens Ophør, henlagt til Retten*, der ved Anbringelsens Ophør tillige kunde tage Stilling til, om en ikke udstaaet Straf skulde udstaaes eller helt eller delvis bortfalde. I § 75 i Kommissionsudkastet 1923 slutter Kommissionens Flertal sig hertil, men ved Regeringsforslaget 1924 § 78 ordnes Forholdet saaledes, at det *ved Dommen skulde bestemmes, om den paagældende før eller efter Straffens Udstaaelse skulde anbringes i en Helbredelsesanstalt for Drankere, medens Justitsministeren skulde tage Stilling til Spørgsmaalet om Udskrivning før Udløbet af de for Anbringelsen fastsatte Terminer*, ligesom Justitsministeren ved Anbringelsens Ophør skulde tage Stilling til Spørgsmaalet om ikke udstaaet Strafs Fuldbyrdelse. Motiveringen (R. T. 1924—25, Till. A, Sp. 3313) herfor er, at Administrationen synes at have den bedste Adgang til at følge Sagen paa dens senere Stadier.

4. Medens Beslutning om betinget Benaadning og om Genindsættelse af Fanger, der overtraadte Vilkaarene herfor efter henholdsvis §§ 16, 17 i Anordning 13. Februar 1873 og om Løsladelse paa Prøve og Genindsættelse efter §§ 33, 36 i det i Tilslutning til Kommissionsudkastet 1912 udarbejdede Udkast til Anordning om Fuldbyrdelse af Frihedsstraffe m. m. og Torps Udkast 1917 §§ 40, 41, skulde træffes af *Justitsministeren*, er disse Beføjelser efter §§ 40, 41 i Kommissionsudkastet 1923 overladt til en saakaldt *Fængselsret*, hvortil der, for saa vidt angaar Løsladelsen, gøres Indstilling af Anstaltens Styrelse.

Denne Institution har sin Rod i Torps Udkast 1917, hvorefter særlige Retter har Beføjelser med Hensyn til Løsladelse fra Ungdomsfængsel, jfr. nedenfor under 5, fra Arbejdshus, jfr. nedenfor under 6, og fra Sikkerhedsforvaring, jfr. nedenfor under 7. Ved Kommissionsudkastet til Ikrafttrædelseslov 1923, § 12, foreslaas ligeledes indført en Fængselsret, der foruden i de lige nævnte Tilfælde, jfr. herom nedenfor under 5—7, træffer Afgørelse med Hensyn til det heromhandlede Tilfælde af Løsladelse paa Prøve fra almindeligt Fængsel og Genindsættelse.

I Kommissionsudkastet 1923 (Motiverne Sp. 436—38) udtales det, at det i alle de anførte Tilfælde drejer sig om Spørgsmaal, der er af stor Betydning saavel for den paagældende Fange som for Samfundet, og der bør derfor søges den bedst mulige Garanti mod Vilkaarlighed eller Fejltagelser i Afgørelsen. Kommissionen mener, at denne Garanti, ligesom naar der er Spørgsmaal om Idømmelse af Straf, bør søges i en Domstol, hvis Sammensætning dog maa blive af en særlig Art, da Afgørelsen maa bygges ikke blot paa Fangens Forhold, forinden han blev indsat i Fængslet eller Arbejdshuset eller hensat i Sikkerhedsforvaring, men i første Række paa et nøje Kendskab til, hvilken Indflydelse den idømte Straf maa antages at have haft paa Fangen. I Retten maa derfor optages en under Fængselsvæsenet ansat overordnet Tjenestemand. Efter Kommissionens Mening maa dette være Direktøren for Fængselsvæsenet, og denne bør efter Kommissionens Mening være Rettens Formand. Desuden foreslaas Retten sammensat af en Dommer og en Person, der deltager i Forsorgsarbejdet for løsladte Fanger. Ifølge den dengang foreslaaede Bestemmelse om Fængselsretten kan denne indkalde, afhøre og edsfæste Vidner, fordrø Fremstilling af de Personer, hvorom Bestemmelse skal træffes og kræve alle fornødne Oplysninger

fra Fængselsvæsenet. Rettens Møder er ikke offentlige. Dens Afgørelser er endelige.

Angaaende Fængselsrettens Kompetence med Hensyn til de heromhandlede Løsladelser paa Prøve fra Fængsel, der som nævnt baade efter gældende Ret og de foregaaende Udkast blev bevilget af Justitsministeren, udtales i Kommissionsudkastet 1923 (Motiverne Sp. 119), at Kommissionen ikke har været uden Betænelighed ved at henlægge Afgørelsen af, om Løsladelse paa Prøve bør finde Sted, til Fængselsretten, navnlig fordi Afgørelserne, da Løsladelse paa Prøve vil blive et normalt Led i Udtaaelsen af Straf, kan befrygtes at ville lægge uforholdsmæssigt Beslag paa Fængselsrettens Tid; men da de fleste Tilfælde formenes at ville blive af ekspeditions-mæssig Art, og det for de Tilfældes Vedkommende, hvor der kan være nogen virkelig Tvivl, findes ønskeligt, at Afgørelse træffes under saa betryggende Garanti som muligt, har man dog ment at burde henlægge denne til Fængselsretten.

Ifølge Regeringsforslaget 1924 §§ 44, 45 er Afgørelserne om saavel Løsladelse paa Prøve som Genindsættelse henlagt til *Justitsministeren*, idet man (jfr. R. T. 1924—25, Till. A, Sp. 3297) ikke har ment, at det for at sikre den bedst mulige Behandling af disse Spørgsmaal var nødvendigt at henlægge Afgørelsen til en særlig Myndighed, hvilket ogsaa vilde komplicere Sagernes Ekspedition.

5. Den Myndighed, der træffer Beslutning om Løsladelse paa Prøve fra det af Torp foreslaaede Ungdomsfængsel og om Genindsættelse, er, ligesom naar det drejer sig om almindeligt Fængsel, *Justitsministeren*, jfr. Torps Udkast 1917, § 43, og foran under 4. Anstaltsledelsen kan ifølge Udkastets § 43 forelægge Spørgsmaalet om Ungdomsfængselsstraffens Forlængelse til Afgørelse efter de nærmere Regler i Bestemmelsen af en *Fængselsret* bestaaende af Direktøren for Fængselsvæsenet som Formand, en Dommer og en Person, som deltager i Forsorgsarbejdet for løsladte Fanger; *Justitsministeren* kan træffe Bestemmelse om en Ungdomsfanges Overførelse til en anden Anstalt, naar Fangen ikke egner sig til Behandling i Ungdomsfængsel, eller naar han er fyldt 25 Aar.

I Kommissionsudkastet 1923 §§ 44, 45 er Spørgsmaalene om Løsladelse af Fanger fra Ungdomsfængsel, disses Genindsættelse, eventuelt med 1 Aars Forlængelse af Straffetiden, og Overførelse til almindeligt Fængsel henlagt til *Fængselsretten*, og efter Regeringsudkastet 1923 §§ 48, 49 til *Justitsministeren*.

6. Beslutning om Forlængelse af Ophold i det af Torp foreslaaede Arbejdshus træffes efter Indstilling af Arbejdshusets Styrelse af en i dette Øjemed dannet Ret, der bestaar af en Dommer som Formand, en Repræsentant for Paatalemyndigheden og en Person, som deltager i Forsorgsarbejdet for løsladte Fanger. Løsladelse paa Prøve bevilges af *Arbejdshusets Styrelse*, Beslutning om Genindsættelse træffes af *Justitsministeren*, jfr. Torps Udkast 1917, § 53.

Ifølge Kommissionsudkastet 1923, § 66, og Regeringsforslaget 1924, § 69, er det henholdsvis *Fængselsretten* og *Justitsministeren*, der indenfor den nu fastsatte Ramme af 5 Aar træffer Beslutning om Varigheden af Ophold i Arbejdshus, om Løsladelse, ubetinget eller paa Prøve, og om Genindsættelse.

7. Om Løsladelse paa Prøve fra den første Gang af Torp foreslaaede Sikkerhedsforvaring skulde ifølge hans Udkast § 55 den i § 53 omhandlede *Ret* træffe Bestemmelse, medens *Justitsministeren* traf Beslutning om Genindsættelse. Efter Kommissionsudkastet 1923, § 69, og Regeringsforslaget 1924 træffes begge disse Beslutninger af henholdsvis *Fængselsretten* og *Justitsministeren*.

B.

Politisk og faglig Debat.

I den politiske og faglige Debat om Regeringsforslaget 1924 var der i overvejende Grad Enighed om, at det vilde være unødvendigt at henlægge Afgørelser om den i Loven foreskrevne Prøveløsladelse af almindelige Fængselsfanger og om Genindsættelse af disse i Tilfælde af Overtrædelse af Løsladelsesvilkaarene (foran A, 4) til Fængselsretten, og at Regeringen derfor med Rette paa dette Punkt var vendt tilbage til Torps Udkast 1917, hvorefter Afgørelsen af disse Spørgsmaal blev truffet af Justitsministeren (jfr. *Fussing*, Dansk Kriminalistforenings 16. Aarsmøde, S. 24, 70, *Krabbe*, U. f. R. 1925, B., S. 13, og Hovedopponenten paa Rigsdagen *Rytter*, Folketingstid. 1924—25, Sp. 3888. *Ahnfelt-Rønne* har heller ikke noget at indvende, men mener dog, at en Adgang til at indbringe Genindsættelses-spørgsmaalet for Retten, saaledes som det kan ske, ved Fuldbyrkelse af en betinget Dom, bør overvejes, Dansk Kriminalistforenings 18. Aarsmøde, S. 56—57, *Heilesen* er derimod betænkelig ved at opgive Fængselsretten, Folketingstid. 1924—25, Sp. 3967).

Med Hensyn til de øvrige foran under A, 1, 2, 3, 5, 6 og 7 nævnte Punkter, hvor Regeringen havde foretrukket Justitsministeriet fremfor Domstolene, herunder Fængselsretten, som den kompetente Myndighed, gjorde der sig under den politiske Debat om Lovforslaget en klar Modsætning gældende imellem Regeringspartiet med Justitsministeren i Spidsen, og Oppositionen. Justitsministeren (*Steincke*) mente, at de nævnte Afgørelses Henlæggelse til Domstolene var en for vidt dreven Konsekvens af en teoretisk, principielt rigtig Hensyntagen til Domstolene. Hvis der skulde ske Ændring i Straffen under dens Udstaaelse, var de straffuldbyrkende Myndigheder, der i det daglige havde Lejlighed til at følge den paagældende, de nærmeste til med virkelig Sagkundskab at bedømme hans Forhold; paagældende vilde sikkert ogsaa helst være fri for efter nogle Aar at faa sine Forhold trukket frem til fornyet Domstolsbehandling med, hvad deraf følger; hertil kom, at en Fængselsret vilde medføre et helt nyt Administrationsmaskineri, flere Tjenestemænd og øgede Udgifter (Folketingstid. 1934—25, Sp. 2574—75).

Dette Standpunkt blev udførligt imødegaaet af Ordførerne for Venstre (*Rytter*) og det radikale Venstre (*Heilesen*). (Se f. Eks. Folketingstid. 1924—25, Sp. 3875—78, 3919—23, 4113, 4122—24 (*Rytter*), 3966—70, 4134—37 (*Heilesen*)). Sidstnævnte fremhævede

som et almindeligt Strafferetsplejeprincip i Forholdet mellem Domstole og Administration, at en Afgørelse om indgribende Foranstaltninger overfor det enkelte Individ, som kan sidestilles med Idømmelse af Straf, skal træffes af Domstolene, ikke af Administrationen. Overfor Justitsministerens Fremhævelse af Administrationens bedre Kendskab til Fangens eller den interneredes Forhold pegede *Rytter* paa, at hverken Ministeren eller Dommeren paa Forhaand har den daglige Indsigt i disse Sager; den skal hentes andetsteds fra, og for saa vidt er der ingen Forskel i deres Stilling. Det afgørende er imidlertid, at de Oplysninger, Domstolene indhenter, kommer til at foreligge for Offentligheden, for aabne Døre, og gøres til Genstand for Kritik under den kontradiktoriske Retsforhandling. Hertil kommer, at en Domstol kan underkaste Sagen en mere grundig og rolig Overvejelse, end Administrationen er i Stand til, og at den er nødt til udadtil at begrunde sin Afgørelse, hvad et Ministerium ikke er. Det konservative Folkeparti (*Pürschel*) kunde acceptere Justitsministerens Kompetence paa de af Regeringen foreslaaede Punkter, men vilde opretholde Domstolsgarantien ved Løsladelse fra Sikkerhedsforvaring og ved Ændring i Arten af Straf for Psykopater og Ændring eller Ophævelse af Sikkerhedsforanstaltninger. (Hans Bemærkninger Folketingstid. 1924—25, Sp. 3942—43, maa formentlig forstaas saaledes).

I Justitsministerens Imødegaaelse af disse Betragtninger fremhævede han, at Spørgsmaalet for Justitsministeriet uden nogen Art af Principrytteri kun havde været: hvad er den bedste, den hurtigste, den mest praktisk virkende Ordning (Folketingstid. 1924—25, Sp. 4039), men gjorde iøvrigt den Indrømmelse, at han, for saa vidt angaar Løsladelse paa Prøve fra Sikkerhedsforvaring (foran A, 7), vilde være meget tilbøjelig til at gaa med til en Ordning, hvorefter Administrationen maatte samarbejde med de overordnede Domstole — ikke med Fængselsretten — paa en eller anden Maade (Sp. 4042—43).

I den faglige Debat gaar *Krabbe* (U. f. R. 1925, B, S. 13, 15—16) af Hensigtsmæssighedshensyn med til at anerkende Justitsministerens frem for Fængselsrettens Kompetence, ikke blot ved Løsladelse paa Prøve fra almindeligt Fængsel og Genindsættelse (foran A, 4), men ogsaa ved Løsladelse fra Arbejdshus og Genindsættelse (foran A, 6); derimod vil han bevare Fængselsretten som kompetent Myndighed i Spørgsmaal vedrørende Ungdomsfængsel (foran A, 5) og Sikkerhedsforvaring (foran A, 7). Han accepterer endvidere den administrative Afgørelse som bedst egnet, for saa vidt angaar Æn-

dring i Arten af den Psykopater idømte Frihedsstraf (foran A, 1), Fuldbyrdelse af Straf, naar den dømte efter Handlingens Foretagelse, men før Dom er faldet, er kommet i en mental Defekttilstand og af denne Grund eventuelt idømmes Sikkerhedsforanstaltninger, indtil Straffen kan fuldbyrdes (foran A, 2) og om Ophør af Sikkerhedsforanstaltninger overfor Drankere og Fuldbyrdelse af den dem idømte Straf (foran A, 3). Derimod bør efter Krabbes Mening Afgørelsen af Spørgsmaalet om, hvorvidt en af Retten anordnet Sikkerhedsforanstaltning bør ændres eller ophæves (foran A, 2), fortsat være juridiel, idet man herved gaar udover de ved Dommen fra først af dragne Grænser.

Den mest indgaaende faglige Vurdering af det heromhandlede Kompetencespørgsmaal er foretaget af *Ø. Ahnfelt-Rønne* ved Kriminalistforeningens 18. Aarsmøde den 16. Februar 1925 (Aarvog S. 45—58). Efter Ahnfelt-Rønnes Mening maa Valget staa mellem en Afgørelse ved Administrationen eller ved de almindelige Domstole, saaledes at Dom afsiges efter offentlig og kontradiktorisk Behandling af det foreliggende Spørgsmaal, og saaledes at Dommen begrundes paa sædvanlig Maade med Præmisser, og at der staaes til Ansvar for den over for de højere Domstole. Fængselsretten vil alene paa Grund af Fængselsdirektørens Medlemsskab komme til at virke som et administrativt Organ, og Hensynet til at skaffe Retten nøje Kendskab til, hvilken Indflydelse den idømte Straf maa antages at have haft paa Fangen, maa kunne fyldestgøres fuldt ud ved, at Fængselsmyndighederne afgiver deres embedsmæssige Indberetning til Fremlæggelse under Sagen.

Hovedlinien i det af Ahnfelt-Rønne udviklede er iøvrigt følgende:

I. Hvor det — som i de nedenfor anførte Tilfælde — drejer sig om en skønsmæssig *Afvejelse af Hensynet til Samfundets Retssikkerhed mod Hensynet til den personlige Frihed*, bør de almindelige Domstole have Afgørelsen, hvad enten den paagældende Foranstaltning maa betegnes som skærpende eller formildende:

A. Løsladelse paa Prøve fra Sikkerhedsforvaring (foran Afsnit A, 7). Det drejer sig normalt om meget farlige Forbrydere, hvorfor Spændingen mellem det almene Hensyn og Hensynet til den enkelte Person er særlig stærk.

B. Fornyet Afgørelse om Strafs Anvendelighed eller Uanvendelighed (i saa Fald eventuelle Sikkerhedsforanstaltninger) overfor Psykopater (foran Afsnit A, 1).

C. Endelig eller foreløbig Ophævelse af Sikkerhedsforanstaltninger (foran Afsnit A, 2).

D. Ændring fra den strengere Kategori af Sikkerhedsforanstaltninger (Anstaltsanbringelse) til den Kategori, som maa betegnes som lettere (f. Eks. Sikkerhedsstillelse, Forbud imod Ophold paa et bestemt Sted, Tilsyn) eller omvendt.

II. Uden for denne Gruppe af Tilfælde (I, A—D) bør det afgørende Kriterium være, om *Foranstaltningen er skærpende (A) eller ikke (B) i Forhold til den til Grund liggende Dom.*

A. Hvis Foranstaltningen er af skærpende Art — som i de nedenfor anførte Tilfælde — maa Domstolene have Afgørelsen:

1. Overførelse af Fange fra Ungdomsfængsel til almindeligt Fængsel (foran Afsnit A, 5).

2. Genindsættelse efter Løsladelse paa Prøve af Fange i Ungdomsfængsel, evt. med 1 Aars Forlængelse af Straffetiden (foran Afsnit A, 5).

B. I følgende Tilfælde, hvor Foranstaltningen ikke er af skærpende Art, bør Justitsministeren have Afgørelsen:

1. Prøveløsladelse fra almindeligt Fængsel og Genindsættelse (foran Afsnit A, 4).

2. Prøveløsladelse fra Ungdomsfængsel (foran Afsnit A, 5).

3. Prøveløsladelse fra Arbejdshus og Genindsættelse (foran Afsnit A, 6).

4. Genindsættelse af Fanger, prøveløsladt fra Sikkerhedsforvaring (foran Afsnit A, 7).

5. Udskrivning fra Drankeranstalt og evt. Fuldbyrkelse af ikke udstaaet Straf (foran Afsnit A, 3).

6. Ændring *indenfor* Sikkerhedsforanstaltninger af den strengere Kategori, d. v. s. Ændring i Anstaltsanbringelse (foran Afsnit A, 2).

7. Ændring *indenfor* Sikkerhedsforanstaltninger af den mildere Kategori, d. v. s. fra f. Eks. Sikkerhedsstillelse til f. Eks. Forbud mod Ophold et bestemt Sted (foran Afsnit A, 2).

I de under II, B, 1, 3, 4, nævnte Genindsættelsestilfælde, der indeholder en Skærpelse i Forhold til den forudgaaende Løsladelse, men ligger indenfor den af Domstolen givne Ramme, bør der efter Ahnfelt-Rønnes Mening være en Ret for den genindsatte til, hvis han begærer det, at indbringe Sagen for Domstolene efter Regler svaerende til dem, der findes i Regeringsforslagets § 64 om betingede

Straffedomme, hvorefter den dømte, naar en i Dommen fastsat Betingelse ikke er overholdt, kan begære Sagen paany indbragt for Retten, som da afgør, om Straffen skal fuldbyrdes.

De Resultater, Ahnfelt-Rønne saaledes er naaet til, er fremkommet ved en Betragtning af de enkelte Foranstaltningers Karakter, idet Afgørelsen har beroet paa »en Afvejelse mellem paa den ene Side Hensynet til visse *meget vigtige Principper for Ordningen af Forholdet mellem Statsmagten og den enkelte*, paa den anden Side Hensynet til, at disse Bestemmelser formuleres paa en saadan Maade, at deres praktiske Gennemførlighed hæmmes saa lidt som muligt«.

C.

Udviklingen frem til Straffeloven 1930.

Efter at det foran nævnte Straffelovsforslag havde gennemgaaet første Behandling i Folketinget i Rigsdagssamlingen 1924—25, blev det henvist til Udvalgsbehandling og derefter paany fremsat i Samlingerne 1925—26 og 1926—27 og stadig henvist til Udvalg. Den 16. Marts 1928 fremsatte den daværende Venstreregering ved Justitsminister *Rytter* paany Forslaget, men denne Gang i en Skikkelse, der laa nærmere op ad Kommissionsudkastet af 1923 end Lovforslaget af 1924. For saa vidt angaar det heromhandlede Spørgsmaal om Forholdet mellem Domstolenes og Administrationens Kompetence, blev det saaledes foreslaaet i det væsentlige at henlægge til Domstolene de Beføjelser med Hensyn til aandeligt defekte Personer, som Forslaget af 1924 tillagde Justitsministeren (foran Afsnit A, 1, 2). Fængselsretten foreslaas indført, dog i Modsætning til Kommissionsudkastet med det Medlem, der er Dommer, og ikke Fængselsdirektøren som Formand, og det foreslaas, at de Beføjelser med Hensyn til de til Ungdomsfængsel, Arbejdshus og Sikkerhedsforvaring dømte, som Forslaget af 1924 henlagde til Justitsministeren (foran Afsnit A, 5, 6, 7), overføres til Fængselsretten. Derimod følger man Forslaget af 1924, forsaavidt dette i Modsætning til Kommissionsudkastet overlader til Administrationen at træffe Bestemmelse om Løsladelse paa Prøve og Genindsættelse af almindelige Fængselsfanger (foran Afsnit A, 4), om Fuldbyrdelse af Straf for Personer, der efter Gerningen rammes af Sindslidelse (foran Afsnit A, 2) og for Drankere efter Ophold paa Helbredelsesanstalt (foran Afsnit A, 3).

Forslaget blev ikke behandlet i Tinget og fremsattes derefter

paany i uforandret Skikkelse i Samlingen 1928—29, hvor det efter første Behandling blev henvist til et Udvalg. Den 11. Oktober 1929 fremsatte den socialdemokratisk-radikale Regering ved Justitsminister *Zahle* et nyt Straffelovsforlag (R. T. 1929—30, Till. A, Sp. 2249—2386, Ikrafttrædelseslov, Sp. 2387—2408. Henvisninger vedrørende tidligere Lovforslag, Sp. 2361), der byggede paa Forslaget af 1928 og det nævnte Udvalgs Forslag.

Rigsdagens Behandling af dette Forslag og Forslaget til et Ikrafttrædelsesforlag resulterede i Straffeloven og Ikrafttrædelsesloven 15. April 1930, hvoraf følgende Punkter skal fremhæves:

Fængselsretten er nu ændret til Fængselsnævnet (jfr. *Troels G. Jørgensen*, U. f. R. 1928, B, S. 241—45), der har en Dommer til Formand, og hvori bl. a. Direktøren for Fængselsvæsenet har Sæde, jfr. nærmere Ikrafttrædelseslov § 12. Fængselsnævnet er ingen Ret (*Krabbe*, Kommentar S. 754).

Det er efter Straffelovens § 17 ikke som efter Lovforslagene 1924, 1928 og 1929 Justitsministeren, men Fængselsnævnet, der træffer Afgørelse om Forandring i Arten af Straf for Psykopater, og Retten, der i Lighed med Udkastene 1917 og 1923 og Forslagene 1928 og 1929, men i Modsætning til Forslaget 1924 træffer Bestemmelse om, hvorvidt Straffuldbyrdsen for Psykopater skal fortsættes eller afbrydes (foran Afsnit A, 1). Dette stemmer — bortset fra Fængselsnævnet — med *Ahnfelt-Rønnes* Betragtninger.

Efter Straffelovens § 70 er det i Modsætning til Udkastet 1912, men i Lighed med Udkastene 1917 og 1923 og Lovforslagene (jfr. foran Afsnit A, 2) Retten, der bestemmer Arten af Sikkerhedsforanstaltninger overfor aandeligt defekte Personer og i Modsætning til Udkastet 1912 og Lovforslaget 1924, men i Lighed med de øvrige Udkast og Forslag Retten, der træffer Afgørelse om Ændring i Arten af Sikkerhedsforanstaltninger eller om foreløbig eller endelig Ophævelse af disse. Straffeloven er altsaa her gaaet noget videre i Domstolsgaranti end strengt nødvendigt efter *Ahnfelt-Rønnes* Synspunkter. Der er endvidere i Straffelovens § 70, Stk. 2, indført den ud fra et Retssikkerhedssynspunkt vigtige Bestemmelse, at der i Tilfælde af den tiltaltes Anbringelse paa Hospital eller Anstalt kan beskikkes ham en Tilsynsværge, der holder sig underrettet om hans Tilstand og drager Omsorg for, at Opholdet ikke udstrækkes længere end nødvendigt. Ifølge Straffelovens § 71 er det endvidere Retten, der tager Stilling til Spørgsmaalet Straffrihed, Straf, Sikkerhedsforanstaltninger eller Sikkerhedsforanstaltninger og Straf overfor Personer, der efter den strafbare Handlings Foretagelse, men før

Dom er faldet, er kommet i en varigere abnorm Sindstilstand. Administrationen træffer Afgørelse af Spørgsmaalet om og naar idømte Sikkerhedsforanstaltninger skal afløses af idømt Straf, og hvis Gerningsmanden først efter Dommens Afsigelse kommer i abnorm Sindstilstand er det ligeledes Administrationen, der bestemmer, *hvorvidt* og hvornaar Straffuldbyrdelsen vil kunne finde Sted, og hvorledes den dømte indtil da bør anbringes (Krabbe, Kommentar S. 259). Disse Beføjelser for Administrationen var ogsaa anerkendt ved Forslagene 1924, 1928 og 1929, hvorimod Udkastene har noget afvigende Regler, jfr. foran Afsnit under A, 2.

Det er næppe overensstemmende med *Ahnfelt-Rønnes* Synspunkter, at Administrationen er kompetent til at bestemme: Sikkerhedsforanstaltninger fremfor Straf eller Straf fremfor Sikkerhedsforanstaltninger.

Ligesom efter Udkastet 1912 og Lovforslagene, men i Modsætning til Udkastene 1917 og 1923, er det efter Straffelovens § 73 Justitsministeren, der træffer Bestemmelse om Ophør af Anbringelse paa Drankeranstalt (foran Afsnit A, 3). Dette kan godkendes ud fra *Ahnfelt-Rønnes* Betragtninger.

Løsladelse paa Prøve fra almindeligt Fængsel og Genindsættelse (foran Afsnit A, 4) varetages i Overensstemmelse med samtlige Udkast og Forslag, bortset fra Udkastet 1923, af Justitsministeren, jfr. Straffelovens §§ 38, 39. Dette Resultat kan ligeledes godkendes ud fra de nævnte Betragtninger.

Fængselsnævnet træffer i Henhold til Straffelovens §§ 42, 63, 66 Afgørelse vedrørende Prøveløsladelse og Genindsættelse af Fanger i Ungdomsfængsel, Arbejdshus, og Sikkerhedsforvaring. Loven er herved i Overensstemmelse med Forslagene 1928 og 1929. Om Forslaget 1924 og de tidligere Udkast henvises til Afsnit A, 5, 6, 7. Da man i Henhold til *Ahnfelt-Rønnes* Betragtninger kan godkende Justitsministeren som kompetent for saa vidt angaar Prøveløsladelse fra Ungdomsfængsel, Prøveløsladelse fra og Genindsættelse i Arbejdshus og Genindsættelse i Sikkerhedsforvaring, kan der ikke fra et Retssikkerhedssynspunkt indvendes noget imod, at Fængselsnævnet træffer Afgørelsen i disse Tilfælde. Derimod burde det ud fra Hensynet til den almindelige Retssikkerhed være en almindelig Domstol, der traf Bestemmelse om Prøveløsladelse fra Sikkerhedsforvaring, og ud fra Hensynet til den enkeltes Retssikkerhed en Domstol, der tog Stilling til Spørgsmaalet om Genindsættelse i Ungdomsfængsel, idet Genindsættelse kan medføre 1 Aars Forlængelse af den normale Straffetid.

Lov 11. April 1925 om Sikkerhedsforanstaltninger.

En Person, der den 27. Oktober 1924 havde afsonet en Straf af Forbedringshusarbejde i 3 Aar for uterligt Forhold overfor Smaapiger og mange Gange tidligere var straffet for lignende Forbrydelser, blev i Henhold til Justitsministeriets Resolution af 25. s. M. tilbageholdt paa Vestre Fængsels Sygeafdeling som farlig for den offentlige Sikkerhed. Han var hverken sindssyg, aandssvag eller umyndiggjort i personlig Henseende, men iflg. Retslægeraadets Opfattelse maatte han anses for et psykisk degenereret Individ, lidende af udpræget seksuel Hyperæstesi, som han var ganske ude af Stand til at beherske. Han protesterede gentagne Gange mod Indespærringen og udtog den 5. December 1924 Stævning mod Justitsministeriet for at opnaa Løsladelse og Erstatning for uberettiget Tilbageholdelse. Han fik Medhold ved Østre Landsret den 10. Januar 1925 og ved Højesteret, der ved sin Dom den 30. Januar 1925 (U. f. R. 1925, S. 277) billigede, at Justitsministeriet i Henhold til de i Underrettsdommen anførte Grunde var kendt uberettiget til at tilbageholde ham, og at der var tilkendt ham Erstatning. I Domsbegrundelsen udtales det, at der ikke kan være Spørgsmaal om nogen analogisk Anvendelse af Bestemmelserne i D. L. 1 — 19 — 7 og Reskript 15. Februar 1793 om Indespærring af sindssyge, der er farlige for den offentlige Sikkerhed allerede under Hensyn til »den Grundsætning, der finder sit Udtryk i Grundlovens § 78 og Lovgivningens øvrige Bestemmelser om Betingelserne for Indgreb i den personlige Frihed Værnet for denne er saaledes lovfæstet, at en direkte og utvetydig Lovhjemmel maa udkræves for enhver Frihedsberøvelse«. Ejheller Nødretsgrundsætningen kan paaberaabes, »idet den gældende Rets Bestemmelser, der nærmere bestemmer Grænserne for Tilladeligheden af Handlinger, foretaget i Nødstilstand, ikke gaar saa vidt, at de vil kunne omfatte et administrativt Indgreb, som det overfor Sagsøgeren af Frygt for fremtidig Lovovertrædelser foretagne«.

Ved Finanslovdebatten (jfr. Folketingstid. 1924—25, Sp. 1086 —89, 1506—20, 1535—36, 1600—04, 1605—15, 1619—28, 1642—43) i November Maaned 1924 — altsaa før Sagen kom for Domstolene — blev der i Anledning af den foretagne Tilbageholdelse af den paagældende rettet Opfordring til Justitsministeren (*Steincke*) om snarest at søge gennemført en Lov, der tillagde Domstolene Afgørelsen af, hvilke Forholdsregler der skulde træffes overfor Per-

soner, der som den heromhandlede led af en saadan seksuel Abnormitet, at det maatte antages, at han, saasnart han kom paa fri Fod, paany vilde give efter for sine abnorme Tilbøjeligheder. Medens der under Debatten fra alle Sider var Enighed om, at Justitsministerens Handlemaade var Udtryk for en praktisk Nødvendighed, stillede man sig ud fra et principielt Retssikkerhedssynspunkt tvivlende med Hensyn til hans Hjemmel for at foretage Tilbageholdelsen, ligesom man gjorde gældende, at Indgreb af denne Art burde foretages ved Dom og ikke — som sket — ved administrativ Afgørelse. Angaaende det førstnævnte Spørgsmaal er det tilstrækkeligt at minde om, at Indgreb af denne Art kræver direkte og utvetydig Lovhjemmel, jfr. den foran refererede, senere afsagte Højesteretsdom, og at saadan Hjemmel ikke forelaa i det omhandlede Tilfælde af Tvangstilbageholdelse, jfr. samme Dom, men med Virkning for dette og andre Tilfælde af denne Art blev tilvejebragt ved den Lov Nr. 133, 11. April 1925 (Interneringsloven), der blev den daværende socialdemokratiske Regerings Svar paa Opfordringen til at faa tilvejebragt en Ordning paa dette Omraade.

Det andet Spørgsmaal under Finanslovsdebatten: om det ikke burde være Domstolene fremfor Administrationen, der traf Bestemmelse om Frihedsindgreb overfor de heromhandlede seksuelt abnorme og farlige Personer, kom til at spille en fremtrædende Rolle under Interneringslovens Tilblivelseshistorie. Denne Lov udspringer af et af Justitsministeren den 20. November 1924 fremsat Forslag (R. T. 1924—25, Till. A, Sp. 2917—20) til Lov om Tillæg til Lov Nr. 277, 30. Juni 1922, om Umyndighed og Værgemaal. Forslaget gik ud paa, at »den, der paa Grund af mangelfuld Udvikling, varigere Svækkelse eller Forstyrrelse af Sjælsevnerne udsætter den almindelige Retssikkerhed for Fare gennem Brandstiftelse eller ved at true andres Kønsfrihed eller legemlige Velfærd« skal kunne »umyndiggøres alene i personlig Henseende«. Naar Retten har afsagt Umyndighedsdekret efter Reglerne i Retsplejelovens Kap. 43, og Værgen er beskikket, tilkommer det denne, i sidste Instans dog Justitsministeriet som øverste Pupilautoritet, at træffe Bestemmelse om, hvor den umyndiggjorte skal anbringes. Under Folketingsdebatten om dette Forslag tog Venstres Ordfører (*Rytter*) sit Udgangspunkt i »en almindelig anerkendt Retsgrundsætning, som er af vital Betydning for ethvert civiliseret Samfund og for alle dets Borgere, at ingen tilregnelig Person kan fængsles eller indespærres, uden at det sker efter en Domstols udtrykkelige Afgørelse, idet man overalt i Nutiden er enig om, at en saadan Myndighed ikke kan lægges i Ad-

ministrationens Hænder. Fordelingen af Myndigheden i saa Henseende er og maa være den, at Lovgivningsmagten giver de herhenhørende almindelige Regler, Domstolene anvender dem, Administrationen fuldbyrder dem«. Denne Grundsætning var der efter Rytters Mening gjort Brud paa ved Forslaget, der ikke indeholder nogen af de Garantier, som en civiliseret Stat baade i Straffeloven og Straffe-processen yder sine Borgere af Hensyn til det største Retsgode, de ejer, nemlig den personlige Frihed. Hertil kom, at Forslaget var i Strid med det i Straffelovsudkastet 1923 givne Forslag vedrørende Sikkerhedsforanstaltninger overfor Psykopater, jfr. foran Afsnit A 1 og 2 (S. 51—53), og at den personlige Umyndiggørelse vilde faa et mod Institutet og Værgemaalet iøvrigt stridende Formaal: at uskadeliggøre den umyndiggjorte, som det normalt er Værgens Opgave at hjælpe, hvilket atter vilde sætte den Dommer, der skulde dekretere Umyndiggørelsen, i Vanskeligheder, idet han ikke vilde have Sikkerhed for, om Værgen eller Pupilauctoriteterne vilde benytte Umyndiggørelsen til Fordel eller Skade for den umyndiggjorte. Endvidere vilde det kunne forekomme, at en Person, der var blevet straffet som tilregnelig i Henhold til den foreslaaede Bestemmelse, blev umyndiggjort som utilregnelig, og endelig var det uheldigt, at Kriteriet for dette alvorlige Indgreb ikke indbefattede, at den paagældende faktisk havde forbrudt sig, men alene, at det maatte befrygtes, at han vilde gøre det (jfr. Folketingstid. 1924—25, Sp. 2161—65). Under den paafølgende Debat fremhævede Ordføreren for det konservative Folkeparti (*Pürschel*) med Tilslutning af Justitsministeren (Folketingstid. 1924—25, Sp. 2175—76) bl. a., at Dommeren, der skulde tage Stilling til en Umyndiggørelse alene i personlig Henseende i Henhold til den foreslaaede Bestemmelse, vilde være klar over Konsekvenserne for den umyndiggjorte heraf, saaledes at den fornødne Domstolsgaranti var tilstede, og at den, der allerede var formueretlig og personlig umyndiggjort, og senere kom ud for, at Værgen eller Pupilauctoriteterne vilde spærre ham inde, kunde forlange Umyndiggørelsessagen genoptaget ved Domstolene; maaske kunde man dog i sidstnævnte Gruppe af Tilfælde tilføje en Bestemmelse om, at der ogsaa i disse Tilfælde skulde et nyt Retsdekret til, som specielt tog Sigte paa den paagældendes Indespærring, hvilket efter *Pürschels* Mening vilde tage Brodden af Rytters Indvendinger (jfr. Folketingstid. 1924—25, Sp. 2165—67). Denne Tanke fandt Udtryk i en under Behandlingen i Folketinget afgivet Udvalgsbetænkning (R. T. 1924—25, Till. B, Sp. 85—92), i hvilken et Flertal, der støttede Regeringens Forslag, foreslog en

Tilføjelse til dette, hvorefter der, hvis det med Umyndiggørelsen var Hensigten, at den umyndiggjorte skulde underkastes Frihedsberøvelse, Tvangsindlæggelse eller Tilbageholdelse, maatte gives Hjemmel hertil i selve Retsdekretet, ligesom Foranstaltningerne, hvis der først senere rejses Spørgsmaal om disse, kun kan gennemføres iflg. Retsdekret. Mindretallet, hvoraf *Rytter* var Medlem, anerkendte Tilføjelsen som en Forbedring, men ansaa den ikke for tilstrækkelig, »idet hele den civile Procesordning ikke er og efter sin Natur ikke kan være tilstrækkelig betryggende ved Afgørelsen af de omhandlede, dybt indgribende Forhold«. Mindretallet foreslog derfor en »Lov om Foranstaltninger mod ikke fuldt tilregnelige Personer«, hvorefter man, for Tiden indtil en ny Straffelov blev gennemført, satte Bestemmelserne om Straf eller Sikkerhedsforanstaltninger overfor Psykopater i Straffelovsudkastet 1923 (foran Afsnit A 1, 2) i Kraft. Derved sikres — efter Mindretallets Mening — paa den ene Side Borgeren, idet Domstolenes Kendelse først afsiges efter den grundige Prøvelse, som finder Sted, naar Sagen behandles efter de for Straffesager gældende Procesregler, og paa den anden Side Samfundet, idet man opnaar saa stor Retsbeskyttelse og Sikkerhed overfor Sædelighedsforbrydere, som det overhovedet paa daværende Tidspunkt var muligt, fordi vedkommende Domstol skal kunne gribe ind efter Straffeprocessens Regler. Som karakteristisk for denne fremhævede *Rytter* under den senere Debat, at Dommeren under Kriminalprocessen er berettiget til og forpligtet til selvstændigt at indhente Oplysninger, hvad der ikke er Tilfældet under Civilprocessen (Folketingstid. 1924—25, Sp. 3121).

Under Lovforslagets Behandling i Landstinget blev der ligeledes afgivet en Udvalgsbetænkning (R. T. 1924—25, Till. B, Sp. 1611—16), hvori man med Justitsministerens Tilslutning forlader den personlige Umyndiggørelse som Grundlag for Sikkerhedsforanstaltninger og i Stedet foreslaar, at der rejses Sag imod vedkommende for den almindelige Retssikkerhed farlige Person i Strafferetsplejens Former, saaledes at han ved Dom kan blive underkastet Sikkerhedsforanstaltninger, herunder Internering, naar hans svækkede Tilstand har givet sig et ydre Udslag i strafbare Handlinger, jfr. nu Straffelovens § 17, smh. m. § 70. I denne Form blev Lovforslaget derefter vedtaget i baade Landsting og Folketing og senere stadfæstet af Kongen som Lov Nr. 133, 11. April 1925, om Sikkerhedsforanstaltninger mod visse Personer, der udsætter Retssikkerheden for Fare.

De Brydninger, der er gaaet forud for Gennemførelsen af denne Lov, viser, ligesom Drøftelserne vedrørende Straffelovsforslagene, og Ændringerne i disse, jfr. foran under Afsnit B og C, at Lovgivningsmagten har været opmærksom paa Domstolsgarantiens Betydning, naar den enkeltes personlige Frihed staar paa Spil — for Interneringslovens Vedkommende endog med det Resultat, at den Værge og Pupilauctoriteter paa Basis af et Retsdekret givne Bemyndigelse til at træffe Afgørelse om den personlig umyndiggjortes Opholdssted er blevet tilsidesat til Fordel for en Ordning, hvorefter Retten direkte tager Stilling til, hvilke Sikkerhedsforanstaltninger der skal træffes. Paa Baggrund heraf virker det paa-faldende, at man ikke indenfor den offentlige Forsorg og de med denne beslægtede Omraader paa tilsvarende Maade har gjort en principiel og samlet Indsats med Henblik paa at afbalancere Hensynet til de forskellige Formaals Gennemførelse med Hensyn til bedst muligt at sikre den enkelte mod uberettigede Indgreb i hans Frihed. Et Forsøg i denne Retning vil blive gjort i det følgende.

VII.

ADMINISTRATIV FRIHEDSBERØVELSE MED FORSØRGELSESFORMAAL

Angaaende Retsudviklingen indtil Lov Nr. 181, 20. Maj 1933 om offentlig Forsorg (O. F.) den 1. Oktober s. A. traadte i Kraft, henvises til »Juristen« 1937, S. 34—36. Her skal blot fremhæves Fattiglov 9. April 1891 § 28, Stk. 1, hvorefter de fattige forsørges enten ved Understøttelse i Hjemmet eller Anbringelse i Pleje hos Private eller ved Optagelse i Forsørgelsesanstalt (Fattighus, Fattiggård, Arbejdsanstalt, jfr. § 29, Stk. 3). Angaaende sidstnævnte Forsørgelsesmaade bestemmer Fattiglovens § 39, Stk. 3, at Fattigbestyrelsen, saafremt den trængende vægrer sig ved at lade sig anbringe i en Forsørgelsesanstalt, kan forlange Politiets Bistand til hans Anbringelse der. Det bestemmes endvidere, at ingen trængende uden Fattigbestyrelsens Samtykke maa forlade den Forsørgelsesanstalt, hvor han er anbragt.

I O. F. § 30, Stk. 1, fastsættes det, at det sociale Udvalg, hvor Hjælpen ikke paa Forhaand er givet med Trangtilfældets Art, er frit stillet i Udøvelsen af sit Skøn over Forsørgelsesmaaden, dog at Understøttelse i Hjemmet — saaledes som det fastsættes i Bestemmelsens Stk. 3 — hvor Forholdene tillader det, gaar forud for Anbringelse i Pleje eller Indlæggelse i Forsørgelsesanstalten.

1. *Henvisning til Arbejdsanstalts Forsørgelsesafdeling.* Herefter er der for det første Hjemmel til ud fra et Forsørgelseshensyn at nægte en trængende kontant Hjælp og i Stedet henvise ham til at lade sig optage paa en Arbejdsanstalts Forsørgelsesafdeling. Som Eksempel herpaa kan nævnes følgende Tilfælde, hvor Socialministeriet med vedkommende Amt var enigt i, at et socialt Udvalg med Rette havde nægtet at yde en Person kontant Kommunehjælp og henvist ham til Optagelse i Forsørgelsesanstalt. Paagældende havde ca. et halvt Aar før Ministeriets Afgørelse været straffet for Alfonsoeri og havde tidligere faaet Advarsel i Henhold til Straffelovens § 229, Stk. 3, («... deler Bolig med en Kvinde, der driver Utugt som Erhverv»). Hans Hustru, med hvem han den 20. Januar 1934 blev gift, havde forinden Ægteskabet faaet tildelt Advarsel efter

Straffelovens § 199 («... ikke ... ernære sig paa lovlige Vis ...») og havde i December 1933 i et enkelt Tilfælde øvet Samleje for Betaling samt havde været sigtet for Overtrædelse af Straffelovens § 256 («... udsætter nogen for at blive smittet med Kønssygdom ...») og mistænkte for at drive Utugt for Betaling (Soc.min. Skr. 14. Juni 1934). I et andet Tilfælde kunde Socialministeriet ikke anbefale fri Proces for en Person, der, fordi han gik daarligt, vanskeligt kunde klare sig selv og havde Hang til Nydelse af Spiritus, af vedkommende sociale Udvalg var blevet anbragt paa en Arbejdsanstalts Forsørgelsesafdeling i Henhold til O. F. § 30, Stk. 3 (Soc.min. Skr. 22. Januar 1941).

Saafrømt en trængende modtager det sociale Udvalgs Tilbud om Hjælp under denne Form, bliver han for saa vidt berøvet Friheden, som hans Afgang fra Forsørgelsesafdelingen vil blive betinget af, at han erklærer at ville forsørge sig uden Hjælp fra det offentlige, og at Anstaltsledelsen eller vedkommende kommunale Myndighed anser det for sandsynligt, at han vil kunne gennemføre dette. Faar han Afslag paa sin Begæring om Udskrivning, kan han indbringe Sagen for Amtet og eventuelt videre til Socialministeriet, jfr. O. F. § 50.

2. *Anbringelse paa Arbejdsanstalts Forsørgelsesafdeling.* Mere tvivlsomt er det, om O. F. § 30, Stk. 1 og 3, indeholder Hjemmel for i en Arbejdsanstalts Forsørgelsesafdeling at anbringe en Person, der efter det sociale Udvalgs Skøn, jfr. O. F. § 1, er trængende, men som modsætter sig at blive forsørget paa denne Maade og evtl. helt giver Afkald paa Hjælp. Dette maa dog efter Praxis antages, idet Udvalget paa rent objektiv Basis og altsaa uafhængigt af, hvad den paagældende mener, kan tage Stilling dels til, om han er trængende, dels til den Maade han skal forsørges paa, jfr. §§ 1 og 30, og herunder kan beslutte at forsørge ham ved »Indlæggelse« i Forsørgelsesanstalt, hvortil Politiets Bistand i Medfør af § 45, Stk. 3, kan kræves. I denne Forbindelse kan nævnes den til Bestemmelsen i O. F. § 36, Stk. 2, om Indretning af Forsørgelsesafdelinger paa Arbejdsanstalterne knyttede Note 3 i den i 1933 kommenterede Udgave af Socialreformen, hvori der henvises til § 30, Stk. 3, og derefter siges, at *Anbringelse* paa Forsørgelsesafdelingen kun sker undtagelsesvis, f. Eks. naar paagældende ikke kan klare sig selv, og andet Anbringelsessted vanskeligt kan skaffes. Denne Bemærkning genfindes med samme Ordlyd i Socialministeriets Skr. Nr. 335, 19. December 1933. Til yderligere Vejledning kan nævnes Socialministeriets Cirkulære Nr. 45, 27. Marts 1934, der som Eksempel paa Per-

soner, der egner sig til *Anbringelse* paa en Arbejdsanstalt, fremhæver asociale, men skikkelige Individier, om hvem det paa Forhaand maa betragtes som udelukket, at de gennem en egentlig Arbejdspligt kan vænnes til Arbejde, eller Personer, der paa Grund af uheldredelige, sjælelige eller legemlige Defekter er ude af Stand til at arbejde, men som efter deres Forhold ikke skal anbringes paa en Særforsorgsanstalt eller en Plejestiftelse for kronisk Syge.

Hermed er ogsaa Betingelserne for den paagældendes *Tvangstilbageholdelse* angivet, saaledes at han, hvis de nævnte Krav ikke fortsat opfyldes, skal udskrives, jfr. foran om den, der frivilligt har ladet sig indlægge paa Forsørgelsesafdeling.

Det maa dog ikke overses, at den fastsatte Begrænsning af Indlæggelses- og Tilbageholdelsesretten er af administrativ og ikke legal Karakter.

3. *Anbringelse paa Arbejdsanstalts Arbejdsafdeling.* Man kan herefter rejse det Spørgsmaal, om der i O. F. § 30 er Hjemmel for at forsørge en Person ved Tvangsanbringelse paa Arbejdsanstalt (altsaa paa dennes Arbejdsafdeling og ikke paa Forsørgelsesafdelingen). Paa Forhaand kan dette ikke antages, idet Arbejdsanstalten har et videregaaende opdragende Formaals end det rent forsørgelsesmæssige. I den foran nævnte socialministerielle Skr. Nr. 335, 19. December 1933, der vedrører Forholdsregler overfor unge, enlige Personer, som gør sig skyldig i Arbejdsvægring, siges det da ogsaa, at der ved Udtrykket »Forsørgelsesanstalter« i § 30, Stk. 3, forstaas ikke Arbejdsanstalter, men de til disse i Henhold til § 36, Stk. 2, knyttede Forsørgelsesafdelinger, saaledes at der ikke i § 30, Stk. 3, er Hjemmel for at indlægge en Person paa egentlig Arbejdsanstalt, og at saadan Indlæggelse kun kan ske, hvor der er udtrykkelig Hjemmel derfor, i hvilken Forbindelse der i Skrivelsen henvises til O. F. Kap. XXV—XXVII om forsømmelige Forsørgere m. fl. og §§ 200, 217 om Anbringelse paa Arbejdsanstalt af Alimenter.

Dette Standpunkt ændres radikalt ved Socialministeriets Cirkulære Nr. 49, 27. Marts 1934, hvis Vejledning angaaende Spørgsmaalet om, hvorledes der skal forholdes overfor Personer, der gør sig skyldige i Arbejdsvægring, træder i Stedet for de i Ministeriets fornævnte Skrivelse 19. December 1933 indeholdte Udtalelser, jfr. den udtrykkelige Bemærkning i Cirkulæret herom. Det udtales i Cirkulæret, at der i O. F. Kap. XXV—XXVII findes en Række Bestemmelser, hvorefter Anbringelse paa Arbejdsanstalt kan eller skal anvendes overfor forsømmelige Forsørgere m. fl. Men — udvikles det videre — der er her Tale om *særlige* Regler, hvor An-

bringelsen paa Arbejdsanstalt i *det væsentlige* er at opfatte som en Tvangsforanstaltning overfor de paagældende paa samme Maade, som Anbringelse paa Arbejdsanstalt efter Reglen i § 200, Stk. 3, jfr. § 217, anvendes som Tvangs- og Sikringsmiddel overfor Alimenter. Det væsentlige i disse Bestemmelser er ikke at give Anvisning paa Anstaltsanbringelse som et Led i *Forsørgelsesmaaden*, og Bestemmelser herom maa derfor søges andetsteds. Ministeriet henviser herved til O. F. § 45 og § 30, Stk. 3, hvis Udtryk »Forsørgelsesanstalter« nu i Cirkulæret i Modsætning til Skrivelsen 19. December 1933 fortolkes som »Anstalt af den ene eller den anden Art« eller »Forsørgelsesanstalter« i videre Forstand.

Ud fra denne Fortolkning af § 30, Stk. 3, fastslaar Ministeriet, at det af denne Bestemmelse fremgaar, at Anbringelse paa *Arbejdsanstalt* vil kunne anvendes overfor Personer, der ikke egner sig til Forsørgelse i Hjemmet. Af Arbejdsanstalternes særlige Karakter og den for Anstaltsalunnerne gældende Arbejdspflicht følger det videre, at de i særlig Grad kan anvendes overfor Personer, for hvem en saadan Arbejdspflicht maa antages at være af Betydning, idet de uberettiget har nægtet at overtage anvis't Arbejde eller paa anden Maade har vist Ulyst til Arbejde, og der derfor er en Mulighed for, at de ved Ophold paa en Arbejdsanstalt kan bringes til at indse Nødvendigheden af, at de opfylder deres Pligt til gennem Arbejde i videst muligt Omfang selv at sørge for deres Underhold.

Imod denne ved den ændrede Fortolkning foretagne Udvidelse af Omraadet for O. F. § 30, Stk. 3, kan anføres, at § 30 efter sin Ordlyd og Placering i Loven alene fastsætter Regler for Forsørgelsesmaaden, at Anbringelse paa Arbejdsanstalt ifølge selve Cirkulæret 27. Marts 1934 har et videregaaende Tvangsopdragelsesformaal, saaledes at Cirkulærets Ligestilling af paa den ene Side Tvangsforanstaltninger i Henhold til O. F. Kap. XXV—XXVII og §§ 200, 217 og paa den anden Side Anstaltsanbringelse som et Led i *Forsørgelsesmaaden* i Henhold til § 30, Stk. 3, er misvisende, og at O. F.s Kap. XXIV, der omhandler Forsørgelse af arbejdsmodvillige Personer, i Modsætning til de følgende foran nævnte Kapitler XXV—XXVII om forsømmelige Forsørgere m. fl. netop *ikke* indeholder Hjemmel for Tvangsanbringelse af arbejdsmodvillige paa Arbejdsanstalt, men alene Hjemmel for Fattighjælps Virkninger.

Ikke desto mindre er det Standpunkt, Socialministeriet i Modsætning til Skrivelsen 19. December 1933 har indtaget i Cirkulæret 27. Marts 1934, blevet godkendt ved en Højesteretsdom af 20. Februar 1941 (U. f. R. 1941, S. 337). Sagen drejede sig om en Isole-

ringsarbejder, der var gift og havde 2 Børn, og som — efter i længere Tid at have modtaget Hjælp fra en Landkommune — i Marts Maaned 1938 forlod et ham af Kommunen anvist Arbejde ved Stenslagning bl. a. under Henvisning til, at Arbejdet vilde nedsætte hans Følsomhed i Haandfladerne og saaledes skade hans faglige Kvalifikationer som Isoleringsarbejder. Efter at baade Hovedledelsen for Arbejdsmændenes Arbejdsløshedskasse, Arbejdsdirektoratet og Amtet havde erklæret denne Arbejdsvægring for ulovlig, anviste Kommunens sociale Udvalg ham i Juli Maaned 1938 paany Stenslagingsarbejde, og da han i samme Maaned efter faa Dages Arbejde nedlagde dette, og baade han og hans Hustru henvendte sig til Udvalget om Hjælp, blev han efter Udvalgets Anmodning afhentet af Politiet og ført til den stedlige Arbejdsanstalt, hvor han blev indlagt. Efter Indstilling fra det sociale Udvalg indstillede Sogneraadet derefter den 4. August 1938 til Amtet, at han i Henhold til O. F. § 314 (se herom nedenfor S. 120—126) blev hensat til Tvangsarbejde i 2 Maaneder. I en Skrivelse 23. s. M. udtalte Amtet, at dette ikke kunde godkende Sogneraadets Indstilling, men intet havde at erindre imod, at paagældende var anbragt paa Arbejdsanstalt, hvorfor Amtet henstillede til det sociale Udvalg at træffe Bestemmelse om, for hvilket Tidsrum Anbringelsen skulde ske. I Tilslutning hertil oplyste Amtet over for paagældendes Fagforening, at dets Afgørelse var truffet i Henhold til O. F. § 30, jfr. § 45, og Socialministeriets Cirkulære 27. Marts 1934, Afsnit II, B. Efter at Isoleringsarbejdernes Fagforening havde anmodet Sogneraadet om at løslade ham, idet Foreningen oplyste, at han nu var villig til at fortsætte Arbejdet med Stenslagning, besluttede Sogneraadet, at Anstaltsopholdet kunde ophøre den 15. September 1938 under Forudsætning af, at paagældende efter sin Hjemkomst vilde genoptage Arbejdet og fortsætte det uden Afbrydelse.

Den 1. September 1938 indankede Fagforeningen Amtets Afgørelse for Socialministeriet, der i Skr. 3. Marts 1939 erklærede sig enigt med Amtet i, at Udvalget havde haft fornødent Grundlag for at anbringe paagældende paa Arbejdsanstalt i Medfør af O. F. § 30, Stk. 3, jfr. Socialministeriets Cirkulære 27 Marts 1934, Afsnit II, B.

Isoleringsarbejderen paastod derefter i en for Østre Landsret anlagt Sag den trufne Afgørelse kendt ulovlig, og Kommunen og Socialministeriet tilpligtet at betale ham en Erstatning af indtil 2.000 Kr. for ulovlig Frihedsberøvelse og tabt Arbejdsfortjeneste.

Angaaende Spørgsmaalet om, hvorvidt Myndighederne i O. F. § 30, Stk. 3, jfr. Socialministeriets Cirkulære af 27. Marts 1934,

Afsnit II B, havde haft fornøden Hjemmel til Foranstaltningen, udtalte Landsretten i sin Dom af 6. Juni 1940, at selvom det efter det om Bestemmelsens Tilblivelse oplyste ikke havde været Hensigten at bryde med den tidligere ved Fattigloven hjemlede Ordning, hvorefter Forsorgsmyndighederne kunde anvende Anbringelse paa Arbejdsanstalt som en med andre Forsørgelsesmaader ligestillet, findes denne Hensigt ikke at have fundet et saadant Udtryk i Loven — og særlig i dens § 30, Stk. 3 —, at det kunde anses forsvareligt at anvende den som Hjemmel for et Indgreb i den personlige Frihed, idet et saadant Indgreb kun synes at burde kunne iværksættes paa Grundlag af klar og utvetydig Lovhjemmel. At den paa-beraabte Bestemmelse ikke har en saadan Karakter, ses efter Rettens Mening yderligere deraf, at det sagsøgte Ministerium i sin fornævnte Skrivelse 19. December 1933 havde været af den Opfattelse, at der ikke fandtes Hjemmel til en Anbringelse som den i Sagen omhandlede.

Herefter maatte Landsretten give Isoleringsarbejderen Medhold i, at der ikke havde foreligget Hjemmel for hans Anbringelse paa Arbejdsanstalt; derimod fandtes hverken Udfærdigelsen af Cirkulæret 27. Marts 1934 eller Socialministeriets Skrivelse 3. Marts 1939 at give Grundlag for hans Krav om Erstatning overfor Ministeriet, og efter hans gentagne uberettigede Arbejdsvægring fandtes der ikke at tilkomme ham, der ikke havde godtgjort at have lidt noget økonomisk Tab ved Foranstaltningen, Erstatning fra Sogneraadet.

Højesteret, der tog sit Udgangspunkt ikke i Arbejdsvægringen, men i den Omstændighed, at det sociale Udvalg ved Isoleringsarbejderens Anbringelse paa Arbejdsanstalten havde haft Føje til at gaa ud fra, at han og hans Familie vedblivende var trængende og ønskede Underhold hos Kommunen, udtalte derimod, at O. F. § 45, jfr. § 30, sammenholdt med § 36 — ogsaa under Hensyn til den tidligere Retstilstand (jfr. herom foran S. 68) — maatte forstås saaledes, at det sociale Udvalg under disse Omstændigheder havde været berettiget til at henvise paagældende til at modtage Hjælpen ved tvungen Indlæggelse paa Arbejdsanstalt. Herefter, og da det ikke var godtgjort, at Opholdet paa Arbejdsanstalten var blevet udstrakt længere end Forsørgelsesformaalet krævede, idet paagældende frigaves, da han erklærede sig villig til atter at tage Arbejde ved Stenslagning og saaledes skaffe sig og sin Familie Underhold, tog Højesteret Ministeriets og Kommunens Frifindelsespaastand til Følge (Dissens).

I Praksis har man derefter fulgt den saaledes af Højesteret godkendte Linie. Til Belysning heraf skal nævnes følgende Tilfælde:

En 51-aarig Forsørger, der var gift og havde 3 Børn, havde siden 1933 oppebaaret en Del Hjælp i en Landkommune, saaledes i Aarene 1939—40, 1940—41 og 1941—42 henholdsvis 1.030 Kr., 1.323 Kr. og 1.385 Kr. og fik den 28. Maj 1942 anvist Arbejde ved Stødoptagning.

I en Tilvænningsperiode paa 12 Dage, hvorunder han var time-lønnet og ialt tjente 131 Kr. 52 Øre, oparbejdede han ikke mere end knap 1 Rm. Til Bedømmelse af denne ringe Arbejdspræstation indhentede Kommunen en Erklæring fra Amtslægen, hvoraf fremgik, at han intet fejlede, og derefter anviste Kommunen ham fortsat Stødoptagningsarbejde, men nu paa Akkord. Da paagældende vægrede sig ved at udføre Arbejdet paa dette Vilkaar, anbragte Kommunen ham med Godkendelse af Amtet paa en Arbejdsanstalt for et Tidsrum af 3 Maaneder i Henhold til O. F. § 314 (om for sømmelige Forsørgere). Denne Afgørelse indankede paagældende for Socialministeriet, der udtalte, at han uanset en betydelig Fedme, der bevirkede, at han let blev træt, naar han skulde udføre legemligt Arbejde, burde have fortsat med Arbejdet (Arbejdslønnen kunde eventuelt have været suppleret med Kommunehjælp), og at Ministeriet derfor maatte holde for, at Kommunen havde haft Grundlag for at lade ham anbringe paa Arbejdsanstalt. Over for Amtet udtalte Ministeriet, at hans Forhold som Forsørger ikke havde fremvist en saadan graverende Karakter, at Betingelserne for at anbringe ham paa Arbejdsanstalt i Henhold til O. F. § 314 havde været til Stede; Ministeriet havde derimod intet fundet at erindre imod, at paagældendes Anbringelse henførtes under O. F. § 30, Stk. 3, jfr. Socialministeriets Cirkulære 27. Marts 1934 (Soc.min. Skr. 29. December 1942).

4. *Henvisning til Arbejdsanstalts Arbejdsafdeling.* For Fuldstændighedens Skyld skal det blot nævnes, at det synes at maatte være en — maaske mere teoretisk end praktisk — Konsekvens af den anlagte Fortolkning af O. F. § 30, Stk. 3, at en Kommunes sociale Udvalg foruden at anbringe en trængende paa Arbejdsanstalt i Henhold til denne Bestemmelse, maa kunne nægte ham kontant Hjælp og henvise ham til at modtage Hjælp i Form af Anstaltsophold, saaledes at den egentlige Arbejdsanstalt faar samme dobbelte Funktion som Anbringelses- og Henvisningssted, som i Henhold til det tidligere under 1 og 2 udviklede tilkommer Forsørgelsesafdelingen paa en saadan Anstalt.

VIII.

ADMINISTRATIV FRIHEDSBERØVELSE MED KURATIVT FORMAAL

A.

Aandssvage og sindssyge.

1. Judicielle og administrative Frihedsindgreb.

Den aandssvage eller sindssyge er paa Grund af sin Tilstand udsat for Frihedsindgreb fra Samfundets Side. Disse kan skyldes enten et Ønske om at hjælpe ham, idet han ikke kan klare sig selv og ikke foretager det fornødne med Henblik paa sin Helbredelse eller en efter hans Tilstand hensigtsmæssig Udnyttelse af sine Evner, eller ogsaa et Ønske om at uskadeliggøre ham, idet han frembyder Fare for egen eller andres Sikkerhed.

Har han begaaet en objektiv set strafbar Handling, sker saadanne Indgreb *judicielt*. Er der Tvivl om hans Tilregnelighed, kan under en Straffesag Retten ved Kendelse bestemme, at han skal indlægges til Observation paa et Sygehus eller et Sindssygehospital (Aandssvageanstalt, L. Nr. 171, 16. Maj 1934 § 9), jfr. Retsplejelovens § 744, Justitsministeriets Cirkulærer Nr. 63, 30. April 1935, Nr. 40, 5. Marts 1940 og Rigsadvokatens Cirkulære Nr. 64, 1. Maj 1935, og skal han paa Grund af sin Tilstand ikke straffes, kan han ved Dom underkastes Sikkerhedsforanstaltninger, herunder Tvangsanbringelse paa Aandssvageanstalt eller Sindssygehospital i Henhold til Straffelovens §§ 70, 71, 75, jfr. §§ 16 og 17. I de Tilfælde, hvor Anstaltsanbringelse ikke skønnes nødvendig over for en aandssvag Person, der har begaaet en objektivt set strafbar Handling, nedlægger Anklagemyndigheden sædvanligvis Paastand om, at han inddrages under Aandssvageforsorg (Soc.min. Skr. 17. Marts 1937) saaledes at vedkommende Anstaltsledelse staar frit med Hensyn til, om den under Forløbet af Forsorgen vil have den aandssvage anbragt paa Anstalt eller i kontrolleret Familiepleje, hvilket sidste naturligvis vil være det sædvanlige, naar Anklagemyndigheden har skønnet som nævnt.

Den Omstændighed, at en tiltalt allerede er inddraget under Aandssvageforsorg i Henhold til den nedenfor nævnte Lov 16. Maj

1934, kan, for saa vidt Tiltalen opretholdes, ikke fritage Anklagemyndigheden og Retten for at fremme Sagen til Dom efter Straffelovens § 70, jfr. Højesteretsdom 15. April 1942 (U. f. R. 1942, S. 520), hvorefter en 17-aarig Dreng, der havde begaaet en Række Tyverier fra aflaaesede Kælderrum i Medfør af denne Bestemmelse, jfr. Straffelovens § 17, blev dømt til Anbringelse under Aandssvageforsorg, medens Landsretten under Hensyn til, at han allerede var inddraget under saadan Forsorg, havde skønnet det uformødent at træffe yderligere Bestemmelser i Medfør af Straffelovens § 70. Der er herved, jfr. U. f. R. 1942, S. 521, Note 1, taget Afstand fra den i Socialt Tidsskrift 1940, S. 83 kritiserede Østre Landsrets Dom 11. September 1939 (U. f. R. 1939, S. 1165), hvorefter der over for en i lettere Grad aandssvag Kvinde, der havde overtraadt Straffelovens §§ 199 og 200, og som ikke fandtes at være paavirkelig for Straf, ikke fandtes Grund til at bringe Straffelovens § 70 til Anvendelse, da det var oplyst, at hun i Medfør af Lov 16. Maj 1934 var inddraget under Aandssvageforsorg.

Den Tilsynsværge, der kan beskikkes for den paagældende i Henhold til § 70, Stk. 2, kan foranledige, at Retten tager Stilling til Spørgsmaalet om hans Udskrivning, jfr. Straffelovens § 70, Stk. 3. Hvor det kriminelle Forhold bestaar i Trusler, jfr. Straffelovens § 75, kan ogsaa den dømte gøre dette.

Bortset fra disse Tilfælde sker Frihedsindgreb overfor aandssvage eller sindssyge *administrativt*, og Reglerne herom er nu samlet i Lov Nr. 171, 16. Maj 1934 om Foranstaltninger vedrørende aandssvage og i Lov Nr. 118, 13. April 1938 om sindssyge Personers Hospitalsophold.

2. Administrative Frihedsindgreb før Lovene om aandssvage og sindssyge af 1934 og 1938.

Før disse Loves Ikrafttræden kunde aandssvage eller sindssyge alene tvinges til at lade sig indlægge eller forblive i Anstalt eller Hospital, hvis de enten var personlig umyndiggjorte og Værgen tog Bestemmelse herom, eller var farlige for *sig selv* eller *andre*, idet i saa Fald Nødretsgrundsætningen afgav den fornødne Hjemmel for deres Indlæggelse ved Politiets Foranstaltning; til sidstnævnte Gruppe hørte de aandssvage og sindssyge, med Hensyn til hvilke Overøvrigheden, jfr. Justitsministeriets Cirkulære Nr. 104, 18. Juni 1934 i Medfør af D. L. 1—19—7, jfr. Reskript 15. Februar 1793, havde udfærdiget Dekret om, at de skulde indlægges paa An-

stalt eller Hospital som farlige for den almindelige Retssikkerhed. Herved forstaas en Farlighed for andre, der ifølge *Helweg*, U. f. L. 1937, S. 1304, kan karakteriseres som en »mere almindelig udad-gaaende Fare«. Det er efter det anførte næppe korrekt, naar Socialministeriet i Skrivelse 22. Marts 1934 (R. T. 1933—34, Tillæg B, S. 1306—07) alene nævner aandssvage »farlige for den offentlige Sikkerhed« og ikke aandssvage »farlige for sig selv eller andre« som den Kategori af aandssvage, der ved Siden af de personlig umyndiggjorte aandssvage kunde tvangsindlægges eller tvangstilbageholdes paa Anstalt før Aandssvageovens Ikrafttræden.

Forsorgsloven af 20. Maj 1933 afgav derimod og afgiver fremdeles ikke Hjemmel for saadanne Tvangsforholdsregler. I Anledning af en af et socialt Udvalg uden Politiets Medvirken foretagen Tvangsindlæggelse af en Person paa et Sindssygehospital udtalte Justitsministeriet saaledes i Skrivelse Nr. 199, 18. September 1939 efter Brevveksling med Socialministeriet, at O. F. § 252 (sindsyge), lige saa lidt som §§ 253—261 (§ 254: aandssvage), hjemlede tvangsmæssig Inddragelse under Særforsorg, og at det sociale Udvalgs Opgave i disse Tilfælde var at drage Omsorg for, at det ved Lægeundersøgelse godtgøres, om den paagældende bør indlægges, samt evt. bistaa ved frivillige Indlæggelser, men at en tvangsmæssig Indlæggelse paa Sindssygehospital ikke maa ske uden Politiets Medvirken, jfr. § 5 i Lov Nr. 118, 13. April 1938 og Cirkulære Nr. 153, 28. Juni 1938 angaaende Politiets Medvirken til sindssyge Personers Indlæggelse paa Sindssygehospital; da det af Sagen fremgik, at den paagældende ved Indlæggelsen havde protesteret mod denne, havde det sociale Udvalg følgelig ikke været berettiget til paa egen Haand at indlægge ham paa Sindssygehospital. At denne Opfattelse ikke er Udtryk for en ved Sindssygeoven og Aandssvageoven motiveret indskrænkende Fortolkning af Forsorgsloven, men selvstændigt kan støttes paa sidstnævnte Lov, fremgaar af Socialministeriets foran nævnte Skr. 22. Marts 1934, hvori det overfor Folketingets Udvalg angaaende Forslag til Lov om Foranstaltninger vedrørende aandssvage udtales, at Reglerne i O. F. § 30, Stk. 4, og § 45, Stk. 3, om det sociale Udvalgs Ret til evt. at kræve Politiets Bistand til i Sygdomstilfælde med Lægens Samtykke at indlægge enhver personlig understøttet paa Sygehus, Alderdomshjem, Plejestiftelse eller i en Forsørgelsesanstalts Sygeafdeling, ikke gælder med Hensyn til Indlæggelse paa Særforsorgsanstalter og saaledes ikke finder Anvendelse paa aandssvages Indlæggelse paa Aandssvageanstalt. Ministeriet udtaler samtidig, at

de i Forslagetets (nu Lovens) §§ 3 og 4 indeholdte Regler saaledes er et naturligt og tiltrængt Supplement til Forsorgslovens Regler vedrørende Indlæggelse og Udskrivning af aandssvage Personer. Det kan derfor ikke anerkendes, naar *Schlegel* i U. f. R. 1937 B, S. 99, bemærker, at der som en Videreførelse af Regler i den gamle Fattiglovs § 29 ved § 252 i Loven om offentlig Forsorg, sammenholdt med §§ 45, Stk. 3, og 30, Stk. 4, er aabnet Adgang for vedkommende sociale Udvalg til, eventuelt med Politiets Bistand, at tvangsindlægge en sindssyg, der er trængende til offentlig Understøttelse, se i samme Retning *Borum*, Personret, S. 163. O. F. § 30, Stk. 4, jfr. § 45, Stk. 3, kunde heller ikke direkte eller analogisk afgive Hjemmel for, at en Person blev indlagt til Observation for Sindssygdom paa Sygestuen i en Arbejdsanstalts Forsørgelsesafdeling (Soc. min. Skr., 20. Maj 1939).

Udover Tvangsindlæggelse og Tvangstilbageholdelse af personlig umyndiggjorte eller farlige aandssvage eller sindssyge maatte før Aandssvage- og Sindssygelovenes Ikrafttræden Tvangstilbageholdelse af sindssyge antages at kunne ske, naar en Udskrivningsbegæring efter den indlagtes Tilstand ikke kunde tillægges retlig Betydning, jfr. Højesteretsdom 8. September 1926 (U. f. R. 1926, S. 900) og *Borum*, Personret S. 164—165. Muligvis vil man i denne Betragtning kunne finde Støtte for en Legalisering af ogsaa adskillige aandssvages Indespærring, før Loven af 16. Maj 1934 traadte i Kraft.

Paa denne Baggrund maa Tilblivelsen af de 2 Love om aandssvage og sindssyge af henholdsvis 16. Maj 1934 og 13. April 1938 ses. Det oprindelige Initiativ til en Lovgivning af denne Art er udgaaet dels fra Familieretskommissionen, der samtidig med, at den den 14. Juli 1921 afgav sit Udkast til Myndighedsloven, udbad sig Justitsministeriets Bemyndigelse til at samarbejde med særlig sagkyndige herom, dels fra Rigsdagen, idet der under Forhandlingerne i denne angaaende Lov Nr. 133, 11. April 1925 om Sikkerhedsforanstaltninger mod visse Personer, der udsætter Retssikkerheden for Fare, jfr. foran S. 63—66, fremsatte Ønske om, at Myndighedslovgivningen maatte blive fuldstændiggjort med Regler om Frihedsberøvelse eller Frihedsindskrænkning udenfor Strafferetsplejen overfor alle Personer, paa hvilke der kan være Tale om at anvende saadanne Foranstaltninger, jfr. Kommissionsudkastet, S. 9, med Henvisninger. Justitsministeriet anmodede derefter Familieretskommissionen om at optage Emnet til Behandling, og i Juni 1927 afgav Kommissionen Betænkning herom indeholdende et af Kommissionen

udarbejdet Udkast til Lov om sindssyge og aandssvage Personers Hospitalsophold. Udkastet blev af Justitsministeren med enkelte Ændringer fremsat i Folketinget som Lovforslag den 16. Okt. 1930, og underkastet første Behandling, hvorefter det henvistes til et Udvalg. Forslaget blev ikke senere fremsat for Rigsdagen og er saaledes aldrig blevet ophøjet til Lov (jfr. R. T. 1937—38, Till. A, Sp. 2684 m. Henvisninger), muligvis fordi man fandt, at der var saa store Forskelligheder mellem sindssyge og aandssvage, at der vanskeligt kunde gives fælles Regler for de to Grupper af abnorme; ihvertfald (jfr. R. T. 1933—34, Till. A, Sp. 3528) var det Aandssvaghedens særlige Karakter af en livsvarig og arvelig Defekt, der motiverede, at Socialminister *Steincke* den 28. Februar 1934 i Folketinget fremsatte sit Forslag til Lov om Foranstaltninger vedrørende aandssvage, der baade indeholdt Regler om den særlige Forsorg for aandssvage og om disses Sterilisation, og som med enkelte Ændringer resulterede i Lov Nr. 171, 16. Maj 1934. I sin Egenskab af Justitsminister fremsatte *Steincke* derefter i Folketinget den 19. Nov. 1937 et Forslag til Lov om sindssyge Personers Hospitalsophold, der tog Sigte paa ikke farlige sindssyge, der ikke har gjort sig skyldige i objektivt set strafbare Handlinger (R. T. 1937—38, Till. A, Sp. 2684), og som med enkelte Ændringer resulterede i Lov Nr. 118, 13. April 1938.

3. Aandssvage.

a. Ved Bestemmelserne i Forsorgsloven om Statens Pligt til at drage Omsorg for Opdragelse, Underhold, Forsørgelse, Kur og Pleje af aandssvage, jfr. § 66, til at sørge for, at Specialanstalter findes i tilstrækkeligt Antal, jfr. § 68, samt til at afholde Udgifterne ved trængende aandssvages Anbringelse paa Anstalt eller i kontrolleret Familiepleje, jfr. § 69, er der givet Aandssvageforsorgen et Grundlag for at løse sine 3 Hovedopgaver: at beskytte Samfundet, at beskytte den aandssvage og at lette den aandssvages Familie for den Byrde, som urolige og lavtstaaende aandssvage ofte kan være for et Hjem. Forsorgen, der omfatter saavel trængende som ikke trængende aandssvage, udøves gennem de 2 i Formaliteten private Institutioner: Østifternes Aandssvageanstalter, der har Øerne — med Undtagelse af Fyn — til Omraade, og de jyske Aandssvageanstalter, hvorunder Jylland og Fyn, men derimod ikke Øerne under Svendborg Amt, henhører. Forholdet er dog det, at Staten fuldt ud dækker Anstaltens Underskud, og at Socialministeren bl. a. som

Følge heraf beskikker Anstalternes Bestyrelser for 3-aarige Perioder.

Det sociale Udvalg har efter de nærmere Regler i O. F. § 254, Stk. 1, Pligt til at sørge for, at trængende aandssvage inddrages under Aandssvageforsorg, ligesom Udvalget i Forbindelse med vedkommende Læge eller Skoleleder, jfr. § 254, Stk. 2 og 3, har Pligt til at indberette mulige Tilfælde af Aandssvaghed hos Børn til vedkommende Anstalt med Henblik paa de paagældendes eventuelle Inddragelse under Forsorgen. Som nævnt foran under 2 indeholder disse Bestemmelser ikke Hjemmel for tvangsmæssig Inddragelse af en Person under Aandssvageforsorg; Bestemmelserne herom findes derimod i Loven af 16. Maj 1934.

Ved denne Lov opretholdes de hidtil gældende Regler om Anstaltsindlæggelse og Udskrivning i Henhold til Dom af aandssvage, der har begaaet strafbare Handlinger, jfr. foran under 1, om sigtede aandssvages Indlæggelse til Observation paa Aandssvageanstalt ifølge Retskendelse, jfr. s. St., samt om Iværksættelse af Sikkerhedsforanstaltninger overfor aandssvage, hvis Tilstand rummer Fare for Retssikkerheden, d. s. v. Overøvrighedens, evt. Justitsministeriets, Farlighedsdekreter, jfr. foran under 2. Værgens hidtidige Beføjelser med Hensyn til Indlæggelse og Udskrivning af personlig umyndiggjorte maa paa samme Maade som indenfor Sindssygelovens Omraade, jfr. *Borum*, Personret, S. 161, antages at være modificeret derhen, at Værgen alene kan handle indenfor de ved Loven af 16. Maj 1934 givne Rammer, jfr. at Værgen efter Lovens § 2, Stk. 1, og § 4, Stk. 1, alene er nævnt som berettiget til paa samme Maade som andre paarørende at fremsætte Anmodning om en Persons Inddragelse under eller Udskrivning af Forsorg.

Udover at opretholde de fornævnte specielle Bestemmelser om Indgreb overfor aandssvage fastsætter Loven de nærmere Regler for Gennemførelse af en almindelig Aandssvageforsorg.

b. Om selve Forsorgen bestemmes det, at denne udøves gennem de i Henhold til O. F. § 67 godkendte Aandssvageanstalter, hvilket — som foran nævnt — vil sige Østifternes Aandssvageanstalt og de jyske Anstalter, og at Forsorgen sker ved den aandssvages Anbringelse paa Anstalt eller i kontrolleret Familiepleje under Anstaltens Tilsyn. Hvad nærmere ligger heri, er ikke angivet i Loven, og Bestemmelsen maa derfor opfattes i Overensstemmelse med de Forsorgsformer, der har udviklet sig i Praksis. Herefter forstaas ved *Anstaltsforsorg* en Foranstaltning, hvis Hovedformaal er gennem den aandssvages Anbringelse paa Anstalt at give ham

en afpasset Undervisning, Oplæring, Uddannelse, Arbejdstræning og Disciplinering samt at isolere asociale eller antisociale aandssvage. Aandssvage, der paa Grund af deres vagabonderende eller samfundsfarlige Tilbøjeligheder findes uegnede til Optagelse i de almindelige Aandssvageanstalter, vil efter vedkommende Anstaltsbestyrelses Bestemmelse uden Hensyn til, hvor de er hjemmehørende, være at anbringe i Østifternes Aandssvageanstalts lukkede Afdeling paa Rødbygaard eller i den Kellerske Anstalts Filialer paa Livø og Sprogø. Dog kan Anstaltsbestyrelsens Nægtelse af at modtage en saadan aandssvag forelægges Ministeriet, der derefter træffer endelig Afgørelse med Hensyn til Anbringelsen (Soc.min. Vedtægt for Ledelsen af de danske Aandssvageanstalter Nr. 128, 27. Juni 1939). Plejeforsorg eller *kontrolleret Familiepleje* bestaar i den aandssvages Anbringelse under Tilsyn og Kontrol, enten hos fremmede, der har Muligheder for at beskæftige de aandssvage i f. Eks. Smaalandsbrug og Gartneri, og Evne til at vejlede og omgaas aandssvage, eller hos den aandssvages paarørende (Hjemmepleje). Plejehjemmet er ansvarligt for den aandssvage, sørger for hans Beklædning, Vask, Lompepenge, Tobak og evt. Løn. Kan den aandssvages Arbejdsydelse ikke opveje Værdien af disse Goder, vil Anstalten kunne udbetale Plejehjemmet en Plejeløn.

Anstaltsanbringelsen er naturligvis Udtryk for det dybeste Indgreb i den aandssvages Frihed til selv at bestemme sit Opholdssted, men da Aandssvageanstalterne ifølge Bestemmelserne i Lov, 16. Maj 1934 ved Forsorgens Etablering bliver berettiget til at tage Bestemmelse herom og saaledes uden Hensyn til den aandssvages Ønsker kan skønne over, om han skal være paa Anstalt eller i Pleje, vil nærværende Fremstilling vedrøre Aandssvageforsorgen som Helhed.

c. 1° *De materielle Betingelser* for en Persons Tvangsindlæggelse eller Tvangstilbageholdelse under Aandssvageforsorg er for det første, at den paagældende efter et Lægeskøn er aandssvag og dernæst, at hans Forhold er saaledes, at der efter et socialt Skøn foreligger Forsorgstrang. Førstnævnte Betingelse, jfr. nærmere nedenfor under 2° er saa selvfølgelig, at den i Loven af 16. Maj 1934 kun fremgaar forudsætningsvis af de forskellige Bestemmelser og sidstnævnte, jfr. nærmere nedenfor under 3°, er alene nævnt i Bestemmelsen i § 4, Stk. 2, om Udskrivning, hvori det siges, at Anstaltsledelsens Samtykke til Udskrivning ikke maa nægtes, medmindre det efter de foreliggende Oplysninger om den aandssvages Tilstand, Tilbøjeligheder og Forhold i det hele maa forventes, at

han vil blive til *væsentlig Ulempe* for Samfundet, eller at han er *ude af Stand til at forsørge sig selv, Ægtefælle eller Børn*, eller at der er nærliggende *Fare for, at han efter Udskrivningen vil sætte Børn i Verden*.

I Sammenhæng med det sidste Moment i Begrebet Forsorgstrang staar Bestemmelsen i § 5, hvorefter Anstaltsledelsen snarest skal gøre Indstilling til et særligt Nævn om Foretagelse af Sterilisation af en aandssvag, naar samfundsmæssige Hensyn, saasom at paagældende paa Grund af Aandssvaghed skønnes ikke at være i Stand til paa forsvarlig Maade at opdrage sine Børn eller ved eget Arbejde at forsørge dem, taler for, at den aandssvage sættes ud af Stand til at faa Afkom, eller naar Sterilisation vil være gavnlig for den aandssvage selv, idet Sterilisation vil gøre det forsvarligt at undlade Inddragelse under Forsorg eller vil muliggøre den aandssvages Overgang fra Anstaltsanbringelse til kontrolleret Familiepleje eller Udskrivning, fra kontrolleret Familiepleje til Udskrivning eller hans Overgang til en friere Form henholdsvis under Anstaltsanbringelse eller kontrolleret Familiepleje, jfr. nærmere nedenfor under 3°. Indstillingen skal være ledsaget af en udtrykkelig Udtalelse fra en særlig i Sagens Anledning beskikket Værge om, at han er klar over Beskaffenheden og de antagelige Følger af Indgrebet, samt at han tiltræder, at dette foretages. Er der i Nævnet, som er nedsat af Socialministeren og bestaar af en Dommer som Formand, en Socialpraktiker samt en af Aandssvageforsorgen uafhængig Læge, der er uddannet i Psykiatri eller Aandssvageforsorg, Enighed om at tiltræde Anstaltsledelsens Indstilling, drager Anstalten Omsorg for, at Indgrebet foretages af en dertil af Sundhedsstyrelsen autoriseret Læge. Er der ikke Enighed i Nævnet, kan Indgrebet ikke foretages, men Sagen kan genoptages efter 1 Aars Forløb.

I en Sag, hvorunder en aandssvag Mandsperson havde nægtet at lade sig underkaste en af Sterilisationsnævnet besluttet Sterilisation, udtalte Ministeriet, at man med Nævnet var enig i, at Aandssvageovens § 5 indeholdt Hjemmel til at lade en Sterilisation gennemføre mod paagældende aandssvages Modstand, men man maatte dog holde for, at tvangsmæssig Sterilisation kun burde søges gennemført, naar det af samfundsmæssige Hensyn i det enkelte Tilfælde maatte anses for paakrævet, at en aandssvag, som kan klare sig uden for Anstalt, sættes ud af Stand til at sætte Børn i Verden, idet det i saadanne Tilfælde findes betænkeligt, at Sterilisation ikke kan foretages, fordi paagældende — eller den med ham samlevende

Ægtefælle — paa Grund af manglende Forstaaelse af Indgrebets Natur og Følger vægrer sig ved at lade dette foretage. Ministeriet maatte derfor finde det rettest, at der forinden Beslutning om Gennemførelsen af en saadan tvangsmæssig Sterilisation tages, under kyndig Vejledning gøres Forsøg paa at overvinde den fremkomne Modstand fra den aandssvages Side, og man maatte derfor anse det for rettest, at en aandssvag, der modsætter sig en af Sterilisationsnævnet bestemt Sterilisation, om fornødent anbringes — respektive genanbringes — paa den Aandssvageanstalt, under hvilken han hører, og at Spørgsmaalet om Gennemførelse af tvungen Sterilisation først tages under Overvejelse, naar Anstalten gennem en passende Tid har søgt at paavirke den paagældende aandssvage til frivilligt at underkaste sig Sterilisation. Hvor Udskrivning ikke kan siges at ville blive en antagelig Følge af Sterilisationen, maa Ministeriet holde for, at tvungen Sterilisation ikke bør finde Sted, men man maa her have Anstalten henvist til at klargøre for den paagældende, at Sterilisationens frivillige Gennemførelse vil være en Betingelse for Aandssvageforsorgens Gennemførelse under væsentlig friere Former (Soc.min. Skr. 2. April 1936).

2° *Aandssvaghed*. Herved forstaas ifølge *Helweg* (jfr. Retslig Psykiatri, S. 104 ff., og *Jens Chr. Smith*, Psykiatriske Forelæsninger S. 230 ff.) en Række forskelligartede Tilstande, hvis Særkende er en medfødt eller i den tidligste Barndom erhvervet sjælelig Defekt, som fortrinsvis rammer de sjælelige Kvaliteter og Funktioner, der sædvanlig betegnes som Forstanden; Tilstanden kan ikke paa samme Maade som en Sygdom diagnosticeres paa Tilstedeværelsen af visse Symptomer, der er den normale Organisme fremmede, men foreligger, naar de mulige Intelligensydelser kvantitativt ligger under en vis Grænse, »der i Virkeligheden er vedtægtsmæssig«; den kan forskydes op eller ned efter de Synspunkter, man i de forskellige Lande anlægger paa Sagen; det kan meget vel ske, at en Person, der efter den *vedtagne* Diagnostik er utvivlsomt aandssvag, i et bestemt socialt Milieu, f. Eks. en afsides, primitivt levende Landbefolkning, kan tilpasse sig særdeles godt.

Ogsaa ved Tilstandens Inddeling i Aandssvaghed i højere (Idioter), middel (imbecile) og lettere (debile) Grad, gaar man frem efter en Vurdering af Individets Forhold til Omverdenen og dets Evne til at udnytte de fysiske og psykiske Funktioner i dette Forhold. Diagnosen, herunder Bestemmelsen af, om paagældende ligger over Aandssvagegrænsen, beror paa en samlet klinisk Vurdering, dog at man som Hjælpemiddel herved benytter et standardiseret

Intelligensundersøgelsesskema (Binet-Simon), i Relation til Aandssvageforsorgen sædvanligvis Breining III. Herved beregnes *Intelligensalderen* (I. A.), der atter sættes i Forhold til vedkommendes Levealder (L. A.), dog højst 15 Aar, og multipliceres med 100, hvorved *Intelligenskvotienten* (I. K.) udfindes

$\left(\frac{I.A.}{L.A.} \times 100 = I. K. \right)$. Hvorledes man ved Hjælp af Intelligenskvotienten skal bestemme den

øverste Grænse for Aandssvagheden (Grænsen mellem Aandssvagheden og Sinkestadiet) beror, som *Helweg* fremhæver, paa ren *Vedtægt*. Her i Landet regnes som et vejledende Hovedsynspunkt med I. K. 75 som Grænse, hvorhos I. K. 55 og I. K. 30—35 sædvanligvis betragtes som Grænse mellem henholdsvis Debilitet og Imbecilitet og mellem Imbecilitet og Idioti. Som Sinker betragtes de Personer, hvis I. K. ligger mellem 75 og 90.

Helweg fremhæver videre, at Benyttelsen af det som Intelligenskvotient udfundne Tal rummer en ikke ringe Fare, idet det prætenderer en Nøjagtighed, som Metoden ikke kan yde; et saa kompliceret Forhold som Intelligens kan ikke udtømmende maales ved en enkelt Maalemetode og ej heller udtrykkes i et enkelt Tal, navnlig ikke, naar karakterologiske Defekter spiller med ind og forrykker Totalbilledet. En Person med Intelligenskvotient 73 eller 74 er ligesaa lidt *eo ipso* aandssvag, som en Person med Intelligenskvotient 76 eller 77 ikke er det. Tallene siger ikke andet end, at vi befinder os i Nærheden af Aandssvagegrænsen, og den undersøgte Placering maa finde Sted under Hensyntagen ikke blot til Prøvernes Resultat, men til hans »sociale Tilpasningsevne, karakterologiske Udvikling og affektive Habitus«.

Som det fremgaar af foranstaaende, er den lægevidenskabelige Afgørelse af, om Aandssvaghed foreligger eller ikke, i udpræget Grad skønmæssig, saaledes at man i Grænsetilfældene er uden Sikkerhed for, at ensartede Tilfælde af samme eller navnlig forskellige Læger bliver vurderet paa ensartet Maade. Dette er ud fra et Retsbeskyttelsessynspunkt uheldigt og har givet Anledning til en baade i Teori og Praksis udtrykt *Modsætning mellem Tilhængere af det ovenfor beskrevne Habituskriterium, hvori Intelligenskvotientens Størrelse indgaar som et væsentligt, men ikke afgørende Led, og Tilhængere af et tilsyneladende mere objektivt Kriterium, hvorefter Spørgsmaalet om Intelligenskvotienten ligger paa 75 eller derunder er afgørende for, om Lovens Krav om Aandssvaghed som Betingelse for en Persons Tvangsinddragelse eller Tvangstilbageholdelse under Aandssvageforsorg er opfyldt.*

At det ud fra en lægevidenskabelig Betragtning ganske naturlige Habituskriterium ogsaa bør finde Anvendelse ved den retlige Afgørelse af, om Aandssvagevæsenet i Henhold til Loven af 16. Maj 1934 skal træde i Funktion eller ikke, har fundet klart Udtryk hos *Helweg*, der i sin Retslige Psykiatri, S. 122—123, vel ud fra et Retsbeskyttelsessynspunkt advarer mod at medtage Sinker under Aandssvageforsorg, men samtidig fremhæver, at Lægen ikke, som det undertiden sker, bør drive sin Forsigtighed saa vidt, at han ikke tør diagnosticere Aandssvaghed i lettere Grad i Tilfælde, hvor Personens Totalpsyke viser den for debile typiske, nedsatte Livsduelighed, men Intelligenskvotienten ved en Binet-Simon Prøve falder ud til at være nogle Points over 75; Aandssvageforsorgen er overfor de unge debile et saa fortrinligt Middel til at modarbejde social Afsporing og Kriminalitet, at dette Middel bør udnyttes fuldt ud; hænger man sig eensidigt i Binet-Simon Prøven, forspildes mange Chancer.

Denne Opfattelse deles af *Retslægeraadet*, der under en Retssag, hvor Sagsøgeren krævede Erstatning for uberettiget Inddragelse under Aandssvageforsorg og Sterilisation, udtalte, at Intelligensmaalingen ved Diagnosen Aandssvaghed anvendes som et Hjælpemiddel, men ikke er eneafgørende. Kvotienten 75 — siger Retslægeraadet videre — angives gerne her i Landet som Grænsen, men navnlig under Hensyn til Maalemetodens Unøjagtighed kan denne Grænse kun anses for omtrentlig og har kun en begrænset Værdi, hvorved bemærkes, at det drejer sig om en vilkaarlig og af praktiske Grunde opstillet Grænse (Retslægeraadets Skr. 3. Maj 1943, U. f. R. 1945, S. 250).

I et Tilfælde, hvor Overlægen ved den Kellerske Aandssvageanstalt havde indstillet en som Sinke i svær Grad betegnet Kvinde med Intelligenskvotient 78 til Sterilisation i Henhold til den om ikke-aandssvage gældende Sterilisationslov 11. Maj 1935, har Retslægeraadet derhos udtalt, at paagældende efter det oplyste var en meget svagt begavet Person, intellektuelt placeret paa øverste Aandssvaghedsgrænse. Efter Raadets Mening vilde det være rigtigt fortsat at betegne hende som aandssvag og følgelig henvise hende til Sterilisation efter Lov 16. Maj 1934, men da det i Henhold til denne Lov nedsatte Sterilisationsnævn hyppigere og hyppigere afviste disse Typer, skulde Raadet ikke udtale sig imod, at hun steriliseredes efter Lov af 11. Maj 1935, idet saavel samfundsmæssige Forhold, herunder Fare for defekt og arveligt belastet Afkom, som Hensynet til hende selv talte derfor. I Anledning af, at Anstalten

agtede at anbringe hende i kontrolleret Familiepleje under Aandsvageforsorg, bemærkede Raadet yderligere, at det maatte forekomme højst uheldigt paa samme Tid »at diagnosticere hende som aandssvag og ikke aandssvag, alt efter som det findes hensigtsmæssigt«. Om denne Disposition fra Anstaltens Side, se nedenfor under 4°.

Raadet udtalte derefter mere principielt, at denne Usikkerhed overfor de saakaldte Grænsetilfælde, hvilket i de fleste Tilfælde alene vil sige Tilfælde, hvor Intelligenskvotienten ligger et enkelt eller et Par Points over den øverste mere eller mindre tilfældigt fikserede Aandssvaghedsgrænse paa I. K. 75, medens det kliniske Billede som oftest viser, at der er Tale om en saadan Intelligensdefekt, at Psykiatrien ikke vil nære nogen Betænkelighed ved at stille Diagnosen Aandssvaghed, skyldes en Opfattelse af Aandssvagediagnostiken, som Retslægeraadet »Gang paa Gang har taget Afstand fra«. De Erfaringer, Raadet i den sidste halve Snes Aar har gjort med de to Sterilisationslove, har da ogsaa ført med sig, at Raadet vil anse det for saare vanskeligt, maaske endogsaa ugørligt, i Fremtiden paa forsvarlig Vis at arbejde efter en Lovgivning, der trækker en saa skarp Grænse mellem Aandssvaghed og Ikke-Aandssvaghed, som Tilfældet er med Lovene af 16. Maj 1934 og 11. Maj 1935 (Retslægeraadets Skr. 13. Juli 1945).

Som det vil fremgaa af det nedenfor om Sterilisationsnævnet anførte, synes imidlertid Nævnets Opfattelse af Aandssvaghedsgrænsen ikke i væsentlig Grad at afvige fra Retslægeraadets, idet Nævnet ikke viger tilbage for at foranledige Sterilisation efter Reglerne for aandssvage Personer, hvis Intelligenskvotient ligger over 75.

Paa Linie med Helweg og Retslægeraadet ligger *Bestyrelsen* for den ene af Landets 2 store Anstaltsgrupper, *Østifternes Aandssvageanstalt*.

Overfor Tilhængerne af Habituskriteriet staar som Repræsentant for et mere udtalt Retsbeskyttelsessynspunkt *Borum*, der som Udgangspunkt for sine Betragtninger (Familieret II, S. 27—29, Personret S. 175) tager en Udtalelse vedrørende Ægteskabslov I, § 10, afgivet af det Landstingsudvalg, i hvilket Loven fik sin endelige Skikkelse (R. T. 1937—38, Till. B, Sp. 739). Med Henblik paa denne Bestemmelse, hvorefter aandssvage ikke uden Dispensation kan indgaa Ægteskab, udtaler Udvalget: »Efter Forhandlinger med Lægeautoriteterne er der i Udvalget Enighed om, at Ordet »aandssvag« ikke omfatter de saakaldte »Sinker«, men som Hovedregel kun de Personer, hvis Intelligenskvotient efter lægelig Undersøgelse,

foretaget i Overensstemmelse med de nu anvendte Intelligensmaalinger, ikke overstiger 75, en Opfattelse, der deles af Justitsministeren«. Borum vil herefter fastholde, at Personer med Intelligenskvotient 76 og derover ikke er aandssvage i Lovens Forstand og derfor frit kan indgaa Ægteskab. At Lægevidenskaben hævder, at Aandssvaghed principielt maa fastslaaes ved en klinisk Prøve, saaledes at man ikke kan være bundet ved en ganske bestemt I. K., bør efter hans Formening ingen Betydning have overfor Lovens Begreb, der forudsætter en klar og bestemt Grænse for Aandssvagheden. Tilsvarende med Hensyn til Lov 16. Maj 1934, hvorom Borum udtaler, at det, da denne Lov ikke indeholder saadanne Garantier mod uberegtiget Indespærring, som Loven af 13. April 1938 om sindssyge, er af stor Betydning at fastholde en ganske bestemt, objektiv konstaterlig Grænse for Aandssvaghedsbegrebet; nemlig en I. K. af ikke over 75. Personer med I. K. over 75 hører ikke hjemme under Aandssvageforsorg. »Selv om der muligt maatte findes enkelte med en noget højere I. K., der i og for sig passer ind under denne Form for Særforsorg, kan de ikke inddrages under denne uden at kompromittere Aandssvageforsorgen, der er af blandet medicinsk-pædagogisk-social Art. Forlades den faste Grænse, maa Kravet rejses om juridiske Garantier overfor hele Aandssvagevæsenet«.

Samme Standpunkt har hidtil været hævdet af *Bestyrelsen for de jydsk Aandssvageanstalter*, der har opereret med Intelligenskvotienten 70 med en Margin op til 75, saaledes at kun Personer, der laa under denne Grænse, opfyldte Kriterierne for at kunne inddrages under Aandssvageforsorg.

Det maa dog herved erindres, at forskellige Faktorer som uhenigtsmæssigt Milieu, Sygdomsprocesser, Undersøgelser i for tidlig Alder, Karakterens Indvirkning, Senmodning, Tilbagegang og mangelfulde Undersøgelserbetingelser kan bevirke, at det udfundne Maal for Patientens intellektuelle Ydelse ikke ganske svarer til Maalet for hans intellektuelle Evne, men Overlæge *Wildenskov*, der nærmere har udviklet dette, fremhæver samtidig, at Intelligensmaalingen er det paalideligste Middel, vi har til Erkendelse og Graduering af Aandssvaghed; en Spørgsmaals- og Interviewsmetode vil være paa- virket af de samme Faktorer, hvortil kommer, at Spørgsmaalene ikke vil være standardiserede, d. v. s. man ved ikke, om ca. 75 pCt. af en normal Befolkningsgruppe paa samme Alderstrin overhovedet vil være i Stand til at besvare dem, at mange Spørgsmaal vil være afhængige af Skolelærdom og altsaa forudsætter en gennemsnitlig god Skoleundervisning, og at man afskærer sig fra Muligheden af

sammenlignende Undersøgelser. (Wildenskov: Intelligensmaalingens Paalidelighed, Nordisk Medicin 1940: 5 : 603 og Foredrag 29. Februar 1936 i Børnesagens Tidende 1936).

Aandssvageforsorgens overordnede Organer: Sterilisationsnævnet og Socialministeriet følger ligesom Retslægeraadet m. fl. et Habituskriterium, saaledes at den Omstændighed, at Patienten ligger over eller under I. K. 75, betragtes som et vejledende Moment af stor Betydning, men ikke som eneafgørende.

Det i Henhold til Lov 16. Maj 1934 nedsatte *Nævn vedrørende Sterilisation af aandssvage* maa i første Række tage Stilling til, om den Person, om hvis Sterilisation der er Spørgsmaal, er aandssvag, idet i benægtende Fald Sterilisation skal foregaa i Henhold til Lov Nr. 176, 11. Maj 1935, altsaa i Modsætning til Aandssvage-loven efter den paagældendes egen Begæring og efter Justitsministeriets paa Grundlag af en Erklæring fra Retslægeraadet givne Tilladelse. Selv om man i Sterilisationsnævnets Praksis normalt kræver, at der foreligger Samtykke fra vedkommende selv, maa Sterilisationsloven af 1935 dog betragtes som den i Forhold til den, der skal steriliseres, gunstigste Lov, idet han ved at blive steriliseret i Henhold til Loven af 1935 undgaar Prædiketet aandssvag, og i Tvivlstilfælde bør derfor sidstnævnte Lov benyttes. Dette Hensyn var fremme i en for Socialministeriet verserende Sag vedrørende Sterilisation af en Kvinde, der af vedkommende Overlæge betegnedes som Sinke, og som havde en senest funden I. K. 78. Sagen blev i Overensstemmelse med Anstaltsledelsens Indstilling oversendt til Justitsministeriet til videre Foranstaltning efter Loven af 1935. Under Hensyn til en af Retslægeraadet afgivet Erklæring, hvorefter paagældende maatte betragtes som lettere aandssvag, vægrede Justitsministeriet sig ved at fremme Sagen og henviste denne til Behandling i Henhold til Aandssvage-loven. Sterilisationsnævnet afslog imidlertid at behandle Sagen under Hensyn til Patientens høje I. K. og Muligheden for Senmodning (Nævnets Skr. 3. Oktober 1942), og Sagen blev derefter paany oversendt til Justitsministeriet, der tiltraadte, at Sterilisation i Henhold til Loven af 1935 blev gennemført. Uanset at Nævnet saaledes som Tvivlsløsning foretrækker at statuere: Ikke-aandssvag, saaledes at Sterilisation foretages efter Loven af 1935, er Nævnet imidlertid ikke vejet tilbage for at foranledige Sterilisation foretaget i Henhold til Aandssvage-loven i Tilfælde, hvor paagældendes Intelligenskvotient laa paa 75 eller derover, men hvor paagældende selv havde erklæret sig enig i Sterilisationens Foretagelse og var indstillet hertil af Anstaltslægen og Anstaltsledelsen, og hvor Aands-

svaghed efter Anstaltsledelsens og Anstaltslægens Skøn og efter samtlige de i Sagen foreliggende lægelige og sociale Oplysninger maatte antages at foreligge.

Dette Standpunkt fremgaar af en Redegørelse for Nævnets Virksomhed fra Sommeren 1934, hvor Loven begynder at virke, til 1. Januar 1939 (*Alice Bruun og Jens Chr. Smith, Soc. T. 1939, S. 369 ff.*), hvor der endog er refereret 7 Tilfælde af Sterilisation af »aandssvage« med en I. K. højere end 80. Det fremhæves dog, at der i de senere Aar har været Tendens til en skarpere Afgrænsning af Aandssvaghedens Omraade fra Anstalternes Side. Fra nyere Praksis skal følgende Grænsetilfælde nævnes, i hvilke Nævnet traf Bestemmelse om Sterilisation.

20-aarig Kvinde med I. K. 75. Ret stærkt arveligt belastet, sent udviklet, fulgte daarligt med i Skolen, havde vanskeligt ved at klare sig i huslige Pladser og begyndte tidligt at indlade sig paa tilfældige, løse, seksuelle Forbindelser, hvorved hun paadrog sig Syfilis. 18 Aar gammel paa Aandssvageanstalt, hvor hun har været siden. Nuværende Tilstand: Ringe Evne til aandeligt Selvarbejde og til Indprentning, trægt Associationsforløb, kan næsten ikke regne. Kan udføre primitivt Husarbejde, er noget uomgængelig, lader sig let forlede, men frembyder iøvrigt ikke særlig stor Karakterdefekt. Vil være ude af Stand til at klare sig selv, ligesom hun vil være ganske uegnet til at forsørge og opdrage Børn (Nævnets Skr. 1. Juli 1946).

21-aarig Mand med I. K. 76. Ret stærkt arveligt belastet, fulgte kun daarligt med i Skolen og kunde ikke klare sig i Tjenesteplass efter Skoletiden, hvorfor han 16 Aar gammel blev anbragt paa Optagelsehjem. Der viste han sig tung, ubegavet, uligevægtig, upaalidelig og tyvagtig med visse perverse Tilbøjeligheder. 17 Aar gammel under Aandssvageforsorg og 19 Aar gammel paa Anstalt, hvor han har været siden. Nuværende Tilstand: Hans Indprentningsevne er kun nogenlunde, og hans Evne til aandeligt Selvarbejde er ringe; han har ganske gode Skolekundskaber og er nu ogsaa blevet flink til Arbejde, mere let omgængelig og med mindre Karaktervanskeligheder end tidligere; i Perioder er han noget forstemt, saaledes at det sikkert vil være vanskeligt for ham at klare sig paa egen Haand. Nævnet havde helst set, at Sagen som et Grænsetilfælde var blevet fremmet efter Sterilisationsloven af 1935, men da det ved en under Sagen foretagen Undersøgelse viste sig, at I. K. var gaaet ned til 72, og da der efter Anstaltslægens Skøn ikke kunde forventes Fremgang i Intelligens, hvorimod den heldige Karakterudvikling stadig var i Gang, gik Nævnet med til Sterilisation (Nævnets Skr. 15. Juli 1946).

20-aarig Mand med I. K. 76. Arveligt belastet, sent renlig, har gaaet i Værneskole, var Oversidder, skulkede og viste betydelige Karakteranomalier. Har derefter gaaet paa Dagarbejdsskole og været paa Sinkehjem, hvorefter han 13 Aar gammel kom under Aandssvageforsorg og anbragtes paa Anstalt. Nuværende Tilstand: Ringe Indprentnings- og Koncentrationsevne og Evne til Selvtænkning, meget mangelfulde Skolekundskaber og Læsedefekt. Ustadig til Arbejde, upaalidelig, ustabil, tyvagtig og i det hele frembydende betydelige Karak-

teranomalier. Uegnet til at leve under frie Forhold, maa være under stadigt Tilsyn og Oplæring (Nævnets Skr. 4. Februar 1947).

21-aarig Kvinde med I. K. 79. Ret stærkt arveligt belastet, fulgte kun daarligt med i Skolen, kunde ikke klare sig i huslige Pladser, viste sig løsagtig og omstrefjende, upaalidelig, doven og tyvagtig. Som 17-aarig under Børneforsorg og som 19-aarig anbragt paa Aandssvageanstalt, hvor hun har været siden. Nuværende Tilstand: Ringe Indprentningsevne, men ret god Fantasi, ganske gode Skolekendskaber, men iøvrigt meget ringe Viden om almene Spørgsmaal. Er stiltfærdig og omgængelig og er efterhaanden blevet ordentlig med sin Person og sit Tøj, men har paa visse Punkter vist uheldige Karakteregenskaber. Hendes Arbejdsevne, særlig til Syning, er ganske god. Hun er faldet godt til Ro under Anstaltsopholdet, er blevet mere stabil til Arbejde og i det hele bedre i Stand til at klare sig end før. Der er dog næppe Grund til at forvente, at hun vil gennemgaa en egentlig Senmodning og uanset den stedfundne Udvikling maa hendes Intelligensdefekt betegnes som betydelig og hendes Evne til at klare sig selvstændigt som ringe, hun vil ikke kunne opdrage eller forsørge eventuelle Børn. (Nævnets Skr. 21. December 1946).

21-aarig Kvinde med I. K. 75. Noget arveligt belastet, har gaaet i Værneskole, forsømt en Del paa Grund af Sygdom og har fra Barndommen været en Del tyvagtig. Senere forsøgt sig i en Del Pladser som Bud, men mistede dem bl. a. paa Grund af sin Tyvagtighed, udfoldede betydelig sexuel Aktivitet og blev 15 Aar gammel inddraget under Aandssvageforsorg og anbragt paa Aandssvageanstalt. Nuværende Tilstand: Ringe Evne til aandeligt Selvarbejde og ringe Indprentningsevne, Opmærksomhed og Koncentrationsevne rigtig god. Regner nogenlunde og har en ikke helt ringe Arbejdsevne, naar hun er under stadigt Opsyn. Er sjusket og uden Initiativ, upaalidelig, løgnagtig, tyvagtig og sexuel aktiv, hvilket sidste har medført, at hun er blevet smittet med Syfilis. Ganske uegnet til at forsørge eller opdrage eventuelle Børn. (Nævnets Skr. 15. Marts 1947).

Selv i Sterilisationssager, hvor I. K. ikke er saa høj som foran angivet, og hvor Sterilisation foretages, foreligger der Mulighed for Overskridelse af Grænsen I. K. 75. Man kan nemlig ikke ved Betragtning af en Persons I. K. skønne om, hvorvidt der vil komme en intellektuel Udvikling, og skulde man indskrænke sig til at sterilisere de aandssvage, hvor det var udelukket, at I. K. en Gang kunde naa over 75, maatte man for de unges Vedkommende indskrænke sig til at sterilisere de i højere Grad aandssvage, medens de unge i lettere Grad aandssvage i mangfoldige Tilfælde maatte holdes længe (ofte i Aarevis) paa Anstalt. Dette vilde være i Strid med Sterilisationslovenes Hensigt, idet Loven netop som Motiv for Sterilisation anfører Overførelse til friere Forhold for den paagældende, og den indtraadte Senmodning vilde ejheller kunne tages som Udtryk for, at den foretagne Sterilisation ikke fortsat skulde antages at være motiveret ud fra eugeniske Hensyn (Retslægeraadets Skr. 3. Maj 1943, U. f. R. 1945, S. 251).

At *Socialministeriet* i de ovenfor nævnte Tilfælde i Overensstemmelse med den sædvanlige Forretningsgang har modtaget de af Anstaltsledelsen afgivne Indstillinger om Sterilisation og derefter — efter først at have indhentet en Udtalelse fra Lægekonsulenten for Særforsorgen, o: Direktøren for Arvebiologisk Institut — har tilstillet Sterilisationsnævnet Sagerne til Afgørelse, er Udtryk for, at Ministeriet, lige saa lidt som Nævnet, mener at kunne gaa ind for en *absolut* Fastholdelse af I. K. 75 som Aandssvaghedsgrænse. Dette Standpunkt fremgaar ogsaa af følgende Sag: En 17-aarig Pige, der er inddraget under Børneforsorg og indlagt paa Fredehjem, indkaldes til Indlæggelse paa Aandssvageanstalt, hvorefter Moderen andrager om hendes Hjemgivelse. Hendes I. K. er 77, hun har næsten ingen Arbejdsevne, er slet ikke i Stand til at klare sig selv og er stærkt urenlig med sin Person. Socialministeriet erklærer sig med Anstaltsledelsen enigt i, at paagældende kan betegnes som aandssvag og tilstiller — da Pigen er under Børneforsorg — Landsnævnet for Børneforsorg Sagen til Afgørelse (Soc.min. Skr. 15. Juli 1947).

Men iøvrigt følger det af det Retssikkerhedssynspunkt, som Ministeriet lægger til Grund i disse Sager, at Betingelsen for Tvangsinddragelse og Tvangstilbageholdelse i Aandssvageanstalt som Hovedregel anses for uopfyldt og Inddragelse derfor undlades eller Udskrivning iværksættes, naar vedkommende Persons I. K. er over 75. Dette fremgaar af følgende Tilfælde:

I April Maaned 1940 havde Ministeriet billiget, at en udpræget psykopatisk og asocial 24-aarig Mand med I. K. 80 midlertidig blev inddraget under Aandssvageforsorg. Hans I. K. blev senere bestemt til 91, og uanset at Anstaltsledelsen ikke havde noget imod at beholde ham, og at han sandsynligvis vilde være ude af Stand til at klare sig under frie Forhold, kunde Ministeriet ikke anse ham for aandssvag, hvorfor man traf Bestemmelse om hans Udskrivning af Forsorgen (Soc.min. Skr. 23. December 1940).

En Patient paa en af de jydskke Aandssvageanstalter ansøgte i 1941 Ministeriet om Udskrivning. Det oplystes, at han havde været anbragt under Aandssvageforsorg fra sin tidlige Barndom og var oplært i Kurvemagerarbejde, som han udførte langsomt, men akkurat og fint. Han havde altid gerne villet have en Plads i en Forretning, men var en Overgang blevet anbragt i kontrolleret Familiepleje hos et Par ældre Folk, der drev et lille Landbrug, og var, da han ikke ønskede at være paa Landet, paany blevet indlagt paa Anstalten. Ved en i Anledning af hans Udskrivningsbegæring foretagen Intel-ligensundersøgelse, oplystes det, at han, der ikke tidligere havde

været intelligensundersøgt, havde I. K. 77,5. Anstaltsledelsen kunde imidlertid under Hensyn til hans psykiske Særpræg, ringe legemlige Kræfter, Lidenhed og Tilbøjelighed til al for stor Naivitet og Godtroenhed ikke anbefale hans Udskrivning af Aandssvageforsorg. Ved Afgørelsen af Sagen udtalte Ministeriet en Beklagelse af, at paa-gældende ikke tidligere var blevet intelligensundersøgt og bestemte, at han skulde udskrives (Soc.min. Skr. 18. Maj 1942).

En 15 Aar gammel Dreng blev i 1934 inddraget under Børneforsorg og i 1936 med I. K. 83,7 inddraget under Aandssvageforsorg og anbragt paa Anstalt. Et Aar efter Inddragelsen ansøgte Patienten om Udskrivning, og ved en ny Intelligensundersøgelse beregnede man hans I. K. til 85,6. Vedkommende Overlæge udtalte herefter, at Patienten ikke burde betegnes som aandssvag, men at han dog burde forblive under Aandssvageforsorg, da man med Sikkerhed kunde sige, at han efter Udskrivning vilde overgaa i de professionelt homoseksuelles Rækker. Anstaltens Bestyrelse tiltraadte derefter, at paa-gældende forblev under Aandssvageforsorg, dog saaledes, at han skulde anbringes i kontrolleret Familiepleje. Under Opholdet i kontrolleret Familiepleje viste paagældende sig urolig, kværulerende og tyvagtig, hvorfor han af vedkommende Overlæge blev overflyttet til en Anstalt med lukket Afdeling.

Socialministeriet mente efter samtlige i Sagen foreliggende Oplysninger, herunder navnlig de lægelige Udtalelser, hvorefter paa-gældende ikke kunde betegnes som aandssvag i egentlig Forstand, at han næppe burde have været inddraget under Aandssvageforsorg og bestemte, at han ikke fortsat mod sit Ønske kunde forblive under Aandssvageforsorg (Soc.min. Skr. 3. Juni 1942).

En Kommune havde rejst Spørgsmaalet om Inddragelse under Aandssvageforsorg af en 57-aarig Kvinde, der havde I. K. 68 og i adskillige Aar havde levet under socialt uheldige Forhold.

Da det næppe kunde udelukkes, at begyndende senile Hjerneforandringer gjorde sig gældende, og da det maatte anses for tvivlsomt, om paagældende med Rette kunde betragtes som aandssvag, modsatte Ministeriet sig hendes Inddragelse under Aandssvageforsorg (Soc.min. Skr. 9. Juli 1942).

Anstaltsledelsen indstillede, at en 21-aarig Pige med I. K. 84, der siden sit 4. Aar havde været inddraget under Aandssvageforsorg og nu var anbragt i kontrolleret Familiepleje paa Fredehjem, indtil videre forblev under Aandssvageforsorg, forsaavidt hun ikke begærede sig udskrevet. Uanset at Anstaltens Overlæge havde udtalt, at han nødig vilde spørge Patienten, om hun ønskede sig udskrevet,

udtalte Socialministeriet, at det maatte nære Betænkkelighed ved, at paagældende, saafremt hun ikke kunde anses for aandssvag, forblev under Aandssvageforsorg, medmindre hun selv udtrykkeligt gav sin Tilslutning hertil, hvorfor man anmodede Bestyrelsen om at foranledige paagældende afæsket en Udtalelse i saa Henseende med Tilkendegivelse af, at hendes Forbliven under Forsorg var ganske frivillig, hvorhos man henstillede, at et af Anstalten samtidig rejst Spørgsmaal om Sterilisation først blev drøftet med hende, efter at hun var blevet gjort bekendt med sin Ret til Udskrivning uden Sterilisation (Soc.min. Skr. 19. Juli 1946). Den paagældende blev udskrevet den 1. November 1946 og ønskede ikke at lade sig sterilisere i Henhold til Lov 11. Maj 1935.

Ogsaa *Domstolene* synes i Overensstemmelse med Retslægeraadet at følge et Habituskriterium i Tilfælde, hvor der i Stedet for Straf anvendes Sikkerhedsforanstaltninger i Henhold til Straffelovens § 17. Om en 25-aarig tidligere ustraffet Mand, der havde gjort sig skyldig i Bedrageri, Hæleri og Røveri, havde Retslægeraadet saaledes under Sagen udtalt, at han ikke var sindssyg, men udtalt smaatbegavet og intellektuelt maatte placeres *omkring* Aandssvagehedsgrænsen. Han var tillige i Besiddelse af ret udtalte karakterologiske Defekter, og Retslægeraadet tilraadede hans Inddragelse under Aandssvageforsorg. Ved en af Højesteret den 3. December 1946 stadfæstet Dom blev det bestemt, at han skulde anbringes i Aandssvageanstalt (U. f. R. 1946, S. 1050).

3° *Forsorgstrang*. Skønnet over, om en Persons Tilstand er saaledes, at han maa betegnes som aandssvag, jfr. foran under 2°, er i Modsætning til f. Eks. den rent lægelige Konstatering af, om en fysisk Lidelse foreligger, af blandet lægelig social Karakter, idet Afgørelsen, som tidligere nævnt, beror paa en Vurdering af Individets Forhold til Omverdenen og hans Evne til at udnytte et Menneskes normale fysiske og psykiske Funktioner i dette Forhold. Skønnet over, om den anden Betingelse for Tvangsinddragelse eller Tvangstilbageholdelse under Aandssvageforsorg: Forsorgstrang, er opfyldt, beror derimod paa en rent social Vurdering af den aandssvages Situation med Henblik paa Spørgsmaalet om, hvorvidt denne motiverer *Indgreb* fra det offentliges Side eller ikke.

I de Tilfælde, hvor *Tvangstilbageholdelse under Aandssvageforsorg* er hjemlet i Medfør af Aandssvage Lovens § 4, Stk. 2, vil ogsaa *Tvangsinddragelse under Forsorg* i Henhold til Lovens § 3, Stk. 1 (»Betingelserne iøvrigt«) kunne finde Sted. I begge Henseender kræves følgelig, at den aandssvage enten vil være til væsent-

lig Ulempe for Samfundet, eller at han er ude af Stand til at forsørge sig selv, Ægtefælle eller Børn, eller at der er nærliggende Fare for, at han vil sætte Børn i Verden. I Mangel af positiv Hjemmel for det modsatte synes der ikke at være videre Adgang til Tvangsinddragelse under Aandssvageforsorg end til Tvangstilbageholdelse eller videre Adgang til Tvangstilbageholdelse end til Tvangsinddragelse; de materielle Betingelser maa i begge Henseender være de samme.

a° Den aandssvage, der er til *væsentlig Ulempe for Samfundet*, kan inddrages eller tilbageholdes under Forsorg, selvom han ikke økonomisk er trængende til Hjælp fra det offentlige. Nogen Praksis specielt paa Grundlag af denne Bestemmelse ses ikke at have udviklet sig, men den aabner i Kraft af det meget ubestemte Udtryk »Ulempe« Mulighed for vidtgaaende Indgreb, alt efter det Indhold man ud fra skiftende Tidens Opfattelse vil give dette Ord.

b° At den aandssvage er *ude af Stand til at forsørge sig selv, Ægtefælle eller Børn*, hvilket ligeledes kan motivere Tvangsinddragelse eller Tvangstilbageholdelse under Forsorg, indebærer for det første, at den aandssvage ikke kan klare sig økonomisk, hvad enten det skyldes Ubemidlethed i Forbindelse med manglende Arbejdsevne eller i Forbindelse med manglende Mulighed for at faa Arbejde. At andre, f. Eks. Forældre, faktisk sørger for den aandssvage, gør ikke denne Bestemmelse uanvendelig, *hvis hans Tilstand er af en saadan Art, at han uden Støtte fra Hjemmet vil være ude af Stand til at klare sig*; det vilde være i Strid med Aandssvage Lovens Principper, hvis aandssvage Personer, der lever under gode Forhold i deres Hjem, paa Forhaand var unddraget Aandssvageforsorgen, saaledes at enhver Kontrol med de paagældende faldt bort, og i givet Fald maa kontrolleret Familiepleje eller videre gaaende Foranstaltninger kunne etableres med Hensyn til saadanne Personer (Soc.min. Skr. 21. Juni 1937). End ikke den Omstændighed, at den aandssvage er undergivet velhavende Forældres eller Ægtefælles Forsørgelsespligt, synes at kunne bringe ham udenfor Omraadet Forsorgstrang, saaledes som dette Begreb maa opfattes efter *Aandssvage Loven*.

Det er dernæst, for at Forsorgstrang i den heromhandlede Betydning kan siges at foreligge, en Betingelse, at den aandssvages Forhold er saaledes, at en vis *Kontrol med ham fra Aandssvageforsorgens Side er paakrævet*. Dette sidste Moment, der rækker ud over, hvad man umiddelbart kan lægge ind i Ordene, men dog

ikke er uforeneligt med Udtrykket »forsørge« i Betydningen »sørge for«, er fremhævet i nogle Afgørelser truffet af Ministeriet.

I et Tilfælde, hvor en aandssvag Kvinde var anbragt i kontrolret Familiepleje hos Ægtefællen, der i Plejeløn gennem Københavns Magistrat modtog indtil 800 Kr. aarlig + nogen Beklædningshjælp, og hvor Østifternes Aandssvageanstalt ikke var i Forbindelse med eller førte Kontrol med paagældende, udtalte Ministeriet i Skr. 14. Novb. 1941, at de i fornævnte Skrivelse af 21. Juni 1937 givne Retningslinier for Begrebet Forsorgstrang maatte føre til, at paagældende vilde være at udskrive af Aandssvageforsorg, samt, at Magistraten til enhver Tid vilde kunne rette Henvendelse til Anstalten om paagældendes Geninddragelse under Aandssvageforsorg, hvorefter Anstaltsledelsen maatte afgøre, *om Tilsyn skønnedes paakrævet.*

I et tilsvarende Tilfælde havde en Anstaltsledelse foretaget endelig Udskrivning af Aandssvageforsorg af en lettere aandssvag Enke, der sammen med et Barn boede hos sine Forældre. Hun passede Hjem og Barn renligt og ordentligt, men kunde ikke overkomme Udearbejde, hvorfor hun ikke økonomisk kunde klare sig uden Bistand fra det offentlige. Anstaltsledelsens Begrundelse for at udskrive hende var, at der efter Ledelsens Opfattelse burde være et lægeligt eller forsorgsmæssigt Formaal ud over den rent økonomiske Forsørgelsesopgave forbundet med en Inddragelse under Aandssvageforsorg. Ministeriet tiltraadte efter samtlige foreliggende Omstændigheder, herunder at et Tilsyn med hende fra Aandssvageanstaltens Side ikke skønnedes paakrævet, at der ikke var tilstrækkelig Anledning til, at hun blev geninddraget under Aandssvageforsorg, hvorfor Udgifterne ved hendes Forsørgelse ikke vilde kunne afholdes som Statsudgift i Henhold til O. F. § 66, jfr. § 69 (Soc.min. Skr. 29. Novbr. 1945).

c° Endelig vil nærliggende Fare for, at den *aandssvage sætter Børn i Verden*, kunne bevirke, at Betingelsen Forsorgstrang anses for opfyldt og følgelig i Forbindelse med den Omstændighed, at paagældende er aandssvag, motivere, at han inddrages under Forsorg, eller at han tilbageholdes, saaledes at Udskrivning af Forsorg nægtes. Hvis Sterilisation vil gøre det forsvarligt at undlade Inddragelse under Forsorg eller muliggøre Forsorg under en friere Form ved Anstaltsanbringelse, kan paagældende underkastes Sterilisation, jfr. Aandssvageovens § 5, Stk. 1, og derved undgaa Forsorgen og den af samme følgende Frihedsindskrænkning eller Frihedsberøvelse i Form af Anstaltsanbringelse. Der er saaledes i Lo-

ven Hjemmel til at stille den aandssvage over for Alternativet: Sterilisation eller tvangsmæssig Inddragelse under Aandssvageforsorg, hvorved dog bemærkes, at det praktisk sædvanlige Tilfælde vil være det mere indgribende: at en under Aandssvageforsorg inddraget Person stilles over for Valget mellem Sterilisation og Anstaltsanbringelse. Som Eksempler paa Tilfælde, hvori dette er sket, og hvor Forsorgstrang i Betydningen: nærliggende Fare for, at den aandssvage vil sætte Børn i Verden, foreligger, skal følgende nævnes:

En 18-aarig Pige, hvis Forældre er svagt begavede, begyndte, efter at hun som 16-aarig var udgaaet af Skolen, hvor hun var den ringeste af en Værneklasses 19 Elever, at leve usædeligt, uden at Forældrene var i Stand til at holde Styr paa hende. Under Anbringelse paa Fredehjem viste hun sig svagelig, lidende af Gonorrhoe, løgnagtig, uærlig, uordentlig og malproper. Hendes senest udfundne Intelligenskvotient var 62, og hun betegnes efter at være vendt tilbage til Forældrene og efter at være inddraget under Ventetidsforsorg som utvivlsomt aandssvag, tilhørende en antagelig arveligt belastet Familie seksuelt uhammet med betydelige Karakterdefekter, uden Arbejdsevne og ude af Stand til at opdrage eller forsørge eventuelle Børn. Socialministeriet udtalte derfor over for vedkommende Anstaltsledelse, at hun, saafremt hun nægtede at lade sig sterilisere, burde anbringes paa Aandssvageanstalt. (Soc.min. Skr. 30. Maj 1940).

En 23-aarig Mand, der var anbragt i kontrolleret Familiepleje, og om hvem det var oplyst, at hans Intelligenskvotient var ca. 60, at han ikke kunde forsørge sig selv, at han tilhørte en arveligt belastet Slægt, at han ganske manglede Evnen til at opdrage Børn, og at han samlevede med en Kvinde, med hvem han allerede havde et Barn, nægtede at lade sig sterilisere, hvorfor Ministeriet overfor vedkommende Anstaltsledelse udtalte, at man ikke havde noget at erindre imod, at han blev tvangsindlagt paa Anstalt (Soc.min. Skr. 28. Febr. 1941).

Forsorgstrang i Betydningen: nærliggende Fare for at ville sætte Børn i Verden, kan endvidere danne Grundlag for den aandssvages Tilbageholdelse paa Anstalt eller under Forsorg, altsaa for Nægtelse af Udskrivning. Men ogsaa i denne Situation kan Aandssvagevæsenet stille den aandssvage over for Alternativet: fortsat Indespærring eller Sterilisation, jfr. Aandssvageovens § 5, Stk. 1, hvorefter Sterilisation kan foretages, naar det vil muliggøre den aandssvages Overgang fra Anstaltsanbringelse til kontrolleret Fa-

miliepleje eller Udskrivning — eller fra kontrolleret Familiepleje til Udskrivning.

I et Tilfælde, hvor en 22-aarig lettere aandssvag Kvinde med Intelligenskvotient 75 med Henblik paa Sterilisation blev flyttet fra kontrolleret Familiepleje til en Anstalt, men hvor baade hun og Forældrene modsatte sig Sterilisation, udtalte Ministeriet saaledes, at hun ikke burde udskrives af *Aandssvageforsorg*, medmindre hun lod sig sterilisere (Soc.min. Skr. 16. Juni 1944); Anstalten stod altsaa frit med Hensyn til at udskrive paagældende i *kontrolleret Familiepleje* uden Sterilisation.

Det er en Selvfølge, at Udskrivning efter Sterilisation forudsætter, at Forsorgstrang paa Grund af manglende Evne til eller Mulighed for at klare sig under frie Forhold, eller fordi paagældende vil være til væsentlig Ulempe for Samfundet, ikke foreligger. En 33-aarig aandssvag Mand, der havde Intelligenskvotient 68 og var anbragt paa Anstalt karakteriseredes af denne som holdningsløs, letledelig, selvovervurderende og uden Energi, smaatyvagtig og uden Forstaaelse af egne Forseelser, havde gentagne Gange vist ikke at kunne klare sig paa egen Haand; Arbejdsevne saaledes, at han i nogen Grad vilde kunne bidrage til eget Underhold, hvorimod han maatte anses for uden Evne og Vilje til at opdrage og forsørge eventuelle Børn. I Skrivelse 20. Novbr. 1946 udtalte Ministeriet, at han ikke vilde kunne udskrives af Anstalten uden efter forudgaaende Sterilisation. Efter at han den 28. Febr. 1947 var blevet steriliseret, ansøgte han paany om Udskrivning fra Anstalten, men denne nægtede at udskrive ham under Henviſning til, at det endnu ikke var lykkedes at finde en Plads, der under Hensyn til hans vanskelige Karakter kunde anses for egnet for ham. Socialministeriet fandt ikke Grundlag for at tilsidesætte Anstaltsledelsens Beslutning om ikke for Tiden at udskrive den paagældende (Soc.min. Skr. 16. Juni 1947), men i Overensstemmelse med Praksis i Sager af denne Art vilde Ministeriet holde Sagen i Erindring med Hensyn til, hvad der passerede vedrørende paagældendes Udskrivning.

4° *Aandssvageforsorg paa frivilligt Grundlag.* For Fuldstændighedens Skyld skal det nævnes, at det ikke sjældent forekommer, at Personer, der ikke opfylder Betingelserne for tvangsmæssig Inddragelse eller Tilbageholdelse under Aandssvageforsorg frivilligt eller med Samtykke fra Forældremyndighedens Indehaver undergives saadan Forsorg, saaledes at Udgiften herved afholdes af Statskassen. Dette gælder ved Indlæggelse til Observation af Personer, hvis Aandssvaghed ikke straks konstateres, og som

senere viser sig ikke at være aandssvage (Soc.min. Skr. af 27. Juli 1942). Endvidere er der givet Tilladelse til, *at* Børn, der viser sig at være Sinker, fuldfører deres Skolegang paa en Aandssvageanstalt (Soc.min. Skr. 20. Marts og 16. Sept. 1943 og 16. Febr. 1944), og *at* Personer, der viser sig at være Sinker, forbliver under Aandssvageforsorg, fordi de vil lade sig sterilisere i Henhold til Loven af 11. Maj 1935 og trænger til Forsorg i nogen Tid før og efter Sterilisationsoperationen (Soc.min. Skr. 20. Marts 1943, 4. Juni 1946), eller fordi de ikke kan undvære det Rygstød, Forsorgen giver (Soc.min. Skr. 8. Juni 1944, 2. Decbr. 1944, 14. Marts 1945, 27. Marts 1945, 8. Maj 1946).

I denne Forbindelse maa ligeledes nævnes de i Praksis hyppigst forekommende Tilfælde, hvor Spørgsmaalet Tvang — Ikke-Tvang slet ikke opstaar, idet den aandssvages paarørende er interesseret i at faa ham anbragt under Forsorg, og han selv muligvis ogsaa er interesseret heri eller i hvert Fald ikke protesterer; Omraadet for saadanne Tilfælde rækker udover Omraadet for de Tilfælde, i hvilke de foran udviklede Betingelser for Tvangsinddragelse og Tvangs tilbageholdelse foreligger, hvilket ogsaa kan udtrykkes paa den Maade, at det offentlige i videre Omfang har Ret til med Udgift for Statskassen at undergive en Person Aandssvageforsorg, end den enkelte er forpligtet til at underkaste sig saadan Forsorg.

d. Reglerne om den *formelle Fremgangsmaade*, der skal følges ved en Persons Inddragelse under Aandssvageforsorg vedrører for det første Spørgsmaalet om, *hvem der er berettiget til overfor vedkommende Aandssvageanstalt at fremsætte Anmodning om en Persons Inddragelse under Forsorg*. Saadan Anmodning kan fremsættes af den, der har Forældremyndigheden over den aandssvage, Værgen, Lavværgen, Ægtefællen, den aandssvages myndige Børn, Forældre eller andre nære Slægtninge saavel som af andre, hvem det efter de foreliggende Omstændigheder maatte paahvile at drage Omsorg for den aandssvage, saasom det paagældende Børneværnsudvalg, jfr. O. F. §§ 135, 142 om Særforsorg for Børn, der tillige er under Børneforsorg, eller i Trangstilfælde det sociale Udvalg, jfr. O. F. § 254. I et Tilfælde, hvor Formanden for en Kommunes *sociale* Udvalg udenom Børneudvalget og uden at forelægge Sagen for de andre Medlemmer af det sociale Udvalg havde foranlediget, at en i Kommunen bosat Dreng efter Moderens Anmodning og med Faderens Samtykke blev anbragt paa Aandssvageanstalt, og hvor Formanden for *Børneværnsudvalget* besværede sig over denne Fremgangsmaade, udtalte Socialministeriet, at der ved den paagældende

Lejlighed blot var ydet Forældrene den Bistand til Drengens Anbringelse paa Aandssvageanstalt, som det ifølge O. F. § 254 paa-hviler det sociale Udvalg at yde, og at en Sag om Anbringelse af et Barn paa Aandssvageanstalt ifølge § 254, Stk. 2, kun skal overgives til Børneværnsudvalget, for saa vidt Barnets Forsørger modsætter sig Inddragelsen under Aandssvageforsorg. For saa vidt angik Klagen over, at Formanden for det sociale Udvalg ikke havde forelagt Sagen for Udvalgets andre Medlemmer, udtalte Ministeriet, at det ikke var paakrævet, at Formanden forelagde det samlede Udvalg Sager af denne Art, hvor det ikke drejede sig om at træffe Beslutning, men kun om at yde Vejledning med Hensyn til et Barns Anbringelse under Aandssvageforsorg (Soc.min. Skr. 15. Juni 1940). Spørgsmaalet om Iværksættelse af Aandssvageforsorg kan ligeledes rejses af vedkommende Aandssvageanstalts Ledelse.

Endvidere kan Anmodning fremsættes af Rigsadvokaten eller Justitsministeren som Vilkaar for Frafald af Tiltale efter Reglerne i Retsplejelovens § 723, Stk. 3.

En Anmodning om en Persons Inddragelse under Aandssvageforsorg skal være ledsaget af en Lægeerklæring, affattet paa et af Socialministeren godkendt Skema.

Den Myndighed, som derefter træffer Bestemmelse om, hvorvidt en Person skal inddrages under Aandssvageforsorg, er Anstaltsledelsen under Rekurs til Socialministeriet, hvis Afgørelse er endelig, jfr. herom nedenfor S. 159—161. Rigsadvokaten eller Justitsministeriet, der frafalder Tiltale mod vedkommende Persons Inddragelse under Aandssvageforsorg, har saaledes ingen *Ret* til at lade den paagældende anbringe paa Anstalt eller i kontrolleret Familiepleje. Disse Myndigheder kan, som der staar i Loven, kun fremsætte Anmodning herom, hvorefter Afgørelsen træffes af Anstaltsledelsen, og Klager over, at en Person er inddraget under Aandssvageforsorg som Vilkaar for Tiltalefrafald, maa følgelig indbringes for Socialministeriet (Soc.min. Skr. 13. Juli 1935). Nægter de sociale Myndigheder at tage imod den paagældende, har Anklagemyndigheden ingen anden Udvej end at rejse Sag imod ham til Undergivelse af Sikkerhedsforanstaltninger i Henhold til Straffelovens § 70 ved Anbringelse paa en Aandssvageanstalt (Rigsadvokatens Skr. 26. Marts 1935); de hermed forbundne Udgifter afholdes isaafald ikke af Socialministeriet, men af Justitsministeriet.

For saa vidt Anklagemyndigheden maatte ønske, at den paagældende ved betinget Dom blev undergivet Tilsyn af Aandssvagevæsenet uden at undergives egentlig Aandssvageforsorg, maa Samtykke

hertil ifølge Rigsadvokatens Cirkulære af 5. Januar 1937 indhentes fra vedkommende Anstaltsbestyrelse, og saafremt saadant Samtykke ikke kan tilvejebringes, bør Dommen søges formuleret saaledes, at den paagældende inddrages under Aandssvageforsorg. Dette sidste maa formentlig ogsaa forudsætte, at Aandssvagevæsenet er enigt i Anklagemyndighedens og Rettens Standpunkt, idet Aandssvagevæsenet bortset fra Straffelovens § 70 maa have en selvstændig Ret til i Henhold til Loven af 16. Maj 1934 at skønne over, om Inddragelsen under Aandssvageforsorg skal finde Sted eller ikke.

Det siges nærmere i Loven, at der, saafremt vedkommende Anstaltslæge godkender den foran nævnte Lægeerklæring, og Ledelsen for den Aandssvageanstalt, under hvis Omraade den aandssvage efter de af Socialministeren fastsatte Regler henhører, finder, at Betingelserne for Forsorgens Iværksættelse iøvrigt er til Stede, skal drages Omsorg for, at denne — om fornødent med Politiets Bistand — snarest muligt iværksættes. I et Tilfælde, hvor Bestyrelsen for Østifternes Aandssvageanstalt havde forelagt Spørgsmaalet om, hvorvidt Socialministeriet var enigt i, at et Barn, der tidligere havde været anbragt paa et Skolehjem under Østifternes Aandssvageanstalt, men som nu med sine Forældre boede i Jylland, blev inddraget under Aandssvageforsorg ved sidstnævnte Anstalts Foranstaltning, eventuelt under vedkommende Børneværnsudvalgs Medvirken, udtalte Ministeriet, at man ikke fandt Grundlag for at foretage videre i Sagen, da Bestyrelsen for den jydsk Anstalt, under hvis Oplandsomraade Barnet hørte, nærede Betænkelighed ved tvangsmæssig at fjerne Barnet fra Hjemmet (Soc.min. Skr. 28. Decbr. 1940).

Anstaltsledelsens Afgørelse af Spørgsmaalet om, hvorvidt Forsorg skal iværksættes eller ikke, kan senest en Maaned, efter at der er tilstillet paagældende eller dennes Værge Underretning om Afgørelsen, indankes for Socialministeren.

Er den aandssvage under 18 Aar, er det en Betingelse for hans tvangsmæssige Inddragelse under Aandssvageforsorg, at Børneværnsudvalget træffer Beslutning herom i Forbindelse med hans Inddragelse under Børneforsorg, herunder om hans Fjernelse fra Hjemmet i Henhold til O. F. § 130, Stk. 1, Nr. 4. Dette maa ogsaa gælde fortsat Aandssvageforsorg for et Barn, der med Forældrenes Samtykke er inddraget under Aandssvageforsorg, men som senere af Forældremyndighedens Indehaver ønskes udskrevet af Aandssvageforsorg mod Anstaltsledelsens Ønske (Soc.min. Skr. 10. Marts 1944).

Har Anstaltsledelsen fundet, at et Barn bør inddrages under

Aandssvageforsorg, og Børneværnsudvalget nægter at træffe Beslutning herom, kan Sagen forelægges Landsnævnet for Børneforsorg. Saafremt Landsnævnet giver Børneværnsudvalget Medhold og saaledes er uenigt med Anstaltsledelsen, kan denne — eller i givet Fald Socialministeriet — ikke etablere Aandssvageforsorg for Barnet udenfor dettes Hjem, men maa etablere Forsorgen som Hjemmepleje. Er Landsnævnet, modsat Børneværnsudvalget, enigt med Anstaltsledelsen i, at Barnet skal inddrages under Aandssvageforsorg, maa Landsnævnets Afgørelse være endelig, saaledes at Forældrene i Medfør af O. F. § 151, Stk. 4, er afskaaret fra at indbringe Afgørelsen for Socialministeriet.

Politiet skal bistaa ved Iværksættelse af en Anstaltsanbringelse, naar der foreligger skriftlig *Anmodning fra de foran nævnte kompetente Personer eller Myndigheder og Erklæring fra Anstaltsledelsen om, at den aandssvage kan modtages*, jfr. Just.min. Cirk. Nr. 174, 22. Sept. 1934. Indankning af Anstaltsledelsens Afgørelse for Socialministeriet har opsættende Virkning, idet Politiet, naar det oplyses, at saadan Indankning er sket, ifølge samme Cirkulære ikke maa yde Bistand til Indlæggelse, uden at endelig Afgørelse foreligger. Der er ikke Hjemmel til at kræve Politiets Bistand til Iværksættelse af *Lægeundersøgelse* af Personer, der paatænkes inddraget under Aandssvageforsorg i Medfør af Loven af 16. Maj 1934, jfr. det nævnte Cirk. 22. Sept. 1934, ligesom der heller ikke er Hjemmel til at indlægge en myndig Person til Observation paa Aandssvageanstalt (Soc.min. Skr. 29. Decbr. 1938, 12. Jan. 1948), end ikke hvis han oppebærer offentlig Hjælp, jfr. O. F. § 30, Stk. 4 (Soc.min. Skr. 10. Juni 1939). Da det imidlertid er uheldigt, hvis den aandssvage eller hans nærmeste skulde kunne gøre Loven betydningsløs ved at nægte, at han undergives Lægeundersøgelse eller indlægges til Observation, maa man i saadanne Tilfælde kunne forsøge den Udvej, at Øvrigheden, in casu Politiet, i Medfør af Retsplejelovens § 457 rejser en Umyndiggørelsessag mod den paagældende formodede aandssvage Person; under denne eller efter Umyndiggørelsesdekretets Afsigelse vil henholdsvis en Retskendelse eller en Begæring fra Værgen være et lovligt Grundlag for Politiet til at yde sin Bistand med Fremskaffelse af den fornødne Lægeattest (Just.min. Skr. 3. April 1936).

Alumner, der er undveget fra Aandssvageanstalterne, kan — bortset fra Betalingsspørgsmaalet — ikke betragtes som udgaaet af Aandssvageforsorgen, men vil — naar deres Opholdssted bliver Anstalten bekendt — kunne genindlægges paa Anstalten uden Iagt-

tagelse af de foran omhandlede Formaliteter med Hensyn til Indlæggelsesbegæring og Afgørelse af, om deres Modtagelse paa Anstalten skal finde Sted (Soc.min. Skr. 17. Juni 1936).

Anmodning om *Udskrivning* af Forsorg kan fremsættes af den aandssvage selv eller en af de foran nævnte *Personer*, der kan fremsætte Anmodning om Inddragelse under Forsorg. I Familieretskommissionens Udkast til Lov om sindssyge og aandssvage Personers Hospitalsophold, der blev fremsat som Lovforslag i Rigsdagssamlingen 1930—31, jfr. foran S. 79, var de Personer, der kunde tage Initiativet til den aandssvages Inddragelse under Aandssvageforsorg og Udskrivning heraf, de samme, nemlig foruden den aandssvage selv: Forældremyndighedens Indehaver, Værg, Lavværg, Ægtefælle, myndige Børn, Forældre eller andre nære Slægtninge. I Lovforslaget af 16. Oktober 1930 blev som Initiativtager til Inddragelse under Forsorg tillige medtaget vedkommende Forsorgsmyndighed, forsaavidt vedkommende er under offentlig Forsorg, medens Initiativtagerne til Udskrivning af Forsorg stadig var de nævnte Personer, og i Forslaget af 28. Februar 1934 til Lov om Foranstaltninger vedrørende aandssvage og i Lov 16. Maj 1934 blev Initiativtagerne til *Inddragelse* under Forsorg yderligere udvidet til den mere ubestemte Kreds af »andre, hvem det efter de foreliggende Omstændigheder maatte paahvile at drage Omsorg for den aandssvage, saasom det paagældende Børneværnsudvalg eller i Transgtilfælde det sociale Udvalg«, hvorhos Anstaltsledelsen blev anerkendt som Initiativtager. Naar nu Loven med Hensyn til *Udskrivning* af Forsorg foreskriver, at Anmodning herom kan fremsættes af den aandssvage selv eller en af de Personer, der kan fremsætte Anmodning om Inddragelse under Forsorg, og saaledes undlader som Familieretskommissionens Udkast, Lovforslaget af 1930 og § 9 i Loven af 13. April 1938 om sindssyge Personers Hospitalsophold at begrænse disse Personer til Forældremyndighedens Indehaver, Værg, Lavværg, Tilsynsværg, Ægtefælle, myndige Børn, Forældre eller andre nære Slægtninge, maa det formentlig antages, at ogsaa de som Initiativtagere til en Indlæggelse nævnte andre Personer, hvem det efter de foreliggende Omstændigheder maatte paahvile at drage Omsorg for den aandssvage, kan fremsætte Anmodning om hans Udskrivning. Men det maa formentlig kræves, at der bestaar en aktuel Tilknytning mellem den aandssvage og vedkommende Person, og f. Eks. den Husbond for den aandssvage, der paa Inddragelsestidspunktet var berettiget til at begære ham inddraget under Forsorg, vil ikke, medmindre en saadan særlig Tilknytning

fortsat bestaar, være berettiget til ogsaa at fremsætte Anmodning om hans Udskrivning. Spørgsmaalet har ikke større Interesse, idet som nævnt den aandssvage selv kan begære sig udskrevet. Fra Praxis skal nævnes, at en Kæreste til en under Aandssvageforsorg inddraget Patient blev anset for inkompetent til at begære Patienten udskrevet, idet hans eget Ægteskab ikke var endelig opløst (Soc.min. Skr. 30. Sept. 1947). Det maa ligeledes følge af Udtrykket »Personer«, at vedkommende sociale Udvalg, der i Forbindelse med Aandssvageanstalten har den paagældende under Forsorg, ikke kan fremsætte Anmodning om hans Udskrivning. Derimod maa trods den manglende udtrykkelige Bestemmelse herom Aandssvageanstalten, respektive Socialministeriet, kunne tage Initiativet til, at den aandssvage udskrives af Forsorg. Dette sker ogsaa i Praxis.

En Udskrivning kræver foruden den foran omhandlede Anmodning *Samtykke af den paagældende Aandssvageanstalts Ledelse*. Anstaltsledelsens Nægtelse af en aandssvags Udskrivning af Forsorgen kan indankes for Socialministeren, hvis Afgørelse er endelig, jfr. herom nedenfor S. 159—161. Er en fremsat Udskrivningsbegæring blevet afslaaet af Socialministeren, kan Spørgsmaal om Udskrivning ikke med Virkning rejses — ejheller overfor Anstaltsledelsen (Soc.min. Skr. 25. Novbr. 1940) — forinden der er forløbet 1 Aar fra Afgørelsens Dato. Ministeren maa anses for berettiget til ikke blot at dekretere den i Loven omhandlede fuldstændige Udskrivning af Aandssvageforsorg, men ogsaa det mindre: at den aandssvage i Stedet for at være anbragt paa Anstalt skal anbringes i kontrolleret Familiepleje.

Hvor Udskrivningen vedrører en aandssvag, der er fjernet fra Hjemmet og inddraget under Børneforsorg i Henhold til Forsorgslovens Kap. IX., gælder ifølge Aandssvage-loven om Ophør af Forsorgen, d. v. s. den som et Led i Børneforsorgen etablerede Aandssvageforsorg, Reglerne i O. F. § 169, hvorefter det er Børneværnsudvalget, evt. Landsnævnet for Børneforsorg, der træffer Afgørelse herom. Dette maa ogsaa gælde, naar Barnet anbringes i kontrolleret Familiepleje i sit Hjem, idet dette faktisk betyder det samme som en egentlig Hjemgivelse, hvorfor de formelle Regler herom ogsaa bør være de samme. I et saadant Tilfælde, hvor en Fader til 2 i lettere Grad aandssvage Sønner havde andraget om disses Anbringelse i kontrolleret Familiepleje i hans Hjem, brevslede Socialministeriet med Anstaltsledelsen og Landsnævnet, der under Hensyn til Forholdene i Hjemmet og Mulighederne for en god Paavirkning paa Anstalten fraraadede Hjemgivelse. Ministeriet

meddelte derefter, at Faderens Andragende ikke kunde imødekommes (Soc.min. Skr. 16. Okt. 1940).

Efter O. F. § 169, Stk. 4, kan *Børneværnsudvalgets Beslutning om Forsorgens Ophør* kun tages med Tilslutning af Anstaltsledelsen. Saafremt denne tiltræder Børneværnsudvalgets Beslutning, kan Udskrivning finde Sted. Tiltræder Anstaltsledelsen ikke Børneværnsudvalgets Beslutning, kan Udskrivning ikke ske, medmindre Landsnævnet for Børneforsorg godkender Udvalgets Beslutning, i hvilket Fald Beslutningen af vedkommende Institution for Særforsorg kan indankes for Socialministeren. Hvis dennes Afgørelse falder ud til, at Barnet skal forblive paa Anstalten, saaledes at Landsnævnets Afgørelse er tilsidesat, vil Barnet fortsat være ikke blot under Særforsorg, men ogsaa under Børneforsorg, jfr. O. F. § 151, Stk. 4, der undtagelsesvis og herunder ved Afgørelse i Henhold til § 169, Stk. 4, anerkender Ministeriet som en Landsnævnet overordnet Børneforsorgsmyndighed. Saafremt Landsnævnet nægter at godkende Beslutningen om Forsorgens Ophør og altsaa erklærer sig enigt med Anstaltsledelsen i Barnets Forbliven, kan Udvalget — men ikke Forældrene, jfr. O. F. § 169, Stk. 3 — indanke Sagen for Socialministeren, der her ligeledes maa kunne gaa imod Landsnævnet og statuere Hjemgivelse.

Tænker man sig sig det omvendte — ulovbestemte — Tilfælde, at *Børneværnsudvalget nægter at imødekomme et Andragende om Hjemgivelse* af et Barn, der som et Led i Børneforsorgen er anbragt under Aandssvageforsorg, kan Barnets Forældre efter almindelige Regler, jfr. O. F. § 169, Stk. 3, indbringe denne Afgørelse for Landsnævnet for Børneforsorg. Hvis Landsnævnet tiltræder Udvalgets Afgørelse, er denne ifølge samme Bestemmelse endelig. Dette kan dog kun gælde i Forhold til Forældrene; thi hvis Anstaltsledelsen mener, at Barnet bør udskrives af Aandssvageforsorg, maa man formentlig indrømme Ledelsen Ret til at indbringe Sagen for Socialministeren. Hvis Ministeriet ligesom Landsnævnet mener, at Barnet bør forblive paa Anstalten, maa denne som underordnet Særforsorgsmyndighed finde sig i at skulle beholde Barnet. Omvendt maa Ministeriet formentlig i Analogi med § 169, Stk. 4, være berettiget til som overordnet Børneforsorgsmyndighed, at gaa imod Landsnævnet og i Overensstemmelse med Anstaltsledelsens Standpunkt statuere, at Aandssvage- og Børneforsorgen, for saa vidt denne alene er begrundet med Barnets sjælelige Abnormitet, skal ophøre, og Hjemgivelse af Barnet finde Sted. At Ministeriet har denne overordnede Kompetence synes forudsat i følgende Tilfælde;

En 13-aarig Pige, der var aandssvag i lettere Grad, blev ved Beslutning af vedkommende Børneværnsudvalg, senere stadfæstet af Landsnævnet, inddraget under Børneforsorg og mod Faderens Protest anbragt paa Aandssvageanstalt. Da Faderen overfor Ministeriet besværede sig over Landsnævnets Afgørelse, fik han det Svar, at Ministeriet efter det oplyste ikke havde »fundet Grundlag for« at foretage videre i Sagen (Soc.min. Skr. 3. April 1941); Ministeriet »afviste« altsaa ikke Sagen.

Er den aandssvage inddraget under Forsorg efter Anmodning af Anklagemyndigheden, skal dennes Tilslutning indhentes af Anstaltsledelsen, forinden Samtykke til Udskrivning kan meddeles.

Aandssvage, der som farlige for Retssikkerheden er anbragt under Aandssvageforsorg af et Amt eller Justitsministeriet, maa, saafremt de ønsker sig udskrevet, forelægge Spørgsmaalet herom for disse Myndigheder. For saa vidt Justitsministeriet bestemmer, at de skal forblive under Aandssvageforsorg, er der ikke videre at foretage i Sagen (Just.min. Skr. 26. Juli 1946). Kommer vedkommende Amt eller Justitsministeriet derimod til det Resultat, at den aandssvage ikke længere er farlig for Retssikkerheden, saaledes at der ikke af denne Grund er noget til Hinder for hans Udskrivning, maa Anstaltsledelsen, respektive Socialministeriet, være berettiget til efter Lov 16. Maj 1934 at tage Stilling til, om den paagældende ud fra et Forsorgssynspunkt skal forblive under Forsorg, og kun hvis dette ikke er Tilfældet, kan Udskrivning finde Sted. Amtet eller Justitsministeriet maa altsaa under denne Forudsætning afgive Sagen til enten Anstaltsledelsens eller Socialministeriets videre Foranstaltning.

4. Sindssyge.

a. Ved Bestemmelserne i Forsorgsloven om Statens Pligt til at drage Omsorg for Opdragelse, Underhold, Forsørgelse, Kur og Pleje af sindssyge, jfr. § 66, til at sørge for, at Specialanstalter findes i tilstrækkeligt Antal, jfr. § 68, samt til at afholde Udgifterne ved trængende sindssyges Anbringelse paa Hospital eller i kontrolleret Familiepleje, jfr. § 69, har Sindssygeforsorgen paa samme Maade som Aandssvageforsorgen faaet fast Grund under Fødderne og Mulighed for at gennemføre den Isolering, Helbredelse og senere Tilpasning til Samfundet af de sindssyge, der er denne Forsorgs Hovedopgave.

Det sociale Udvalg har efter de nærmere Regler i O. F. § 252, Stk. 1, Pligt til at sørge for, at trængende sindssyge inddrages un-

der Sindssygeforsorg, men som nævnt foran S. 77 indeholder disse Bestemmelser ikke Hjemmel for tvangsmæssig Inddragelse af en Person under Sindssygeforsorg; Bestemmelserne herom findes derimod i Lov 13. April 1938. Den Retstilstand, som denne Lov giver Udtryk for, er udførligt beskrevet i *Borums* Personret, S. 161—175, og *Gjerulffs* Kommentar, 1942, og nærværende Fremstilling skal derfor, for saa vidt angaar sindssyge, indskrænke sig til følgende Bemærkninger:

Ved Lov 13. April 1938, jfr. § 9, opretholdes de hidtil gældende Regler for Hospitalsindlæggelse og Udskrivning i Henhold til Dom af sindssyge Personer, der har begaaet strafbare Handlinger, og om sigtede sindssyges Indlæggelse til Observation paa Sindssygehospital eller Sygehus ifølge Retskendelse, jfr. foran S. 75—76. Endvidere opretholdes med ny Hjemmel i Lovens § 10 Reglerne om Iværksættelse af Sikkerhedsforanstaltninger overfor sindssyge, hvis Tilstand rummer Fare for Retssikkerheden, d. v. s. Overøvrighedens, eventuelt Justitsministeriets, Farlighedsdekreter, jfr. foran S. 76—77. Disse anvendes iøvrigt kun sjældent (*Schlegel* U. f. R. 1937, S. 98, *Clemmesen* U. f. L. 1939, S. 1125—26).

Hvis en i Henhold til disse Regler indlagt Patient er helbredet, skal Overlægen snarest gøre Indstilling til vedkommende Ret eller Myndighed om hans Udskrivning, jfr. Lovens § 7.

Værgens hidtidige Beføjelser med Hensyn til Indlæggelse og Udskrivning af personlig umyndiggjorte maa antages at være modificeret derhen, at Værgen alene kan handle indenfor de ved Lov 13. April 1938 givne Rammer (*Gjerulff* S. 11, 24, *Borum* S. 161, *Clemmesen* U. f. L. 1939, S. 1125), jfr., at Værgen efter Lovens § 2, Stk. 1—4, og § 9, Stk. 1, alene er nævnt som berettiget til paa samme Maade som andre paarørende at fremsætte Anmodning om en Persons Inddragelse under eller Udskrivning af Forsorg.

Udover at opretholde de fornævnte specielle Bestemmelser om Indgreb overfor sindssyge fastsætter Loven de nærmere Regler for Gennemførelse af en almindelig Sindssygeforsorg.

b. Selve *Forsorgen* udøves gennem de i Henhold til O. F. § 67, jfr. Soc.min.s Bekendtgørelse Nr. 78, 28. Februar 1946, anerkendte statslige Sindssygehospitalet i eller ved Aarhus, Vordingborg, Viborg, Middelfart, Nykøbing Sj., Vedsted, Augustenborg samt Rigshospitalets psykiatriske Afdeling. Hertil kommer de ligeledes anerkendte kommunale Anstalter: Kommunehospitalets psykiatriske Afdeling, Bispebjerg Hospitals psykiatriske Afdeling, Sct. Hans Hospital, Holbæk Amts Sindssygeanstalt i Holbæk, Maribo Amts

Sindssygeanstalt i Saksøbing, Sorø Amts Sindssygeanstalt i Sorø, Præstø Amts Sindssygeanstalt i Stege og den tillige af Justitsministeriet i Henhold til Lov 13. April 1938 § 1, Stk. 1, autoriserede private Sindssygeafdeling paa Kolonien »Filadelfia«. Patienter i Statens Sindssygehospitaller, som af vedkommende Overlæge skønnes egnede dertil, kan efter Overlægens Bestemmelse anbringes i kontrolleret Familiepleje; dette gælder dog ikke Patienter, der er indlagt som farlige for den almindelige Sikkerhed, saa længe Forvaringsdekretet (Dom, Justitsministeriets eller Overøvrighedens Resolution) ikke er ophævet. Patienterne hører vedblivende under det Hospital, fra hvilket Kontrollen udøves, og kan, naar det skønnes nødvendigt, til enhver Tid tages tilbage dertil (Dir. for Statens Sindssygehospitaller Reg. 1. Febr. 1934 §§ 1, 2). Den Frihedsbevarelse, som Hospitalsopholdet er Udtryk for, gælder saaledes ogsaa ved Anbringelse i Familiepleje — der iøvrigt betragtes som en *Afdeling* af Hospitalet (jfr. Dir. Skr. 21. Febr. 1939, Aarsberetning 1941—42, S. 319) — og det i Loven og nærværende Fremstilling benyttede Udtryk »Hospitalet« dækker derfor ogsaa denne Anbringelsesform.

Under Opholdet paa Hospitalet skal den ved Politiets Hjælp tvangsindlagte sindssyge have en paa Politiets Foranledning og efter de nærmere Regler i Lovens § 6 beskikket egnet og villig Tilsynsværge, der skal holde sig underrettet om den sindssyges Tilstand og drage Omsorg for, at Hospitalsopholdet ikke udstrækkes længere end nødvendigt. Ogsaa ved Tvangsindlæggelse af mindreårige og personlig umyndiggjorte skal der beskikkes en særlig Tilsynsværge. Denne bør være en af Rekvirenten af Tvangsindlæggelsen tilstrækkelig uafhængig Person, saaledes at ikke blot Rekvirenten selv er udelukket, jfr. Lovens § 6, men heller ikke Rekvirentens Ægtefælle bør beskikkes som Tilsynsværge (Just.min. Skr. Nr. 265, 8. Decbr. 1939). Sker Indlæggelsen af den paagældende ikke ved Politiets Hjælp, skal Overlægen paa Begæring af Patienten foranledige en Tilsynsværge beskikket; det maa dog herved bemærkes, at det ikke er paalagt Overlægen at underrette Patienten om, at han har denne Ret.

En til Lovens § 6 om Beskikkelse af Tilsynsværge svarende Bestemmelse fandtes ikke i Kommissionsudkastet af 1927 eller i Lovforslaget af 1930. Tanken herom blev bl. a. under Henvisning til Bestemmelsen om Tilsynsværge for Personer internerede i Henhold til Straffelovens § 70 fremsat af *Pürschel* under Rigsdagsforhandlingerne i 1930 (Folketingstid. 1930—31, Sp. 1557—58) som et Middel til at sikre, at Patienten ikke blev tilbageholdt længere end

absolut nødvendigt, og velvilligt modtaget af Justitsminister *Zahle* (Sp. 1577—78). I den faglige Debat har *Svend Bentzon* i 1925 (U. f. R., S. 200—203) og 1946 (U. f. R., S. 283—284), *Svane* i 1926 (U. f. R., S. 265—266) og *Schlegel* i 1937 (U. f. R., S. 104) fremhævet Betydningen af, at Patienten har en Tillidsmand udenfor Hospitalet at holde sig til. Bestemmelsen herom blev derefter optaget i Lovforslaget af 1937 (R. T. 1937—38, Till. A, Sp. 2687, jfr. Till. B, Sp. 756).

I Praksis har Tilsynsværgeinstituttet næppe virket efter sin Hensigt. Det kritiseres af *Clemmesen* (U. f. L. 1939, S. 1123—24), der ud fra sine Erfaringer paa Bispebjerg Hospitals psykiatriske Afdeling fremhæver, at egnede Personer ofte ikke er villige og villige Personer ikke egnede, samt at Værgebeskikkelsen tager for lang Tid. Han gør iøvrigt opmærksom paa det irrationelle i, at Beskikkelse af Tilsynsværge kun skal ske ved Tvangsindlæggelse, men ikke ved Tvangstilbageholdelse af oprindelig frivilligt indlagte Personer. (Det er formentlig ligesaa irrationelt, at der ikke skal beskikkes Tilsynsværge for Personer indlagt i Henhold til Færlighedsdekret efter Lovens § 10; baade i dette Tilfælde og i Tilfælde af Tvangstilbageholdelse kunde en Beskikkelse af Tilsynsværge gennemføres ved, at Amtet, resp. Justitsministeriet, rettede Henvendelse til Skifteretten med Anmodning om at foretage Værgebeskikkelse i Medfør af Analogien af Lovens § 6, Stk. 1). Paa Linje med *Clemmesen* udtaler *Frøkjær Thomsen* (U. f. L. 1939, S. 1126—27), at hverken Sindssygehospitalet i Viborg, som han repræsenterer, eller Patienterne har haft Gavn, Sorg eller Glæde af de ved Loven af 1938 indførte Tilsynsværger; han dokumenterer statistisk den Langsomhed, hvormed Beskikkelsen finder Sted, og fremhæver, at dette næppe har været Lovens Mening, idet Tilsynsværgeren netop skulde være Patientens uhildede Støtte i den første og vanskeligste Tid paa Hospitalet. Ogsaa *Unsgaard* (U. f. R. 1943, S. 49—50) tager Afstand fra Tilsynsværgeinstituttet, der efter hans Mening er uden reel Værdi, saaledes som det er organiseret; et egentligt Værn for Patienten faar man kun gennem en Appelinstant. Vilde man endelig beholde Instituttet, burde man nøjes med at beskikke Tilsynsværge for Patienter, der ønsker det, og undlade at knytte Beskikkelse til det tilfældige Moment, jfr. nedenfor under c, 2°, om Indlæggelsen har været tvangsmæssig eller ikke.

c. 1° Kriteriet for, om en Person lider af *Sindssygdom*, saaledes at den første og nødvendige Betingelse for hans Tvangsanbringelse eller Tvangstilbageholdelse paa Sindssygehospital er til Stede, er som bekendt noget uskarpt. Dette er nærmere udviklet af *Helweg*

(Retslig Psykiatri S. 15—16), der betegner Sindssygdom som et rent empirisk Samlebegreb, der som saadant ikke lader sig definitions-mæssigt afgrænse, saa lidt som Begrebet Sygdom i Almindelighed; Sindssygdommene er altsaa simpelthen en Gruppe Sygdomme, der er sammenfattede i den Disciplin, som kaldes Psykiatri. Hvad der hører herunder, maa afgøres af den til enhver Tid herskende psykiatriske Skole.

Er Afgrænsningen af Begrebet Sindssygdom saaledes en Illusion og afhængig af den gængse Opfattelse indenfor den psykiatriske Videnskab, kan det paa den anden Side med Sikkerhed hævdes, at en Person, hvis Habitus ikke bringer ham indenfor denne Grænse, heller ikke kan indlægges eller tilbageholdes paa Sindssygehospitalet mod sin Vilje i Henhold til Reglerne i Loven af 1938. En Anvendelse af disse paa Tilstande, »der ganske kan ligestilles med Sindssygdom«, jfr. Straffelovens § 16, vil ikke være lovmedholdelig (jfr. *Borum*, S. 167, *Unsgaard*, U. f. R. 1943, S. 46—47, men anderledes *Gjerulff*, S. 6). En Morfinist, hvis Tilstand ikke var af psykotisk Karakter — hvilket kun undtagelsesvis er Tilfældet — kunde derfor efter Retslægeraadets og Justitsministeriets Formening ikke tvangstilbageholdes paa Sindssygehospital (Skr. 7. Juli 1943 fra Direktoratet for Statens Sindssygehospitaler).

2° Udover at den paagældende skal være sindssyg, kræver en Tvangsanbringelse, at det efter den tilkaldte Læges og vedkommende Overlæges Skøn vilde være uforsvarligt at undlade denne, idet den paagældende enten er farlig for sig selv eller andre (Farlighedsindikation) eller i en saadan Tilstand, at Udsigterne for hans Helbredelse væsentlig vilde forringes, hvis Indlæggelse ikke fandt Sted (Behandlingsindikation), jfr. Lov 1938 § 2, Stk. 2. Er dette Krav ikke opfyldt, men vedkommende Læge og Overlæge dog mener, at Indlæggelsen bør finde Sted, kan denne kun gennemføres paa frivillig Basis, jfr. Lovens § 2, Stk. 1. Tvangsanbringelse af uheldbredelige, ufarlige sindssyge kan efter det anførte ikke finde Sted.

En Tvangstilbageholdelse kan finde Sted i noget videre Omfang end en Tvangsanbringelse, idet ogsaa den sindssyge, hvis Udskrivning vil medføre væsentlige Ulemper for ham selv, kan tilbageholdes paa Hospitalet (§ 8, Stk. 2), hvorimod der ikke vil være Hjemmel for af denne Grund tvangsmæssigt at anbringe ham paa dette. Denne særlige Beføjelse til at tvangstilbageholde Patienten vil virke grelt i de Tilfælde, hvor denne ikke er tvangsindlagt, idet i disse Tilfælde selve den Omstændighed, at han frivilligt tager Ophold paa Hospitalet medfører en Indskrænkning i hans personlige Frihed, jfr. her-

ved det foran S. 68—69 anførte om trængende Personer, der efter at være nægtet kontant Hjælp melder sig til Optagelse paa en Forsørgelsesanstalt. Hospitalet virker altsaa i disse Tilfælde som en Fælde. Men hvis den paagældende enten er helbredet for sin Sindsygdом (§ 7), eller hans Tilstand er saaledes, at han *hverken* er farlig for sig selv eller andre, *eller* udsætter sig for væsentlig Forringelse af sine Udsigter for Helbredelse *eller* endelig vil være til væsentlig Ulempe for sig selv (§ 8), maa Udskrivning ikke nægtes, og hans eventuelt fortsatte Ophold paa Hospitalet vil være betinget af hans Samtykke hertil.

I et Tilfælde, hvor en gift Kvinde, der led af en paranoid Sindsygdом (kontrær, kværvulantisk, Vrangforestillinger), begærede sig udskrevet fra Sct. Hans Hospital, havde Retslægeraadet udtalt, at den paagældendes Udskrivning efter det oplyste antagelig ikke vilde medføre Ægteskabets og Hjemmets Opløsning, og uagtet hendes Tilstedeværelse i Hjemmet uden Tvivl vilde medføre meget væsentlige Ulemper for hendes Omgivelser og sandsynligvis ogsaa en Forringelse af hendes egen Tilstand, maatte det dog anses for tvivlsomt, om Udskrivning for hende selv vilde medføre saa væsentlige Ulemper, at de berettigede til at tilbageholde hende paa Sindssygehospitalet mod hendes Vilje. Under Henvisning hertil meddelte Justitsministeriet Overlægen, at der ikke var Hjemmel til Tilbageholdelse af den paagældende mod hendes Vilje (Just.min. Skr. 5. Marts 1942). Paa den anden Side har Justitsministeriet afslaaet et Andragende om Udskrivning fra en gift Mand, der som Følge af et ham i 1945 overgaaet Ulykkestilfælde (Kraniebrud med Hjernebeskadigelse) led af et ret betydeligt Sløvsind (demens) og en Mængde barokke Vrangforestillinger (mener bl. a. at han efter sin Operation i 1945 har faaet »Griseskind« syet fast paa Hovedet, og at Konen har været ham utro med 22 Mænd daglig), idet Retslægeraadet udtalte, at det »ikke var usandsynligt«, at han vilde kunne komme i Konflikt med sine Omgivelser, hvilket vilde medføre væsentlig Ulempe for ham selv (Just.min. Skr. 2. Maj 1946).

Reglerne for tvungent og frivilligt Ophold paa Sindssygehospital lider iøvrigt af den Svaghed, at det ofte er ganske tilfældigt, om den sindssyge Patient ved Indlæggelsen samtykker i denne og indlægges, uden at de materielle eller formelle Betingelser for Tvangsindlæggelse iagttages — eller protesterer og derfor maa tvangsindlægges (*Clemmesen*, U. f. L. 1939, S. 1122; *Unsgaard*, U. f. R., S. 50).

d. Angaaende den *formelle Fremgangsmaade ved Tvangsansbringelse* af en sindssyg gælder for det første, at der skal foreligge

en Indlæggelsesbegæring fremsat af en af de i Lovens § 2, Stk. 3 og 4, nævnte Personer eller Myndigheder, nemlig de, hvem Forsorgen for den paagældende retlig eller faktisk paahviler, saasom Indehaver af Forældremyndighed, Værge, Lavværge, Ægtefælle, myndige Børn, Forældre, andre nære Slægtninge eller de, hos hvem han har til Huse, eller hvem det ifølge de foreliggende Omstændigheder paahviler at drage Omsorg for ham, eller det sociale Udvalg. For saa vidt ikke andre drager Omsorg for den syge, paahviler det Politiet at træde til, jfr. Lovens § 2, Stk. 5.

Dernæst skal der foreligge Erklæring fra en ikke ved vedkommende Sindssygehospital ansat Læge, der paa Grundlag af en i den nærmeste Tid og i hvert Fald inden for de sidste 4 Uger før Indlæggelsen foretagen Undersøgelse bevidner, at den paagældende er sindssyg, og at det vil være uforsvarligt, at han ikke indlægges til Behandling paa Sindssygehospitalet, *enten* fordi han er farlig for sig selv eller andre, *eller* fordi Udsigterne for hans Helbredelse ellers væsentlig vilde forringes, i hvilket sidste Fald Lægens Skøn skal være godkendt af Amtslægen, i København Stadslægen, jfr. Lovens § 2, Stk. 2.

I særlig paatrængende Tilfælde, f. Eks. hvor en Person antræffes i formentlig sindssyg Tilstand paa Gader eller andre offentlige Steder, eller hvor der foreligger Selvmordsforsøg eller overhængende Fare for Voldshandlinger af den syge, kan Indlæggelse dog finde Sted, uden at Lægeerklæring foreligger, men saadan Erklæring skal da saavidt muligt fremskaffes i Løbet af 3 Dage efter Indlæggelsen, jfr. Lovens § 3, sammenholdt med Justitsministeriets Cirkulære Nr. 133, 28. Juni 1938 § 2, Stk. 1 b.

I alle de nævnte Tilfælde paahviler det Politiet paa Begæring af en af de foran angivne Personer eller Myndigheder at yde Bistand til Indlæggelsens Iværksættelse, jfr. Lovens § 5, Stk. 1, sammenholdt med sidstnævnte Cirkulære.

En Anbringelse paa Sindssygehospital, der ikke er tvangsmæssig, sker enten efter paagældendes egen Begæring og paa Grundlag af en Erklæring fra en Læge, der i dette Tilfælde gerne maa være ansat paa Sindssygehospitalet, jfr. Lovens § 3, eller efter de nærmestes Begæring og paa Grundlag af en Erklæring fra en Læge, der ikke er ansat ved Hospitalet. I disse Tilfælde kan Politiets Medvirken til Indlæggelsens Iværksættelse ikke paakaldes, jfr. Lovens § 5, Stk. 1, men de nærmeste er berettigede til at træffe de fornødne Foranstaltninger med Henblik paa Indlæggelsen, jfr. Lovens § 2,

Stk. 1, og kan saaledes ikke rammes af noget Erstatningsansvar for at have iværksat denne.

Afgørelsen om, hvorvidt Betingelserne for Indlæggelse er opfyldt, og hvorvidt Patienten bør modtages til Behandling for sin Sygdom, træffes af vedkommende Overlæge, jfr. Lovens § 4. Om dennes evt. Nægtelse af at modtage den syge kan der klages til den Myndighed, hvorunder Overlægen sorterer, for Statens Sindssygehospitalet til Direktøren for disse, jfr. Bekendtgørelse af Fællesregulativ Nr. 83 af 1. April 1936 § 32. Overlægens Beslutning om den syges Indlæggelse kan anfægtes i Henhold til Reglerne om Udskrivning, jfr. nedenfor.

Genindlæggelse af en tvangsindlagt Person, der er udskrevet paa Prøve fra et Sindssygehospital, kan, naar den paagældende modsætter sig Genindlæggelsen, kun ske under Iagttagelse af de i Lovens §§ 2 og 3 nævnte Betingelser, saaledes navnlig, at Politiets Bistand som Hovedregel er betinget af, at der foreligger en frisk Lægeerklæring, der tager Sigte paa Genindlæggelse (*Gjerulff* S. 17).

Udskrivning af en paa Sindssygehospital tvangsindlagt Person sker ved Overlægens Bestemmelse og enten paa hans eget Initiativ, jfr. Lovens § 7, eller paa Begæring af Patienten eller af følgende Personer: Indehaver af Forældremyndighed, Værg, Lavværg, Tilsynsværg, Ægtefælle, myndige Børn, Forældre eller andre nære Slægtninge, jfr. Lovens § 9, Stk. 1, altsaa en noget snævrere Kreds af paarørende end den, der kan tage Initiativet til en Tvangsansbringelse. For saa vidt en saadan Begæring afslaaes, skal Overlægen paa Forlangende af den, der har fremsat Begæring om Udskrivning, forelægge Sagen for Justitsministeren, der da — sædvanligvis efter Høring af Retslægeraadet — afgør, om Udskrivning skal finde Sted, jfr. Lovens § 9, Stk. 2. Overlægen skal give Indberetning til Justitsministeriet om Tilbageholdelsen af Patienter mod deres Vilje i alle Tilfælde, hvor et fra Patientens Side bestemt fremsat Krav om Udskrivning afslaaes, medens Indberetning ikke er nødvendig, saafremt Anmodningen om Udskrivning ikke fremtræder som et nogenlunde bestemt formuleret Krav, der giver Anledning til et egentligt Afslag (Just.min. Skr. 14. Okt. 1942). Har Justitsministeren afslaaet en fremsat Begæring, kan paagældende selv eller de paarørende ikke paany rejse Spørgsmaalet om Udskrivning, forinden der er forløbet 4 Maaneder efter Justitsministerens Afgørelse (§ 9, Stk. 4). Angaaende Overflytning af Patienter fra den psykiatriske Modtagelsesafdeling paa Bispebjerg Hospital til Sindssygehospitalet har Justitsministeriet indtaget det Standpunkt, at en Protest mod

Overflytningen, fremsat af en Patient, der ikke fra Begyndelsen er tvangsindlagt, skal betragtes som en Begæring om Udskrivning og som Følge heraf indberettes til Justitsministeriet, dog uden opsættende Virkning med Hensyn til Overflytningen (*Clemmesen*, U. f. L. 1939, S. 1124—1125). Clemmesen anser det under Hensyn til det tilfældige i, om en Indlæggelse er tvungen eller frivillig, jfr. foran under c, 2°, for mindre rationelt at gøre en Undtagelse for de tvangsindlagte med Hensyn til automatisk Indberetning, idet det forekommer ubilligt paa et muligt langt senere Tidspunkt saa at sige at anvende Tvangsindlæggelsen *mod* Patienten, saa meget mere som det ved Overflytningen alene drejer sig om, hvorvidt *paa dette Tidspunkt* Indikationerne for *Tvangstilbageholdelse* er til Stede eller ej. *Clemmesen* mener dog, at der under Hensyn til, at de tvangsindlagte har Tilsynsværge og kan rejse Spørgsmaalet om Udskrivning, jfr. Lovens § 9, næppe kan ske nogen Skade paa dette Punkt.

En Overførelse af kronisk sindssyge fra Statens Sindssygehospitalet til de amtskommunale Sindssygeanstalter i Stege, Saksøbing, Sorø og Holbæk udkræver ligeledes Justitsministeriets Resolution, saafremt den paagældende Patient ikke i sin Tid har været indlagt mod sin Vilje og nu protesterer imod, at Overførelsen finder Sted (Just.min. Skr. Nr. 50, 25. Febr. 1939).

Saafremt der er Grundlag for at anbringe et Barn under 18 Aar paa Sindssygehospital, men hverken Forældre eller andre dertil berettigede fremsætter Begæring herom, paahviler det i Medfør af O. F. § 130, Stk. 1, Nr. 4, Børneværnsudvalget at fjerne Barnet fra Hjemmet for derefter som Indehaver af Forældremyndigheden, jfr. O. F. § 133, smh. m. L. 1938, § 2, Stk. 3, at fremsætte Begæring om Indlæggelse, men nogen selvstændig Ret til mod Overlægens Protest at indlægge Barnet paa Sindssygehospital har Børneværnsudvalget lige saa lidt som Forældre for mindreaarige eller Værge for personlig umyndiggjorte; Spørgsmaalet om Anbringelse paa og Udskrivning fra Sindssygehospital maa ogsaa, for saa vidt angaar Personer, der er fjernet fra Hjemmet i Henhold til O. F. § 130, afgøres i Overensstemmelse med Reglerne i Lov 1938, og denne Lovs § 9 maa forstaas saaledes, at Patienten selv, naar han er over 15 Aar, kan begære sig udskrevet, samt at Forældre har Ret til at begære deres Børn udskrevet, selvom de paa Grund af Barnets Fjernelse fra Hjemmet er uden Del i Forældremyndigheden (Just.min. Skr. 10. Oktober 1945). Saavel Barnet selv som Forældrene vil altsaa kunne give Stødet til et Resultat, der ikke billiges af henholdsvis Forældrene og Børneværnsudvalget i deres Egenskab af Forældremynd-

dighedens Indehaver; dog vil urimelige Resultater kunne undgaas ved Overlægens og Justitsministeriets Anvendelse af L. 1938 § 8 om Nægtelse af den paagældendes Udskrivning. Ogsaa en personlig umyndiggjort Patient kan selv fremsætte Begæring om Udskrivning, men Værgens Erklæring over Begæringen bør indhentes (Just.min. Skr. Nr. 161, 23. April 1941).

e. De i Lov af 13. April 1938, §§ 2—11, indeholdte — foran omtalte — Regler finder tilsvarende Anvendelse paa Behandlingen af sjæleligt abnorme Epileptikere paa statsanerkendte Anstalter (Kolonien Filadelfia, Dianalund, Moltkes Sygehjem for epileptiske Piger, Ruds Vedby, Epileptikerhospitalet i Nyborg), saaledes at Indlæggelse og Tilbageholdelse af saadanne Personer mod deres Vilje kun maa finde Sted paa de nævnte Anstalter, jfr. Lovens § 12. Det sociale Udvalg kan i Overensstemmelse hermed begære Indlæggelse af en Epileptiker i Henhold til O. F. § 255.

B.

Smitsomt syge.

Personer, der lider af *epidemiske Sygdomme*, som er under offentlig Behandling, kan af vedkommende *Epidemikommission* med Rekurs til Overepidemikommissionen tvangsisoleres i deres Bolig eller ved Indlæggelse paa Epidemisygehus, jfr. Lov Nr. 138, 10. Maj 1915, §§ 2, 14 og 15. Overtrædelse af et Paabud herom straffes med Fængsel eller Bøde, og Sagen behandles som offentlig Politisag, jfr. Lovens § 36. Epidemikommissionen kan ikke rekvirere Politiets Bistand til Indlæggelsen. Personer, der lider af *Tuberkulose*, er, naar der foreligger ganske særlig Smittefare, underkastet Epidemikommissionens Bestemmelsesret — ligeledes med Rekurs til Overepidemikommissionen — og kan f. Eks. tvangsindlægges paa et Tuberkulosehospital, jfr. Lov Nr. 145, 12. Marts 1918 § 5. Ogsaa Overtrædelse af et saadant Paabud kan under en offentlig Politisag straffes med Bøde eller Fængsel, jfr. Lovens § 14, men heller ikke her kan Epidemikommissionen rekvirere Politiets Bistand til Indlæggelsen. For at forhindre smitsomme Sygdommes Indførelse i Riget kan *Karantænemyndighederne* i Medfør af Lov Nr. 53, 10. Marts 1938 træffe forskellige Foranstaltninger overfor Personer, der ankommer hertil søværts, landværts eller luftværts, herunder med Henblik paa de paagældendes Isolering. Politiet skal yde fornøden Bistand, og Overtrædelse af de givne Paabud medfører Strafansvar (Politisag).

Medens Personer, der led af *Kønssygdom*, tidligere i Medfør af Lov Nr. 81, 30. Marts 1906, § 5, jfr. § 14, ved Politiets Hjælp kunde tvangsindlægges til Kur paa Sygehus efter vedkommende Amtmands (i København Politidirektørens) Bestemmelse, der kunde indankes for Indenrigsministeren, er det nu ved § 17 i Lov 4. Juni 1947 om Bekæmpelse af Kønssygdomme fastsat, at den, der af Politiet er tvangsindlagt paa Sygehus til Undersøgelse eller Behandling for smitsom Kønssygdom, *kan kræve den af Politiet truffne Indlæggelsesbeslutning forelagt Retten til Afgørelse*. Den paagældende skal ved Indlæggelsen gøres bekendt med denne Rekursadgang og afæskes Erklæring om, hvorvidt denne ønskes benyttet. Er dette Tilfældet, skal Sagen inden 24 Timer efter Begæringens Fremsættelse forelægges for Underretten i den Retskreds, hvor den tvangsindlagte ved Indlæggelsen havde Bopæl eller Ophold. Begæringen har ikke opsættende Virkning. Sagen behandles efter Reglerne i Retsplejelovens 4. Bog (Strafferetsplejen). Retten afgør ved Kendelse, om Betingelserne for Tvangsindlæggelse er til Stede. Den af Retten afsagte Kendelse kan paakæres efter Bestemmelserne i Retsplejelovens Kap. 85. Omkostningerne ved disse Sagers Indbringelse for Retten udredes af det offentlige, medmindre Retten under særlige Omstændigheder, herunder særlig Gentagelsestilfælde, træffer anden Bestemmelse.

Den tvangsindlagte maa ikke forlade Sygehuset, førend dettes Læge skønner, at Sygehusophold ikke længere af Hensyn til Smittefaren er fornødent. Saafremt en Begæring om Udskrivning afslaaes, kan Udskrivningsspørgsmaalet begæres forelagt Retten til Afgørelse, dog først 4 Uger efter en eventuelt tidligere Retsafgørelse om Tvangsindlæggelse eller Tilbageholdelse.

C.

Understøttede Personer, der er syge.

Overfor saadanne findes — ligesom tidligere i Fattiglovens § 29, Stk. 4, — Hjemmel for administrativ Frihedsberøvelse i O. F. § 30, Stk. 4, hvorefter vedkommende sociale Udvalg i Sygdomstilfælde med Samtykke fra en Læge og om fornødent med Politiets Bistand, jfr. O. F. § 45, Stk. 3, kan indlægge enhver personlig understøttet paa Sygehus, Alderdomshjem, Plejestiftelse eller i en Forsørgelsesanstalts Sygeafdeling.

Den Omstændighed, at en Person oppebærer forsikringsmæssig Hjælp, bringer ham ikke ind under Bestemmelsen. Saaledes er det med Hensyn til en Aldersrentenyder statueret, at kun hvis han modtager Hjælp udover Renten med Tillæg efter Folkeforsikringslovens § 40, kan det sociale Udvalg med en Læges Samtykke indlægge ham paa Alderdomshjem mod hans Vilje (Soc.min. Skr. 11. September 1937, Sgr. T. 1937, S. 390). En Indlæggelse, der ikke kan betragtes som Led i paagældendes Forsørgelse, kan ikke støttes paa O. F. § 30, Stk. 4. Bestemmelsen omfatter derfor ikke Indlæggelse til Observation paa en Aandssvageanstalt (Soc.min. Skr. 10. Juni 1939). Forsaavidt Forsørgelsesmaaden i en given Situation er specielt anvist i O. F., er den heromhandlede almindelige Bestemmelse i § 30, Stk. 4, uanvendelig. Saaledes var der i et Tilfælde, hvor det sociale Udvalg skulde yde Hjælp til en Kvinde i Anledning af hendes Nedkomst jfr. O. F. Kap. XVII, herunder bl. a. § 232: »...berettiget til Optagelse paa almindeligt Sygehus eller i kommunalt Fødehjem...«, ikke Hjemmel til mod hendes Vilje at lade hende indlægge paa et Fødehjem (Soc.min. Skr. 19. Juli 1935).

Rekursen ved de i Henhold til foranstaaende trufne Afgørelser er den i Medfør af O. F. § 50 sædvanlige: Amt, Socialministerium.

IX.

ADMINISTRATIV FRIHEDSBERØVELSE MED KORREKTIONSFORMAAL

A.

Forsømmelige bidragspligtige eller Forsørgere.

For den, der ikke opfylder den ham i Henhold til Overøvrighedens Resolution eller en af Overøvrigheden godkendt Overenskomst, Separations- eller Skilsmissebevilling eller -dom paahvilende Forpligtelse til at betale Bidrag til Underhold af Ægtefælle, Børn, Adoptivbørn, Stifbørn samt til en udenfor Ægteskab besvangret Kvinde, kan der blive Spørgsmaal om i Medfør af Lov Nr. 133, 7. Maj 1937, om Inddrivelse og Sikring af Underholdsbidrag at anvende Retsmidlet Afsoning.

Det samme, jfr. nævnte Lovs § 1 samt O. F. § 14, smh. m. §§ 9, 10, 200, 217, gælder den Forsørger eller bidragspligtige (Faderen til et Barn født udenfor Ægteskab), hvem det i Medfør af O. F. § 7 af Overøvrigheden eller det sociale Udvalg er paalagt at yde Bidrag til Dækning af de Udgifter, det offentlige har haft vedrørende en hans Forsørgelses- eller Bidragspligt undergivet Person, og endvidere den, hvis Bidrag til et Barns Underhold, hvad enten det af Overøvrigheden er paalagt i Henhold til den privatretlige Lovgivning eller i Henhold til Forsorgsloven, er forskudsvis udbetalt af det offentlige i Henhold til Forsorgslovens Kap. XV. Afsoning sker efter Reglerne om Straf af Fængsel, saaledes at der afsones 1 Dag for hver 3 Kr., som Beløbet udgør indtil 60 Kr. inkl., 1 Dag for hver 5 Kr., som Beløbet udgør over 60 Kr. og indtil 400 Kr. inkl., og 1 Dag for hver 25 Kr., som Beløbet udgør over 400 Kr. Afsoningstiden kan ikke være kortere end 2 Dage eller længere end 120 Dage i Løbet af 1 Aar (Lov 1937 §§ 12, 13).

Visse Kategorier af bidragspligtige kan, hvad enten det drejer sig om Bidrag fastsat i Henhold til den privatretlige Lovgivning eller O. F. eller om forskudsvis udbetalte Bidrag, ikke hensættes til Afsoning, saaledes en tjenstgørende værnepligtig og en Kvinde, der er bidragspligtig til nuværende eller tidligere Mand eller til Stif-

børn (L. 1937 § 16, smh. m. § 1, Stk. 1 og 2), og Afsoning kan ikke finde Sted, før Bidraget forgæves er søgt inddrevet ved Udpantning eller af Politimesteren (L. 1937 § 14) eller — f. s. v. angaar Bidrag paalagt i Henhold til O. F. (Just.min. Cirk. Nr. 206, 20. Decbr. 1937, I, B, 1, 2. Pkt.) og forskudsvis udbetalte Bidrag (O. F. § 200) — det sociale Udvalg er skønnet uerholdeligt.

Bestemmelse angaaende Afsoning træffes af Politimesteren paa det Sted, hvor den bidragspligtige bor eller opholder sig, i København af Overpræsidenten. De af Politimesteren trufne Bestemmelser angaaende Afsoning kan indankes for Amtmanden. Overøvrighedens Afgørelse med Hensyn til Afsoning kan ikke indankes for højere Myndighed (L. 1937 § 18). Afgørelsen med Hensyn til Afsoning træffes dog primært af Overøvrigheden for saa vidt angaar Bidrag paalagt i Henhold til O. F. § 7, Stk. 2 og 3, samt forskudsvis udbetalte Bidrag (Just.min. Cirk. Nr. 206, 20. Decbr. 1937, I, B, 4, 1. Pkt., smh. m. O. F. §§ 14, Stk. 2, 200). Overøvrighedens Afgørelse med Hensyn til Afsoning kan ikke af den paagældende Forsørger (bidragspligtige) indankes for højere Myndighed, medens Nægtelse af at fastsætte Afsoningsret for hele Bidraget eller en Del af dette eller at iværksætte en begæret Afsoning af vedkommende sociale Udvalg kan indankes for Socialministeriet (O. F. § 14, Stk. 4).

Afsoningen kan af de nævnte Myndigheder stilles i Bero eller bringes til helt eller delvis at bortfalde ud fra et Skøn over den bidragspligtiges Betalingssevne og -vilje (L. 1937 § 17, O. F. § 14, Stk. 2 og 3).

Specielt med Hensyn til forskudsvis udbetalt Underholdsbidrag bestemmes i O. F. § 200, Stk. 3, jfr. § 217, at det sociale Udvalg i Tilfælde, hvor det indstilles til Overøvrigheden, at Afsoning skal ske, er berettiget til, om fornødent ved Politiets Bistand, at sikre sig den bidragspligtiges Tilstedeværelse, til endelig Afgørelse træffes, og — hvis det skønnes nødvendigt — lade ham midlertidig indlægge i en Arbejdsanstalt, dog kun for saa vidt den bidragspligtiges tidligere Forhold som saadan lader befrygte, at han vil søge at undrage sig Betaling eller Afsoning ved at forlade Kommunen. Udvalgets Afgørelse kan ifølge Praksis i hvert Fald ikke indankes for højere Myndighed end Amtet, jfr. Soc.min.s Skr. 20. Decbr. 1934 (Sgr. T. 1934, S. 515), hvorefter et Amt dels havde godkendt, at et Socialudvalg i Medfør af § 200, Stk. 3, foreløbig havde anbragt en Alimentant paa Arbejdsanstalt, dels udfærdiget Afsoningsordre imod ham. Alimentanten indbragte Sagen for Ministeriet, af hvilket den afvistes som endelig afgjort af den underordnede Myndighed.

Har vedkommende Fader eller Moder i over 2 Aar intet, eller næsten intet, betalt i Afdrag paa den Del af skyldige Underholdsbidrag, som er udbetalt af det offentlige, og for hvilken der er dekretet Afsoning, kan iflg. O. F. § 207, jfr. § 218, den udbetalende Kommune andrage Overøvrigheden om, at den bidragspligtige maa blive hensat til Tvangsarbejde fra 2 Maaneder til $\frac{1}{2}$ Aar. Overøvrigheden skal, forinden den træffer sin Afgørelse, om muligt afæske den bidragspligtige og dennes Opholdskommune en Erklæring i Sagen. For saa vidt Kommunen har været afskaaret fra i Tide at bringe Bestemmelsen om Hensættelse til Tvangsarbejde til Anvendelse som Følge af, at paagældende har undladt at melde Flytning, kan Hensættelsen til Tvangsarbejde, hvis det maa antages, at den bidragspligtige ved Undladelse af at melde Flytning har tilsigtet at unddrage sig sin Forsørgelsespligt, stige indtil 1 Aar.

I Tilfælde, hvor den bidragspligtige Fader eller Moder til et Barn udenfor Ægteskab har mere end 3 Børn udenfor Ægteskab med flere forskellige Mødre eller Fædre og i øvrigt fører et vitterligt løsagtigt Levned samt viser grov Forsømmelighed med Hensyn til sine Forsørgelsespligter, kan Frihedsberøvelsen stige til Tvangsarbejde i indtil 2 Aar. Hvor vedkommende Ægtemand (Hustru) har forladt sin Familie for at leve sammen med en anden Kvinde (Mand), kan Frihedsberøvelsen ligeledes, for saa vidt den bidragspligtige i øvrigt fører et vitterligt løsagtigt Levned og tillige udviser grov Forsømmelighed med Hensyn til sin legale Forsørgelsespligt, stige til Tvangsarbejde i indtil 2 Aar. Overøvrighedens Afgørelser i Henhold til disse Bestemmelser kan af vedkommende bidragspligtige indankes for Socialministeren .

Misligholdelse af *Forsørgelsespligten* vil foruden med Bidragspaalæggelse og Afsoning m. v. i Henhold til foranstaaende Bestemmelser kunne rammes med Frihedsberøvelse i Henhold til O. F., Kap. XXV om »Forsømmelige Forsørgere«.

I Tilfælde, hvor en Forsørger hæver Samlivet med Familien og modvillig unddrager sig sin Forsørgerpligt, kan saaledes det sociale Udvalg i hans Opholdskommune paa Begæring af den Kommune, der har maattet træde til, fastsætte et ugentligt Bidrag, som den forsørgelsespligtige vil have at udrede, indtil Overøvrighedens Afgørelse af den endelige Bidragspligt foreligger. Betaler Forsørgeren ikke de foreløbig fastsatte Bidrag, skønt han maa antages at være i Stand hertil, kan det sociale Udvalg med Kommunalbestyrelsens Samtykke straks lade ham indlægge i en Arbejdsanstalt, hvor han

kan forblive, indtil de skyldige Bidrag er betalt, dog længst indtil den endelige Bidragsresolution foreligger (O. F. § 311).

I Tilfælde, hvor en Forsørger samlever med sine Børn, men, skønt han er i Stand hertil, nægter at rette sig efter en af det sociale Udvalg beskikket Tilsynsværges Bestemmelser, kan Kommunalbestyrelsen under særlige Omstændigheder indstille til Overøvrigheden, at Forsørgeren straffes som forsømmelig Forsørger med Tvangsarbejde i indtil 3 Maaneder, hvorhos Børnene midlertidig eller endelig overtages til Forsørgelse af Kommunen (O. F. § 312).

I § 313 omhandles det Tilfælde, at den ene af 2 samlevende Ægtefæller maa søge Kommunehjælp, fordi den anden ikke efter Evne bidrager forsvarligt til Familiens Forsørgelse. Søger førstnævnte Ægtefælle samtidig Separation eller Skilsmisse, saaledes at Bidragsspørgsmaalet derved vil blive ordnet, paalægges det den forsømmelige Forsørger *indtil videre* at yde et bestemt ugentligt Bidrag til Familiens Underhold. I modsat Fald sker Bidragsfastsættelsen uden denne Begrænsning. Betaler Forsørgeren ikke de saaledes paalagte Bidrag, skønt han maa antages at være i Stand hertil, kan det sociale Udvalg med Kommunalbestyrelsens Samtykke straks lade ham indlægge i en Arbejdsanstalt, hvor han, for saa vidt det drejer sig om de foreløbige Bidrag, kan forblive, indtil enten de skyldige Bidrag er betalt, eller Sagen om Separation eller Skilsmisse er i Orden, dog ikke udover 3 Maaneder. Drejer det sig ikke om foreløbige Bidrag, maa Opholdet i Arbejdsanstalten ikke være kortere end 1 Maaned og ikke længere end 3 Maaneder. Kommunalbestyrelsens Afgørelse i Henhold til § 313 skal ikke — saaledes som Afgørelsen i Henhold til den nedenfor omtalte Bestemmelse i § 314 — forelægges Overøvrigheden til Godkendelse, jfr. Soc.min.s Skr. 7. Juli 1936, (Sgr. T. 1935, S. 201).

Hvis det sociale Udvalg i de i § 313 omhandlede Tilfælde skønner, at paagældendes Forhold som Forsørger fremviser en Ansvarløshed af en særlig graverende Karakter, f. Eks. enten fordi han i længere Tid har anvendt en alt for ringe Del af sin Fortjeneste til sin Families Forsørgelse, medens han har brugt alt for meget til sig selv, til andre Forbindelser, til Udskejelser af forskellig Art el. lign., eller fordi han paa Grund af Drikfældighed, Arbejdslede el. lign. ligger Familien til Byrde, kan ifølge § 314 Udvalget, for saa vidt det ikke besluttet at tage ham under Særforsorg for Alkoholisme, straks — dette vil i Modsætning til § 313 sige uden forudgaaende Bidragspaalæggelse, jfr. Soc.min. Skr. 5. Juli 1935 (Sgr. T. 1935, S. 273) — lade ham indlægge paa en Arbejdsanstalt. Sagen fore-

lægges derefter uopholdelig Kommunalbestyrelsen, som kan indstille til Overøvrigheden, at han hensættes til Tvangsarbejde fra 2 Maaneder til $\frac{1}{2}$ Aar eller under skærpende Omstændigheder eller i Gentagelsestilfælde fra 3 Maaneder til 1 Aar. Overøvrigheden kan dog efter Indstilling fra vedkommende Anstalt og efter at have indhentet Erklæringer fra den anden Ægtefælle og Kommunalbestyrelsen senere forkorte de angivne Tidsrum.

Det stærke Behov for smidigt at kunne reagere mod Forsømmelighed, udvist af en Forsørger, har i Socialministeriets Praksis medført saavel en Afsvækkelse af Betingelserne for at bringe § 314 i Anvendelse som en Udvidelse af de Sanktioner, der efter denne Bestemmelse staar til Raadighed.

Uanset Ordene »de i § 313 omhandlede Tilfælde« og derfor med tvivlsom Hjemmel har Ministeriet saaledes i flere Afgørelser *godkendt en Forsørgers Anbringelse i Tvangsarbejdsanstalt, uden at den anden Ægtefælle kunde siges at have søgt Hjælp under Henvisning til, at Forsørgeren ikke efter Evne bidrog forsvarligt til Familiens Forsørgelse*. Som Eksempel herpaa kan nævnes en Sag, hvorunder en københavnsk Forsørger, der var gift og havde 3 Børn, i Løbet af faa Aar 3 Gange havde mistet sit Arbejde paa Grund af Drikkeri og 1 Gang havde forladt sit Arbejde uden Grund. I Arbejdsløshedsperioderne oppebar han Arbejdsløshedsunderstøttelse og offentlig Hjælp og blev af vedkommende Socialkontor gentagne Gange advaret imod sit overdrevne Spiritusforbrug. Da han efter sidste Arbejdsophør paany henvendte sig om Hjælp, blev han uden noget Initiativ fra Hustruens Side ved Magistratens Foranstaltning indlagt i Arbejdsanstalten paa »Sundholm« i Henhold til O. F. § 314, Stk. 1, og i Tilslutning hertil bestemte Overpræsidenten i Medfør af samme Bestemmelse, at han vilde være at hensætte til Tvangsarbejde i 2 Maaneder. Efter at baade han og Hustruen havde besværet sig over hans Anbringelse i Arbejdsanstalten, udtalte Ministeriet, at man ikke havde fundet Grundlag for at tilsidesætte de af Magistraten og Overpræsidenten truffne Afgørelser (Soc.min. Skr. 3. Novbr. 1941).

Den nævnte Udvidelse af Sanktionerne er sket ved Socialministeriets foran citerede Skr. 5. Juli 1935, jfr. Skr. 2. Jan. 1936, (Sgr. T. 1935, S. 486), hvorefter der intet er til Hinder for, at Overøvrigheden i Henhold til § 314 kan beslutte, »at *Anbringelse paa Arbejdsanstalt kan finde Sted i Stedet for Hensættelse til Tvangsarbejde*, idet Anbringelsen paa Arbejdsanstalt dog skal ske indenfor de i Bestemmelsens Stk. 1, sidste Pkt., omtalte Tidsfrister«, herunder det

fastsatte Minimum for Anstaltsopholdets Varighed, henholdsvis 2 og 3 Maaneder, jfr. Soc.min. Skr. 7. Juli 1936 (Sgr. T. 1936, S. 201). Denne Udvidelse er ikke uden Betænkelighed, idet de kommunale Myndigheder, naar der saaledes er aabnet Adgang til at benytte den mildere Anbringelsesmaade, formentlig vil betænke sig mindre paa at statuere »Ansvarsløshed af en særlig graverende Karakter«, jfr. § 314, og Konsekvensen af de citerede Afgørelser vil derfor kunne blive, at Forsørgere, hvis Forhold alene burde bringe dem ind under § 313, nu rammes af § 314 og saaledes udsættes for Anstaltsophold uden forudgaaende Bidragspaalæggelse og udover det i § 313 fastsatte Maximum af 3 Maaneder.

Iøvrigt kan følgende Fortolkningsbidrag nævnes:

En Forsørger, der var gift og havde 3 Børn, fik — efter i over 1 Aar ikke at have modtaget offentlig Hjælp — udbetalt 2 Ugers Understøttelse af det sociale Udvalg i en Landkommune, efter at han paa Grund af en lettere Sygdom havde afbrudt sit Arbejde. Dagen efter, at Understøttelsen for den anden Uge var udbetalt, henvendte Hustruen sig til Sogneraadetsformanden for at faa Vejledning m. H. t. Skilsmisse, idet hun henviste til Mandens Forsømmelse af sine Forsørgerpligter. Sogneraadet vedtog derefter enstemmigt at hensætte Manden paa Arbejdsanstalt, hvilket bragtes til Udførelse den følgende Dag, og Dagen efter indstillede Sogneraadet til Amtet, at Anstaltsopholdet blev fastsat til 3 Maaneder. Sogneraadet paaberaabte sig herved foruden Hustruens Klage, at Manden ved sin Ansøgning om Hjælp havde fortiet, at Hustruen i de sidste 2 Maaneder havde tjent 300 Kr., samt at hun f. T. tjente 6,75 Kr. om Dagen. Amtet tiltraadte Sogneraadets Indstilling. I en Udtalelse til Justitsministeriet, hvortil Forsørgeren havde henvendt sig med Krav om Erstatning for den stedfundne Anstaltsanbringelse, bemærkede Socialministeriet, at man under Hensyn til, at paagældende ikke i længere Tid havde oppebaaret offentlig Hjælp og til, at der ikke havde været Trang til saadan Hjælp ved Udbetalingen af den ugentlige Understøttelse — hvilket det sociale Udvalg uden større Besvær kunde have skaffet sig Oplysning om — ikke mente, at der i O. F. § 314 havde været Hjemmel til at iværksætte den omhandlede Anstaltsanbringelse (Soc.min. Skr. 8. April 1942). Ministeriet lagde ved Afgivelsen af denne Erklæring Vægt paa, at det maa være en *Betingelse for Anvendelsen af § 314, at vedkommende forsømmelige Forsørgers Familie som Følge af Forsømmelsen kommer i Trang til offentlig Hjælp*, hvilket Krav efter Ministeriets Mening ikke var opfyldt i den foreliggende Sag, jfr. Oplysningerne

om den lange understøttelsesfri Periode og om Hustruens Indtægter, hvortil kom, at der intet var oplyst om, at Hustruen havde næret Ønske om økonomisk Hjælp fra det offentlige.

I et Tilfælde, hvor en Person i Sommeren 1941 havde anvendt Størstedelen af sin Arbejds løn til Drik og Udskejelser, saaledes at Familien ofte havde manglet det nødvendigste til sit Underhold, og 2 Gange i Sommerens Løb havde været anholdt for i Drukkenskab at have anvendt Vold overfor Hustruen, men hvor Kommunen først den 22. Januar 1942 rettede Henvendelse til Amtet om hans Hensættelse til Tvangsarbejde i 2 Maaneder, udtalte Ministeriet, at § 314 forudsatte, at der skrides ind paa et Tidspunkt, da vedkommendes Forhold som Forsørger frembyder en Ansvarsløshed af særlig graverende Karakter, og at han derfor ikke kunde hensættes til Tvangsarbejde, idet der ikke forelaa Oplysning om, at hans Forhold i den seneste Tid havde været af den nævnte Beskaffenhed (Soc.min. Skr. 23. Februar 1942).

Et andet lignende Tilfælde drejede sig om en københavnsk Forsørger, der een Gang i 1936 og een Gang i 1940 havde forbrugt henholdsvis udbetalt Understøttelse og Arbejds løn til egne Formaal, og som i 1942 havde pantsat sit eget og det ene Barns Tøj og selv brugt Pengene og i Juni Maaned, medens han oppebar Understøttelse fra sin Arbejds løsheds kasse, var kommet stærkt beruset hjem, havde slaaet Hustruen og nægtet hende Penge til Køb af Fødevarer til hende og Børnene, saaledes at hun maatte henvende sig paa Socialkontoret om Hjælp. Magistraten lod ham derefter i Henhold til § 314 indlægge i Arbejdsanstalten paa Sundholm og indstillede til Overpræsidenten, at han blev hensat til Tvangsarbejde i 2 Maaneder, hvilket Overpræsidenten godkendte, ligeledes i Henhold til § 314. Disse af Magistraten og Overpræsidenten trufne Afgørelser blev af Hustruen indanket for Socialministeriet, der tilsidesatte dem, idet Ministeriet maatte nære Betænkelighed ved at godkende, at paagældende i den sidste Tid forinden Anbringelsen havde udvist en Ansvarsløshed af særlig graverende Karakter, hvorved Ministeriet henviste til, at de af Magistraten iøvrigt fremdragne Forhold laa flere Aar tilbage. Ministeriet fandt derfor ikke, at der havde været tilstrækkeligt Grundlag for at anbringe den paagældende paa Anstalt i Medfør af O. F. § 314 og bestemte, at han skulde dimitteres fra Anstalten (Soc.min. Skr. 6. Novbr. 1942). Naar Ministeriet saaledes tilsidesatte de trufne Afgørelser, hænger det — foruden med det i Skrivelsen anførte — sammen med, at der efter de foreliggende Oplysninger syntes at have været Grundlag for at

bringe O. F. § 313 i Anvendelse, altsaa Paalæg af Bidrag med den Virkning, at Manden bliver anbragt paa Arbejdsanstalt, saafremt han ikke betaler disse. Afgørelsen er saaledes ogsaa Udtryk for det selvfølgelig Synspunkt, at de kommunale Myndigheder *ikke kan anvende den strengere Sanktion i § 314, naar der alene er Grundlag for at anvende den mildere (betingede) Sanktion i § 313.*

Som fremhævet i selve Bestemmelsen sker Hensættelse i Arbejdsanstalt, jfr. den foran nævnte Skrivelse 5. Juli 1935, eller til Tvangsarbejde i Henhold til O. F. § 314 paa bestemt Tid, nemlig fra 2 Maaneder til $\frac{1}{2}$ Aar eller i Gentagelsestilfælde fra 3 Maaneder til 1 Aar. Dette er dog ikke ensbetydende med, at den paagældende altid kan regne med at blive dimitteret fra Anstalten efter Udløbet af det saaledes fastsatte Tidsrum. Socialministeriet fandt saaledes ikke noget at indvende imod, at en Persons Ophold i Henhold til § 314 i Arbejdsanstalten paa Sundholm var forlænget med de Tidsrum, i hvilket han havde været bortgaaet eller var udeblevet fra Anstalten, hensat til Tvangsarbejde paa Grund af Rømning samt hensat i Vestre Fængsel til Afsoning af en Hæftestraf; derimod bortsaa man fra et Ophold paa Øresundshospitalet (Soc. min. Skr. 3. Novbr. 1942). Spørgsmaalet om, hvorvidt paagældende selv er Skyld i Afbrydelsen, er med andre Ord afgørende.

Spørgsmaalet om, i hvilket Omfang en tvangsindlagt kan paa kalde de almindelige Domstoles Beskyttelse mod uberettiget administrativ Frihedsberøvelse, vil blive taget op til samlet Behandling nedenfor S. 150 ff., men til Illustration af Samspillet mellem Administration og Domstole, skal allerede paa dette Sted nævnes følgende Sag, der, saavidt ses, er den eneste vedrørende § 314, der har været for Retten:

En i en Landkommune bosat Arbejdsmand indgik i Oktober Maaned 1935 Ægteskab med en Kvinde, som medbragte 2 Børn af tidligere Ægteskab og i November Maaned fødte et Barn, som Manden var Fader til. I Januar Maaned 1936 klagede Hustruen til det sociale Udvalg over, at Manden den 24. s. M. havde forladt Hjemmet og taget Ophold hos sine Forældre medtagende det 2 Maaneder gamle Fællesbarn, samt over, at Manden til Trods for et ham af Formændene for henholdsvis Børneværnsudvalget og det sociale Udvalg givet Paalæg havde nægtet hende Adgang til at amme Barnet. Efter at Sagen havde været behandlet i et Børneværnsudvalgsmøde den 31. Januar 1936, hvor Hustruen og dennes Forældre havde været til Stede, og hvortil Manden var tilsagt, men ikke mødt, blev paa-

gældende den 1. Februar 1936 paa det sociale Udvalgs Foranledning og ved Politiets Foranstaltning anbragt i vedkommende Arbejdsanstalt i Henhold til Forsorgslovens § 314, Stk. 1, som forsømmelig og ansvarsløs Forsørger. Ved Skrivelse af 3. s.M. indstillede Udvalget — hvis Indstilling senere blev tiltraadt af Sogneraadet, jfr. § 314, Stk. 1 (Kommunalbestyrelsen) — til Amtets Godkendelse, at paagældende forblev paa Anstalten i 2 Maaneder, idet Udvalget som Begrundelse for sin Indstilling, foruden at henvise til den af Hustruen indgivne Klage, bl. a. oplyste, at paagældende ved Ophævelsen af Samlivet med Hustruen den 24. Januar 1936 havde medtaget et i November 1935 til Hustruens Børn af tidligere Ægteskab udbetalt Underholdsbidrag paa 228 Kr. samt iøvrigt beholdt saavel den til paagældendes egen som til Hustruens Forsørgelse udbetalte Kommunehjælp, saaledes at Hustruen havde lidt Nød. Under Hensyn til disse Oplysninger godkendte Amtet den 4. Februar 1936 Udvalgets Indstilling. Denne Afgørelse blev af den paagældendes Fagforening indanket for Socialministeriet, under hvis Behandling af Sagen det forelaa oplyst, at Hustruen var aandssvag, at Manden før sin Bortgang fra Hjemmet den 24. Januar 1936 havde raadført sig med Formanden for Børneværnsudvalget, der paa Grund af en Trusel fra Hustruen om at ville ombringe det fælles Barn, raadede ham til at tage det med til sine Forældres Hjem, og at det kun var en Rest paa ca. 40 Kr. af det omhandlede Underholdsbidrag, paagældende havde medtaget, da han forlod Hustruen. I sin Afgørelse udtalte Ministeriet, at de kommunale Myndigheder burde have ordnet Sagen ved at fjerne Barnet fra Faderen og udbetale Hustruen Hjælpen direkte, samt at der ikke havde været tilstrækkeligt Grundlag for den af Amtet godkendte Anbringelse af paagældende i Arbejdsanstalten. (Soc.min. Skr. 10. Maj 1937).

Under den Retssag, som paagældende derefter anlagde mod Kommunen til Opnaelse af Erstatning for den Tort, han havde lidt, og for den forvoldte Forstyrrelse i hans Stilling og Forhold, indtog Vestre Landsret det Standpunkt, at Kommunen vel havde fejlet i sit Skøn, men at der forelaa saadanne Undskyldningsgrunde for den begaaede Fejl, herunder at paagældende var udeblevet fra det Møde den 31. Januar 1936, hvor Kommunens Børneværnsudvalg havde behandlet Hustruens Klager imod ham, at der ikke burde tilkendes Manden Erstatning. En dissentierende Dommer mente derimod, at Kommunen ikke til Grund for »en Afgørelse af saa indgribende Art« burde have lagt de af den aandssvage Hustru og hendes Forældre afgivne Forklaringer om Mandens Adfærd til Grund og vote-

rede for en Godtgørelse for lidt Tort. Paagældende indankede derefter Sagen for Højesteret, der i sin Dom af 10. Januar 1940 fremhævede, at der i Kommunens Indstilling til Amtet indeholdtes forskellige Urigtigheder, saaledes at paagældende til sig selv havde beholdt Alimentationsbidrag og udbetalt Kommnehjælp og den manglende Oplysning om, at hans Tagen Ophold hos Forældrene med det mindste Barn skete efter Anvisning af Børneværnsudvalgets Formand. Højesteret ansaa det ligeledes for usikkert, om Hustruen og Børnene, som i Indstillingen anført, kunde siges at have lidt Nød. Ifølge Højesteretsdommen maatte Kommunen bære Ansvaret for sin Indstilling, der laa til Grund for Amtets Beslutning, og da der ikke var tilstrækkelig Undskyldning for de i Indstillingen indeholdte væsentlige Urigtigheder, fandtes Kommunen at være erstatningspligtig overfor paagældende (U. f. R. 1940, S. 236).

Til Belysning af den Retshjælp, der blev ydet til paagældende under Sagen, skal det nævnes, at Justitsministeriet i Skrivelse 4. April 1938 meddelte ham fri Proces til Sagens Førelse i 1ste Instans og i Skr. 19. Maj 1939 Tilladelse til uanset Ankefristens Udløb at indanke Landsretsdommen for Højesteret og samtidig fri Proces til Sagens Førelse for denne Ret.

B.

Alkoholister.

I Medfør af O. F. § 316, Stk. 1, kan det sociale Udvalg efter Anmodning fra paarørende, Politi eller anden offentlig Myndighed bestemme, at en Person, der er 1) forfalden til Drik og af en Læge anbefales til Afvænningskur, og som endvidere 2) ligger Familie eller paarørende til Byrde og 3) iøvrigt ikke vil kunne klare sig uden offentlig Hjælp, eventuelt efter en Tvangsindlæggelse til Observation, underkastes Kur paa et Afvænningshjem for Alkoholister, dog ikke udover 1½ Aar. De 3 fremhævede Betingelser skal foreligge opfyldt samtidig (Soc. min. Skr. 6. Sept. 1937); at paagældende skal ligge Familie eller paarørende til Byrde, betyder, at han i økonomisk Henseende skal være en Belastning for disse; generende Adfærd fra hans Side er ikke tilstrækkeligt. Dette fremgaar af Lovens Motiver (R. T. 1930—31, Till. A, Sp. 2983), hvor det om de heromhandlede Alkoholister siges, at de ikke vil være i Stand til at klare sig uden offentlig Hjælp »hvis Familien unddrager dem den hidtidige Støtte«. Det har endvidere fundet Udtryk i en af et Amt —

hvis Afgørelse er endelig, jfr. nedenfor S. 128 — for Socialministeriet forelagt Sag, i hvilken Ministeriet tiltraadte en af Amtet afgivet Erklæring, hvorefter det maatte kræves, at vedkommende Alkoholist havde Tilhold hos Familien og laa denne økonomisk til Byrde; som Følge heraf var Bestemmelsen uanvendelig i et Tilfælde, hvor en fhv. Bagermester, der havde eget Logis, optraadte generende overfor sin Svigersøn, naar han var beruset (Soc.min.Skr. 21. Januar 1939).

I et Tilfælde, hvor en Alkoholist hverken havde Forbindelse med Familie eller paarørende, var der naturligvis saa meget mindre Adgang til at tvangsindlægge ham paa Afvænningshjem (evt. Arbejdsanstalt, jfr. § 316, Stk. 3), men der kunde dog, saafremt han maatte betragtes som erhvervs- og subsistensløs, blive Spørgsmaal om i Medfør af O. F. § 321, smh. med §§ 318—319 (se herom nedenfor S. 130 ff.), at anbringe ham paa Arbejdsanstalt eller Afvænningshjem, jfr. § 318, smh. § 317 (Soc.min. Skr. 6. Sept. 1937).

Til Belysning af den 3. materielle Betingelse for Bestemmelsens Anvendelse: at den paagældende »iøvrigt ikke vil kunne klare sig uden offentlig Hjælp« skal for det første henvises til den foran strejfede Udtalelse i Motiverne (R. T. 1930—31, Till. A, Sp. 2983), hvorefter Bestemmelsen omhandler Tvangsindlæggelse af Alkoholister, der ligger Familien eller andre paarørende til Byrde, og som ikke vil være i Stand til at klare sig uden offentlig Hjælp, hvis Familien unddrager dem den hidtidige Støtte, og Udtalelsen i Motiverne (R. T. 1930—31, Till. A, Sp. 3139), hvorefter Bestemmelsen ikke kan anvendes, blot fordi en Person er en Byrde for sin Familie paa Grund af Drikfældighed, hvis han selv har Midler nok til sit Underhold.

Om en Alkoholist vil falde det offentlige til Byrde, saafremt Familiens Hjælp inddrages, beror paa et Skøn i hvert enkelt Tilfælde, dog at det naturligvis i Almindelighed kan siges, at denne Betingelse vil være opfyldt, naar han er uden Formue og har ingen eller kun ringe Indtægt.

I et Tilfælde, som Socialministeriet i 1935 blev gjort bekendt med, men som endte, uden at der blev truffet nogen Afgørelse, boede en 34-aarig, ugift, drikfældig Mand sammen med 2 Søstre i et Hus i en Provinsby, som ejedes af de ialt 5 Søskende. Han tjente 60—70 Kr. ugentlig ved eget Arbejde, men drak Pengene op, saaledes at hans Søskende maatte yde ham Kost uden Vederlag og betale hans Skat, Fagforenings- og Sygekassekontingent. Uanset at han var Søstrene til Besvær, og de i hvert Fald til Tider ønskede ham ind-

lagt paa et Afvænningshjem, hvilket de havde henvendt sig til de sociale Myndigheder om, maatte det anses for udelukket at gennemføre dette i Henhold til O. F. § 316, idet det vilde være usandsynligt, at han med sin for en enlig Person ret gode Indtægt vilde falde det offentlige til Byrde, hvis Familien unddrog ham sin Støtte. At regulere et Tilfælde af denne Art er ikke nogen Opgave for Forsørgelsesvæsenet, og evt. Indgriben burde ske paa Grundlag af en personlig Umyndiggørelse i Henhold til Myndighedslovens § 46, jfr. § 2, Nr. 3.

Naar det sociale Udvalg eller Amtet skønner over Alkoholists Mulighed for at eksistere ved egen Hjælp, i Tilfælde af at Familien ikke fortsat støttede ham, maa Udvalget eller Amtet præsumere, at de Familiemedlemmer, der i Øjeblikket støtter ham, ikke fortsat vil gøre det. Det maa dog herved erindres, at denne Præsumption ikke omfatter en Ægtefælle, der har Forsørgelsespligt overfor Alkoholisten. Tværtimod er det nødvendigt at tage Ægtefællens Formue- og Indtægtsforhold i Betragtning ved Skønnet over, om Alkoholisten kan klare sig uden offentlig Hjælp.

I et Tilfælde, hvor en relativt velsitueret Mand ønskede sin Hustru indlagt paa Afvænningshjem, fordi hun med korte Mellemlum var saa at sige konstant beruset, er det saaledes statueret, at Tvangsindlæggelse ikke kunde finde Sted, idet Manden havde Forsørgelsespligt overfor hende, og der intet var oplyst om, at han ikke kunde opfylde denne Forsørgelsespligt (Soc.min. Skr. 22. Juni 1937).

Naar Betingelserne efter § 316, Stk. 1, for en Persons Indlæggelse til Kur er til Stede, kan Udvalget, saafremt der ikke straks er Plads paa Afvænningshjemmet eller Anbringelsen af andre Grunde trækker ud, midlertidig anbringe vedkommende paa en Arbejdsanstalt (§ 316, Stk. 3).

Angaaende Anke af Udvalgets Beslutning bestemmes i § 316, Stk. 2, at denne af Patienten kan indankes for Amtmanden, i København og Frederiksberg for Socialministeren, hvilke Myndigheders Afgørelse er endelig. Nægter Udvalget at tage Affære, kan den, som Patienten ligger til Byrde, Politiet eller anden offentlig Myndighed ligeledes forelægge de nævnte Myndigheder Sagen til endelig Afgørelse. Sagen kan altsaa kun behandles i to Instanser og i et forholdsvis betydeligt Antal Tilfælde vil sidste Instans være vedkommende Amtmand.

Den strengeste Tvangsforanstaltning overfor Alkoholister omhandles i § 316, Stk. 4, hvorefter Kommunalbestyrelsen, naar en tvangsindlagt Patient i Utide forlader Afvænningshjemmet eller der

inden 1 Aar efter hans Udskrivning paany med Rette sker Henvendelse til Udvalget som angivet i Stk. 1, kan indstille til Amtmanden, i København og Frederiksberg til Socialministeren, at paagældende anses med Tvangsarbejde, d. v. s. anbringes paa Tvangsarbejdsanstalt, fra 3 Mdr. til 2 Aar. Nægter Kommunalbestyrelsen at foretage videre, kan Sagen forlanges indbragt for de nævnte overordnede Myndigheder. Amtets Afgørelse om Tvangsarbejde maa formentlig af den tvangsanbragte kunne indankes for Socialministeriet i Medfør af O. F. § 50, Stk. 1, jfr. den tilsvarende Fortolkning vedrørende § 319 nedenfor S. 133). Formaalet med denne Tvangsanbringelse vil, som det ses, enten kunne være disciplinært, kurativt eller begge Dele. Det maa herved erindres, at denne Hensættelse af Alkoholisten til Tvangsarbejde ikke kan ske, saafremt han i Henhold til O. F. § 315 frivilligt har ladet sig indlægge paa Afvænningshjemmet (Soc.min. Skr. 3. Oktober 1936, 19. Juli 1940). I sin Praktisering af § 316, Stk. 4, har Socialministeriet forsøgt at holde en vis Linie i Henseende til Varigheden af det paalagte Tvangsarbejde. Saaledes har man nedsat en af et Amt paa Grundlag af et Byraads enstemmige Indstilling fastsat Periode af 2 Aars Tvangsarbejde for en Alkoholist, der 1. Gang bortgik fra et Afvænningshjem, til Tvangsarbejde i 9 Maaneder (Soc.min. Skr. 2. August 1935), medens man i et Tilfælde, hvor Magistraten havde indstillet en Alkoholist, der for 2. Gang var bortgaaet fra et Afvænningshjem til 1 Aars Tvangsarbejde i Medfør af § 316, Stk. 4, godkendte denne Indstilling (Soc. min. Skr. 12. April 1935).

Efter tilsvarende Regler, som i § 316 bestemt, forholdes der i Medfør af O. F. § 317, hvis der maa ydes en enlig Person eller en Familie offentlig Hjælp, og Trangen viser sig i det væsentlige at være begrundet i paagældende trængendes eller dennes Forsørgers Drikfældighed, i hvilket Tilfælde det sociale Udvalg i Modsætning til de i § 316 omhandlede Tilfælde selv kan tage Initiativet til de omhandlede Foranstaltninger.

Medens der saaledes i § 316 er gjort op med den Alkoholist, der kan forventes at ville falde det offentlige til Byrde, tager § 317 Sigte paa den, der paa Grund af sin Drikfældighed allerede har modtaget eller paadraget sig offentlig Hjælp. Og endelig giver O. F. § 321, jfr. § 318 smh. m. § 317, Anvisning paa Indgreb i Form af Indlæggelse paa Afvænningshjem overfor den Alkoholist, der som erhvervs- og subsistensløs skal undergives tvangsmæssig Forsørgelse.

C.

Omstrejfare, erhvervs- og subsistensløse m. fl.

O. F. §§ 318—320 omhandler Foranstaltninger overfor Personer, der løslades efter at være straffet for enten Betleri eller Løsgænger, Strfl. §§ 197—199, smh. m. O. F. §§ 318, 319, eller for andre Lovovertrædelser, O. F. § 320. Formaalet med disse Bestemmelser er at tilvejebringe et Samarbejde mellem Fængsels- og Forsørgelsesmyndigheder, saaledes at man undgaar en planløs og demoraliserende Understøttelsespolitik overfor Vagabonder m. fl., der er paa fri Fod (Motiverne R. T. 1930—31, Till. A, Sp. 2984—85). O. F. § 319 tager i Modsætning til § 318 Sigte paa saadanne Betlere eller Løsgængere, der maa betragtes som professionelle Vagabonder og i de senere Aar gentagne Gange er straffet for Betleri eller Løsgænger i grovere Former. Ordet »straffet« maa forstaas som »har udstaaet Straf«, saaledes at Bestemmelsen ikke kan bringes i Anvendelse overfor Personer, der alene er anset med en betinget Straffedom (Soc.min. Skr. 3. Januar 1938, Sgr. T. 1938, S. 32).

Spørgsmaalet om, hvorledes disse løsladte Personer skal forørges, afgøres af Amtmanden i det Amt, i hvilket Anholdelseskommunen ligger, eller, saafremt denne er København eller Frederiksberg Kommune, af vedkommende Kommunalbestyrelse, jfr. O. F. § 324 smh. m. § 50, Stk. 1, 2. Pkt. Grundlaget for disse Myndigheders Afgørelse er en Meddelelse fra vedkommende Fængselsmyndighed med de fornødne Oplysninger vedrørende paagældende, derunder Straffeliste og Oplysning om hans Forhold som Forsørger, samt en Erklæring fra paagældende selv; hvor Afgørelsen træffes af Amtmanden, skal denne derhos forinden forhandle med vedkommende Kommune.

Den i §§ 318—319 omhandlede Løsladelse af Betlere eller Løsgængere vil være endelig Løsladelse eller Løsladelse paa Prøve fra Fængsel, Strfl. §§ 38—40, jfr. §§ 197, Stk. 1, 198, 199, eller fra Arbejdshus, Strfl. § 63, jfr. § 62, Nr. 1—2 smh. m. §§ 197—199. Foruden i disse Tilfælde kan O. F. §§ 318—319 tænkes anvendt overfor en Betler, der løslades fra Hæfte, Strfl. § 44, jfr. § 197, Stk. 2, samt overfor Betlere eller Løsgængere, der endelig eller paa Prøve løslades fra Ungdomsfængsel, Strfl. § 42, jfr. § 41 smh. m. §§ 197, Stk. 1, 198, 199, eller fra Sikkerhedsforvaring, Strfl. § 66, jfr. § 65 smh. m. §§ 197, Stk. 1, 198, 199.

De saaledes løsladte Personer vil efter Amtmandens (Kommunal-

bestyrelsens) Bestemmelse helt kunne fritages for videre Indblanding i deres Forhold, eller de vil kunne dimitteres til Beskæftigelse under frie Former hos private eller i Arbejdskolonier, jfr. O. F. § 41, i Medfør af hvilken der dog endnu ikke er godkendt Kolonier af denne Art. Men de vil ligeledes kunne underkastes fortsat Frihedsberøvelse ved Indlæggelse paa Afvænningshjem, jfr. O. F. § 317, hvorom foran S. 126 ff., eller ved foreløbig eller endelig Anbringelse i Arbejdsanstalt; de i § 319 omhandlede professionelle Vagabonder vil derhos kunne anbringes i Tvangsarbejdsanstalt i indtil 2 Aar.

Naar de foran omhandlede formelle Forskrifter angaaende Oplysninger fra Fængselsmyndighederne og Erklæringer fra paagældende selv og vedkommende Kommune er iagttaget, indeholder Loven ingen Begrænsning for Amtmandens (Kommunalbestyrelsens) Myndighed til i *Tilfælde af endelig Løsladelse fra Fængsel, Arbejdshus m. v.* at underkaste de løsladte Betlere og Løsgængere fortsat Frihedsberøvelse i Form af *Indlæggelse paa Afvænningshjem eller Arbejdsanstalt*, jfr. § 318. Amtmanden (Kommunalbestyrelsen) vil altsaa ved Anvendelsen af disse Foranstaltninger endog kunne gaa imod Fængselsmyndighedernes eventuelle Skøn. Den i § 319 omhandlede *Anbringelse i Tvangsarbejdsanstalt* i indtil 2 Aar vil derimod i Tilfælde af endelig Løsladelse fra Arbejdshus ikke kunne ske, naar den fraraades af Fængselsnævnet, efter hvis Bestemmelse Løsladelsen finder Sted, jfr. Strfl. § 63, Stk. 1. I Lighed hermed maa det formentlig antages, at Personer, der endeligt løslades fra Ungdomsfængsel og Sikkerhedsforvaring, ikke af Amtmanden (Kommunalbestyrelsen) kan anbringes i Tvangsarbejdsanstalt, naar saadan Anbringelse fraraades af Fængselsnævnet, jfr. Strfl. §§ 42, Stk. 2, 66, Stk. 2. Derimod er Amtmanden (Kommunalbestyrelsen) ogsaa m. H. t. denne Anbringelsesmaade frit stillet, naar den paagældende endeligt løslades fra Fængsel eller Hæfte.

Med Hensyn til *Løsladelse paa Prøve* fra Fængsel, Arbejdshus eller Sikkerhedsforvaring bemærkes, at Løsladelsen i Modsætning til Løsladelse paa Prøve fra Ungdomsfængsel, jfr. Strfl. § 42, forudsætter, at den paagældende erklærer at ville underkaste sig de til Løsladelsen knyttede Vilkaar, jfr. m. H. t. Prøveløsladelse fra Fængsel Strfl. § 38, Stk. 2, og fra Arbejdshus og Sikkerhedsforvaring §§ 63, Stk. 2, og 66, Stk. 1, sammenholdt med førstnævnte Bestemmelse. Som Følge heraf vil i Tilfælde af Prøveløsladelse fra Fængsel, Arbejdshus og Sikkerhedsforvaring ingen af de heromhandlede Forsørgelsesforanstaltninger kunne anvendes uden den løsladtes Samtykke. Specielt m. H. t. Anbringelse paa Tvangsarbejdsanstalt

udtales i § 319, Stk. 2, at denne Anbringelsesmaade, naar den fraaades af Fængselsnævnet, ikke kan anvendes overfor Personer, der prøveløslades fra Fængsel og Arbejdshus. Samme Regel maa formentlig gælde i Tilfælde af Prøveløsladelse fra Ungdomsfængsel og Sikkerhedsforvaring. Derimod synes der ikke at være Hjemmel til at begrænse Amtmandens (Kommunalbestyrelsens) Myndighed til i Tilfælde af en Betlers eller Løsgængers Prøveløsladelse fra Ungdomsfængsel at anbringe den prøveløsladte i Arbejdsanstalt eller paa Afvænningshjem i Henhold til § 318.

Saaframt en Person løslades efter at være straffet for andet end Betleri eller Løsgænger, er den Amtmanden (Kommunalbestyrelsen) ved O. F. § 320 tillagte Myndighed til at dekretere Frihedsberøvelse i Henhold til §§ 318—319 begrænset, dels derved, at Bestemmelsens Anvendelse er betinget af, at *Fængselsmyndighederne* anser den løsladte for ude af Stand til at forsørge sig selv, dels derved, at Amtmanden (Kommunalbestyrelsen), hvor ikke ganske særlige Omstændigheder taler derimod, skal rette sig efter Opholdskommunens Ønsker, navnlig hvor disse deles af den paagældendes Familie.

Som Eksempel paa Anvendelse af O. F. § 320, jfr. § 318, skal følgende Tilfælde nævnes: En Person, der gentagne Gange havde været indlagt i Arbejdsanstalten paa Sundholm, afsonede en *Bøde* for Overtrædelse af et i Københavns Politivedtægt indeholdt Forbud mod at musicere paa Gaden (han spillede paa Kaffekande). Ved Løsladelsen indlagde Magistraten ham paa Arbejdsanstalten i Henhold til § 320, jfr. § 318, og da Magistratens Afgørelse var endelig, mente Ministeriet ikke at have Hjemmel til at foretage videre i Sagen (Soc.min. Skr. 27. Oktober 1939).

Den Omstændighed, at den paagældende ikke — som i de Tilfælde, hvor § 319 er direkte anvendelig — kan karakteriseres som professionel Vagabond og gentagne Gange straffet for Betleri eller Løsgænger i grovere Former, kan ikke udelukke, at han i Medfør af § 320, jfr. § 319, kan anbringes paa Tvangsarbejdsanstalt, saaframt Fængselsmyndighederne skønner, at han ved Løsladelsen ikke vil kunne forsørge sig selv, og saaframt Amtmanden skønner, at det vil være hensigtsløst at forsøge ham anbragt under friere Forhold. Denne Udtalelse har Socialministeriet afgivet som Vejledning for et Amt i et Tilfælde, der drejede sig om en Fisker, der havde oppebaaret offentlig Understøttelse i 1938 og 1939, og som i Tiden 3. Februar til 3. Maj 1939 var indlagt paa Arbejdsanstalt; efter Udskrivningen var han saa godt som hver Dag paavirket af Spiritus og blev, efter at han den 17. Maj 1939 havde overfaldet en Søfyr-

bøder, samme Dag genindlagt paa Arbejdsanstalten af det sociale Udvalg. Den 4. August 1939 blev han paa Grund af nævnte Overfald idømt 4 Maaneders Fængsel, hvilken Straf han afsonede i Forlængelse af sidstnævnte Anstaltsophold. Amtet stod nu overfor at skulle bestemme hans Forsørgelsesmaade efter Løsladelsen fra Fængsel, hvorfor Ministeriet afgav den nævnte vejledende Udtalelse (Soc.min. Skr. 27. September 1939). Til Belysning af O. F. § 320, jfr. § 319, skal yderligere nævnes følgende Tilfælde: En talrige Gange straffet Person blev efter at være løsladt fra Arbejdshus i Henhold til § 318 indlagt paa Arbejdsanstalt, hvorfra han i Løbet af 1 Aar rømmede 2 Gange og blev hver Gang anbragt 3 Maaneder paa Tvangsarbejdsanstalt som Disciplinærstraf. Efter at han for 3. Gang var bortgaaet fra Arbejdsanstalten, blev han idømt 60 Dages Hæfte for Overtrædelse af et Afholdspaalæg. Vedkommende Politimester indstillede nu til Amtet, at paagældende, der hverken havde Vilje eller Evne til at forsørge sig selv, i Medfør af § 320, jfr. § 319, blev anbragt paa Tvangsarbejdsanstalt efter Udstaaelse af Hæftestraffen, og Amtet traf derpaa efter Forhandling med Fængselsnævnet Beslutning om hans Anbringelse paa Tvangsarbejdsanstalt i 2 Aar fra Løsladelsen at regne. Denne Afgørelse fandt Socialministeriet ikke Grundlag for at ændre (Soc.min. Skr. 21. Marts 1942).

Den af Amtmanden (Københavns Magistrat, Frederiksberg Kommunalbestyrelse, jfr. § 324) i Henhold til § 318 truffne Afgørelse kan iflg. Bestemmelsens Stk. 2 alene af Kommunen, men ikke af vedkommende Person indankes for Socialministeren. Derimod kan Amtmandens (Kommunalbestyrelsens) Ikendelse af Tvangsarbejde efter § 319 ogsaa af den tvangsanbragte indankes for Socialministeren i Medfør af den almindelige Bestemmelse om Anke i O. F. § 50, Stk. 1 (Soc.min. Skr. 23. Marts 1935).

Af de øvrige Bestemmelser om Tvangsforanstaltninger overfor den heromhandlede Gruppe af Personer skal nævnes O. F. § 321 angaaende erhvervs- og subsistensløse. Herved forstaas en Person, som i længere Tid har været og ved Forsorgens Begyndelse stadig er uden Arbejde og ude af Stand til ved egen Hjælp at skaffe sig saadant, er uden fast Bopæl og mangler Tilholdssted hos Familie eller andre paarørende i den Kommune, hvis sociale Udvalg maa tage sig af ham. I Tilfælde, hvor en Person af Politiet udleveres som erhvervs- og subsistensløs til det sociale Udvalg, og dette ikke vil eller kan skaffe ham Arbejde, er Udvalget ansvarligt for, at han straks indlægges paa Arbejdsanstalt, hvortil Politiets Bistand om fornødent kan forlanges. Anstaltsledelsen skal derefter indstille

Spørgsmaalet om den fremtidige Forsørgelsesmaade til Amtmanden (Kommunalbestyrelsen), der inden 14 Dage efter Indlæggelsen træffer Beslutning overensstemmende med Forsørgslovens foran omhandlede Bestemmelser i §§ 318 og 319. Den Omstændighed, at et Amt begaar den Fejl først efter Udløbet af den nævnte Frist af 14 Dage at træffe Afgørelse om den erhvervs- og subsistensløses Anstaltsophold gør ikke Amtets Afgørelse ugyldig. I et Tilfælde, hvor en saadan Person havde ansøgt Ministeriet om Løsladelse fra en Arbejdsanstalt, udtalte Ministeriet saaledes, at man ikke havde Hjemmel til at tage Sagen under Paakendelse, jfr. § 318, Stk. 2, smh. m. § 321, Stk. 3, uanset at Indlæggelsen var sket den 27. April 1936 og Amtets Afgørelse først var truffet den 19. Maj 1936 (Soc.min. Skr. 11. Januar 1938). Paa den anden Side maa den indesparrede have Krav paa, at den foretagne Indlæggelse ikke senere ændres i hans Disfavør. Med Hensyn til en Person, der i Medfør af § 321 var anbragt paa Arbejdsanstalt og som *paa Grund af en Disciplinærforseelse* blev anbragt 3 Maaneder paa Tvangsarbejdsanstalt, har Socialministeriet saaledes udtalt, at der ikke var Hjemmel for et Amt til *i Medfør af § 321* at forlænge dette Ophold, da Amtet ikke inden 14 Dage efter paagældendes Indlæggelse paa Arbejdsanstalten havde truffet Beslutning om hans Anbringelse paa Tvangsarbejdsanstalt, jfr. § 321, Stk. 3 (Soc.min. Skr. 24. Maj 1938).

I Medfør af O. F. § 322 forholdes der paa lignende Maade som efter § 321, naar en prostitueret Kvinde som erhvervs- og subsistensløs afleveres til Forsørgelsesvæsenet.

X.

BØRNEFORSORG

Et med det her behandlede Emne nær beslægtet Spørgsmaal, der kort skal berøres, er, hvorvidt der i Lovgivningen findes tilstrækkelige Garantier imod, at Børn uretmæssigt fjernes fra Hjemmet mod Forældrenes Vilje og inddrages under Børneforsorg. Som nævnt i Indledningen S. 10 adskiller disse Foranstaltninger sig systematisk fra de i nærværende Fremstilling iøvrigt behandlede derved, at disse vedrører Indgreb i det paagældende Individets Frihed til at raade over sin egen Person, medens Børneforsorgsforanstaltningerne vedrører Indgreb i Forældrenes Ret — eller Frihed om man vil — til at bestemme over Barnets Person.

Eek's Systematik, hvorefter Børns Fjernelse fra Hjemmet mod Forældrenes Vilje og Anbringelse under Børneforsorg ganske sideordnes de øvrige Tilfælde af administrativ Frihedsberøvelse, jfr. særlig Adm. F., S. 59, kan derfor ikke anerkendes, forsaavidt angaar Børn undergivet Forældremyndighed.

Naar der enten for et Barns eller dets Forældres Vedkommende foreligger Vanart, Vanrøgt m. m., som nærmere angivet i O. F. § 130, Stk. 1, naar forebyggende Foranstaltninger som Advarsel eller Paalæg til Forældrene eller Beskikkelse af Tilsynsværge ikke skønnes tilstrækkelige, og naar Hensynet til Barnet kræver det, kan Barnet fjernes fra Hjemmet med den Virkning, at Forældremyndigheden, og dermed Raadigheden over Barnets Person, overgaar til vedkommende Børneværnsudvalg, saalænge Forsorgen varer (§ 133), hvilket som Regel vil sige indtil Barnets fyldte 18 Aar (§ 168).

Beslutning om Fjernelsen træffes af Børneværnsudvalget i den Kommune, hvori Indehaveren af Forældremyndigheden opholder sig (§ 86). Dette Børneværnsudvalg — for København gælder særlige Regler, jfr. O. F. Kap. VI — er nedsat efter Kommunalbestyrelsens nærmere Bestemmelse og kan tiltrædes af enkelte af Kommunalbestyrelsens udenfor dens Midte valgte Personer, som maa antages at være i Besiddelse af Indsigt i Børneforsorg. Flertallet af Børneværnsudvalgets Pladser skal beklædes af Medlemmer af Kommunalbestyrelsen, og Formanden for det sociale Udvalg skal være Formand for eller Medlem af Børneværnsudvalget (§ 27).

Medens Børneværnsudvalget normalt ikke er beslutningsdygtigt, medmindre Halvdelen af dets Medlemmer, herunder Formanden eller Næstformanden, er til Stede, kræves der til at træffe Beslutning om Fjernelse af et Barn fra dets Hjem, at *mindst $\frac{2}{3}$ af Udvalgets Medlemmer er til Stede og stemmer derfor*, samt — medmindre Barnet fjernes for et bestemt Tidsrum af kortere Varighed end 3 Maaneder (§ 131) — *at Retskredsens Underretsdømmer i borgerlige Sager har deltaget i Sagens Behandling* (§ 87). Dommeren skal dels yde Udvalget Vejledning med Hensyn til Lovens Forstaaelse og Anvendelse, dels indtil Sagens Afslutning lede Udvalgets Undersøgelse af denne og deltage i den endelige Behandling, dog uden Stemmeret (§ 89).

Udvalgets Forhandlinger foregaar for lukkede Døre, og Medlemmerne og Medhjælperne har Tavshedspligt (§ 91).

Angaaende den nærmere Fremgangsmaade ved Sagens Behandling er det bl. a. foreskrevet, at Udvalget skal aflægge eller lade aflægge Besøg i Hjemmet samt indhente Erklæringer fra Lærer, Præst, Arbejdsgiver og Læge med Henblik paa Sagens bedst mulige Oplysning. Udvalget kan i særlige Tilfælde kræve, at disse Personer kommer til Stede i Udvalget og afgiver Forklaring (§ 92).

Udvalget kan endvidere indkalde og afhøre Personer med Kendskab til Forholdene og kan forlange, at en Person for Retten under Vidneansvar afgiver Forklaring om sit Kendskab til Sagen (§ 93).

Visse Forholdsregler skal iagttages overfor Forældrene eller dem, der træder i disses Sted:

De skal med passende Varsel *opfordres til (mundtlig) at udtale sig for Udvalget* og kan søge Bistand hos Tredjemand — altsaa, hvis de ønsker det, juridisk Bistand — der ved Udvalgets Forhandling om Sagen kan give Møde. Ved Tilsigelsen, der sker ved anbefalet Brev, skal Forældrene gøres opmærksom paa, at de har denne Ret, og at Forhandlingerne foregaar for lukkede Døre med Tavshedspligt for Medlemmer og Medhjælpere (§ 94).

Udvalgets Beslutning om Fjernelse af et Barn fra dets Hjem skal enten ved anbefalet Brev meddeles Barnets Forældre eller dem, der træder i disses Sted, eller forkyndes efter de for Forkyndelse af Straffedomme gældende Regler, medmindre de paagældende med deres Underskrift til Udvalgets Protokol har frafaldet Forkyndelse.

Ved Forældrenes Møde for Udvalget eller ved Forkyndelsen skal det tilkendegives dem, hvilke Muligheder, der er for at indanke Børneværnsudvalgets Beslutning med Angivelse af Fristen herfor (§ 95).

Fjernelsesbeslutningen kan af dem, der har Forældremyndig-

heden over Barnet (for Ægtebørn hver af Forældrene), eller som faktisk udøver Forældremyndigheden, *indankes for Landsnævnet for Børneforsorg* inden 14 Dage, efter at Forkyndelse af Udvalgets Beslutning er sket, forsøgt eller frafaldet (§ 132). Landsnævnet bestaar af en af Kongen udnævnt *Formand, der opfylder Betingelserne for at kunne blive Landsdommer*, et af Socialministeren valgt Medlem, to af Rigsdagen valgte Medlemmer og Overinspektøren for Børneforsorgen (§ 151).

Landsnævnet kan om fornødent indkalde vedkommende Børneværnsudvalgs Medlemmer til Forhandling, forlange yderligere Oplysninger tilvejebragt ved Udvalgets eller Politiets Foranstaltning eller begære andre offentlige Myndigheders Bistand til Sagens Oplysning (§ 152). Det er ogsaa berettiget til selvstændigt at skride ind, naar det kommer til Kundskab om Forhold, der synes at gøre Indskriden nødvendig, og vedkommende Børneværnsudvalg intet foretager sig (§ 153).

De af Landsnævnet trufne Afgørelser om Fjernelse eller ikke Fjernelse af et Barn er endelig (§ 151). Dog kan Landsnævnets Afgørelse indankes for Socialministeren, naar Landsnævnet i Tilfælde af selvstændig Indgriben har resolveret Fjernelse, og det stedlige Børneværnsudvalg gør Indsigelse herimod (§ 153).

Naar Fjernelsesbeslutning er truffet, paahviler det Børneværnsudvalget at træffe Bestemmelse om Barnets fremtidige Anbringelse (§ 134).

Forsorgen for de i Henhold til foranstaaende Regler fjernede og under Børneforsorg anbragte Børn ophører som Regel, naar disse fylder 18 Aar. Dog kan det Børneværnsudvalg, der har Forsorgen for Barnet ved et inden dettes 18. Aar afholdt *Møde med Godkendelse af Landsnævnet for Børneforsorg* bestemme, at Forsorgen udstrækkes i et nærmere bestemt Tidsrum, dette Tidsrum kan ved en senere Beslutning forlænges, dog ikke udover det fyldte 21. Aar. Uanset at Barnet ved det fyldte 18. Aar ophører med at være Forældremyndigheden undergivet og saaledes selv faar Raadighed over sin Person, er det i Loven foreskrevet, at Forældrene paa samme Maade, som hvor Fjernelsesbeslutning træffes, skal opfordres til at møde og udtale sig for Udvalget (§ 168). Retskredsens Underrettsdommer behøver derimod ikke at være til Stede, naar det som her alene er Forlængelse af Forsorgen, der træffes Afgørelse om.

De formelle Regler om Forsorgens Ophør (§ 169) før Barnets fyldte 18. Aar gaar ud paa følgende:

Hvis Børneværnsudvalget nægter at imødekomme Forældrenes

Ønske om Forsorgens Ophør (Barnets Hjemgivelse), kan Afslaget indankes for Landsnævnet for Børneforsorg, hvis Afgørelse er endelig, dog at en *Særforsorgsinstitution* maa være berettiget til at indanke Landsnævnets eventuelle Beslutning om Hjemgivelse for Socialministeriet, jfr. nedenfor. Hvis Børneværnsudvalget gerne vil imødekomme Forældrenes Ønske om Forsorgens Ophør og den Forening eller Lederen af det Hjem eller den Særforsorgsinstitution (Sindsygehospital, Aandssvageanstalt el. l.), der udøver Forsorgen for Barnet, giver sin Tilslutning hertil, kan Hjemgivelse af Barnet ske. Kan Børneværnsudvalget ikke opnaa denne Tilslutning, udkræves der Tilslutning fra Landsnævnet for Børneforsorg. Hvis dette nægter at godkende Udvalgets Beslutning om Forsorgens Ophør, kan Udvalget indanke Sagen for Socialministeriet, der i saa Fald træffer den endelige Afgørelse. Har Landsnævnet godkendt Udvalgets Beslutning om Forsorgens Ophør, kan Hjemgivelse af Barnet finde Sted, og den Forening eller Forstanderen paa det Hjem, der udøver Forsorgen over Barnet, kan ikke indanke Landsnævnets Afgørelse for Ministeriet; hvis derimod Barnet er anbragt paa en *Særforsorgsinstitution*, har denne Adgang til at indanke Landsnævnets Afgørelse for Ministeriet, der saaledes ogsaa i dette Tilfælde faar det sidste Ord i Sagen.

XI.

RETLIGE GARANTIER MOD UBERETTIGET FRIHEDSBERØVELSE

Med Henblik paa en Undersøgelse af, hvilke retlige Garantier der i de foran behandlede Tilfælde foreligger mod uberettiget Frihedsberøvelse, vil det være nødvendigt at præcisere de i Loven fastsatte Bestemmelser vedrørende følgende Spørgsmaal:

Foranstaltningernes Art og Varighed, Betingelserne for en Persons Indlæggelse og Tilbageholdelse, det formelle Grundlag for en Indlæggelsesbeslutning, hvilken Myndighed der har Afgørelsen i sin Haand, om der findes processuelle eller proceslignende Regler for Sagens Behandling, hvem der drager Omsorg for en Indlæggelsesbeslutnings Fuldbgyrdelse, og om der findes en administrativ Kontrol med disse Foranstaltninger, paa Grundlag af hvilken ogsaa de indespærredes eventuelt berettigede Krav paa Udskrivning eller Løsladelse kan tilgodeses (A).

Endvidere maa det undersøges, hvilke Muligheder de almindelige Domstole har for paa disse Omraader at kontrollere de af Forvaltningen trufne Afgørelser (B).

A.

Administrative Garantier ?

Den foran nævnte Præcisering af Lovgivningsmagtens Stilling til forskellige Spørgsmaal af Interesse for Problemet: retlige Garantier mod uberettiget Indespærring, er givet i den som Bilag til Fremstillingen vedhæftede skematiske Oversigt, hvortil skal føjes følgende Bemærkninger:

1.

Ser man først paa *Arten* af de Tvangsforholdsregler, der kan bringes i Anvendelse, kan det formentlig fastslaas, at den Sygebehandling, der kan gennemføres med Hensyn til epidemisk syge, tuberkuløse og understøttede syge (Skema a, 4—6) er af mindst forulempende Karakter, medens Tvangsindlæggelse paa Sindssygehospital, Aandssvageanstalt (Skema a, 2—3) og navnlig Anven-

delse af Foranstaltninger som Arbejdsanstalt, Fængsel (Bidragsafsoning), Tvangsarbejdsanstalt, Afvænningshjem og Opdragelseshjem (Skema a, 1, 7—11) er Udtryk for et Frihedsindgreb, der, saafremt det maatte være uberettiget, vilde frembyde en alvorlig Krænkelser af det enkelte Individ — forsaavidt angaar Opdragelseshjem tillige Forældremyndighedens Indehavers — Rettigheder.

2.

Den Retsbeskyttelse for den enkelte, der ved Anvendelse af Frihedsstraf i Henhold til Straffeloven ligger i Straffens Fastsættelse til et bestemt *Tidsrum*, foreligger ikke ved Indespærring af trængende, aandssvage, sindssyge, epidemisk syge, tuberkulose, understøttede syge samt ved Indespærring af løsladte Straffefanger, erhvervs- og subsistensløse, forsaavidt angaar Arbejdsanstaltsophold (Skema a, 1—6, 10 (1)), idet Indespærringen i alle disse Tilfælde er paa *ubestemt Tid*. Som strafferetlig Parallel hertil kan nævnes de i Strfl. § 70 omhandlede Sikkerhedsforanstaltninger i Form af Indlæggelse paa Sindssygehospital, Aandssvageanstalt m. v. af utilregnelige Personer, idet disse Foranstaltningers Varighed ogsaa er paa Forhaand ubestemt.

En noget bedre Beskyttelse foreligger ved Indespærring af for sømmelige bidragspligtige eller Forsørgere paa Arbejdsanstalt eller Tvangsarbejdsanstalt (§ 312), Alkoholister paa Afvænningshjem (Arbejdsanstalt) og ved Børns Anbringelse paa Opdragelseshjem, idet Foranstaltningen ganske vist ogsaa her er af ubestemt Varighed, men dog er begrænset til en *Maksimaltid* (Skema a, 7 (2), 8 (1—3), 9 (1), 11). Den strafferetlige Parallel er her Ungdomsfængsel, Arbejdshus og Sikkerhedsforvaring, jfr. Strfl. §§ 41, 63 og 66.

Tilbage bliver herefter Anvendelse af Afsoning og Tvangsarbejdsanstalt overfor bidragspligtige og Tvangsarbejdsanstalt overfor for sømmelige Forsørgere (§ 314), Alkoholister, løsladte Straffefanger, erhvervs- og subsistensløse (Skema a, 7 (1, 3), 8 (4), 9 (2), 10 (2)), hvor Indespærringen paa samme Maade som en egentlig Frihedsstraf er fastsat til en paa Forhaand *bestemt Tid*, der forsaavidt angaar bidragspligtiges Afsoning tillige er maksimalbegrænset.

3.

Ud fra et Retssikkerhedssynspunkt er det af væsentlig Betydning, at *Betingelserne* for de heromhandlede Former for Indespærring er udformet med en Skarphed, der saa meget som muligt nærmer sig den nøjagtige Præcisering af et Gerningsindhold, der er

karakteristisk for de enkelte Forbrydelsers Beskrivelse i Straffeloven.

I denne Henseende varierer de behandlede Tilfælde af administrativ Frihedsberøvelse betydeligt, dog at de alle har det til fælles, at det er en Tilstand, eller Adfærd fra den enkelte Persons Side og ikke hans enkeltstaaende Handlinger, der kræves som Grundlag for Indgrebene. Om et saadant Grundlag er til Stede eller med andre Ord: om det foreliggende faktiske Forhold kan henføres under et i Loven opstillet Kriterium, er en Fortolkningsopgave i vid Forstand, d. v. s. »Afgørelse af om en Lovbestemmelse er anvendelig i de og de Enkelttilfælde, hvis faktiske Omstændigheder er oplyst«, (*Poul Andersen*, Forvaltningsret, S. 597) eller et Spørgsmaal om Retsanvendelse og ikke et Spørgsmaal om Udøvelse af et frit Skøn, hvor Forvaltningsmyndigheden har Valget mellem en ubestemt Flerhed af Hensyn (jfr. *Poul Andersen*, S. 281, 599). Men denne Retsanvendelse er som antydnet i de heromhandlede Tilfælde af meget forskelligartet Karakter, idet den bevæger sig fra Tilfælde, hvor en Konstatering af visse Fakta afgiver fornødent Grundlag for Frihedsberøvelse, til Tilfælde, hvor Spørgsmaalet om det i Loven krævede Grundlags Tilstedeværelse beror paa et Skøn over, om de Fakta vedrørende Personen, der foreligger, er tilstrækkelige til, at Lovens Krav kan anses for opfyldt.

Det følger af sig selv, at Sikkerheden for, at Indgreb sker uden Vilkaarlighed og med den Konsekvens, som Loven kræver, aftager i samme Grad den nævnte Retsanvendelse bevæger sig fra Konstatering til Skøn.

Relativt betryggende i saa Henseende er Reglerne om Isolering, eventuelt i Form af Hospitalsindlæggelse, af epidemisk syge eller tuberkuløse og Hospitalsindlæggelse m. v. af understøttede syge, idet Betingelsen herfor er en lægelig Diagnosticering af visse fysiske Lidelser (Skema b, 4—6). I Forbindelse hermed kan ogsaa nævnes Reglerne om Afsoning af Underholdsbidrag, idet Betingelserne herfor er opfyldt, saafremt der foreligger en Bidragsresolution, en Restance med Betaling af Bidraget og en forgæves foretagen Udpantning eller et paa visse let tilgængelige Faktorer baseret Skøn angaaende en Udpantnings Formaalessøshed (Skema b, 7 (1)). Det maa dog erkendes, at Administrationen efter et Skøn over den bidragspligtiges Evne og Vilje til at betale kan, jfr. Lov Nr. 133, 7. Maj 1937 § 17, eller *skal*, jfr. O. F. § 14, Stk. 2, fritage ham for Afsoning, men dette Skøn, der udelukkende er til Fordel for den bidragspligtige, ligger i hvert Fald forsaavidt angaar Afsoning i Hen-

hold til Loven af 1937, indenfor den ved Loven afstukne Grænse for Afsoningsinstituttets Anvendelse og frembyder derfor næppe nogen Betænkelighed ud fra det Beskyttelsessynspunkt, der ligger til Grund for nærværende Fremstilling.

Mere usikkert ligger Betingelserne for en Persons Indlæggelse eller Tilbageholdelse paa Aandssvageanstalt eller Sindssygehospital (Skema b, 2—3), idet en bestemt Overgrænse (I. K. 75) for Aandsvaghed næppe lader sig opstille og i hvert Fald ikke overholdes i Praksis, jfr. nærmere foran S. 83 ff., ligesom Omraadet for de psykiske Lidelser, der dækkes af Samlebegrebet Sindssygdom er flydende og afhængigt af, hvilken Anskuelse indenfor den psykiatriske Videnskab, der paa det givne Tidspunkt er den fremherskende, jfr. foran S. 109. Hertil kommer, at de for disse Tvangsforholdsregler yderligere opstillede Betingelser, nemlig Forsorgstrang eller Færlighed, for saa vidt angaar aandssvage, og Færlighed, Nødvendigheden af Hospitalsbehandling eller Ulempe for Patienten selv i Tilfælde af Udskrivning, for saa vidt angaar sindssyge, afgiver et betydeligt Spillerum for det — lovbundne — administrative Skøn.

Det samme gælder de Betingelser, der er fastsat med Hensyn til Indlæggelse eller Tilbageholdelse af trængende paa Arbejdsanstalt, af forsømmelige bidragspligtige eller Forsørgere paa Arbejdsanstalt eller Tvangsarbejdsanstalt, af Alkoholister paa Afvænningshjem eller Tvangsarbejdsanstalt eller af løsladte Straffefanger, erhvervs- og subsistensløse paa Arbejdsanstalt eller Tvangsarbejdsanstalt (Skema b, 1, 7 (2—3), 8, 9, 10). Naar Indlæggelse af en Alkoholist paa Tvangsarbejdsanstalt ikke blot efter Tilbagefald, men ogsaa efter hans Bortgang i Utide fra Afvænningshjem — et i og for sig let konstaterligt Faktum — er medtaget her, beror det paa, at det eventuelt tvungne Ophold paa Afvænningshjem, der er Forudsætningen for denne Sanktion, hviler paa det i Skemaet b, 9 (1) angivne Skøn. Ogsaa Børns Fjernelse fra deres Hjem og Anbringelse paa Opdragelseshjem m. v. (Skema b, 11) maa nødvendigvis i betydeligt Omfang være afhængigt af et lovbundet administrativt Skøn.

4.

En vis Sikkerhed mod vilkaarlige Tvangsindlæggelser vil kunne findes i de Formaliteter, som skal iagttages, forinden Indlæggelse finder Sted. Saadanne formelle Forskrifter er ikke givet med Hensyn til trængendes Indlæggelse paa Arbejdsanstalt eller med Hensyn til Tvangsisolering af epidemisk syge og tuberkuløse (Skema c,

1, 4, 5), og med Hensyn til en bidragspligtigs foreløbige Indlæggelse paa Arbejdsanstalt af det sociale Udvalg kræves det alene, at samme Udvalg har indstillet til Overøvrigheden, at han skal hensættes til Afsoning (Skema c, 7 (2)).

Medens Tvangsindlæggelse paa Sindssygehospital forudsætter en Henvendelse fra de nærmeste, sociale Myndigheder eller Politiet og desuden Erklæring fra en Læge, der ikke er ansat ved Sindssygehospitalet (Skema c, 3) er der med Henblik paa Tvangsindlæggelse paa en Aandssvageanstalt (Skema c, 2) yderligere givet Anstaltsledelsen Adgang til at tage et Initiativ, ligesom den Lægeerklæring, der ogsaa her udkræves, ikke behøver at stamme fra en udenforstaaende Læge, men kan afgives af en af Anstaltens Læger, eventuelt den Læge, der godkender Patientens Optagelse paa Anstalten. Nogen formel Forskrift af sikkerhedsmæssig Betydning foreligger altsaa ikke med Hensyn til Patienters Tvangsindlæggelse paa Aandssvageanstalt.

Ved understøttede syges Tvangsindlæggelse paa Hospital m. v. (Skema c, 6) udkræves Samtykke fra en Læge, der efter Lovens Ordlyd godt kan være vedkommende Hospitalslæge, jfr. dog herved dels det lige foran anførte, hvorefter ogsaa Isolering af epidemisk syge og tuberkuløse foregaar uden Formaliteter og det under 1 (S. 139) anførte, hvorefter disse Hospitalsindlæggelser paa Grund af fysiske Lidelser er de mindst forulepende Frihedsindgreb.

En forsømmelig bidragspligtigs Hensættelse til Afsoning (Skema c, 7 (1)) kræver af forudgaaende Formaliteter kun Henvendelse fra den bidragsberettigede, hvorimod der til Tvangsindlæggelse af en Alkoholist paa Afvænningshjem (Skema c, 9 (1)) udkræves enten Henvendelse fra paarørende eller Myndigheder og Lægeerklæring eller blot Lægeerklæring.

Den Indlæggelse paa Arbejdsanstalt eller Tvangsarbejdsanstalt, der kan bringes i Anvendelse overfor Personer, som løslades efter Udstaaelse af Straf (Skema c, 10), forudsætter Forhandlinger med Fængselmyndighederne, af hvilke Fængselsnævnet kan nedlægge Veto mod Anbringelse paa Tvangsarbejdsanstalt af Personer, der er løsladt paa Prøve fra Fængsel eller Arbejdshus eller fra Arbejdshus efter Fængselsnævnets Bestemmelse. Den Indlæggelse paa Arbejdsanstalt eller Tvangsarbejdsanstalt, der i Henhold til de samme Bestemmelser kan foretages overfor erhvervs- og subsistensløse (Skema c, 10), udkræver, at der foreligger en Indstilling fra Anstaltsledelsen.

Et Formkrav, der maa tillægges en vis sikkerhedsmæssig Be-

tydning, jfr. Lægmandselementet i de almindelige Domstole, foreligger i de Tilfælde, hvor en Tvangsindlæggelse forudsætter Indstilling herom fra et folkevalgt kommunalt Organ. Dette gælder ved Anbringelse paa Tvangsarbejdsanstalt af forsømmelige bidragspligtige og Forsørgere samt af Alkoholister (Skema c, 7 (3), 8 (2, 4), 9 (2)), hvilket sker ved Overøvrighedens Resolution efter Indstilling fra Kommunalbestyrelsen, og ved Kommunalbestyrelsens Indlæggelse af en forsømmelig Forsørger paa Arbejdsanstalt, idet dette sker efter Indstilling fra det sociale Udvalg (Skema c, 8 (1, 3)). Oversees maa det imidlertid ikke, at den økonomiske Interesse i at begrænse Forsørgelsesudgifterne vil være en Bevæggrund af betydelig Vægt for det sociale Udvalg og Kommunalbestyrelsen, saaledes at »Lægmandselementet« i disse Sager i højere Grad er forud indtaget imod den »sigtede«, end Tilfældet er i Straffesager.

De mest udførlige Anvisninger er givet med Hensyn til Børneværnsudvalgets Fremgangsmaade, forinden et Barns Fjernelse fra Hjemmet finder Sted; Udvalget skal lade aflægge Besøg i Hjemmet, indhente Erklæringer fra Skole, Præst, Læge, foretage Afhøring af implicerede o. s. v. (Skema c, 11).

5.

Baade Spørgsmaalet om, hvem der dekretterer Frihedsberøvelse, eller om det besluttende Organs Sammensætning — om de forskellige Hensyn til Sikring af Specialviden, juridisk Indsigt og Lægmandsskøn er tilgodeset — og om Retten til at indanke en i første Instans truffen Afgørelse for højere Myndigheder — en Ret, der maa udelukke Censur af tvangsanbragtes Henvendelser til disse Myndigheder — har Betydning ved en samlet Vurdering af, hvilke Garantier for en lovlig og hensigtsmæssig Afgørelse de Myndigheder frembyder, der har den administrative Frihedsberøvelse i deres Haaand. Nogle foreløbige Bemærkninger herom skal gøres paa dette Sted, idet der iøvrigt henvises til Kap. XII.

Børneværnsudvalget og Landsnævnet for Børneforsorg, der i henholdsvis første og sidste Instans tager Stilling til Spørgsmaalet om et Barns Fjernelse fra sit Hjem og Anbringelse paa Opdragelseshjem m. v. (Skema d, 11) synes i denne Henseende at frembyde en ikke ringe Sikkerhed. Den væsentlige Svaghed ved disse Organer er, at den psykiatriske Sagkundskab ikke er repræsenteret ved Sagens Behandling, men bortset herfra ligger der en betydelig Sikkerhed *dels* i Udvalgenes og Nævnets almindelige Indsigt i denne Forgrening af den sociale Administration, *dels* i Udvalgenes Egenskab af

folkevalgte, kommunale Organer og i det Lægmandselement paa 2 Medlemmer, som Rigsdagen sætter ind i Landsnævnet, *dels* i Kravet om at $\frac{2}{3}$ af Børneværnsudvalgets Medlemmer skal være til Stede og stemme for en Fjernelse, *dels* endelig i Underretsdommerens obligatoriske Deltagelse i Sagens Behandling i Udvalget og i Landsnævnsformandens Kvalifikationer som Landsdommer.

Ogsaa de Epidemikommissioner og Overepidemikommissioner, der tager Stilling til Spørgsmaalene om tvangsmæssig Isolering af epidemisk syge eller tuberkuløse (Skema d, 4, 5), synes ud fra et Sikkerhedssynspunkt tilfredsstillende sammensat, idet disse bestaar dels af Repræsentanter for de kommunale Raad, dels af henholdsvis Kredslæge og Politimester og Amtslæge og Amtmand, saaledes at saavel det læge, det faglige og det juridiske Element har Mulighed for i 2 Instanser at gøre sig gældende.

At det indenfor Forsorgslovens Omraade (Skema d, 1, 6—10) er Administrationen, der foretager de første Skridt m. H. t. tvangsmæssig Indlæggelse eller Tilbageholdelse af Personer paa Anstalter og Hjem, kan der næppe rejses nogen Indvending imod, idet disse Afgørelser er en integrerende Del af Forsorgsarbejdet og ikke kræver speciel faglig Viden, men alene den administrative Erfaring, som Forsørgelsesvæsenets Organer i Kraft af deres Arbejde er i Besiddelse af. Derimod er det et Spørgsmaal om Rekursordningen frembyder tilstrækkelig Sikkerhed, jfr. herom og om Afsoningsinstituttet i Henhold til Lov Nr. 133, 7. Maj 1937, nedenfor S. 166, 172 ff.

Spørgsmaalet om Tvangsindlæggelse og Tvangstilbageholdelse af sindssyge afgøres af vedkommende Overlæge, hvis Afgørelse forsaavidt angaar Tilbageholdelse enten skal godkendes af Justitsministeriet eller kan indankes for dette. For saa vidt angaar aandsvage er det vedkommende Anstaltsledelse, der træffer Afgørelsen om Indlæggelse og Tilbageholdelse, i begge Henseender med Socialministeriet som Ankeinstans.

De tilsvarende Afgørelser med Hensyn til sindssyge og aandsvage, der er farlige for Retssikkerheden træffes af Overøvrigheden (Farlighedsdekreter), evt. Justitsministeriet (Skema d, 2—3).

Medens der ikke tidligere har været ført nogen Debat om, hvilke Myndigheder man burde tillægge Kompetence til at tage Stilling til Frihedsberøvelse med Henblik paa Forsørgelse eller Korrektion m. v., har Spørgsmaalet om Udfindelse af den rette Myndighed til at beslutte sindssyges og aandssvages — navnlig de førstes — Tvangsindlæggelse og Tvangstilbageholdelse i langt højere Grad paakaldt Interessen. Der vil først i Kap. XII blive taget Stilling til dette

Spørgsmaal, men der skal allerede paa dette Sted bemærkes følgende:

Der er for saa vidt angaar sindssyge fra alle Sider Enighed om, at Spørgsmaalet bør kunne indbringes for en udenfor Hospitalet staaende Myndighed, men om dette skal være de almindelige Domstole, Administrationen eller et særligt Nævn har der været taget forskellige Standpunkter til.

Det er saaledes af *Schlegel* (U. f. R. 1937 B, S. 106) hævdet, at Afgørelsen af, hvorvidt en Tvangstilbageholdelse af sindssyge er berettiget, ubetinget bør ligge hos Domstolene, formentlig den Underret, hvor Patienten har sit Hjemsted; Patienten, hans nærmeste eller Tilsynsværge maa straks kunne begære Udskrivning, og saafremt denne nægtes, kunne forlange Spørgsmaalet forelagt Domstolene; der bør beskikkes Patienten en Forsvarer, Dommeren bør kunne lade Patienten fremstille i Retten og bør ligeledes kunne afæske de erklærende Læger mundtlig Forklaring. Overfor den Indvending, at Fremgangsmaaden er mere omstændelig, end at lade Justitsministeriet have Afgørelsen, hævder Schlegel, at det er den eneste, der byder betryggende Garantier mod uberettigede Anbringelser eller Tilbageholdelser paa Sindssygehospitalet, og at det er et naturligt Krav at give Personer, der ikke har forbrudt sig mod Samfundets Love, mindst de samme Garantier som de, der efter Straffelovens Bestemmelser er givet Personer, der har begaaet objektivt set strafbare Handlinger.

Samme Tankegang genfindes i noget afsvækket Form i Mindretallets Bemærkninger i en af Folketingets Udvalg den 9. Marts 1938 afgivet Betænkning (R. T. 1937—38, Till. B, Sp. 753—755) over Forslag til Lov om sindssyge Personers Hospitalsophold. Mindretallet vender sig her mod Forslaget om, at Justitsministeriet skal have den overordnede Prøvelse af disse Sager, et Forslag der var begrundet med de Fordele i Retning af Diskretion, Hurtighed, Fritagelse for Omkostninger og alsidig Belysning af Sagen ved Indhentelse af Erklæringer fra den behandlende Læge, Retslægeraadet og de lokale Myndigheder, der vil være forbundet med en justitsministeriel Afgørelse. Mindretallet udtaler, at en Tilbageholdelse i Sindssygehospital, trods fremsat Begæring om Udskrivning, maa anses for at være et saa alvorligt Indgreb i den paagældendes personlige Forhold, at der bør være Adgang til at faa Tilbageholdelsens Forsvarlighed prøvet ved en Domstol. Mindretallet foreslaar derfor, at Sagen, naar Justitsministeriet i Henhold til de foreslaaede §§ 8 og 9 har afslaaet en Begæring om Udskrivning, af den Person, som har

fremsat Begæringen, kan indbringes for den Landsret, inden for hvis Omraade Patienten er anbragt — i Hovedsagen efter de for Sager om Umyndiggørelse gældende Regler. Mindretallet anser det for »rimeligt«, at en Sag om nægtet Udskrivning først indbringes for Justitsministeriet, fremfor at den straks forelægges en Domstol.

Det synes noget inkonsekvent, at Mindretallet ikke samtidig har foreslaaet judiciel Prøvelse af de i Lovforslagets og Lovens § 10 omhandlede Farlighedsdekreter.

Ogsaa *Borum* (Personret, S. 173) mener, at det havde været bedst stemmende med de Principer, der ellers gælder om Frihedsberøvelse, at aabne Adgang til Rekurs til Domstolene.

Omvendt foretrækker *Buch* (U. f. R. 1938 B, S. 9) Justitsministeriet fremfor Domstolene som kompetente i den nævnte Henseende, medens hverken *Ussing* (U. f. R. 1921 B, S. 99) eller *Svane* (U. f. R. 1926 B, S. 265) lægger afgørende Vægt paa, om disse Afgørelser træffes administrativt eller judicielt. Efter *Ussings* Mening vilde det bedste »... vistnok være en Ret (eventuelt en særlig udrustet Ret) eller en sagkyndig Kommission, der var uafhængig af Administrationen og sammensat paa en ... betryggende Maade ...«.

Unsgaard er i sin udførlige Behandling af Emnet i U. f. R. 1943, S. 37 ff. paa Linie hermed. Han mener, at Reglerne for Indgriben af sundhedsmæssig Karakter i Borgernes personlige Frihed bør være ens for alle og ikke forskellige, eftersom man lider af Sindssygdom, Tuberkulose, Difteritis eller Børnelammelse m. v., ligesom det Værn man maa opstille, for at sikre, at de udøvende Myndigheder ikke gaar videre end absolut fornødent eller tilsigtet efter Loven, maa være det samme; Domstolene vil her være at foretrække fremfor Administrationen, og der kunde meget vel fastsættes Regler for Domstolenes Virksomhed paa dette Omraade til Sikring af en hurtig, billig og, om man ønsker det, diskret Behandling af Sagerne, men bedre endnu vilde det være, at et Raad, i hvilket de øverste Sundhedsautoriteter og Rigsdagen var repræsenteret ved henholdsvis Jurister og Læger samt Rigsdagsmænd, fik Hvervet som Ankenævn overdraget. Dette Raad kunde da meget vel, som Retslægeraadet, »skifte Ham« ved Behandlingen af de enkelte Sager, saaledes at Specialister paa de enkelte Sagsomraader træder til, medens Kernen, det vil f. Eks. sige Formand og Generalsekretær, permanent deltager i alle Sager. En aarlig offentlig Redegørelse fra et saadant Nævn om den udøvende Virksomhed vil da gennem den Mulighed for Indskriden, en saadan Beretning giver, yde Borgerne det tilstrækkelige Værn.

Farlighedsdekreter vedrørende sindssyge bør efter Unsgaards Mening alene kunne afsiges af Domstolene og bør tidsbegrænses, saaledes at Sagen ved den fastsatte Periodes Udløb paany tages op (S. 51).

I den Betænkning, der er afgivet af det af Arbejds- og Socialministeriet under 19. April 1941 nedsatte Udvalg angaaende den mod Børne- og Aandssvageforsorgen offentligt fremførte Kritik, berører Udvalget ogsaa Spørgsmaalet om de *aandssvages* Retsbeskyttelse. Udvalget finder (S. 34—35), at der ved Lov 16. Maj 1934 om Foranstaltninger vedrørende aandssvage er sikret de aandssvage en langt ringere Retsbeskyttelse mod mulige Overgreb, end Tilfældet er saavel med Hensyn til sindssyge, som med Hensyn til Børn, der inddrages under Børneforsorg, og fremhæver, at Afgørelser vedrørende de aandssvage kun for et ganske snævert Omraade, nemlig Sterilisationerne, er henlagt til et særligt Organ, Sterilisationsnævnet, der har en tilsvarende domstolslignende Sammensætning som Landsnævnet for Børneforsorg, medens iøvrigt alle Spørgsmaal om Inddragelse eller Udskrivning af Forsorgen er henlagt til Afgørelse af Anstaltsledelserne, der beskikkes af Socialministeren; Ledelsens Beslutninger kan indankes for Socialministeren, som træffer endelig Afgørelse om Spørgsmaalet.

Det fremgaar heraf, udvikler Udvalget videre, at for Aandssvageforsorgens Vedkommende er ikke blot de for den paagældendes personlige Frihed allervigtigste og mest indgribende Spørgsmaal unddraget Paakendelse ved de almindelige Domstole, men der er end ikke sikret den aandssvage tilnærmelsesvis de samme Garantier, som man allerede tidligere har anset nødvendige med Hensyn til de mindre omfattende og mere kortvarige Indgreb, som Inddragelsen under Børneforsorg medfører.

Udvalget maa anse det for uheldigt, at den Minister, hvem Tilsynet med og Gennemførelsen af den herhenhørende Lovgivning paahviler, tillige skal være højeste Instans for Afgørelsen af disse Spørgsmaal, hvor netop den enkelte aandssvages og Samfundets Interesser principielt kommer i den skarpeste Konflikt, og Udvalget har den Opfattelse, at Voldsomheden af de Angreb, som i de senere Aar er fremført mod Aandssvageforsorgen, i nogen Grad kan skyldes en Følelse af, at der ikke ved Lovgivningen paa dette Omraade er givet betryggende Garantier for den enkelte Borger.

Udvalget er paa den anden Side klar over, at de heromhandlede Spørgsmaal ikke egner sig til Behandling ved de almindelige Domstole, hvorfor Udvalget foreslaar, at Aandssvage-loven søges ændret,

i hvert Fald saaledes, at der til Afgørelse af Spørgsmaal om Inddragelse under eller Udskrivning af Forsorgen oprettes en særlig, af Socialministeriet uafhængig, Ankeinstans, hvis Afgørelser er endelige. I denne Ankeinstans bør efter Udvalgets Formening være repræsenteret dels et juridisk Element, dels et psykiatrisk uddannet lægeligt Element, som er uafhængigt af Aandssvageanstalterne, og endelig et paa sociale Omraader kyndigt Element. Ved Indførelsen af en saaledes sammensat Ankeinstans vil der efter Udvalgets Mening være sikret de fornødne Garantier for Afgørelsernes Upartiskhed og saglige Forsvarlighed.

Det vilde imidlertid efter Udvalgets Opfattelse herudover være meget ønskeligt, om Aandssvageanstaltners Bestyrelser, der i første Instans træffer Afgørelse om Inddragelse under og Udskrivning af Forsorgen, blev mere alsidigt præget, end Tilfældet er nu, hvor Bestyrelsernes Sammensætning bærer Vidnesbyrd om, at man ved Beskikkelsen af de enkelte Medlemmer har lagt Hovedvægten paa den økonomisk administrative, forvaltningsmæssige Side af Bestyrelsens Virksomhed. Selvom Betydningen af denne Del af Bestyrelsens Arbejde ikke maa underkendes, mener Udvalget, at man bør lægge stor Vægt paa, at Bestyrelserne ogsaa i social og forsorgsmæssig Henseende faar den rette Sammensætning, og det vilde efter Udvalgets Opfattelse være en utvivlsom Vinding for Aandssvageforsorgen, om man til Bestyrelserne i større Omfang knyttede Medarbejdere med udpræget social og lægelig Indsigt.

I et Foredrag af 22. November 1945 (Købstadforeningens Tidsskrift 1945—46, S. 314) har Særforsorgsdirektør *E. Leuning* givet Udvalgets Forslag om et Ankenævn sin fulde Tilslutning.

6.

a. *Proceslignende Regler.* Ved Tilrettelæggelsen af den Fremgangsmaade, der skal følges ved et Barns Fjernelse fra Hjemmet og Inddragelse under Børneforsorg, har Lovgivningsmagten paa samme Maade som i Strafferetsplejen, jfr. herom S. 12, gjort Forsøg paa at sikre den, overfor hvem et Indgreb skal foretages, i dette Tilfælde Forældrene, fair play (Skema e, 11). Forældrene skal opfordres til at udtale sig mundtligt for Børneværnsudvalget; de har Ret til at møde med en Trediemand (Sagfører) og skal ved Tilsigelsen gøres opmærksom derpaa. Udvalgets Beslutning om Fjernelse af et Barn skal forkyndes for Forældrene med Oplysning om Ankemulighederne.

I ingen af de andre — de egentlige — Tilfælde af administrativ Frihedsberøvelse har Lovgivningsmagten udfoldet tilsvarende Bestræbelser (Skema e, 1—10). Det Integritetshensyn, der ligger til Grund herfor, synes at være overset, har i hvert Fald ikke givet sig noget Udslag i Lovgivningen, bortset fra Paabudet til Overøvrigheden om at indhente Erklæring fra den bidragspligtige før Hensættelse af denne i Tvangsarbejdsanstalt besluttet (Skema e, 7 (3)), til Amtmanden (Københavns Magistrat, Frederiksberg Kommunalbestyrelse) om, forinden han træffer Beslutning om Indlæggelse paa Arbejdsanstalt eller Tvangsarbejdsanstalt af Omstrejfare, erhvervs- og subsistensløse m. fl. (Skema e, 10), at indhente en Erklæring fra paagældende selv, og til Socialministeriet om at begrunde sine Afgørelser (Skema e, 1, 6, 7 (3), 8 (2, 4), 9, 10 (2)). I alle de omhandlede Tilfælde har Effektivitetshensynet haft Overvægten ved Lovreglernes Udformning. Se videre S. 171—172.

b. Nogen *efterfølgende Kontrol* med Henblik paa at sikre, at der ikke paa de heromhandlede Anstalter m. v. hensidder Personer, der ikke eller ikke længere skulde sidde der, er der heller ikke lagt syn-derlig Vægt paa fra Lovgivningsmagtens Side. Et Initiativ med udtrykkeligt Sigte herpaa er dog tillagt den i Henhold til § 6 i Loven om sindssyge Personers Hospitalsophold beskikkede Tilsynsværge for sindssyge (Skema g, 3), idet denne bl. a. skal drage Omsorg for, at Opholdet i Hospitalet ikke udstrækkes længere end nødvendigt og efter § 9 er berettiget til at rejse en Udskrivningssag. Men Tilsynsværgestituttet har næppe opfyldt de Forventninger, man ved dets Indførelse stillede til det, jfr. foran S. 107—108.

Ogsaa vedkommende Amtmands og Overinspektørens lovbefalede Tilsyn med henholdsvis Anstalter og Opdragelseshjem (Skema g, 1, 6—11) vil kunne danne Basis for en Indgriben til Fordel for de tvangsanbragte.

B.

Domstolskontrol.

Ved Undersøgelsen af, hvilke Muligheder de almindelige Domstole har for paa disse Omraader at udøve den i Grundlovens § 70 hjemlede Legalitetskontrol (*Poul Andersen*, Forvaltningsret, S. 576 f. o.) med de af Forvaltningen trufne Afgørelser, maa der, idet Poul Andersens Udvikling og Synspunkter (jfr. Forvaltningsret, S. 559 ff.) lægges til Grund, skelnes mellem, om Afgørelsen søges anfægtet paa Grund af en formel (1) eller en materiel (2) Ulovlighed.

1.

Uden Hensyn til om det under en eller anden Form maatte være fastsat, at en Afgørelse om Frihedsberøvelse ikke kan indbringes for Domstolene, jfr. f. Eks. Lov 16. Maj 1934 om Foranstaltninger vedrørende aandssvage §§ 3, Stk. 2, 4, Stk. 3, og uden Hensyn til, om en Afgørelse maatte anses for at være af saá skønsmæssig (Poul Andersen, S. 594 ff.) eller speciel forvaltningsteknisk (l. c. S. 580) Karakter, at den af denne Grund er unddraget Domstolenes Prøvelse, kan den paa Grund af sine mulige *formelle* Mangler tages under Paakendelse af disse (l. c. S. 335, 367, 594, 601).

Til Belysning heraf bemærkes følgende:

a. *Inkompetence. Saglig* Inkompetence, idet Afgørelsen enten efter sin Art ikke er henlagt til vedkommende, men til et andet Forvaltningsorgan eller Domstolene *eller* er Udslag af en Funktion i Sagen, som Forvaltningsorganet ikke eller ikke fuldtud har Beføjelse til at udøve. Som Eksempel paa det første kan nævnes, at en Kommunes sociale Udvalg med Godkendelse af Landsnævnet for Børneforsorg træffer Bestemmelse om et Barns Fjernelse fra Hjemmet i Stedet for det anderledes sammensatte Børneværnsudvalg, eller at det sociale Udvalg i Stedet for Overøvrigheden beslutter Indlæggelse af en forsømmelig Forsørger paa Tvangsarbejdsanstalt i Henhold til O. F. § 314.

Som Eksempel paa det sidste kan nævnes, at Overepidemikkommissionen i Stedet for den stedlige Epidemikkommission lader en epidemisk syg indlægge paa Sygehus eller at en Overlæge paa et Sindssygehospital undlader at indhente Justitsministeriets Godkendelse af, at en Patient paa Grund af væsentlige Ulemper for sig selv nægtes Tilladelse til Udskrivning, jfr. Lov 13. April 1938, § 8, Stk. 2.

Stedlig Inkompetence vil foreligge, hvor f. Eks. et andet socialt Udvalg end Udvalget i en trængendes Opholdskommune træffer Bestemmelse om den paagældendes Indlæggelse paa Arbejdsanstalt i Henhold til O. F. § 30, Stk. 3.

I alle de nævnte Tilfælde maatte Domstolene formentlig erklære de trufne Dispositioner for ugyldige — og eventuelt tillige paalægge Skadevoldere eller og det offentlige et Erstatningsansvar — fordi en væsentlig af Loven krævet Garanti for Dispositionernes Rigtighed mangler, hvilket naturligvis ikke vilde være til Hinder for, at vedkommende kompetente Forvaltningsorganer ved nye gyldige Dispositioner naaede til de samme Resultater.

b. *Formmangler*. Eks.: Socialministeriet undlader at begrunde

en trængendes Forsørgelse i Form af tvungen Indlæggelse paa en Arbejdsanstalt eller en forsømmelig Forsørger, en Alkoholists eller en efter Afsoning af Straf løsladt Persons Anbringelse i Tvangsarbejdsanstalt.

Om Domstolene vilde anse en saadan Forvaltningsakt for ugyldig endsige paalægge Erstatningsansvar, er formentlig meget tvivlsomt. Ihvertfald maa man antage, at de vilde strække sig særdeles langt i Retning af, at betragte det i den paagældende Skr. som »Recit« anførte som fornøden Begrundelse i Tilfælde, hvor selve Konklusionen i en Skr. ikke er bestemt motiveret (jfr. Poul Andersen, S. 341, Note 1).

En anden Formmangel vil foreligge, hvis f. Eks. Børneværnets Beslutning om Fjernelse af et Barn ikke som foreskrevet i Loven meddeles Forældrene ved Forkyndelse eller anbefalet Brev. Uden Overholdelse af denne Formforskrift vil Domstolene næppe anse Børneværnsudvalgets Beslutning for gyldig overfor Forældrene (jfr. Poul Andersen, S. 340), og der kan eventuelt tillige blive Spørgsmaal om Erstatningsansvar for vedkommende Kommune og/eller Børneværnsudvalgets Medlemmer.

c. Ydre Tilblivelsesmangler. Eks.: Et Amt hensætter uden Indstilling fra Kommunalbestyrelsen en Alkoholist i Tvangsarbejdsanstalt eller en Overlæge indlægger uden Henvendelse fra nærmeste eller Myndigheder en Patient paa Sindssygehospital. I disse Tilfælde mangler der en væsentlig Garanti for Afgørelsens Rigtighed, og Domstolene vil formentlig stemple Forvaltningsakten som ugyldig (jfr. Poul Andersen, S. 357), evt. tillige træffe Bestemmelse om Erstatningsansvar.

d. Indre Tilblivelsesmangler. Der tænkes herved paa Mangler som Tvang, Vildfarelse, Svig og ulovligt Formaal (Magtfordrejning), jfr. Poul Andersen S. 359 ff. I de her behandlede Tilfælde af administrativ Frihedsberøvelse vil Forekomsten af disse Mangler ved Forvaltningsakten være mere teoretisk end praktisk tænkkelig. Skulde der endelig foreligge en Vildfarelse vedrørende et i Forhold til Sagens Udfald væsentligt Faktum eller en Retsvildfarelse, vil en saadan Vildfarelse næppe faa selvstændig Betydning som Ugyldighedsgrund, idet det i saa Henseende vil være den som Følge af Vildfarelsen opstaaede Indholdsmangel, jfr. herom nedenfor under 2 (S. 154 ff.), der direkte bevirker, at Forvaltningsakten maa anses for ugyldig. En Patients Tvangsisolering i Henhold til Epidemiloven kan dog ikke anfægtes som ugyldig, fordi Epidemikommissionen har gjort sig skyldig i en Vildfarelse med Hensyn til Sygdommens Art, jfr. §

30 i Lov Nr. 138, 10. Maj 1915, hvorefter denne Lovs Bestemmelser ogsaa gælder »for Foranstaltninger, som træffes under fejlagtig Forudsætning om, at en af disse Sygdomme foreligger.« Ej heller det ulovlige Formaal faar selvstændig Betydning i disse Tilfælde, idet Betingelserne for Frihedsberøvelse — mer eller mindre fuldkomment — er fastsat i Loven, saaledes at ogsaa Spørgsmaal om, hvorvidt ulovligt Formaal foreligger, vil være absorberet af det materielle Spørgsmaal om, hvorvidt der foreligger en Indholdsmangel, der gør Forvaltningsakten ulovlig, eller ikke.

Nogen Eksemplifikation af disse Tilfælde skal derfor ikke forsøges.

e. Habilitetsmangler. Almindelige Mangler af denne Art vil foreligge f. Eks. i følgende Tilfælde:

Et Barns Fjernelse fra Hjemmet og Anbringelse under Børneforsorg besluttes paa et Børneværnsudvalgsmøde, hvor mindre end $\frac{2}{3}$ af Udvalgets Medlemmer er mødt, eller hvor ganske vist $\frac{2}{3}$ af Udvalgets Medlemmer er mødt, men mindre end $\frac{2}{3}$ af Udvalgets Medlemmer, men dog et Flertal, stemmer for Fjernelsen. En Godkendelse af et Børneværnsudvalgs Beslutning om Forlængelse af Forsorgen for et Barn under Børneforsorg træffes af et Landsnævn, i hvilket de 2 Repræsentanter for Rigsdagen ikke er valgt ved Forholdstal af et i Henhold til Grundlovens § 45, jfr. § 49, nedsat Udvalg bestaaende af 15 Medlemmer fra hvert Ting, men derimod udpeget af de 2 Partier, der har det største og næststørste Antal Pladser i Folketingets Finansudvalg.

Ikke Overlægen, men Reservelægen paa et Sindssygehospital har truffet Beslutning om Tvangsindlæggelse af en sindssyg.

Justitsministeren, ikke Socialministeren, har resolveret, at en ikke farlig aandssvag skal indlægges paa Aandssvageanstalt.

En *speciel* Habilitetsmangel vilde foreligge f. Eks. i følgende Tilfælde:

En Overlæge træffer Beslutning om sin fraskilte Hustrus Indlæggelse paa Sindssygehospital.

En fraskilt Hustru medvirker som Kommunalbestyrelsesmedlem ved sin Mands Indlæggelse paa Arbejdsanstalt som forsømmelig Forsørger.

De saaledes foreliggende almindelige eller specielle Habilitetsmangler kan tages under Paakendelse af Domstolene, der vil kunne erklære de trufne Beslutninger om Frihedsberøvelse for ugyldige og tillige tilkende en eventuelt skadelidt en Erstatning.

2.

Ved Undersøgelsen af, om de almindelige Domstole paa Grund af en materiel Ulovlighed kan anfægte de heromhandlede administrative Afgørelser, er Udgangspunktet den foran S. 140 ff. foretagne Gennemgang af de for de forskellige Forgørelser af den administrative Frihedsberøvelse fastsatte Betingelser, jfr. herved det vedhæftede Skema, og Paavisningen af, at den Afgørelse, der træffes med Hensyn til, om disse Betingelser er til Stede, ikke beror paa et frit, men derimod paa et lovbundet Skøn, eller med andre Ord er Udtryk for Retsanvendelse. Som Følge heraf er de paa disse Omraader truffne Afgørelser underkastet Domstolens Legalitetskontrol i Henhold til Grundlovens § 70 (jfr. Poul Andersen, Forvaltningsret, S. 576 f. o.), medmindre der maatte kunne findes Hjemmel for at gøre Undtagelser herfra (l. c. S. 579). I denne Henseende frembyder de heromhandlede Forvaltningsomraader flere Variationer.

a. Angaaende et af Overøvrigheden i Henhold til Lov 7. Maj 1937 udfærdiget Afsoningsdekret (Skema b, 7 (1)) maa det antages, at Domstolene vilde tilsidesætte det som ugyldigt og evt. tillige tilkende skadelidte Erstatning, hvis der enten ikke forelaa nogen Bidragsresolution, en Bidragsrestance eller en Konstatning af Bidragets Uerholdelighed i Form af forgæves Udpantning eller Politimesterens (Magistratens) Skøn med Hensyn hertil (Lov 1937 § 14), eller hvis en Kvinde hensættes til Afsoning af Bidrag til sin nuværende eller tidligere Mand eller til Stifbørn o. s. v. (Lov 1937 § 16). Derimod vilde Domstolene næppe anse sig for kompetente til at udøve det Skøn i Henhold til Lovens § 17, hvorefter Overøvrigheden udfra en Vurdering af den bidragspligtiges Evne og Vilje til at betale Bidraget kan stille Afsoningen i Bero eller bestemme, at den helt eller delvis skal bortfalde; som tidligere fremhævet (foran S. 141—142) er dette Skøn imidlertid til Fordel for den bidragspligtige og ligger indenfor den ved Loven fastlagte Ramme for Afsoningsinstituttets Anvendelighed.

b. Spørgsmaalet om Domstolens Kontrol med den materielle Lovlighed af de af Forvaltningen i Henhold til O. F. truffne Afgørelser beror paa Rækkevidden af denne Lovs § 52, Stk. 3. Herefter kan de af vedkommende overordnede Myndighed i Medfør af Loven truffne Afgørelser kun indbringes for Domstolene, naar Administrationen formenes at være gaaet udenfor Lovens Rammer eller Forudsætninger eller iøvrigt at have tiltaget sig en Myndighed, som det

ifølge Loven ikke kan være tilsigtet at lægge i den retsanvendende Administrations Hænder. Ifølge Motiverne (anderledes Poul Andersen, Forvaltningsret, S. 586) til denne Bestemmelse (R. T. 1930—31, Till. A, Sp. 3071) svarer den til den tidligere Fattiglovs § 59, Stk. 2, hvorefter de af vedkommende overordnede Myndigheder i Medfør af denne Lov i Fattigsager trufne Afgørelser ikke kan indbringes for Domstolene. Naar man ikke — siges det videre i Motiverne — har indskrænket sig til at udtale dette, men i Overensstemmelse med almindelige Retsgrundsætninger har fremhævet, at dette dog kan finde Sted, naar Administrationen formenes at være gaaet udenfor Lovens Rammer eller Forudsætninger eller at have misbrugt sin Myndighed, skyldes det Ønsket om, at Loven, der i første Linje henvender sig til Forsørgelsesmyndighederne, kan blive vejledende for disse paa alle Omraader, der er af Interesse for dem; hertil kommer, at Erfaringen har vist, at de underordnede Myndigheder ikke altid har været klare over det fremhævede Forhold.

Det maa erkendes, at Lovbestemmelsen ikke er helt klar, idet Sætningens andet Led »eller iøvrigt . . .« næppe udsiger noget, der ikke allerede ligger i første Led, jfr. Poul Andersen, S. 586, Note 4, og det samme gælder Udtalelsen i Motiverne. Thi en Ordning, der skulde være »i Overensstemmelse med almindelige Retsgrundsætninger«, hvorved formentlig er tænkt paa Domstolenes Legalitetskontrol i Henhold til Grundlovens § 70, maatte indbefatte ikke blot den Adgang for Domstolene til at paakende de trufne Afgørelses formelle Mangler, der, jfr. foran S. 151 ff., er i Behold uanset Lovbestemmelser, som gør Undtagelse fra Domstolskontrollen, men ogsaa Adgang til fuldtud at paakende de trufne Afgørelses materielle Lovlighed. En saadan baade formel og materiel Prøvelsesret har Poul Andersen (Forvaltningsret S. 586—587) ment, at Bestemmelsen i O. F. § 52 giver Udtryk for, idet han dog samtidig erindrer om, at Loven i meget vidt Omfang hjemler Forvaltningen Beføjelse til at træffe skønsmæssige Afgørelser, som ikke kan indbringes for Domstolene, og at Klager over de af vedkommende kommunale Myndigheder trufne Afgørelser ifølge § 50, Stk. 1, ikke kan indbringes for Domstolene, men forelægges for Amtmanden og eventuelt atter indankes for Socialministeriet. Hertil skal i Forbifarten blot bemærkes, at de skønsmæssige Afgørelser, der sigtes til, ikke kan være Afgørelser som de heromhandlede vedrørende Spørgsmaalet om, hvorvidt Betingelserne for Frihedsberøvelse er opfyldt, idet disse Betingelser er fastsat i Loven, men maa være Afgørelser vedrørende f. Eks. Størrelsen af Hjælp, Forsørgelsesmaaden, Varighe-

den af Indespærring, i visse Tilfælde indenfor givne Strafferammer eller Maksimalperioder, hvilke Afgørelser Administrationen efter Loven staar nogenlunde frit overfor, og med Hensyn til hvilke Domstolene derfor mangler det fornødne praktiske Grundlag for en retlig Kontrol.

Imidlertid vil den foran nævnte fulde materielle Domstolskontrol, som Motivernes Fremhævelse af almindelige Retsgrundsætninger peger i Retning af, komme i Strid *dels* med det, der efter Motiverne er Indholdet af Bestemmelsen, nemlig ligesom Fattiglovens § 59, Stk. 2, at udelukke Forsørgelsessagers Indbringelse for Domstolene, *dels* med Bestemmelsens Ord, jfr. Udtrykkene »kan *kun* indbringes for Domstolene . . . naar Administrationen formenes at være gaaet udenfor Lovens *Rammer*«, der viser, at den materielle Legalitetskontrol er, om ikke udelukket, saa dog i hvert Fald meget begrænset.

Bortset fra de foran nævnte Tilfælde vedrørende Forsørgelsesmaaden, Størrelsen af Hjælp, en Indespærrings Varighed o. s. v., hvor Domstolene ikke har nogen praktisk Mulighed for at udøve en Retskontrol, kan de indenfor O. F.'s Omraade i og for sig lige saa vel som en Embedsmand paa Amtet eller i Ministeriet skønne over, om de fastsatte Betingelser for en Foranstaltning — f. Eks. Indespærring — i eller imod en Persons Interesser er til Stede. Lovgivningsmagten ønsker imidlertid efter det foran udviklede ikke dette judicielle Overskøn, medmindre de faktiske Forhold ligger saaledes, at der overhovedet ikke kan rejses Tvivl om, at en Betingelse for Hjælp af en eller anden Art eller en Korrektionsforanstaltning i Form af Indespærring er henholdsvis til Stede eller ikke til Stede. Inden for det Omraade, hvor der foreligger en begrundet Tvivl, maa Domstolene resignere med Hensyn til en eventuelt afvigende Opfattelse og afvise Sagen som endeligt afgjort af sidste administrative Instans. Domstolene skulde altsaa herefter kunne udøve en materiel Legalitetskontrol med enhver Handlen i Modstrid med Betingelser, der angivet med skarpe Kriterier, f. Eks. hvis Socialministeriet nægter en Moder forskudsvis Udbetaling af Underholdsbidrag med den Begrundelse, at hun ikke har Forældremyndigheden over Barnet, naar hun vitterligt har det, jfr. O. F. § 183, Nr. 7, eller indespærrer en Mand i Henhold til § 319, uanset at han ikke er straffet, og endvidere enhver Handlen i Modstrid med Betingelser med uskarpe Kriterier, naar denne Modstrid er uomtvistelig, saaledes f. Eks. hvis der ikke foreligger nogetsomhelst om, at den omtalte Moder fører et unormalt Liv, jfr. § 183, Nr. 6, *eller* det er aabenbart for enhver, at

en Ansøger om Hjælp ikke blot er trængende, men i Nød, og Ministeriet desuagtet nægter ham Hjælp under enhver Form, *eller* en Forsørger, der af Ministeriet indespærres paa Tvangsarbejdsanstalt i Henhold til § 314, ikke har vist nogensomhelst Form for Ansvarsløshed.

Domstolenes materielle Legalitetskontrol er herefter indenfor O. F.'s Omraade af samme Undtagelseskarakter, som Domstolskontrollen paa de Omraader, hvor man finder en udtrykkelig Lovbestemmelse om, at den af den øverste administrative Myndighed trufne Afgørelse er endelig, jfr. herom nedenfor under c (S. 159 ff.).

Anvendt paa de her omhandlede Tilfælde af administrativ Frihedsberøvelse fører det udviklede til følgende Resultater:

1° Det frie Skøn, ud fra hvilket Forvaltningen indenfor de ved Loven givne Rammer træffer sin Afgørelse med Hensyn til Tidspunktet for Iværksættelsen af en eventuel Frihedsberøvelse og Varigheden eller det helt eller delvise Bortfald af denne, er unddraget Domstolenes Prøvelsesret. Dette gælder Overøvrighedens eller Socialministeriets Skøn over Varigheden af det Tvangsarbejde, der indenfor en Strafferamme af 2 Maaneder — 2 Aar *eller* i indtil 3 Maaneder og fra 2 Maaneder til 1 Aar kan paalægges henholdsvis en forsømmelig bidragspligtig i Henhold til O. F. §§ 207, 218 eller en forsømmelig Forsørger i Henhold til O. F. § 312 eller § 314, endvidere Varigheden af det af vedkommende Kommunalbestyrelse godkendte Ophold paa Arbejdsanstalt, som en forsømmelig Forsørger indenfor en Maksimaltid, indtil Bidragsresolution foreligger, eller indtil 3 Maaneder kan underkastes i Henhold til O. F. § 311 eller § 313, Stk. 4, eller, for saa vidt angaar Alkoholister, paa Afvæningshjem (evt. Arbejdsanstalt) indenfor en Maksimaltid af 1½ Aar efter det sociale Udvalgs (Københavns Magistrat, Frederiksberg Kommunalbestyrelse) eller Amtets (Socialministeriets) Bestemmelse i Henhold til O. F. §§ 316, Stk. 1—3, 317. Dernæst gælder det anførte med Hensyn til det for et Tidsrum af mellem 3 Maaneder og 2 Aar eller af indtil 2 Aar fastsatte Tvangsarbejde, der af vedkommende Amt med Socialministeriet som Overinstans (eller Eneinstans for København og Frederiksberg) eller et Amt (Københavns Magistrat, Frederiksberg Kommunalbestyrelse) med Socialministeriet som Overinstans kan paalægges henholdsvis Alkoholister samt løsladte Straffefanger og erhvervs- og subsistensløse i Henhold til O. F. §§ 316, Stk. 4, jfr. § 317, og § 319.

Videre maa det være overladt til Overøvrigheden uden Mulighed for Indblanding fra Domstolenes Side at afgøre Tidspunktet for en

evt. Afsoning eller dennes Bortfald helt eller delvis i Henhold til de nærmere Regler i O. F. § 14, Stk. 2 og 3.

Endelig gælder det anførte med Hensyn til lignende Spørgsmaal indenfor Børneforsorgen, f. Eks. hvor et fjernet Barn skal anbringes, jfr. O. F. § 134, hvornaar Forsorgen skal ophøre, jfr. §§ 168—170.

2° Hvor en Tilsidesættelse af Lovens Betingelser ikke er ganske aabenbar, er Domstolene afskaaret fra at tage Stilling til den Trang og de »særlige Forhold«, der kan motivere en Persons tvangsmæssige Forsørgelse paa Arbejdsanstalt i Henhold til O. F. § 30, Stk. 3 (se om den særlige Motivering for det i H. R. D. i U. f. R. 1941, S. 337 udøvede Skøn nedenfor S. 161 ff.), Overøvrighedens paa den bidragspligtiges Betalingssevne og -vilje baserede Skøn over, hvorvidt Afsoning »skal« finde Sted, jfr. O. F. § 14 modsat L. 1937 § 17: »kan«, det Skøn fra det sociale Udvalgs Side med Hensyn til om en bidragspligtig kan befrygtes at ville unddrage sig Betaling af et forskudsvis udbetalt Bidrag, der ligger til Grund for hans Anbringelse paa Arbejdsanstalt i Henhold til O. F. §§ 200, 217 og fra Overøvrighedens, evt. Socialministeriets, Side med Hensyn til, om han har udvist Forsømmelighed, der ligger til Grund for hans Anbringelse paa Tvangsarbejdsanstalt i Henhold til O. F. §§ 207, 218, endvidere det Skøn fra Kommunalbestyrelsens Side med Hensyn til, om en Forsørger ikke efter Evne har betalt foreløbigt fastsatte Bidrag eller bidraget til sin Families Forsørgelse, og fra Overøvrighedens eller Socialministeriets Side med Hensyn til, om han under særlige Omstændigheder har undladt at rette sig efter Tilsynsværgens Bestemmelser eller har udvist »Ansvarsløshed af en særlig graverende Karakter«, der udgør en Del af Grundlaget for den i O. F. §§ 311—314 hjemlede Indlæggelse i Arbejdsanstalt eller Tvangsarbejdsanstalt af forsømmelige Forsørgere. Det samme gælder det sociale Udvalgs, evt. Amtets, Skøn over en Alkoholists Forhold, der ligger til Grund for hans Indlæggelse paa Afvænningshjem i Henhold til O. F. §§ 316—317 og med Hensyn til Amtmandens Skøn med Henblik paa Anbringelse af løsladte Straffefanger eller erhvervs- og subsistensløse paa Arbejdsanstalt eller Tvangsarbejdsanstalt i Henhold til O. F. §§ 318—322, jfr. Ordene »ikke kan antages, at Personen vil ernære sig ved regelmæssigt Arbejde« (§ 318), »hensigtsløst at forsøge paagældende anbragt under friere Forhold« (§ 319). Paa tilsvarende Maade er Domstolene stillet overfor det Skøn, som Landsnævnet for Børneforsorg i Medfør af O. F. § 130, Stk. 1, udøver med Henblik paa, om der foreligger saa »slet Opførsel« m. v. fra Barnets Side eller »grov Forsømmelighed« m. v. fra Forældre-

nes Side, at Barnets Fjernelse fra Hjemmet bør finde Sted. For Landsnævnets Vedkommende foreligger der iøvrigt rent bortset fra O. F. § 52 det Argument imod Domstolenes Prøvelsesret, at Nævnet er et kollegialt sammensat, domstolslignende Organ, hvis Afgørelser som Hovedregel er endelige, jfr. O. F. § 151; denne Lovbestemmelse *behøver* dog ikke at betyde andet end, at Landsnævnets Afgørelser ikke kan indankes for Socialministeriet.

Medens en aabenbar Tilsidesættelse af de foran nævnte Betingelser for Frihedsberøvelse vanskeligt vil kunne tænkes at forekomme, idet de alle aabner et betydeligt Spillerum for Administrationens Skøn, stiller det sig anderledes med Hensyn til de Betingelser, der bestaar i visse enkle Fakta. Mod en Tilsidesættelse af Kravet om Sygdom og Modtagelse af offentlig Hjælp som Betingelse for Tvangsindlæggelse paa Sygehus m. v. i Henhold til O. F. § 30, Stk. 4, vil den krænkede saaledes kunne paakalde Domstolenes Beskyttelse. Det samme gælder f. Eks., hvis Arbejdsanstalt eller Tvangsarbejdsanstalt bringes i Anvendelse overfor en bidragspligtig, uden at det ham paahvilende Bidrag er forskudsvis udbetalt af det offentlige, jfr. O. F. §§ 200, 207, 217, 218, eller overfor en Forsørger, uden at den anden Ægtefælle har henvendt sig om Hjælp, jfr. O. F. §§ 313—314. Se om Praksis paa dette Punkt foran S. 121.

c. I §§ 3 og 4 i Lov Nr. 171, 16. Maj 1934 om Foranstaltninger vedrørende *aandssvage* er det fastsat, at de af Socialministeren som Overinstans for Anstaltsledelsen trufne Afgørelser med Hensyn til Indlæggelse og Tilbageholdelse af aandssvage er endelige. For de *sindssyges* Vedkommende træffes Beslutningen om Indlæggelse af vedkommende Overlæge, jfr. Lov Nr. 118, 13. April 1938, § 4, og der er ikke i Loven indført nogen Appelinstant for saa vidt angaar en saadan Indlæggelsesbeslutning, jfr. Folketingstid. 1937—38, Sp. 1585, hvorimod Spørgsmaalet om Udskrivning eller Tilbageholdelse af den paagældende umiddelbart efter Indlæggelsen kan forelægges for Justitsministeriet, der træffer sin Afgørelse i Henhold til Lovens § 9, Stk. 2. Af Forarbejderne til Loven fremgaar det, at Justitsministeriet som Appelinstant er foretrukket for Domstolene, jfr. *Gjerulffs* Kommentar til Loven S. 25, hvor det tilføjes, at Spørgsmaalet om Udskrivning herefter ikke kan indbringes for Domstolene. Ogsaa de af Overøvrigheden, evt. Justitsministeriet, trufne Afgørelser med Hensyn til Tvangsindlæggelse eller Tilbageholdelse af aandssvage eller sindssyge, der er farlige for Retssikkerheden, maa i samme Grad som de foran nævnte Afgørelser anses for endeligt afgjort af Administrationen, jfr. Reskript 15. Februar 1793,

sammenholdt med henholdsvis § 9 og § 10 i de nævnte Love om aandssvage og sindssyge.

Naar de af de højeste administrative Myndigheder paa disse Omraader trufne Afgørelser anses for endelige, betyder dette, som fremhævet foran S. 151, ikke, at Domstolene er afskaaret fra at tage de formelle Mangler, som Afgørelserne evt. maatte lide af, under Paakendelse og paa Grundlag heraf anse dem for ugyldige og evt. tilkende en skadelidt Erstatning.

Derimod vil Domstolene som Hovedregel være afskaaret fra at paakende Spørgsmaalet om, hvorvidt de i disse Bestemmelser fastsatte Betingelser for Indgrebenes Foretagelse er opfyldt, jfr. det vedhæftede Skema b, 2—3, altsaa Spørgsmaalet om, hvorvidt Indgrebene lider af Mangler i materiel Henseende eller med andre Ord, om de kan anses for at være materielt lovlige. En aandssvag, der mener sig uberettiget indespærret, kan saaledes hverken selv eller ved sin Værge gennemføre et Sagsanlæg med det Resultat, at Domstolene tager Stilling til, hvorvidt der for hans Vedkommende foreligger Aandssvaghed eller Forsorgstrang i en saadan Grad, at Socialministeriet eller Anstaltsledelsen har været berettiget til at inddrage eller tilbageholde ham under Aandssvageforsorg. Heller ikke Justitsministeriets eller Overlægens Standpunkt med Hensyn til, om en Patient er, hvad man forstaar ved sindssyg, farlig, trængende til Behandling eller er til Ulempe for sig selv i Tilfælde af Udskrivning, kan tages under Realitetsbedømmelse af Domstolene. Det samme gælder Overøvrighedens Skøn med Hensyn til, om aandssvage eller sindssyge er farlige for Retssikkerheden. Der kan herved henvises til en Landsover- samt Hof- og Stadsretsdom i U. f. R. 1916, S. 169, hvori det under Henvisning til D. L. 1—19—7 og Reskript 15. Februar 1793 udtales, at da en Persons Tvangsindlæggelse i et Sindssygehospital som sindssyg og farlig for den offentlige Sikkerhed efter gældende dansk Ret henhører under Administrationens Myndighedsomraade, kunde det ikke tilkomme Domstolene at prøve, om Øvrighedsmyndighedernes Skøn over, hvorvidt der havde foreligget tilstrækkelig Grund til Tvangsindlæggelsen og dens Opretholdelse var rigtig eller ej. Sagen, hvorunder det offentlige paastodes tilpligtet at lade den paagældende komme paa fri Fod, blev derfor for saa vidt *afvist* fra Retten.

Men uanset de trufne Afgørelsers Endelighed kan Domstolene ikke være aldeles udelukkede fra ogsaa paa disse Omraader at udøve en materiel Legalitetskontrol. Hvis f. Eks. Anstaltsledelsen og Overlægen paa en Aandssvageanstalt indlægger en Mand, der paa samme

Maade som enhver normal Samfundsborger ved diverse Lægeerklæringer kan godtgøre, at han ikke er Sinke, endsige aandssvag, maa han kunne paakalde Domstolenes Beskyttelse, og det samme maa gælde i andre Tilfælde, i hvilke der *ikke foreligger nogen begrundet Tvivl* om, at de for en Indespærring fastsatte materielle Betingelser ikke er opfyldt.

d. Selv om Lov Nr. 138, 10. Maj 1915, og Nr. 145, 12. Marts 1918 om henholdsvis *smitsomt syge og tuberkuløse*, jfr. det vedhæftede Skema b, 4—5, tilsyneladende ikke udelukker en Domstolskontrol, vil Domstolene næppe indlade sig paa en selvstændig Prøvelse af, hvorvidt en i Henhold til Bestemmelserne i disse Love tvangsisoleret Person virkelig lider af en epidemisk Sygdom, der er under offentlig Behandling eller af en Tuberkulose, der frembyder ganske særlig Smittefare, idet Afgørelsen heraf udkræver en saa speciel Sagkundskab, at den maa anses for at være endelig overladt til Epidemikommissionen eller Overepidemikommissionen (sml. Poul Andersen, Forvaltningsret, S. 590), jfr. iøvrigt for saa vidt angaar epidemiske Sygdomme, Epidemilovens § 30, hvorefter de Bestemmelser, som i Loven gives for visse Sygdomme, herunder altsaa Bestemmelserne om Tvangsisolering, ogsaa gælder for Foranstaltninger, som træffes under fejlagtig Forudsætning om, at en af disse Sygdomme foreligger. Det maa imidlertid forudsættes, at der i hvert Fald er visse Holdepunkter for, at Personens Tilstand er som nævnt, thi er eller viser det sig — f. Eks. ved Personens Indlæggelse paa Sygehus — at være ganske *utvivlsomt, at han under sin Isolering hverken har lidt af nogen epidemisk Sygdom eller af Tuberkulose*, maa Domstolene kunne erklære Frihedsindgrebet for ugyldigt og evt. tilkende den paagældende en Erstatning ud fra den Betragtning, at der overhovedet ikke har været Hjemmel til den foretagne Isolationsforanstaltning.

e. Selv i de foran under b, c, d omhandlede Tilfælde, i hvilke en materiel Domstolskontrol af de foretagne Indespærringers Lovlighed normalt er udelukket, kan der som nævnt blive Spørgsmaal om at udøve en saadan Kontrol, nemlig naar den »Elasticitetsgrænse«, jfr. Poul Andersen, Forvaltningsret, S. 598, der gælder for de for en Tvangsindlæggelse eller Tvangstilbageholdelse fastsatte Betingelser er overskredet. Som tidligere fremhævet er Domstolenes Ret til i de under b, c, d nævnte Tilfælde at anfægte formelle Mangler utvivlsom, og der kan være Grund til her at pege paa den Lighed, der er imellem den formelle Kompetencemangel og den heromhandlede aabenbare materielle Ulovlighed. Dette skal imidlertid ikke forfølges

nærmere. Hvor en aabenbar materiel Ulovlighed foreligger, kan der i Tilfældene under b, c, d ikke blot blive Spørgsmaal om at erklære den trufne Forvaltningsakt ugyldig, men ogsaa om at tilkende den skadelidte Erstatning.

Men ogsaa inden for denne Grænse kan der for Domstolene blive Spørgsmaal om at udøve en materiel Legalitetskontrol, nemlig naar den Person, overfor hvem et Frihedsindgreb er foretaget, anser dette for uberettiget, og *ved Domstolene nedlægger Paastand paa Erstatning herfor*. Ikke mindst paa Omraader som de heromhandlede, hvor den personlige Frihed staar paa Spil, er det paa sin Plads at anlægge den Betragtning, »at det godt kan være en forvaltningspolitisk meget rimelig Ordning, at visse administrative Foranstaltninger sikres mod Underkendelse af Domstolene, medens Borgerne dog beholder den Beskyttelse, som ligger i Adgangen til at gøre et Erstatningsansvar gældende for Domstolene« (*Poul Andersen, Offentlig-retligt Erstatningsansvar, S. 163*).

Til Belysning heraf skal der fra nyere Praksis nævnes følgende Tilfælde:

1° *Indenfor O. F.s Omraade, jfr. foran S. 154 ff.* Da en Isoleringsarbejder, der i længere Tid havde modtaget Hjælp af Ballerup-Maaløv Kommune, forlod et ham anvist Arbejde, lod Kommunens sociale Udvalg ham med Politiets Bistand anbringe paa en Arbejdsanstalt, hvilken Anbringelse senere godkendtes af Arbejds- og Socialministeriet. Antaget at O. F. § 45, jfr. § 30, smh. m. § 36, ogsaa under Hensyn til den tidligere Retstilstand, maatte forstaas saaledes, at Udvalget — der ved Isoleringsarbejderens Anbringelse paa Arbejdsanstalt havde haft Føje til at gaa ud fra, at han og hans Familie vedblivende var trængende og ønskede Hjælp hos Kommunen — havde været berettiget til at henvise ham til at modtage Hjælpen ved tvungen Indlæggelse paa Arbejdsanstalt. Idet det derhos ikke var godtgjort, at Opholdet paa Anstalten var blevet udstrakt længere, end Forsørgelsesformaalet krævede, frifandtes Kommunen og Udvalget under en til Underkendelse af Indlæggelsens Lovlighed og Opnaaelse af Erstatning anlagt Sag (U. f. R. 1941, S. 337, H. D.). Se nærmere om Dommen foran S. 71 ff.

Medens Højesteret i denne Sag gaar ind paa den Forsørgelsesmyndighederne ellers forbeholdte Vurdering af, om selve Transgbetingelsen er opfyldt, har Højesteret i det følgende Tilfælde blot lagt Socialministeriets Ændring af Amtets Afgørelse til Grund:

Det sociale Udvalg i en Kommune havde med Amtets Godkendelse ladet en Person anbringe paa Tvangsarbejdsanstalt som for-

sømmelig og ansvarsløs Forsørger, jfr. O. F. §§ 312—314. Efter at Socialministeriet i Anledning af paagældendes Klager havde udtalt, at der *ikke* havde været tilstrækkeligt Grundlag for Anbringelsen, anlagde paagældende Erstatningssag mod Kommunen. Det sociale Udvalgs Indstilling til Amtet indeholdt forskellige væsentlige *Urigtigheder*, og da der ikke skønnedes at være tilstrækkelig Undskyldning for disse, fandtes Kommunen at være erstatningspligtig overfor paagældende (U. f. R. 1940, S. 236, H. D.).

Afgørelsen er iøvrigt bemærkelsesværdig derved, at den modsat Princippet i D. L. 3—19—2 paalægger Kommunen Erstatningsansvar, uden at det sociale Udvalgs Medlemmer er anset erstatningspligtige. Se nærmere om Dommen foran S. 124 ff.

2° *Indenfor Omraadet for Lovene om aandssvage og sindssyge, jfr. foran S. 159 ff.*

Fru N., der paa Grundlag af en af Overlægen ved Østifternes Aandssvageanstalt godkendt Lægeerklæring, hvorefter hun stod paa Overgangen mellem de lettere aandssvage og Sinkegruppen, i Efteraaret 1938 var blevet inddraget under Aandssvageforsorgen og anbragt paa Ebberødgaard, og som i Februar 1940 bl. a. paa Grundlag af en af en Afdelingslæge paa Ebberødgaard afgivet Erklæring, hvorefter hun var aandssvag i lettere Grad med en Intelligenskquotient paa 75, var blevet steriliseret, krævede Erstatning hos Overlægen og Anstalten under Henvisning til, at hun efter Lægeundersøgelser foretaget i November 1941 og Februar 1943 ikke var aandssvag. Retslægeraadet havde i Maj 1943 udtalt, at hun ikke nu kunde betegnes som aandssvag. Da det maatte antages, at Betingelserne i Lov 171, 16. Maj 1934 havde foreligget saavel ved Fru N.s Inddragelse under Aandssvageforsorg som ved Indstillingen om Sterilisation, og der ikke var Holdepunkter for at antage, at Indstillingen havde indeholdt urigtige Oplysninger eller var afgivet paa urigtigt Grundlag, fandtes der ikke at være Grundlag for Erstatningsansvar (U. f. R. 1945, S. 245, H. D.).

XII.

BIDRAG TIL KRITIK OG TIL REFORMFORSLAG

1. Det fremgaar af Kap. XI, at Domstolene efter dansk Ret paa Grund af formelle eller aabenbare materielle Mangler kan underkende Gyldigheden af de Forvaltningsakter, der ligger til Grund for en administrativ Frihedsberøvelse; rejses der Krav om Erstatning for uberettiget Frihedsberøvelse, er Grænserne for Administrationens Eneherredømme paa dette Omraade yderligere indsnævret, idet Domstolenes Kontrol af de trufne Afgørelsers materielle Lovlighed i saa Fald først standser ved det for Domstolene utilgængelige frie eller udpræget forvaltningstekniske Skøn.

Det vilde derfor efter dansk Ret være urigtigt at betragte den enkelte Borger som helt unddraget Domstolenes Beskyttelse paa disse Omraader.

Men hvor meget er denne Beskyttelse værd i Praksis? Den, der er indespærret og mener, at dette er sket med Urette, vil have meget svært ved at faa Domstolenes Bistand til at slippe ud. Bortset fra de Undtagelsestilfælde, hvor han selv har Raad til at engagere en Sagfører, maa han andrage om Bevilling til fri Proces i Henhold til Rpl. Kap. 31. Men dels tager Bevillingens Meddelelse erfaringsmæssigt lang Tid, dels beror den paa Afgørelse ikke af Domstolene — hvilket i og for sig vilde være det principielt mest tiltalende — men af Administrationen, endda af de administrative Organer: Amt, Overpræsidium, Justitsministerium, der i et betydeligt Antal af Tilfældene har Afgørelsen af hans Indespærring i deres Haand. Set fra den tvangsanbragtes Synspunkt er hans Udsigter til at opnaa Bevilling til fri Proces derfor ikke de bedste. Den Hjælp, en Underretsdømmer i Medfør af Rpl. § 429 kan yde ham, naar han ikke gennem fri Proces har Assistance af en Sagfører, er heller ikke meget værd, naar han blot fremstilles i Retssalen og uden at være paa fri Fod skal søge at imødegaa f. Eks. de Paastande fra et Sindsygehospital eller en Aandssvageanstalts Side, der bliver anført imod ham. Føres Sagen for Landsret, der vil være 1. Instans for Sager om Ophævelse af en Indespærring i Henhold til Forsorgsloven, jfr. denne Lovs § 52, Stk. 3, vil han ikke en Gang have denne

Hjælp, hvortil kommer, at han i alle Tilfælde, hvor han ikke har faaet Bevilling til fri Proces, selv maa foretage de indledende Skridt til et Sagsanlæg, hvad han paa Grund af sin hele Situation vil være ude af Stand til, ligesom han maa betale Retsgebyrer og andre Udgifter i Forbindelse med Sagen, hvad han som Regel ikke vil have Midler til.

Føres Sagen som en Erstatningssag, efter at den paagældende er sat paa fri Fod, staar han naturligvis stærkere, men i saa Fald er Skaden, hans uberettigede Indespærring forudsat, allerede sket i fuldt Omfang og er uoprettelig.

Ud fra en praktisk Betragtning er den nuværende Domstolskontrol paa disse Omraader derfor af tvivlsom Værdi, dels fordi Domstolene, hvor der er begrundet Tvivl om, hvorvidt de materielle Betingelser for en Indespærring er til Stede, er principielt afskaaret fra at anfægte Administrationens Afgørelse, dels fordi den krænkede i de øvrige Tilfælde som Regel vil have meget svært ved at anlægge en Sag for Retten og gennemføre den med et for ham gunstigt Resultat.

Til denne Svaghed i Retsstillingen for de Personer, som Bestemmelserne om administrativ Frihedsberøvelse anvendes imod, kommer de Indvendinger, der, ligeledes ud fra Synspunktet: Sikkerhed mod uberettiget Frihedsindgreb, kan rettes mod den materielle Afgrænsning af de Tilfælde, i hvilke Frihedsberøvelse kan finde Sted og mod den administrative Gennemførelse af disse Sager.

I saa Henseende maa der skelnes mellem de forskellige Forgørelser af den administrative Frihedsberøvelse.

2. Ud fra et Retssikkerhedssynspunkt vil der saaledes næppe kunne rettes nogen væsentlig Indvending mod Grundlaget og Formen for et Barns Fjernelse fra Hjemmet mod Forældrenes Vilje og Inddragelse under Børneforsorg. Fjernelsesgrundene kan næppe defineres meget anderledes end sket i O. F. § 130, Stk. 1, og Forældrenes lovhjemlede Ret til at udtale sig mundtligt for Børneværnsudvalget (§ 94), Dommerens Medvirken (§ 89), Landsnævnet for Børneforsorg som Ankeinstans (§ 132, jfr. § 151) o. s. v. er Udtryk for, at Lovgivningsmagten her bevidst har søgt at tilvejebringe formelle Garantier for en rigtig Afgørelse, jfr. foran S. 144—145, 149.

3. Heller ikke den i Henhold til Epidemilov 10. Maj 1915 §§ 14, 15, og Tuberkuloselov 12. Marts 1918 § 5 truffene Ordning med Tvangsisolering ved Epidemi- eller Overepidemikommissionens Foranstaltning af smitsomme syge eller smittefarlige tuberkuløse synes at frembyde nogen Betænkelighed ud fra et Retssikkerhedssyns-

punkt; ganske vist er der ikke givet den syge nogen Ret til at udtale sig for Kommissionen eller andre formelle Garantier, men det drejer sig om bestemte fysiske Lidelser, saaledes at Mulighederne for Vilkaarlighed ikke er store, og den Sikkerhed, der trods alt ligger i Domstolenes Adgang til at anfægte en truffen Disposition paa Grund af formelle eller aabenbare materielle Mangler, maa her være tilstrækkelig.

4. Uanset Manglen paa formelle Garantier maa det samme formentlig gælde med Hensyn til den Afsoning, der i Medfør af Lov Nr. 133, 7. Maj 1937 § 12, jfr. O. F. § 14, kan paalægges en bidragspligtig, idet de Grænser, udenfor hvilke Politimesteren eller Overøvrigheden ikke kan gaa, er præcist angivet i Loven.

Tilbage bliver herefter Indgrebene overfor aandssvage eller sindssyge i Henhold til Lovene 16. Maj 1934 og 13. April 1938 og overfor de forskellige Personkategorier, der er omfattet af Forsorgsloven.

5. a. Baade de aandssvages og de sindssyges Stilling er svag. En nærmere Præcisering af selve Sygdomsbegreberne vilde være ønskelig, men da man her er afhængig af Lægevidenskaben, der paa Grund af disse Sygdommes særlige Natur formentlig ogsaa i Fremtiden i det store og hele vil være nødsaget til at bestemme den aandssvage eller sindssyge, som den, der henholdsvis er svag i Aanden eller syg i Sindet, maa man vel resignere paa dette Punkt. De øvrige materielle Betingelser kan næppe for de sindssyges Vedkommende præciseres stort anderledes end sket i Loven, *hvorimod man med Hensyn til de aandssvage kunde ønske en bedre Bestemmelse af Betingelsen Forsorgstrang*, herunder en udtrykkelig Angivelse af, hvad der i denne Henseende kræves for at tvangsindlægge en aandssvag.

b. Med Hensyn til de formelle Garantier er de sindssyge bedre stillet end de aandssvage, idet der til disses Tvangsindlæggelse ikke, saaledes som Tilfældet er med Hensyn til sindssyge, kræves Attest fra en udenforstaaende Læge, ligesom der for de tvangsindlagte sindssyge skal beskikkes en Tilsynsværge, hvilket ikke gælder for de aandssvage. Maaske burde man ogsaa *for de aandssvage kræve Attest fra en udenforstaaende Læge før Indlæggelse finder Sted*, hvorimod der efter de Erfaringer, man har gjort med Tilsynsværger, næppe er Grund til at foreslaa saadanne for de aandssvage.

At Overlægerne — for de aandssvage dog formelt Anstaltsledelsen — skal tage Stilling til Spørgsmaalene om Indlæggelse eller Tilbageholdelse i første Instans er der formentlig ikke noget at sige

til, men det kan formentlig med Føje kritiseres, at Ankeinstansen er Justitsministeriet og Socialministeriet for henholdsvis de sindssyges og de aandssvages Vedkommende.

Foreløbig bemærkes, at den Omstændighed, at Socialministeriet er øverste administrative Instans med Hensyn til Aandssvageforsorgen og saaledes paa en Maade Part i Sagen, medens Justitsministeriet alene optræder som overordnet Pupilautoritet i Forhold til de sindssyge er en Forskel i de 2 Ministeriers Stilling, der er af saa formel Karakter, at der næppe bør tillægges den nogen Betydning; de aandssvages Stilling vilde næppe blive bedre, hvis Sagerne vedr. deres Indlæggelse eller Udskrivning blev overført fra Socialministeriet til Justitsministeriet.

Iøvrigt bemærkes, at det sikkert vil være vanskeligt i de konkrete Sager vedr. sindssyge og aandssvage at finde Basis for Kritik mod de 2 Ministeriers Administration af disse Sager; paa det Grundlag — navnlig Erklæringer fra Overlægerne paa vedkommende Hospitaler eller Anstalter, evt. suppleret med Politirapporter — og med de Hjælpemidler — Retslægeraadets Erklæringer til Justitsministeriet og den faste Lægekonsulents til Socialministeriet — de har haft, har de næppe kunnet komme til andre Resultater end dem, der er nedfældet i deres Praksis.

Men dermed tør ikke hævdes, at Resultaterne i alle Tilfælde har været rigtige; under en anden Arbejdsform vilde man muligvis være kommet til andre Resultater; saaledes hvis en Domstol skulde have taget Stilling til Spørgsmaalene paa Grundlag af en kontradiktorisk Retsforhandling, eller hvis de havde været behandlet og afgjort af et juridisk-psykiatrisk-socialt Nævn, der havde til Opgave og var i Stand til ved sin egen saglige Indsats at afgøre disse Sager, og hvis enkelte Medlemmer overfor Offentligheden stod som personlige Garanter for de trufne Afgørelses Rigtighed. Og en Afgørelse, truffet paa en af disse Maader, vilde for den, mod hvem Frihedsindgrebet foretages, være mere betryggende. Da det er et saa vigtigt Retsgode, der staar paa Spil, og da de materielle Betingelser for en tvangsmæssig Indlæggelse eller Tilbageholdelse nødvendigvis maa være af en ret ubestemt Karakter, ligger det nær at imødekomme dette Krav om øget Tryghed og foretrække en Domstol eller et Nævn fremfor Ministerierne som Ankeinstans i disse Sager, jfr. foran S. 145—149.

Da Afgørelserne kræver en saglig Indsigt af speciel Karakter og nøje Føling med Aandssvage- og Sindssygeforsorgens Gennemførelse i Praksis, maa man formentlig videre foretrække et Nævn

fremfor de almindelige Domstole. Ud fra et principielt Synspunkt skulde der formentlig intet være i Vejen for, at man indskrænkede sig til at have eet *Nævn som Ankeinstans for saavel Aandssvagesom Sindssygeforsorgen*, saaledes at dette overtog saavel Socialministeriets som Justitsministeriets Funktioner som Ankeinstans i Henhold til Lovene af 1934 og 1938. Det burde sammensættes som det i Henhold til førstnævnte Lov § 6 nedsatte Sterilisationsnævn, der bestaar af en Dommer som Formand, en Socialpraktiker og en Psykiater. Det vilde iøvrigt være nærliggende blot at give Sterilisationsnævnet Navneforandring og udvide dets Forretningsomraade til ogsaa at omfatte de her omhandlede Ankeinstansbeføjelser.

Den foran skitserede Reform, der for Aandssvageforsorgens Vedkommende falder sammen med det Forslag, der blev afgivet af Udvalget af 19. April 1941, jfr. foran S. 149, er imidlertid næppe tilstrækkelig med Henblik paa Tilvejebringelse af fuld Tryghed for de Personer, som de her omhandlede Frihedsindgreb gaar ud over. Disse Personer maa have *Krav paa at blive hørt* af det Organ, der har den endelige Afgørelse af, om de skal være fri eller ufri. Dette Krav, hvis Gennemførelse frembyder visse praktiske Vanskeligheder, er af saa elementær Karakter, at der uanset disse Vanskeligheder maa findes en Udvej. Nævnet burde saaledes altid selv eller ved sin Sekretær være berettiget til i Tvivlstilfælde at møde paa Stedet og dér høre den paagældende og prøve Styrken af Lægens og Afdelingslederens Erklæringer. Endvidere burde Nævnet være *forpligtet* til f. Eks. een Gang om Aaret ved en Rundrejse til de Anstalter eller Hospitaler, hvorfra Ankesager var indsendt, at lade Klageren fremstille for sig, saaledes at Nævnet først, naar Klageren havde haft Lejlighed til selv at udtale sig for Nævnet, kunde træffe endelig Afgørelse i Sagen.

Indtil dette Besøg havde fundet Sted, burde Nævnet alene kunne bestemme, at den paagældende indtil videre skulde forblive paa Anstalten eller Hospitalet.

Medens Spørgsmaal om Udskrivning af Personer, der var inddraget under Aandssvageforsorg som Vilkaar for Frafald af Tiltale, skulde afgøres af Nævnet, der dog forinden maatte have indhentet Anklagemyndighedens Samtykke, burde man til Hjælp for Personer, der var dømt til Anbringelse paa Aandssvageanstalt eller Sindssygehospital i Henhold til Strfl. § 70, tillade, at de rettede Henvendelse til Nævnet om Udskrivning, saaledes at *Anklagemyndigheden paa Begæring af Nævnet var forpligtet til at forelægge Udskrivningsspørgsmaalet for Retten*, jfr. Strfl. § 70, Stk. 3; dette vilde for-

mentlig være et gavnligt Supplement til Tilsynsværgeinstituttet efter Strfl. § 70, Stk. 2.

For at undgaa Overbelastning af Nævnet burde man opretholde de i Lovene 1934 og 1938 fastsatte Frister for fornyet Prøvelse af Sagerne, for formodet aandssvage 1 Aar, jfr. Lov 1934, § 4, Stk. 4, og for formodet sindssyge 4 Maaneder, jfr. Lov 1938 § 9, Stk. 3.

Af Hensyn til Offentlighedens Kontrol med Nævnets Virksomhed burde dette have *Pligt til at udsende en Aarsberetning*, hvori Sager af en vis Betydning refereres, jfr. *Unsgaard*, U. f. R. 1943, S. 51.

Med den Sikkerhed for rigtige Afgørelser, der saaledes vilde være tilvejebragt, kunde man formentlig acceptere en Lovbestemmelse, hvorefter Nævnets Afgørelser var endelige, saaledes at den Kontrol, der principielt stadig maatte tilkomme Domstolene, alene tog Sigte paa formelle Mangler (jfr. foran S. 151) eller aabenbare materielle Mangler (jfr. foran S. 160—161) — dog ogsaa almindelige materielle Mangler, for saa vidt angaar Erstatningssager (jfr. foran S. 161—163).

c. De Afgørelser, som Overøvrigheden, evt. Justitsministeriet, træffer om tvangsmæssig Indlæggelse eller Tilbageholdelse af aandssvage eller sindssyge, der er farlige for Retssikkerheden — de saakaldte *Farlighedsdekreter* — burde formentlig paa Grund af deres nære Slægtskab med Straffesager *overføres til Domstolene*, jfr. *Unsgaard* U. f. R. 1943, S. 51, saaledes at Politiet havde Bemyndigelse til straks at indlægge de paagældende og Forpligtigelse til derefter at forelægge Sagen for Retten til videre Behandling i Strafferetsplejens Former; der burde tillægges den saaledes indlagte Ret til at faa Spørgsmaalet om sin Udskrivning genoptaget ved Retten, dog med den Begrænsning, at der skulde være hengaaet f. Eks. 1 Aar efter sidste Afgørelse.

6. a. Angaaende de Tilfælde, der er omfattet af Forsorgsloven, kan man rejse det Spørgsmaal, om ikke de hyppigt anvendte Foranstaltninger Arbejdsanstalt eller Tvangsarbejdsanstalt mod forsømmelige Forsørgere i Henhold til O. F. §§ 311—314 kan undværes, saaledes at man i Stedet puster Liv i Strfl. §§ 198 og 213 om Forsømmelse af Bidrags- eller Forsørgelsespligt m. v., der næsten ikke benyttes i Praksis. Selvom man herved vilde have løst Retssikkerhedsproblemet, vilde man paa den anden Side komme i klar Strid med Forsørgelsesvæsenets Behov for en næsten omgaaende Reaktion i disse Sager. Skulde man her være afhængig af Politi og Domstole og evt. afvente en Dom i Sagen, vilde denne paa Grund af

Ægtefællernes Forsoning og Hustruens og Børnernes Uvilje mod, selv for lukkede Døre, at vidne mod Manden i Retten, bortfalde af sig selv. Dette vilde, hvis der virkelig har været Grundlag for at gribe ind, være til Skade for Forsørgelsesvæsenets Arbejde, og det maa derfor være det sociale Udvalg selv, der handler, og de Foranstaltninger, der træffes med Henblik paa at sikre Forsørgeren mod uberettigede Indgreb, maa af praktiske Grunde være af efterfølgende Karakter. De Beføjelser, der er tillagt Administrationen i O. F. §§ 311—314 kan derfor næppe undværes.

b. Man kan dernæst spørge, om de Tvangsforanstaltninger, der efter O. F. §§ 318—320 kan anvendes overfor løsladte Straffefanger, ikke kan undværes, idet de kun i ringe Omfang benyttes i Praksis. Spørgsmaalet hænger sammen med den nærmere Tilrettelæggelse af Efterforsorgen for straffede Personer med Henblik paa deres Tilpasning til det normale Samfundsliv, og det skulde ikke være udelukket, at man gennem en nærmere Overvejelse af de Muligheder, Straffelovens Prøveløsladelsesinstitut frembyder i Retning af de paagældendes Anbringelse i Arbejde eller Pleje, kom til det Resultat, at disse Foranstaltninger var overflødige og et, paa Baggrund ogsaa af Muligheden for de paagældendes Anbringelse i Arbejdshus, unødvendigt Indgreb i deres Frihed; for de Fanger, der var uegnede til en helt fri Tilværelse, kunde man i denne Forbindelse overveje Mulighederne for gennem Indførelse af nye Bestemmelser i Straffelovgivningen at tilbageholde dem paa et Kriminalasyl. Paa den anden Side kan man ikke se væk fra, at der ved en Reform af Forsørgelsesvæsenets Anstalter, saaledes at disse i højere Grad, end Tilfældet er i Dag, blev bragt paa Linje med almindelige offentlige Beskæftigelsesforanstaltninger for langvarigt arbejdsløse, kunde opnaas noget ogsaa kriminalpolitisk værdifuldt ved at bevare Fængselsvæsenets Samarbejde med de sociale Myndigheder, men disse Problemer er saa uafklarede, at det ikke vil være muligt at tage Stilling til dem, før de har været belyst gennem indsamlet Materiale og behandlet i et Udvalg af sagkyndige.

Det følgende er derfor baseret paa den foreløbige socialpolitiske Forudsætning, at de Frihedsindgreb, der sker med Henblik paa Opfyldelse af de i Forsorgsloven udtrykte Formaal, er nødvendige, saaledes at det alene er Fastlæggelsen af Betingelserne for disse Indgreb og de formelle Garantier for deres rigtige Gennemførelse, der sættes til Debat.

c. I denne Henseende kan det for det første kritiseres, at *Hjemmelen for af forsørgelsesmæssige Grunde at indlægge en Person paa*

Arbejdsanstalt (Forsørgelsesafdeling, Arbejdsafdeling) er uklar. Selv om det i et konkret Tilfælde er godkendt af Højesteret, jfr. foran S. 72—73, virker det ikke betryggende, at et socialt Udvalg ved Politiets Hjælp skal kunne afhente en Mand og indlægge ham paa Arbejdsanstalt alene paa Grundlag af følgende §§ i O. F.: § 30, hvorefter Udvalget er frit stillet med Hensyn til Forsørgelsesmaaden, og hvorefter Understøttelse i Hjemmet gaar forud for Indlæggelse i Forsørgelsesanstalter, § 36, der omhandler Kommunalbestyrelsens Pligt til inden 2 Aar efter Lovens Ikrafttræden at have sikret Kommunen Ret til at disponere over Pladser paa en kommunal Arbejdsanstalt, og § 45, Stk. 3, hvorefter Udvalget kan kræve Politiets Bistand til en Persons Anbringelse paa Forsørgelsesanstalt, hvis Udvalget efter Bestemmelsens Stk. 2, hvor der *bl. a.* henvises til § 30, er berettiget til at foretage en saadan Anbringelse. Afgørelsen kan ganske vist forudsætningsvis støttes paa de omhandlede Bestemmelser — bortset fra § 36, der alene vedrører et organisatorisk Spørgsmaal — men aldeles sikkert er det ikke, idet § 30 kan læses som alene vedrørende Kommunens Adgang til at *tilbyde* Stiftelsesforsorg i Stedet for kontant Hjælp, og § 45, Stk. 3, som alene sigtende til de *ogsaa* af Formuleringen i § 45, Stk. 2, omfattede Tilfælde, i hvilke der efter Bestemmelserne i O. F. §§ 311 ff. er udtrykkelig Hjemmel for at anbringe forsømmelige Forsørgere, Alkoholsiter, Vagabonder, erhvervs- og subsistensløse m. fl. paa forskellige Former for Anstalter. Selv om Frihedsberøvelsen har et for den paagældende saa fordelagtigt Formaal som hans Forsørgelse, burde den dog opfylde »det i dansk Ret fastslaaede Krav om en direkte og utvetydig Lovhjemmel som Grundlag for enhver Frihedsberøvelse« (Berning-Sagen, U. f. R. 1926, S. 277, jfr. S. 44, 63). Det vilde derfor, hvis denne Tvangsforsørgelse skal opretholdes ved Siden af de nævnte Tilfælde i §§ 311 ff., være ønskeligt, om der ved Lejlighed blev gennemført en klarere Udformning af Forsorgsloven paa dette Punkt.

d. Endvidere burde man formentlig overveje en Udbygning af de formelle Garantier mod uberettiget Frihedsberøvelse, der allerede findes i Forsorgsloven.

Som tidligere nævnt skal Overøvrigheden indhente en Erklæring fra en bidragspligtig før dennes eventuelle Indlæggelse paa Tvangsarbejdsanstalt i Henhold til O. F. §§ 207, 218, ligesom Amtmanden (Kbhvn.s Mag., Frederiksberg Kommunalbest.) forinden han i Henhold til O. F. §§ 318—322 træffer Afgørelse om en Persons Forsørgelse paa Arbejdsanstalt m. v. efter udstaaet Straf eller som

erhvervs- og subsistensløs skal indhente en Erklæring fra den paagældende selv. Dette elementære Krav, at en Person, der staar overfor eventuelt at skulle berøves sin Frihed, har Ret til at erklære sig overfor den Myndighed, der træffer Afgørelsen, bør formentlig retlig sikres ogsaa i de øvrige Tilfælde af Frihedsberøvelse i Henhold til O. F., saa meget mere som det maa antages rent praktisk at blive opfyldt i de Tilfælde, hvor det er det sociale Udvalg, der har Afgørelsen i sin Haand. Det maa iøvrigt af Grundsynspunktet følge, at Reglen i samtlige Tilfælde, altsaa ogsaa ved Tvangsforanstaltninger i Henhold til O. F. §§ 207, 218, 318—322, udformes saaledes, at den paagældende har en *Ret til ved personlig Fremstilling for den paagældende Myndighed eller ved dennes Fremmøde paa Stedet at give sin Mening mundtligt til Kende*; de danske Amter er ikke større, end at dette er praktisk gennemførligt. Den anførte Bestemmelse skulde saaledes foruden i Tilfældene efter §§ 207, 218, 318—322 finde Anvendelse ved det sociale Udvalgs Afgørelser om Indlæggelse af trængende eller understøttede syge paa Arbejdsanstalt eller Sygehus m. v. i Henhold til O. F. § 30 og af forsømmelige bidragspligtige eller af Alkoholister paa henholdsvis Arbejdsanstalt eller Afvænningshjem i Henhold til henholdsvis §§ 200, 217 og §§ 316, 317, ved Kommunalbestyrelsens Afgørelser om forsømmelige Forsørgeres Indlæggelse paa Arbejdsanstalt i Henhold til §§ 311, 313, ved Overøvrighedens Afgørelser om forsømmelige Forsørgeres Indlæggelse paa Tvangsarbejdsanstalt i Henhold til §§ 312, 314, ved Amternes, for København og Frederiksberg, Ministeriets Afgørelser om Alkoholisters Indlæggelse paa Tvangsarbejdsanstalt i Henhold til §§ 316—317. Endvidere bør den Socialministeren paahvilende *Forpligtelse til at begrunde enhver Afgørelse*, derunder ved Henvisning til den Lovbestemmelse, i Kraft af hvilken den er truffen, jfr. O. F. § 52, Stk. 2, udvides til at omfatte ogsaa de af andre Myndigheder trufne Afgørelser, *saafremt disse drejer sig om Frihedsberøvelse*.

e. Spørgsmaalet bliver herefter, om *Rekursen* er tilfredsstillende ordnet.

I de foran nævnte Tilfælde er det Amt og Socialministerium eller alene dette sidste, der er Overinstans for det sociale Udvalg, henholdsvis Kbhvn.s Mag. og Fr.berg Kmbest., ved de Afgørelser, som disse sociale Myndigheder træffer ang. Tvangsforsørgelse eller Tvangssygebehandling i Henhold til O. F. § 30. I de Tilfælde, hvor Frihedsberøvelsen bestaar i Indlæggelse paa Tvangsarbejdsanstalt,

hvorom Afgørelse træffes af Overøvrigheden — dog i Henhold til O. F. § 319 ikke af Overpræsidenten eller Kbhvn.s Amt, men af Kbhvn.s Mag. eller Fr.berg Kmbest. — kan Afgørelserne ligeledes indankes for Socialministeriet; dette gælder ved Anbringelse i Tvangsarbejdsanstalt af forsømmelige bidragspligtige (§§ 207, 218), forsømmelige Forsørgere (§ 314), Alkoholister (§§ 316, Stk. 4, 317, smh. m. § 50), løsladte Straffefanger, erhvervs- og subsistensløse (§§ 319, 324, smh. m. § 50). Trods Usikkerhed som Følge af Formuleringen maa det formentlig (jfr. dog S. 118 f. n.) ligeledes antages, at den Afgørelse, som det sociale Udvalg eller Kommunalbestyrelsen i Medfør af O. F. §§ 200, 217 og §§ 311, 313 kan træffe angaaende forsømmelige bidragspligtige eller Forsørgeres Anbringelse paa Arbejdsanstalt, kan indankes for Amtet og videre for Socialministeriet, jfr. O. F. § 50. Derimod er de Afgørelser, Amterne som Ankeinstans for de sociale Udvalg træffer vedr. Alkoholisters Anbringelse paa Afvænningshjem (Arbejdsanstalt) i Henhold til O. F. §§ 316, 317 endelige, jfr. § 316, Stk. 2, medens de af Kbhvn.s Mag. eller Fr.berg Kmbest. trufne tilsvarende Afgørelser kan indbringes for Socialministeriet. Endelig gælder det, at de Afgørelser, Amterne eller Kbhvn.s Mag. og Fr.berg Kmbest. træffer i Henhold til § 318, jfr. §§ 320—322, vedr. løsladte Straffefanger eller erhvervs- og subsistensløses Anbringelse i Arbejdsanstalt m. v. er endelige i den Forstand, at de ikke af den indespærrede kan indankes for Socialministeriet, jfr. O. F. § 318, Stk. 2, smh. m. § 324.

Det kan nu for det første kritiseres, at Afgørelser af den indgribende Karakter, som der er Tale om her, i de sidstnævnte Grupper af Tilfælde ikke fra Amterne eller de københavn-frederiksberg-ske Myndigheder kan indankes for Socialministeriet som højeste Instans paa dette Omraade, men mere principielt kan i samtlige de foran nævnte Tilfælde det Spørgsmaal rejses, om en Rekursordning som den nævnte overhovedet er paa sin Plads. Det er under Om-talen af de formodet aandssvages og sindssyges Rekursmuligheder fremhævet, at den kontormæssige Behandling af disse Sager ikke er den ud fra et Retssikkerhedssynspunkt mest betryggende Arbejdsform, og at det enkelte Individ, hvor der er Spørgsmaal om, hvorvidt han skal være fri eller ufri, netop har Krav paa et Maksimum af Tryghed. Man bør derfor ogsaa i de af O. F. omfattede Tilfælde overveje at indføre Rekurs til et Nævn — evt. det samme centrale Nævn, som foran er foreslaaet med Hensyn til aandssvage og sindssyge, eller lokale Nævn — eller til de almindelige Domstole.

Med den Fordeling af Opgaverne mellem Administration og Domstole, der findes her i Landet og andetsteds, synes Udgangspunktet for en saadan Overvejelse — og dermed Tvivlsløsningen — at maatte være Rekurs til de almindelige Domstole.

Noget særligt Problem m. H. t. den Disciplinærstraf af indtil 3 Maaneders Tvangsarbejde (jfr. »Juristen« 1937, S. 42—45), der i Medfør af vedkommende Anstalts Reglement og O. F. § 43, Stk. 2, kan paalægges Alumner paa Arbejds- og Tvangsarbejdsanstalter, opstaar formentlig ikke, idet disse enten frivilligt vil have meldt sig til Optagelse paa Arbejdsanstalten eller hvis de er tvangsanbragt paa denne eller Tvangsarbejdsanstalten, have haft Lejlighed til at benytte den skitserede Domstolsrekurs; naar deres Indlæggelse har dette Grundlag, er der ingen Grund til, at de skal stilles anderledes end Straffefanger, hvis Disciplinærstraffe i Medfør af Strfl. § 47, herunder bl. a. Hensættelse i Straffecelle, evt. med Forlængelse af Straffetiden til Følge, paalægges administrativt. Naar Domstolsløsningen ikke er valgt med Hensyn til de aandssvage og sindssyge, er det fordi Afgørelsen af Sager vedr. disse i første Instans træffes af Specialister, nemlig de paagældende Overlæger — dog at det med Hensyn til de aandssvage er Anstaltsledelsen, der har det formelle Ansvar — og navnlig forudsætter nøje Føling med det udviklede og særegne kurative Arbejde, der paa Anstalter eller Hospitaler udføres til Fordel for disse Personer. Hvis man f. Eks. her i Landet, som i Sverige, havde en højt udviklet Alkoholistsforsorg, vilde der ligeledes være en vægtig Begrundelse for, at Afgørelsen af, om denne Forsorg overfor den enkelte skulde gennemføres ved Tvang, blev overladt til et Nævn, der havde Kendskab til de specielle Hensyn, der her maatte gøre sig gældende.

Saadanne Hensyn af speciel Karakter er imidlertid ikke fremherskende indenfor O. F.'s Omraade, idet Anvendelsen af de forskellige Foranstaltninger i vidt Omfang beror paa et almindeligt lovbundet Skøn, jfr. om dette Skøn foran S. 140—142, 154—159, som ethvert Socialudvalgsmedlem forudsættes at kunne udøve, og det kan ikke paa Forhaand antages, at en Domstolsrekurs til Kontrol af dette Skøn vilde svække Forsorgsarbejdets Effektivitet, idet de sociale Myndigheder, der træffer Afgørelser i 1. Instans, fortsat burde gøre dette, og Domstolsrekursen næppe burde have opsættende Virkning paa den af Forsørgelsesvæsenet truffne Foranstaltning.

Såadan Domstolsrekurs kendes paa andre Omraader end det heromhandlede. Saaledes skal i denne Forbindelse nævnes de talrige

Love vedr. Handel med Levnedsmidler, hvorefter Landbrugsministeren eller, naar det drejer sig om Rabatordninger for trængende, Socialministeren, kan paalægge en Lovovertræder Bøder indtil en vis Størrelse, idet der samtidig gives den paagældende Adgang til indenfor en Frist af 14 Dage, efter at Meddelelse om Ministeriets Afgørelse er tilgaaet ham, at forlange Sagen undergivet Domstolenes Afgørelse, hvilket da foranlediges af Ministeriet, jfr. f. Eks. § 6, Stk. 3, i Love Nr. 444 og 445, 14. August 1946 om henholdsvis en Flæskeordning og en Smørordning, Lov Nr. 616, 23. December 1946 om Ind- og Udførsel af Fisk § 2, Stk. 3, Lov Nr. 45, 22. Februar 1939 om Fordeling af Fisk til trængende Personer § 5, Stk. 2, o. s. v. Af større Interesse er imidlertid den foran S. 115 omtalte Rekursordning vedrørende Personer, der i Henhold til § 17 i Lov 4. Juni 1947 om Bekæmpelse af Kønssygdomme er tvangsindlagt paa Sygehus til Undersøgelse eller Behandling for en saadan smitsom Sygdom. Ifølge Stk. 3 i nævnte § 17 skal den saaledes tvangsindlagte ved Indlæggelsen gøres bekendt med, at den af Politimesteren eller Politidirektøren truffne Beslutning om Indlæggelsen kan kræves forelagt Retten til Afgørelse, og afæskes Erklæring om, hvorvidt dette ønskes. Fremsættes Begæring herom, skal Sagen inden 24 Timer efter Begæringens Fremsættelse forelægges for Underretten i den Retskreds, hvor den tvangsindlagte ved Indlæggelsen havde Bopæl eller Ophold. Begæringen har ikke opsættende Virkning. Sagen behandles efter Reglerne i Retsplejelovens 4. Bog (Strafferetsplejen). Retten afgør ved Kendelse, om Betingelserne for Tvangsindlæggelse er til Stede. Den af Retten afsagte Kendelse kan paakæres efter Bestemmelserne i Retsplejelovens Kapitel 85. Omkostningerne ved disse Sagers Indbringelse for Retten udredes af det offentlige, medmindre Retten under særlige Omstændigheder, herunder særlig Gentakelsestilfælde, træffer anden Bestemmelse.

Videre bestemmes det i Stk. 5, at Udskrivningsspørgsmaalet, saafremt en Begæring om Udskrivning afslaaes, kan begæres forelagt Retten til Afgørelse. Foreligger tidligere Retsafgørelse om Tvangsindlæggelse eller Tilbageholdelse, kan fornyet Forelæggelse for Retten dog først finde Sted efter en Frist af 4 Uger. Om Sagens Behandling gælder i øvrigt de i Stk. 3 indeholdte Regler.

Efter § 5 i den tidligere Lov Nr. 81, 30. Marts 1906 blev de tilsvarende Afgørelser truffet af Amtmændene (i København Politidirektøren) med Justitsministeriet (senere Indenrigsministeriet) som Ankeinstans.

I den Betænkning vedrørende nævnte Lov, som et af Indenrigsministeriet nedsat Udvalg afgav i 1946, fastholdtes den administrative Ordning, dog saaledes at Politimestrene skulde afløse Amtmændene som første Instans. Udvalget havde ganske vist overvejet, om Afgørelsen i disse Sager burde henlægges til Retterne, men foretrak den administrative Afgørelse, dels fordi det drejede sig om forholdsvis kortvarige Indlæggelser, dels fordi Sagernes Behandling under judicielle Former »forekom uhensigtsmæssig« (Betænkning S. 39—40). Det Forslag til Lov om Bekæmpelse af Kønssygdomme, der blev forelagt Rigsdagen (R. T. 1946—47, Till. A, Sp. 2414) var i Overensstemmelse hermed, og først under Udvalgsbehandlingen i Folketinget foreslog Indenrigsministeren Bestemmelsen i sin nuværende Form, hvilket tiltraadtes af Udvalget (R. T. 1946—47, Till. B, Sp. 1048—1049). Noget nærmere om Baggrunden for Ændringsforslaget fremgaar ikke af Rigsdagsforhandlingerne, men Partierne synes paa dette Stadium af Lovtilblivelsen at have betragtet Domstolskontrollen som en Betingelse for, at de kunde gaa med til de kønssyges Tvangsanbringelse paa Sygehus, jfr. Ordførelsens Bemærkning om, at man »med denne Ændring« kan tiltræde Forslaget (Folketingstid. 1946—47, Sp. 3807).

En Domstolsrekurs, gennemført efter det i Loven om Kønssygdomme angivne Skema, vilde indenfor O. F.s Omraade løse Retssikkerhedsproblemet uden at svække Effektiviteten i Forsorgsarbejdet. Der vil herved blive Mulighed for paa en praktisk Maade at gennemføre den Kontrol med formelle og aabenbare materielle Mangler ved de heromhandlede Forvaltningsakter, hvortil Hjemmel allerede foreligger, jfr. foran S. 151, 154—159, men hvis Gennemførelse for den tvangsanbragte er vanskelig, jfr. foran S. 164—165, ligesom Domstolene vil faa Adgang til at kontrollere det af Forsørgelsesmyndighederne udøvede lovbundne Skøn, der i Øjeblikket i Medfør af O. F. § 52, Stk. 3, er unddraget Domstolenes Omraade, medmindre det drejer sig om Erstatningssager, jfr. foran S. 161—163. En saadan Kontrol vil være ønskelig, og de politiske Muligheder for dens Gennemførelse synes ikke at være de allerringeste i Betragtning af, at Rigsdagen i 1947 paa et udfra et Retssikkerhedssynspunkt mindre risikabelt Omraade har foretrukket en judiciel fremfor en administrativ Kontrol. Rent lovteknisk vil det formentlig være anbefalelsesværdigt at indføje Bestemmelsen som et nyt Stk. 4 i O. F. § 52, idet den, netop fordi den angaar Afgørelser vedrørende Frihedsberøvelse, vil være en naturlig Undtagelse fra den i Stk. 3 foretagne Begræns-

ning i den almindelige Domstolskontrol indenfor O. F.s Omraade, jfr. herom foran S. 154—159. Man kan i saa Fald ved de forskellige Lovsteder nøjes med at henvise til den i § 52, Stk. 4, angivne Rekursmulighed, ligesom de hidtidige Bestemmelser om Anke til højere administrativ Myndighed kan ophæves.

Mere tvivlsomt er det, hvem der under Sagens Behandling ved Underret og under evt. Kære til Landsretten skal optræde som Part overfor den tvangsindlagte eller tilbageholdte. Som tidligere nævnt optræder følgende Myndigheder som 1. Instans i de forskellige Tilfælde af tvangsmæssig Indlæggelse eller Tilbageholdelse paa Anstalt m. v. af en Person i Henhold til O. F.:

Arbejdsanstalt eller Sygehus m. v. for trængende eller understøttede syge (§ 30)	Sociale Udvalg
Arbejdsanstalt for forsømmelige bidragspligtige (§§ 200, 217)	Sociale Udvalg
Tvangsarbejdsanstalt for forsømmelige bidragspligtige (§§ 207, 218).....	Overøvrighed
Arbejdsanstalt for forsømmelige Forsørgere (§§ 311, 313)	Kommunalbestyrelse
Tvangsarbejdsanstalt for forsømmelige Forsørgere (§§ 312, 314).....	Overøvrighed
Afvænningshjem (eller Arbejdsanstalt) for Alkoholister (§§ 316, 317)	Sociale Udvalg
Tvangsarbejdsanstalt for Alkoholister (§§ 316, 317)	Amt. Socialministerium for Kbh., Fr.berg
Arbejdsanstalt for løsladte Straffefanger eller erhvervs- og subsistensløse (§ 318, jfr. §§ 320—322) ..	Amt. Kbh.s Mag. Fr.berg Km.best.
Tvangsarbejdsanstalt for løsladte Straffefanger eller erhvervs- og subsistensløse (§ 319, jfr. §§ 320—322)	Amt. Kbh.s Mag. Fr.berg Km.best.

Forholdet kan tænkes ordnet enten saaledes, at de nævnte Myndigheder, naar Sagen efter Beslutningen om Indlæggelse eller efter Afslag paa en Anmodning om Udskrivning begæres forelagt Retten, afgiver Sagen til videre Førelse af Politimesteren, dog at den sociale Myndighed under Sagen stadig maa have Adgang til at støtte Politimesteren, *eller* saaledes, at vedkommende Myndighed selv er Part i Sagen og møder ved en af sine juridiske Medarbejdere eller ved en antaget eller for Tilfældet og i Henhold til særlig Lovhjemmel beskikket Sagfører. Det maa formentlig foretrækkes, at den sociale Myndighed er Part, idet Domstolen herved maa formodes at faa den bedste Oplysning og Vejledning vedrørende Grundlaget for Frihedsberøvelsen. At andre end Politiet eller Anklagemyndigheden optræder som det offentlige Repræsentant i en Sag, der behandles i

Strafferetsplejens Former, er i hvert Fald ikke noget reelt Argument herimod, i hvilken Forbindelse det bemærkes, at den civile Retspleje ikke egner sig til Sager af denne Art, og at Politimesteren i Sager vedrørende tvangsmæssig Anbringelse eller Tilbageholdelse paa Sygehus af kønssyge trods Bestemmelsens Henvisning til Rpl.s 4. Bog maaske kan siges at optræde som administrativ Myndighed og ikke som Anklagemyndighedens Repræsentant, idet Foranstaltningen hverken reelt eller formelt er en Straf; Konsekvensen heraf vilde være, at det ikke var Statsadvokaten, men Politimesteren eller dennes Repræsentant, der skulde optræde som Part for Landsretten, hvis denne i en Kæresag vedr. en kønssygs Anbringelse paa Sygehus anordner mundtlig Forhandling i Henhold til Rpl. § 972.

Den i Loven om Bekæmpelse af Kønssygdomme § 17, Stk. 5, fastsatte Frist af 4 Uger for fornyet Forelæggelse for Retten af en Sag om fortsat Tilbageholdelse bør muligvis i de heromhandlede Sager forlænges noget, dog næppe udover 3 Maaneder.

7. At propagandere for større Frihed for den enkelte i hans Forhold til Statsmagten og de kommunale Myndigheder er ikke Hensigten med det foran udviklede. Formaålet har alene været at antyde nogle Forslag, hvis Gennemførelse vilde tjene til at sikre Lovmæssigheden af de Frihedsindgreb, til hvilke der er Hjemmel indenfor den offentlige Forsorg og paa beslægtede Omraader. En samlet Vurdering af disse Indgreb tyder paa, at Effektivitetshensynet i nogen Grad er blevet fremmet paa Integritetshensynets Bekostning, jfr. om denne Afvejelse de afsluttende Bemærkninger S. 14 og *Ahnfelt-Rønnes* Hovedbetragtning S. 60. De Nydannelser, i Kraft af hvilke en bedre Balance mellem disse hver især anerkendelsesværdige Hensyn skulde kunne opnaas, er efter den foretagne Gennemgang følgende:

1° For de aandssvages Vedkommende en bedre Bestemmelse af den for Indlæggelse og Tilbageholdelse paa Anstalt gældende Betingelse Forsorgstrang, herunder en udtrykkelig Angivelse af, hvad der i denne Henseende kræves for at tvangsindlægge en aandssvag.

2° Attest om Aandssvaghed fra Læge, der ikke er ansat ved Aandssvegeanstalten, før Inddragelse under Forsorg finder Sted.

3° Et af en Dommer, en Psykiater og en Socialpraktiker bestaaende Nævn som Ankeinstans for Aandssvage- og Sindssygeforsorgen i Stedet for Socialministeriet og Justitsministeriet.

4° Ret for den formodet aandssvage eller sindssyge til mundtligt at udtale sig for Nævnet, før endelig Afgørelse træffes.

5° Forpligtelse for Nævnet til at udsende en Aarsberetning, hvori Sager af en vis Betydning refereres.

6° Farlighedsdekreter vedr. aandssvage eller sindssyge overføres fra Overøvrigheden til Domstolene.

7° Klarlæggelse af Hjemmelen for en Persons tvungne Indlæggelse paa Arbejdsanstalt af forsørgelsesmæssige Grunde.

8° Ret til mundtligt at udtale sig overfor vedkommende Forsørgelsesmyndighed for Personer, der staar overfor at skulle indespærres i Henhold til O. F.

9° Forpligtelse for de Forsørgelsesmyndigheder, der i 1. Instans træffer Afgørelse om Frihedsberøvelse, til at begrunde deres Afgørelse.

10° Domstolsrekurs for Afgørelser vedrørende Frihedsberøvelse i Henhold til O. F.

NOGLE FORKORTELSER

Poul Andersen eller Poul Andersen, Forvaltningsret — Poul Andersen, Dansk Forvaltningsret (1946).

Poul Andersen, Statsforfatningsret I — Poul Andersen, Dansk Statsforfatningsret I (1944).

Poul Andersen, Offentligretligt Erstatningsansvar — Poul Andersen, Offentligretligt Erstatningsansvar (1938).

Berlin II — Knud Berlin, Den danske Statsforfatningsret, Anden Del (1939).

Borum, Familieret II — O. A. Borum, Familieretten II (1941).

Borum, Personret — O. A. Borum, Personretten (1942).

Eek eller Adm. F. — Hilding Eek, Administrativa frihetsberövanden (1943).

Förv. tidskr. — Förvaltningsrättslig tidskrift.

Gjerulff — Lov om sindssyge Personers Hospitalsophold ved Th. Gjerulff (1942).

Helweg, Retslig Psykiatri — H. Helweg, Den retslige Psykiatri i kort Omrids (1939).

Hurwitz, Strafferetspleje — Stephan Hurwitz, Den danske Strafferetspleje (1937).

Just.min. — Justitsministeriet.

Krabbe, Kommentar — Borgerlig Straffelov af 15. April 1930 udgivet med Kommentarer af Oluf H. Krabbe (1947).

N. K. A. — De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok.

O. F. — Lov Nr. 181, 20. Maj 1933 om offentlig Forsorg (Bkg. Nr. 475, 31/8 1946).

Ral — Carl Björkmann & Hilding Eek, Rätten att leva (1945).

R. T. — Rigsdagstidende.

Sgr. T. — Sogneraadstidende.

Soc.min. — Socialministeriet.

Soc. T. — Socialt Tidsskrift.

SOU — Statens offentliga utredningar.

Statsv. tidskr. — Statsvetenskaplig tidskrift.

Sv. J. T. — Svensk Juristtidning.

T. f. R. — Tidsskrift for Retssvidenskab.

U. f. L. — Ugeskrift for Læger.

U. f. R. — Ugeskrift for Retsvæsen.

Forsørgelse

1.
Trængende, O. F. (Bkg. 475, 31/8 1946)

Arbejdsanstalt (§ 30, Stk. 3)

Forsørgelsesafdeling, ubestemt Tid.	Arbejdsafdeling, ubestemt Tid.
Enten frivillig Optagelse med efterfølgende Tvangstilbageholdelse eller Tvangsindlæggelse og -tilbageholdelse. Saa vel Tvangsindlæggelse som Tvangstilbageholdelse er betinget af: 1) Trang. 2) Særlige Forhold vedrørende paagældendes Livsførelse, der motiverer, at han ikke faar Hjælp i kontant Form.	Enten frivillig Optagelse med efterfølgende Tvangstilbageholdelse eller Tvangsindlæggelse og -tilbageholdelse. Saa vel Tvangsindlæggelse som Tvangstilbageholdelse er betinget af: 1) Trang. 2) Arbejdsuvilje, jfr. nærmere S. 71.
Intet.	Intet.
Sociale Ud- } Københavns Mag. valg } Fr.berg Kommu- Amt } nalbest. Socialministerium (§ 50).	Sociale Ud- } Københavns Mag. valg } Fr.berg Kommu- Amt } nalbest. Socialministerium (§ 50).
Ingen, bortset fra at Ministeriets Afgørelse skal begrundes (§ 52, Stk. 2).	Ingen, bortset fra at Ministeriets Afgørelse skal begrundes (§ 52, Stk. 2).
Politiet (§ 45, Stk. 3).	Politiet (§ 45, Stk. 3).
Amtmandens Tilsyn mindst 1 Gang aarlig med de i Amtet beliggende Anstalter (§ 43, Stk. 3 og 4).	Amtmandens Tilsyn mindst 1 Gang aarlig med de i Amtet beliggende Anstalter (§ 43, Stk. 3 og 4).

1. ter, O. F. 2.	10 Omstrefjere, erhvervs- og 1.
<p>Tvangsarbejdsanstalt. Bestemt Tid: 3 Mdr. — 2 Aar (§§ 316, Stk. 4, 317).</p>	<p>Afvænningshjem, jfr. foran Nr. 9, Arbejdsanstalt, det sidste paa ubestemt Tid (§ 318).</p>
<p>Ulovlig Bortgang fra Afvænningshjem eller Tilbagefald inden 1 Aar (§§ 316, Stk. 4, 317).</p>	<p>Enten løsladt efter Straf for Betleri eller Løsgængeri og uanføgeligt, at han vil ernære sig ved regelmæssigt Arbejde (§ 318) eller iøvrigt straffet uden Vilje eller Evne til at forsørge sig selv (§ 319) eller erhvervs- og subsistensløs (§§ 321, 322).</p>
<p>Indstilling fra Kommunalbestyrelsen (§§ 316, Stk. 4, 317).</p>	<p>Hvis løsladt efter Straf for Betleri eller Løsgængeri: Oplysninger fra Fængselsvæsenet og Forhandling med vedk. Kommune (§ 318). Hvis iøvrigt straffet: Fængselsmyndighederne skal skønne, at den løsladte vil være uden Forsørgelsesevne eller -vilje (§ 320). Hvis erhvervs- og subsistensløs: Indstilling fra Anstaltsledelsen (§ 321).</p>
<p>Amt. Socialministerium (§§ 316, Stk. 4, 317 smh. med § 50, Stk. 1), hvortil der direkte indstilles fra København og Fr.berg.</p>	<p>Amt (§ 318) eller Københavns Mag., Fr.berg Kommunalbest. (§ 324).</p>
<p>Ingen, bortset fra at Ministeriets Afgørelse skal begrundes (§ 52, Stk. 2).</p>	<p>Amtmanden skal indhente Erklæring fra paagældende selv (§ 318).</p>
<p>Politiet (§ 45, Stk. 3).</p>	<p>Politiet (§§ 45, Stk. 3, 321, Stk. 2).</p>
<p>Amtmandens Tilsyn mindst 1 Gang aarlig med de i Amtet beliggende Anstalter (§ 43, Stk. 3 og 4).</p>	<p>Amtmandens Tilsyn mindst 1 Gang aarlig med de i Amtet beliggende Anstalter (§ 43, Stk. 3 og 4).</p>

6. Understøttede syge, O. F.	Forsømmelse 1.
Ophold paa Sygehus, Alderdomshjem, Plejestiftelse, Forsørgelsesanstalts Sygeafdeling (§ 30, Stk. 4), ubestemt Tid.	Afsoning (Fængsel), bestemt Tid: 1 Dag for hver 3 Kr. indtil 60 Kr. inkl. o. s. v. (L. 1937, § 12). Maksimaltid: Ikke mere end 120 Dage i Løbet af 1 Aar (L. 1937, § 13).
Syg og personlig understøttet (§ 30, Stk. 4).	Bidraget forgæves søgt udpan- tet eller uerholdeligt (L. 1937, § 14, O. F. §§ 200, 217).
Samtykke fra Læge (§ 30, Stk. 4).	Henvendelse fra den bidragsbe- rettigede (Justitsmin. Cirk. 20/12 1937, A, 1), eventuelt det sociale Udvalg.
Sociale Ud- } Københavns Mag. valg } Fr.berg Kommu- Amt } nalbest. Socialministerium (§ 50).	Politimester (Overpræsident), Amt (L. 1937, § 18). Overøvrighed (O. F. §§ 14, Stk. 2, 200, 217).
Ingen, bortset fra at Ministeri- ets Afgørelse skal begrundes (§ 52, Stk. 2).	Ingen.
Politiet (§ 45, Stk. 3).	Politiet (L. 1937 § 4, O. F. §§ 45, Stk. 3, 200, Stk. 3, 217).
Amtmandens Tilsyn mindst 1 Gang aarlig med de i Amtet be- liggende Anstalter (§ 43, Stk. 3 og 4).	Intet.

1937, O. F. 3.	1.
Tvangsarbejdsanstalt. Bestemt Tid: 2 Mdr. — 2 Aar (O. F. §§ 207, 218).	Arbejdsanstalt. (Indtil skyldige Bidrag er betalt eller indtil endelig Bidragsresolution, § 311).
1) Bidrag forskudsvis udbetalt. 2) Længere Tids Forsømmelighed eller grov Forsømmelighed (O. F. §§ 207, 218).	Modvillig Unddragelse af at opfylde Forsørgelsespligt over for Person, med hvem han ikke samlever, Bidrags sag rejst for Overøvrigheden, Bidrag foreløbig fastsat af det sociale Udvalg, Undladelse af at betale disse Bidrag skønt i Stand hertil (§ 311).
Henvendelse fra Kommunalbestyrelsen (O. F. §§ 207, 218).	Indstilling fra det sociale Udvalg (§ 311).
Overøvrighed. Socialministerium (O. F. §§ 207, 218).	Kommunalbestyrelsen (§ 311). Amt. (Socialministerium (O. F. § 50), jfr. S. 173).
Overøvrigheden skal afæske den bidragspligtige Erklæring (O. F. §§ 207, 218). Ministeriets Afgørelse skal begrundes (O. F. § 52, Stk. 2).	Ingen.
Politiet (O. F. § 45, Stk. 3).	Politiet (§ 45, Stk. 3).
Amtmandens Tilsyn mindst 1 Gang aarlig med de i Amtet beliggende Anstalter (O. F. § 43, Stk. 3 og 4).	Amtmandens Tilsyn mindst 1 Gang aarlig med de i Amtet beliggende Anstalter (§ 43, Stk. 3 og 4).

Korrektion

orsørgere, O. F.
3.

4.

Arbejdsanstalt.
Maksimaltid: 3 Mdr. (§ 313).

Tvangsarbejdsanstalt.
Bestemt Tid: 2 Mdr. — 1 Aar
(§ 314).

- 1) Den ene af to samlevende Ægtefæller søger Kommunehjælp, under Henvisning til
- 2) at den anden ikke efter Evne bidrager til Familiens Forsørgelse,
- 3) hvorefter der paalægges den-
ne Bidrag — foreløbigt eller endeligt —
- 4) som han ikke betaler,
- 5) uanset at han er i Stand her-
til (§ 313).

Særlig graverende Ansvarsløshed »i de i § 313 omhandlede Tilfælde« (§ 314).

Indstilling fra det sociale Udvalg (§ 313, Stk. 4).

Indstilling fra det sociale Udvalg og Kommunalbestyrelsen (§ 314).

Kommunalbestyrelsen (§ 313, Stk. 4).
Amt.
(Socialministerium (§ 50), jfr. S. 173).

Overøvrighed (§ 314).
Socialministerium (§ 50).

Ingen.

Ingen, bortset fra at Ministeriets Afgørelse skal begrundes (§ 52, Stk. 2).

Politiet (§ 45, Stk. 3).

Politiet (§ 45, Stk. 3).

Amtmandens Tilsyn mindst 1 Gang aarlig med de i Amtet beliggende Anstalter (§ 43, Stk. 3 og 4).

Amtmandens Tilsyn mindst 1 Gang aarlig med de i Amtet beliggende Anstalter (§ 43, Stk. 3 og 4).

Kur

3. Sindssyge, L. 118, 13/4 1938	4. Epidemisk syge, L. 138, 10/5 1915
Hospitalsophold, ubestemt Tid.	Isolering i Bolig eller ved Indlæggelse paa Epidemisygehus (§§ 14, 15), ubestemt Tid.
1) Sindssygdom (§§ 2, Stk. 1, 10, Stk. 1). 2) Enten farlig for sig selv eller andre (§§ 2, Stk. 2, 8, Stk. 1) eller farlig for Retssikkerheden (§ 10, Stk. 1) eller udsat for en væsentlig Føringelse af Helbredstilstanden, hvis ikke hospitalsindlagt (§§ 2, Stk. 2, 8, Stk. 1) eller — forsaavidt angaar Tvangstilbageholdelse — at Udskrivning vil medføre væsentlige Ulemper for Pt. (§ 8, Stk. 2).	Lidende af epidemisk Sygdom, der er under offentlig Behandling (§ 14).
1) Henvendelse fra nærmeste (§ 2, Stk. 1—3), sociale Myndigheder (§ 2, Stk. 4) eller Politiet (§ 2, Stk. 5). 2) Erklæring fra Læge, der ikke er ansat ved Sindssygehospitalet (§ 3), medmindre farlig for Retssikkerheden (§ 9).	Intet.
Overlæge (§§ 4, 8, Stk. 1). Justitsministerium (§§ 8, Stk. 2, 9, Stk. 2). Hvis farlig for Retssikkerheden (§ 10): Overøvrighed (Justitsministerium).	Epidemikommission. Overepidemikommission (§§ 2, 14, 15).
Ingen.	Ingen.
Politiet (§ 5).	Ingen direkte Tvangsmidler, men Straf for Overtrædelse af Paabud (§ 36).
Beskikkelse af Tilsynsværge (§ 6) og Udskrivningsbegæring fra denne (§ 9, Stk. 1).	Ingen.